

વિવિધ અંશમાળા. અ થાંકે ૨૦૫-૬ વર્ષ ૧૮ મું-સંવત ૧૯૮૪

શ્રીછોટમની વાણી

ગ્રંથ ક્રીજો

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી
સંપાદક અને પ્રકાશક: લિશુ-અખાંડાનંદ
સ્થળ: અમદાવાદ અને મુંબઈ-૨

આવૃત્તિ પહેલી, પૃષ્ઠ ૨૭૬, અંત ૫૩૦૦
મૂલ્ય ૧, માર્ગભર્ય નૂદુ

અમદાવાદ 'સસ્તુ સાહિત્ય મુદ્રણાલય' મા
લિખુ—અખંડાનંદના પ્રબંધથી મુદ્રિત
સં. ૧૯૮૫ના માગસરમાં પ્રકાશિત.

નિવેદન

વિવિધ અંશમાળાના અંકારમાં વર્ષ ૧૯૨૪ના પહેલું પુસ્તક છે; સળંગ અંકો ૨૦૫-૬ છે અને ૧૯૨૫ના માસ-શરમાં પ્રસિદ્ધ થાય છે.

મહાત્મા છોટામની જે જે વાણી પ્રાપ્ત થયેલી, તેમાંથી આ સંક્ષિપ્ત કૃત્ર ત્રણ અથ યોજના જે ઉપરાંત જે વાણી બાકી રહી તે પણ બે ત્રણ અથ જેટલી હશે; પરંતુ મોટે ભાગે તે આ ત્રણ અથ જેવાજ ભાવાર્થવાળી હોવાથી રહેવા દીધો છે.

શ્રીછોટામની વાણીના આ ત્રીણ અંશમાં જે જે વિષય સમાયલા છે, તે આ સાથેની અનુક્રમણિકા ઉપરથી જણાઈ રહેશે. જે જીવનમુક્ત મહાત્મા વિષે અને તેમની વાણીવિષે આત્મી આગલા અંશમાં જે ચયાગ્રામ હકીકત અપાઈ છે, તે પછા જે વિષે પણ આ રચણે લખવાનું રહેતું નથી.

આ પછીનાં પૃષ્ઠોમાં પ્રભુમય જીવન વિષે જે પૂછવામાં આગ્યું છે, તથા જ્ઞાનેશ્વરી, કિશ્કિન્ધરી કિંમત, વગેરે વિષે જે સૂચના તથા માહિતી અપાઈ છે, તે તરફ પ્રત્યેક વાંચનારનું આસ લક્ષ્ય જોવી એ તત્ત્વસત્.

માગશર સુદ ૧૧ સ. ૧૯૨૫

લિપુ-અખંડનંદ

ગ્રંથમાળાના ગ્રાહકો પ્રત્યે-

૧-આજથી તેજ વર્ષગર (સ ૧૮૭૨ મા) વિવિધ ગ્રંથ માળાદ્વારા “પ્રભુમય જીવન” નીકળેલું તેની નવી સંશોધિત આવૃત્તિ હવે છપાઈ રહેવા આવી છે આ અનુવાદમાં મળતા અને સ્પષ્ટતાની જરૂર જણાતા પહેલી આવૃત્તિ વખતે પણ વર્યાવકાશ ચલ કરાવેો હતો છતાં હજી પણ એક વાર તેવો ચલ થવાની જરૂર જણાતી હતી. પુસ્તકની માગણી અને સમયનો અભાવ, એટલે જીલ આવૃત્તિ પણ હગભગ જેમની તેમ છપાઈ પરંતુ આ ત્રીજી આવૃત્તિ તો યોગ્યત્વેય સંશોધન થઈ રહે, ત્યારેજ પ્રસિદ્ધ કરવાનું રાખ્યું હતું આ પ્રકારે આ ત્રીજી આવૃત્તિ જની લેટલી વધારે સરળ, સ્પષ્ટ અને સમજવામાં સુગમ થયેલી હોવાથી એ પણ વિવિધ ગ્રંથમાળાના ગ્રાહકોને મોકલી આપવા વિચાર રાખેો છે આશા છે કે ગ્રાહકો ખુશો એથી રાજી થશે અને એમાના ઉપકરક વિચારો ધ્યાનપૂર્વક વાચશે-વિચારશે વળી જેમની પાસે આગલી આવૃત્તિ હોય તેઓ ઇચ્છશે તો તે કદાચ લાયક હમ્મકને આપી દેવાનો પણ લાલ લઈ શકશે

આમ છતાં સભવ છે કે વિવિધ ગ્રંથમાળાના કોઈ કોઈ ગ્રાહકને આ આવૃત્તિ મેળવવનું નજર રૂચે માટે જણાવવાનું કે, તેવા જાઈઓ પોષ સુદી ૧૦ સુધીમા (અથવા ઇટમવાળીને આ ત્રીજો ગ્રંથ માગશર આખરસુધીમા ન મળે તો મળ્યા પછી ચાર પાંચ દિવસમા) તે પ્રમાણે લખી મોકલે, કે જોઈ એ પુસ્તક તેમના ઉપર મોકલાય નહિ અવગત, જો આવ એવા યોગ્ય પત્રો આવશે, તો તો એટલા માટે જૂદી વ્યવસ્થા ન રાખતા તેમના ઉપર પણ મોકલી અપાશે, અને વધુ પત્રો આવ્યા હશે, તો તેટલા સમજનો ઉપર નહિ મોકલાય.

૨-ગવા આવજુમા ‘ઇટમની વાણી-ગ્રંથ ૨ નો’ જેમા એવા લાવનું સૂચવાયલું કે ‘સાગવતનો એકાદશ સ્કંધ’ તથા ‘આર્યધર્મનીતિ’ની પુનરાવૃત્તિઓ છપાવીને વિવિધ ગ્રંથમાળાના ગ્રાહકો ઉપર મોકલવા વિચાર છે, માટે જેમને એ બને કે એમાનું એક પુસ્તક ન મેળવવું હોય તેમણે (ગઈ) દિવાળીસુધીમા તેનું

હાથી મોકલવું અત્યારસુધીમા એના મુદ્દા હજીકય પણ આવતા હોવાથી એ પુસ્તકો પણ વહેલા કે મોડા છપાશે એ સર્વ આહકો ઉપર મોકલાશે

૩-ગયા ૧૯૮૩ ના વર્ષમા વિવિધે પ્રકારના પુસ્તકોના કુલ આર પુસ્તક મોકલાયા તેના ઉપર છૂટક માટેનું કુલ મૂલ્ય રૂ ૫૫૫ છપાયલું હતું, પણ અધિક માસનિમિત્તે બતાડો કમતા એ સરવાળો રૂ ૪૫૫ થયો આથી એક સમજાવ એવા ભાવનું લખે છે કે, આમ છૂટક મૂલ્ય જોડી દોય તો વાર્ષિક આહકને રૂ ૫૦ ભરવામા તુલસાન ગણાય એ વિષે જણાવવાનું કે —

છૂટક મ ગાવનારને પોસ્ટ ખર્ચ જાડુ અઢે છે તે વાર્ષિક આહકો ઉપર નહિ ચલતા પુસ્તકો ઘરખેલા મળે છે, એ વાત મળુનીમા લેવાથી તુલસાન નહિ જણાય કહાય છૂટક મ ગાવનાર એકસાથે આખો મટ મ ગાવે, અને તે પોસ્ટપારસલથી મોકલાય તોપણ પોસ્ટ ખર્ચ ૧) = થવા નાય છે વળી જે કિશાયત કરામલી, તે પણ મુખર્ષમા તો (માગરાયથી) મોટે ભાગે બધ અથેલી છે

સર્વ કોઈ માટે ખાસ માહિતી

૧-શ્રી જ્ઞાનેશ્વરી ગીતાની નવી આવૃત્તિ

આ ગ્રંથની એથી આવૃત્તિ છપાવેને તૈયાર થઈ છે કામળો આગળ કરતા ઉત્તમ, કેદ પાખડ, પૃથરાખ્યા ૮૦૦, ૧૨૬૬૬ મોટા અક્ષરમા અને ટીકા આવા સુગ્રામી અક્ષરમા હોઈ મૂલ્ય પાંદા પૂઠા સાથે ર, રાણીયા પૂઠા સાથે રા, અને મુખર્ષ માટે એ કરતા ૦૧ વધુ છે તરતમા (શિવરાત્રી સુધીમા) લેનાર માટે મુખર્ષમા એ વધારાનું મૂલ્ય નહિ લેવાતા સામાન્ય મૂલ્યથી પણ ૦૧ હમી લેવાશે અને અમદાવાદમા ૦૨૦ જોડા લેવાશે હમમા હમ ૫૦ પ્રત લેનાર માટે એ ઉપરાત પણ રૂપીએ એક આનો કપાત થશે

૨-મુખર્ષના કાર્યાલયમા અગાઉ જે ત્યાના પહિવટી ખર્ચ લોગી વધુ કિંમત રખાતી, તે જોએક વધથી બધ કરી નોઈ, પણ અનુભવને પરિણામે પાછી આલું કરવી થઈ છે જેમકે ચાતુર્માસ માટે રખાયલી કિશાયત અમદાવાદમા (વિજાપરા પુસ્તકોના સ્થળમા હજી પણ) આલું રખાઈ છે, તેમ મુખર્ષ માટે ન રખાતા છાપેલી કિંમત રખાઈ છે

૩—મજબૂત બાધણીથી થતી અગવડનો ઉપાય

જેએક વર્ષથી દબાઈ ગયેલા પુસ્તકોના પૂઠા વધારે મજબૂત બાધણીની યોગ્યતા થઈ છે, એટલે સમાચાર અને મહા ભારવાદિની પેઠે જાણેશ્વરીના પૂઠા પણ મજબૂત બાધણી છે પરંતુ સામાન્ય બાધણીવાળા પુસ્તકની પેઠે મજબૂત બાધણીવાળું પુસ્તક મહાજા એકાએક તેટલું પહોળું નહિ થવાથી લીટીની શરૂના અક્ષર સહેલાઈથી વચાતા નથી, તેથી કોઈ એવી જાનિ માન પડે કે આસપાસની કોરી જગ્યા હવે એાછી રખાય છે ઉપલી અગવડનો તો સાર સાદો ઉપાય છે કે, પુસ્તકને સહેજે ચાલ તેટલું પહોળું કર્યા પછી કયા પણ કસિના પુસ્તકની વચમાં આગળીઓ જરા ભારથી દબાવીને પૂરતું પહોળું કરી લેવું તો ૫૦ ૫૦ પાનને છેટે એ ક્રિયા પ્રયત્નો કરી લીધી હોય તો કડકે કડકે ન કરવી પડે

૪—એન્ટિક કાગળો માટે જાનિ

પુસ્તકોમાંટે વપરાતા સામાન્ય લીસા કાગળો કરતા એન્ટિક કાગળો જાવમાં વધુ હોવા સાથે કંકરા પણ વધુ હોય છે, તેથી કેટલાકે તેને જુએટલે કે હલકી જાતના અને સસ્તા માની લે છે વળી એ હલકા કાગળ લીસા પણ મળી શકે છે આટે એ ઉપરથી મળે તેને જુએટ અને કંકરા કાગળને હલકા સમજવા નહિ

આ સસ્તા તરફથી નીકળેલી ગીતાની સાતમી અવૃત્તિમાં, હાલ નીકળેલી જાણેશ્વરીમાં, તથા સરસ્વતી સંહિત સમવૃત્તિમાં ની આઠમી અવૃત્તિ હાલ એટલા અક્ષરવાળી નીકળી છે તેમાં પણ એન્ટિક કાગળ વપરાયા છે, તથા હવે પછી પણ આ સંસ્થાના પુસ્તકોમાં જનતાસુધા એવાજ કાગળ વાપરવા ધારણા છે, તેથી આ હકીકત લખી છે એ એન્ટિક કાગળો ટકવામાં તેમજ આપોના હકમાં પણ સાચા હોય છે

૫—સોનેરી નામવાળા પૂઠા

સોનેરી નામવાળા પૂઠા કરાવતા ખર્ચ તો પ્રતીક જે-ત્યાર પૈસાજ વધારે આવે છે અને પુસ્તકની જે બા ઠીક વધે છે, પરંતુ ઇંડા વાપર્યા સિવાય સોનેરી પૂઠા જનતા નથી એટલેજ આ સંસ્થાના પુસ્તકોમાં એ પ્રકાર વર્ષોથી બંધ કરાવેલો છે

મહાભારત શામાટે સ્વરીદવું?

મહાભારતરૂપી જે મહાસાગરના એક સ્વરૂપ એ શરૂપ 'લગ-વદગીતા' જગતભરના વિદ્વાનોને પોતાના અદ્ભુત જ્ઞાનગૌરવથી ચક્રિત કરી રહી છે; જે મહાસાગરમાંથી બીજાં પણ એવાં એવાં અનુપમ રત્નો મળ્યા છે કે જે નિત્યપ્રતિ લક્ષ્યાવધિ અધિકારીજનેતા હૃદયને કર્મ, જ્ઞાન અને ભક્તિના અનેરા પ્રકાશથી અજવાળી રહ્યાં છે; જે મહોદધિના એક અગત્યના ખંડરૂપ "શાંતિપર્વ"માં લહે-રાધ રહેલું ધર્મામૃત, તેમાં નિમજ્જન કરનારાં હજારો ધર્મજિજ્ઞાસુ હૃદયોને શાંત, પવિત્ર અને ચારે પદાર્થ (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ)ને પાત્ર બનાવતું આવ્યું છે; જે મહાન ગ્રંથનો અદ્ભુત પ્રકાશ હજારો વર્ષથી આર્ય નૃપતિઓની પરંપરાને રાજધર્મ અને વીરત્વના ઉત્તમ આદર્શ દર્શાવતો આવ્યો છે; જે મહાન ગ્રંથની ઓજસ્વી કથાઓએ શતાવધિ નૃપતિઓને અને લક્ષ્યાવધિ ક્ષત્રિયોને પ્રભાવિત કરીને પરમ હિતકારી ધર્મપથે પળાવ્યા છે; જે મહાગ્રંથના પ્રભાવે વિકટ સમયમાં પણ પ્રતાપ, ગુરુ ગોવિંદ અને શિવાજી જેવા મહાવીરોને અપૂર્વ ચેતના અને અદ્ભુત પરાક્રમ આપી અપાર બળશાળી શત્રુદળો સામે અડગભાવે ઉભા રાખ્યા છે; જે મહાન ગ્રંથની જ્વલંત પ્રેરણાઓથી પ્રેરાઈને લક્ષ્યાવધિ ક્ષાત્રકુળદીપક વીરાત્માઓએ આ નશ્વર જગત-પ્રત્યેનાં મોહ-મમતા છોડી દીધાં અને પોતાનાં પ્રચંડ શરીરોને પ્રકુલ્લવદને સ્વધર્મપાલનના મહાયજ્ઞમાં તૃણની પેઠે હોમી દષ વીરગતિને પ્રાપ્ત કરી છે; જે મહાન ગ્રંથ ભારતવર્ષની હાલની દીનહીન દશામાં પણ વિદ્વાનથી માંડી ખેડુત સુધીના અને રાજ-થી માંડી રંકપર્ચતના ક્રાંત્યવધિ સંતાનોને આર્યોની અસા-માન્ય પ્રાચીન જાહોજાલીનું સ્મરણ આપતો થકો તેમના એક મણિખચિત સ્મારકસ્તંભરૂપે ભારતવાસીઓને 'ઉત્તિષ્ઠત જાગ્રતઃ, પ્રાપ્ય વરાન્નિવોદત' ઈત્યાદિ ઉત્તેજક મહામંત્રો સ્થળે સ્થળે સુણાવી રહ્યો છે; અને જે મહાન ગ્રંથ દેવર્ષિ, બ્રહ્મર્ષિ, રાજર્ષિ અને ચારે વર્ણાશ્રમના અનેકાનેક મહાત્માઓનાં ચારિત્રોરૂપી મહામણિઓથી સુશોભિત હોઈને તેમના વ્યવહાર તેમજ પરમાર્થને લગતા અનેકાનેક પ્રોત્સાહક અનુભવોથી અને ઉન્નતિપ્રદ ઉપદેશોથી ભરપૂર છે; આવો આ આર્યોનાં આદર્શભૂત જ્ઞાનચારિત્ર-થી શોભી રહેલો મહાસાગરસમો મહાભારતગ્રંથ, પોતાના સમગ્ર સ્વરૂપમાં હિંદુ-આર્યના ગૃહને સુશોભિત કરે, ઉચ્ચ પ્રેરણાઓ આપ્યા કરે અને ઉન્નતિપરાયણ રાખ્યા કરે એવું કોણ નહિ ઈચ્છે?

મહોટા સાત ભાગોમાં પૃષ્ઠસંખ્યા ૫૨૦૦, મૂલ્ય રૂ. ૩૬,
સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય-અમદાવાદ અને મુંબઈ-૨

ગ્રંથસ્વીકાર

નીચેના પુસ્તકોનો સ્વીકાર કરતા જણાવવાનું કે, આ સરસા તરફ આવતા પુસ્તકો વચ્ચે તે વિશે સમાવેશના લખવાનું ધોરણ આ સરસાએ રાખેલું નથી, પરંતુ યોગાનુયોગ પુસ્તકોના નામમાં, મૂલ્ય વગેરેજ જણાવાય છે.

૧-ગુજરાત વર્નાક્યુલર એસાઈટી-અમદાવાદ, તંદુરબી ગ્લેજ કોલેજમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો.—

બંગાળી સાહિત્યનો ઇતિહાસ-અનુવાદ-મહારાજ રાજેન્દ્ર દેવે કદ ૫૪૭, ૫૪ ૪૦૪, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૧)

કવિતા અને સાહિત્ય, વાંચ્યુમ-ઉત્તિજે અને વ્યાખ્યાન) કર્તા-સર રમણલાલ મે નીચક કદ ૫૪૭, ૫૪ ૩૫૨, પૂઠું પાકું, મૂલ્ય ૧)

પૌરાણિક કથાકોષ-દ્વિતીય ખંડ-કર્તા કાલાભાઈ પી દેરાસરી. કદ ૬૧૧x૧૦, ૫૫૨ ૧૬૦, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૧)

સંસ્કૃતવાદ-અનુવાદ-અ પઠવાવ લાલભાઈ મહેતા કદ ૫૪૭, ૫૫૨ ૨૩૨, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦૧૧

શ્રી હરિલીલા વાક્ય કલા-સંપાદક-અ બાલાવ જુનાખીરામ ભટ્ટી કદ ૫૪૭, ૫૫૨ ૨૫૪, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦૧૧

હરિશ્ચંદ્રાખ્યાન (જ્ઞાનદાસકૃત)-સંપાદક-દિ. જ. કેશવલાલ દ. પ્રવ. કદ ૫૪૭, ૫૫૨ ૧૧૨, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦૧૧

શુદ્ધગત તથા કાઠિયાવાડ દેશની વાર્તા ભા. ૨ ભાગ (બીજી આવૃત્તિ)-કદ ૫૪૭, ૫૫૨ ૧૬૨, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦૧૧

આર્યવેશાન્ત્ર-લેખક-જો હરિપ્રસાદ મજરાય દેસાઈ. કદ ૫૪૭, ૫૫૨ ૧૩૨, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦૧૧

૨-સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય એશી તંદુરબી શ્રી. ઝવેરચંદ કાળીદાસ મેઘાણીએ સંપાદિત કરેલાં તથા શ્રી. અમૃતલાલ દ. શેઠે પ્રસિદ્ધ કરેલાં પુસ્તકો:—

સોરઠી બહારવટીઆ-(ભાગ બીજો)-કદ ૫૪x૮૧, ૫૫૨ ૨૨૦, કાગળ સામાન્ય, પૂઠું સાદુ મૂલ્ય ૧)

સુંદરી (બીજી આવૃત્તિ)-કદ ૫૪x૮૧, ૫૫૨ ૧૬૦, કાગળ એન્ટિક, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦૧૧

કંકાવટી (બીજી આવૃત્તિ)-કદ ૫૪૭, ૫૫૨ ૧૭૨, કાગળ ગ્લેજ, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦૧૧

સોરઠી સંતો-ભાગ. ૧ ભાગ-કદ ૫૪x૮૧, ૫૫૨ ૧૩૬, કાગળ એન્ટિક, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦૧૧

૩-શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ બાળસાહિત્ય માળાનાં ૨૪ પુસ્તકો:-
લેખક-ગિજુભાઈ દરેકનું કદ ૪૫x૫૫, પૃષ્ઠ ૪૦, એન્ટિક કાગળ અને
સાદા પૂઠા યોજનાના ગ્રાહકો માટે અધિક આનો છૂટકો) ના તેના નામ -

મારા ગોઠીઆ, જરા હમો, ક્યાંથી આવ્યાં? મકનો ને
રાક્ષસ, રૂપસિંહ-રામસિંહ, ટપાલની પેટી, ગધેડું, ચીડીયા-
ખાતું, મહાસભાઓ, કહેવતોનાં મૂળ, ગપગોળા, આફ્રિકા
સાંભર્યું, શબ્દપોથી, વાક્યપોથી, ચિત્રીપોથી, નાના પાઠો,
મોટા પાઠો, નાની વાતો, ઘરમાં, આંગણમાં, ગેરીમાં, બાળ-
શાળામાં, ગામમાં, ફરવા જઈએ.

૪-અરેતર એન્યુકેશન એસાઇટી તરફથી એન્ટિક કાગળ, કદ
૫x૮ના અને સાદાં પૃષ્ઠોમાં ૦) ની કિંમતે પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો:-

અંગુઠીઆભાઈ-લેખ-અદ્રશકર મ ભટ્ટ પૃષ્ઠ ૪૦

કમળા અને બુલબુલ-લેખક-ગિજુભાઈ બધેકા પૃષ્ઠ ૨૦.

વીન્કથાઓ-લેખ-અદ્રશકર મ ભટ્ટ પૃષ્ઠ ૨૪

રામો-લેખક ઉપર પ્રમાણે પૃષ્ઠ ૨૬

રંગની પેટી-લેખક-ગિજુભાઈ પૃષ્ઠ ૨૦

કાંનો ભરવાડ-લેખક-અદ્રશકર પૃષ્ઠ ૧૬.

ગીતસંગ્રહ-સગ્રાહક-સીતારામ નયુભાઈ પૃષ્ઠ ૭૨, મૂલ્ય ૦) ૨

બાલમિત્રનો વાર્ષિક અંક બીજો-૧૯૮૫. ત્રી-અદ્રશકર
મ ભટ્ટ કદ ૫૫x૮૫, પૃષ્ઠ ૧૭૨, પૂરું સાદુ, કાગળ ગ્લેન્ડ, મૂલ્ય ૧)

૫-પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ વડોદરા તરફથી ૫x૮ના ના
કદમાં અને સાદાં પૃષ્ઠોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો:-

ચાર બાલસંવાદો-લેખક-અદ્રશકર ભટ્ટ પૃષ્ઠ ૫૨, મૂલ્ય ૦) ૨

સિંદબાદ ગેઠ-લેખક ઉપર પ્રમાણે પૃષ્ઠ ૧૦૦, મૂલ્ય ૦ા ૩

બાળકોની વાતો-ભાગ ૨-લેખક ઉપર પ્રમાણે પૃષ્ઠ ૧૩૨, મૂ. ૦ા ૧

નળદમયંતી-લેખક ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૫૬, મૂલ્ય ૦) ૨

બાલમિત્રની વાતો-ભાગ ૧ ભાગ-લેખક ગિજુભાઈ અને અદ્ર-
શકર ભટ્ટ, પૃષ્ઠ ૧૧૬, મૂ. ૦ા ૧

બાળકાવ્યો-ભાગ ૧ ભાગ-સગ્રાહક-આશાભાઈ પટેલ અને અદ્ર-
શકર ભટ્ટ પૃષ્ઠ ૫૮, મૂલ્ય ૦) ૨

૬-શ્રીયુત મોરારજી મંચેરજી દેગાઈ-મુ. નવમારી; એમણે
રચેલાં પુસ્તકો:-

દુઃખીને દિલાસો-ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮ (છટા છટા
પુસ્તકરૂપે) પ્રકાશક એન એમ ત્રિપાઠીની કપની મુબઈ કદ ૫x૭૫,
પૃ ૧૨૦ ની આમપામ, કાગળ ગ્લેન્ડ, પૂરું સાદુ, મૂલ્ય દરેક ભાગના
બાર આના. (આ પુસ્તકો અમને કર્તા તરફથી મળેલા છે)

દુઃખીને દિલાસો-ભાગ ૧૨-૧૮-૨૧-૨૨-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦

૩૨-૩૨-૩૩-૩૪-૩૫-૩૬-૩૭-૩૮-૪૦-૪૧-૪૨-૪૩-૪૪-૪૫
૪૬-૪૭-૪૮-૪૯-૫૦-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ પ્રકાશક-સોરાખજી
મચેરજી દેસાઈ-નવસારી કદ ૬૧૧x૧૦, પૃષ્ઠ દરેક ભાગમાં ૬૪,
કાગળ ગેજ, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય દરેક ભાગના ચાર આના

સાદી જીદગીની શૌક-પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે કદ ૬૧૧x૧૦, પૃષ્ઠ
૧૪૦, કાગળ ગેજ પૂઠું પાકું મૂલ્ય ૧)

દાદારજીની દરખાસ-પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે કદ ૬૧૧x૧૦, પૃષ્ઠ
૬૮, કાગળ ગેજ, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦

સલુકની માતા-પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે કદ ૬૧૧x૧૦, પૃષ્ઠ ૧૬૦
કાગળ ગેજ, પૂઠું પાકું, મૂલ્ય ૨)

૭-અન્ય સંબંધનો તરફથી મળેલાં પુસ્તકો —

તરફડતી તરણી યાને વિધવા વિમળા-લેખક અને પ્રકાશક
કેશવચંદ્ર ખી પડયા 'ચંદ્રયોગી' કાર્યાલય, નડિયાદ કદ ૫x૭, ૫૫
૧૩૬, કાગળ રફ, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦

ગીતાજ્ઞાસ-જ્ઞાનયોગ-લેખક અને પ્રકાશક સુનીલાલ શામજી
ત્રિવેદી-ફરફેલાસ મેજસ્ટ્રેટ, ખલાત કદ ૪x૬, ૫૫ ૩૦૪, કાગળ
ગેજ, પૂઠું પાકું, મૂલ્ય ૧)

શ્રી બદરીકેદારનાં દર્શન અથવા હિતરાખડની યાત્રા—
લેખક-ધર્મશ્રી મુકુદાસજી પ્રકાશક માણેકલાલ સુનીલાલ કાઠાવાળા,
સુ ખલાત કદ ૫x૭, ૫૫ ૫૬, પૂઠું સાદુ મૂલ્ય અમૂલ્ય

શ્રી સૂર્યનમસ્કારાખ્ય-ચતુર્થ પુણ્ય-લેખક તથા પ્રકાશક—
નારાયણ નદલાલ દડનાયક, હિમરેઠ કદ ૫x૮, ૫૫ ૩૨, કાગળ
ગેજ, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦)

બારોડાની ગીતસંમલ્લ-પ્રકાશક સી એચ દવે એન્ડ કો
આણંદ કદ ૫x૮, ૫૫ ૨૪ મૂલ્ય ૦)

જહાગીર-તૂરજહાં (શાબન આવૃત્તિ) લેખક અને પ્રકાશક—
કવિશ્રી ન્હાનાલાલ દલપતરામ, બદ્ર-અમદાવાદ, કદ ૭x૧૦, ૫૫
૨૫૬, કાગળ એ-ટીક, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૫)

સંતકાવ્ય સુધાકર-પ્રથમ ખિદુ સપાદક અને સંશોધક મન
સુંબરામ શર્મા, મિયાગામ કદ ૫x૬, ૫૫ ૮૦ મૂલ્ય લખ્યું નથી

મોહજિત આખ્યાન તથા જાણસર આખ્યાન-(તૃતીય આવૃત્તિ)
પ્રકાશક-મહતશ્વીર ધવપ્રસાદજી સુ શેરખી કદ ૫x૬, ૫૫ ૧૨૬ ૦

સિદ્ધાંતપ્રકાશ-રવિસાહેબરવિત પ્રકાશક-મહારામ મોતીરામ,
કોમશિંયલ પ્રિ પ્રેસ પૂના કદ ૭x૫, ૫૫ ૧૬૦, મૂલ્ય અમૂલ્ય

જાણુડાં અને બાની રામકથા-ભાગ ૧ લો-લેખક અને
પ્રકાશક-સાતિલાલ સારાલાઈ બોઝા પૃષ્ઠ ૫૬, મૂલ્ય ૦)

બ્રહ્મચર્યસંદેશ (હિંદી)-લેખક સત્યવ્રત સિદ્ધાંતાલંકાર. પ્રકાશક
‘અલંકાર’ કાર્યાલય, ગુરુકુલ કોંગડી જિલ્લે બિજનૌર. કદ ૫x૭ા, ૫૪ ૨૬૦, કાગળ બેજ, પૃષ્ઠ સાદુ, મૂલ્ય ૨)

સંવાદ સમેક-પ્રકાશક-વ્યવસ્થાપક શ્રીઅજરામરજી જૈનપાઠશાળા;
લીંબડી. કદ ૫x૬ાા, ૫૪ ૪૦, મૂલ્ય ૦)ના.

કુલવાડી-સંપાદક અને પ્રકાશક-બદરદીન ચતુર રાણપુરી, ચોટીલા-
કાઠિયાવાડ. કદ ૩ાx૫, ૫૪ ૧૨૮, મૂલ્ય ૦)ન

સંધ્યાદિ નિત્યકર્મ-(બળુવેદીય) પ્રયોજક શ્રીબાલકૃષ્ણ શર્મા,
બાલબ્રહ્મચર્યાશ્રમ, ડોકોર. કદ ૫x૬ાા, ૫૪ ૫૨, મૂલ્ય લખધું નથી.

શ્રીસંધ્યામહુરત-(એક વ્યાખ્યાન) વ્યાખ્યાતા ઉપર પ્રભાણે.
કદ ૫x૬ાા, ૫૪ ૨૪, મૂલ્ય-અમૂલ્ય.

૮-નીચેના અહેવાલો પણ મળ્યા છે:-

કાઠિયાવાડ નિરાશ્રિત બાલકાશ્રમ-રાજકોટનો ૨૦ મે. રિપોર્ટ.

શ્રી ગોપાલકૃષ્ણ બ્રહ્મચર્યાશ્રમ-સિદ્ધપુરનો ત્રિવાર્ષિક વૃત્તાંત.

ચાણુરમા (અતિવૃદ્ધિ સંકટનિવારણ) સમિતિનો ૧૯૮૩-૮૪

વર્ષો પત્રિકા ૪થી-૧૯૮૪ ની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનો અહેવાલ.

શ્રી શિવાજી પુસ્તકાલય-વ્યારાનો ત્રિવાર્ષિક અહેવાલ.

શ્રી કંડવા પાટીદાર કેળવણી ઉત્તેજક મંડળનો આઠમા વર્ષનો.

શ્રી તાપી બ્રહ્મચર્યાશ્રમ-સુરતનો ૧૯૮૩નો ચોથા વર્ષનો અહેવાલ.

શ્રી ગિરનારા વિદ્યાર્થી લવન જુનાગઢનો સોળમા વર્ષનો.

શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૭૮	૧	૪-ભક્તિભાસ્કર	૩-ભક્તિભાસ્કર
૭૯	૧૪	નાદ	નદિ
૮૫	૧૭	ભક્તિ	ભક્તિ
૧૨૧	૧૦	દાસ્યભક્તિ	વંદનભક્તિ
૧૨૫	૨૦	પ્રહુ	પ્રભુ
૧૬૩	૩૧	પુંડને	પુંડને
૧૭૬	૧	૫-ભક્તિકંઠપત્ર	૪-ભક્તિકંઠપત્ર
૧૭૬	૩	મને	મન
૧૭૬	૫	કંઠપત્ર	કંઠપત્ર
૨૦૧	૨૭	વિશ્રામ ૬ મા	વિશ્રામ ૬ મે
૨૦૬	૩૦	મલાતજ	મલાતજ
૨૩૦	૮	પુરુષ સૂક્તની	પુરુષસૂક્તની
૨૩૭	૧૫	સનતન	સનાતન

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિષય	પૃષ્ઠ	ક્રમ	વિષય	પૃષ્ઠ
૧-	જ્ઞાનકેકડો	૧૧૫૭	૨૧	માલાપારણ ...	૧૬૫
૨-	છાંદોગ્યસાર ...	૫૮૩ી૭૭	૨૨	ધર્મરાજકિય વગેરે ...	૧૬૬
૩-	ભક્તિભારકરે... ..	૭૮૩ી૧૭૫	૪-	ભક્તિકલ્પતરુ	૧૭૬થી૨૦૮
૧	ભક્તિરૂપરૂપનિરૂપણ .	૭૮	૫-	અક્ષરઆવની	૨૦૬થી૨૧૨
૨	જ્ઞાનયોગાદિક ભક્તિઅંગ- નિરૂપણ	૮૭	૬-	સાખ્યસાર ..	૨૧૩થી૨૧૭
૩	ભક્તનિરૂપણ ..	૧૦૦	૭-	પ્રકીર્ણ ભક્તિ	૨૧૮થી૨૧૯
૪	શ્રવણભક્તિ ..	૧૦૫	૮-	શિવજીના કીર્તન	૨૨૦થી૨૪૦
૫	કીર્તનભક્તિ ..	૧૦૮	૯-	આરતીઓ ...	૨૪૧થી૨૪૨
૬	સ્મરણભક્તિનિરૂપણ	૧૧૨	૧	ગણપતિની આરતી	૨૪૧
૭	સેવાભક્તિ	૧૧૪	૨	હનુમાનજીની આરતી	૨૪૧
૮	અર્ચન-ભક્તિનિરૂપણ	૧૧૭	૩	મહાદેવજીની આરતી	૨૪૧
૯	વદનભક્તિ	૧૨૧	૪	પાર્વતીની આરતી	૨૪૨
૧૦	દાસ્થભક્તિ	૧૨૨	૧૦	છોટમકૂત સાખીઓ	૨૪૩થી૨૫૬
૧૧	સખ્યભક્તિ	૧૨૪	૧	કપડીકો અંગ ..	૨૪૩
૧૨	આત્મનિવેદન-ભક્તિ	૧૨૮	૨	ફુરીજનકો અંગ ...	૨૪૫
૧૩	ભક્તિરૂપિતિ... ..	૧૩૧	૩	સંજ્ઞનકો અંગ	૨૪૭
૧૪	ધર્મરાવતાર	૧૩૫	૪	આદરકો અંગ ...	૨૫૦
૧૫	સત્સંગમહિમા ...	૧૪૪	૫	આતુરતાકો અંગ ...	૨૫૨
૧૬	ભક્તારીતિ	૧૫૪	૬	જીવકો અંગ ...	૨૫૪
૧૭	ભક્તમહિમા	૧૫૮	૭	માયાકો અંગ ...	૨૫૫
૧૮	વિષ્ણુચરણોદકમહિમા	૧૬૧	૮	વિવિધ વિષયકો અંગ	૨૫૭
૧૯	પ્રસાદમહિમા	૧૬૨	૯	સ્વમતાભિમાનકો અંગ	૨૫૭
૨૦	તિલકમહિમા	૧૬૩	૧૦	આત્માસારકો અંગ...	૨૫૮

શ્રીછોટમની વાણી

ગ્રંથ ત્રીજો

૧-જ્ઞાનકક્કો

મંગલોચરણ-ઘોડા

- પરમ દયાળુ દેવને, પ્રીત્યે કરું પ્રણામ;
કક્કાના અક્ષર કહું, તેમાં ધર્મ તમામ. ૧
- સેવાનંદ કહે સુને, કહો વેદનો સાર;
જથી મારા મનવિપે, દઢ હોય ધર્મવિચાર. ૨
- ધન્યજ સેવાનંદ તું, પૂછ્યું પ્રશ્ન ઉદાર;
જ સુણતાં સહુનો ધરે, પૂરણ પરઉપકાર. ૩
- પરમેશ્વરના મુખ તણી, વાણી જાણો વેદ;
જથી સહુ જાણ્યો પડે, ધર્મ બ્રહ્મનો લેદ. ૪
- જીવ જાતિયો માત્રમાં, મોટા માતવદેહ;
તેને મુખમાર્ગે જવા, કહ્યો પ્રભુએ તેહ. ૫
- ચાર વર્ણ પ્રભુએ રચી, વિધિઓ કહી વિશેષ;
વેદ સોંપીયા વિપ્રને, એજ કહે ઉપદેશ. ૬
- માતવજાતિ માત્રનો, અસલ ધર્મ છે એહ;
વિદ્યાઓ જમાં વસે, તત્ત્વ પરમ છે તેહ. ૭
- જ જ જન જુદા પડ્યા, વદ્યા વૈદિકા સાથ;
કલિપત ધર્મ નવા કરી, કર્યા લોક નિજ હાથ. ૮
- આખી પૃથ્વીમાં હતો, અસલ ધર્મ એક વેદ;
તેમાં પાપંડી થયા, તેણે પાડ્યા લેદ. ૯
- આર્યાવર્તમાં એકલો, રહ્યો વેદનો ધર્મ;
તેમાં બહુ કાંટા પડ્યા, કરતા કલિપત કર્મ. ૧૦
- કેટલા કાંટામાં વળી, વેદ તણો આચાર;

પસુ અતર એક એકથી, ભિન્નાભિન્ન વિચાર ૧૧
 પ્રખટ કરલી પ્રબુજીએ, સરકૃત ભાષા સાર,
 તેમા પુસ્તક વેદના, છે સધળા નિરધાર ૧૨
 જ્યાસુધી એ જક્તમા, માનન કરે વંશ,
 તેની ભાષાઓ સહુ, છે સરકૃત અપજરા ૧૩
 ભરતખડ મધ્યે થયા, પાખડીના પથ,
 બૂઠા બૂઠા મત લખી, ઘણા કરેલા ગ્રંથ ૧૪
 તેથી દેહયુ સહુ ખરૂં વેદનું જ્ઞાન,
 અસ્તિ માસના દેહન, ભજે કહી ભગવાન ૧૫
 પૂજે તેની પાદુકા, કે કાચ પૂજે ધોર,
 એવુ આખા દેશમા, છે અવાન અબોર ૧૬
 માટે મારા દેશની, પ્રાકૃત ભાષા માગ
 સાર સકળ સહુ વેદના, પ્રકટ કરે છુ ત્યાય ૧૭
 જગ કરી સધળા વેદનો, સમજી લીધો સાર,
 ત અક્ષરમાળા વિષે, પ્રકટ કરીસ વિચાર ૧૮
 મનચાર્ય મગ પ્રાતનો, સાચા જે સિદ્ધાત
 ત આશય મનમા ધરી, વર્ણુ છુ વેદાત ૧૯
 કહો-ઓપા, નિતાલ

કહે કરતા છે જલ અનૂપ, શુદ્ધ સન્નિધાન દસરૂપ,
 કાટિ કાટિ બ્રહ્માકને કરે, ઉપજારે પાળે ને હરે ૧
 રહે વ્યાક સધળે તેક, નથી ભૌતિક તેને તો દેહ
 છે સરવે પ્રાણીની પાસ, વજે વેદમા સર્વાવાસ ૨
 એક દેશનિષે હોય જ્યાર, સધળે કામ ખતે નહિ ત્યારે,
 દોષ ઉદરને જો દેહ, કયમ પેસે સરવમા તેહ ૩
 માઉ પાપાસુ માહે જત, કયમ સરજી શકે દેહવત
 કળ હોય ઉદખર તપુ, ઝીણુ જીવે ભરેલુ ઘણું ૪
 દોષ દેહ પ્રજુને કામ, કયમ પેસી શકે તે માય,
 વાસુદેવ છે તેનું નામ, માટે વાસ કહી સહુ ઠામ ૫
 પ્રગ પાળે હરે છે એક, એનો દેવ સરવગત એક,
 મગ અદ્વૈત પુરુષ અનાદિ, ભર્યો સધળે કહે ત્રણવાદી ૬
 જગ મરપુ આદિકને દેહ, સહુ ધર્મ પ્રકૃતિના તેહ
 શુદ્ધ ચેતનમા તે નથી, કહ્યુ એમ વેદાતે કથી ૭

નિરવ્યયવ નિરામય નાથ, નથી તેને ચરણ ચિર હાથ;
 કોય પરકે અવ્યય ને એને, તોય વ્યાપક કહેવા તેને. ૮
 એકદેશી ભણે ને ભાવે, દોષ અનવસ્થાદિક આવે;
 વેદ વિશ્વત ચક્ષુ કહે છે, માટે વ્યાપક અવ્યયવો રહે છે. ૯
 મુદ્ધ ચૈતન અવ્યય સહિત, તેથી કહેવાય એક અદ્વૈત;
 સુષ્ટિ કુરવાની ઈચ્છા જોઈ, કરી પ્રથમ પ્રભુએ તેહ. ૧૦
 જડ ચૈતન ઈચ્છાની માંહ, મળી મિશ્ર રહેલાં એ ત્યાંય;
 જડ ભાગ પ્રકૃતિ સદાય, તેમાં પુરુષથી ચૈતન થાય. ૧૧
 છે મૂળ પ્રકૃતિ જોઈ, ત્રિગુણાત્મક જાણવી તેહ;
 ગુણ રાજસ તામસ સત્ત્વ, થયાં તે થથી ચાવીસ તત્ત્વ. ૧૨
 પંચવીગમે પ્રરુપ રહ્યો, બહુ જીવરૂપે તે થયો;
 પરિણામ પ્રકૃતિ તણે, થયો વિકૃતિ વિસ્તાર ઘણો. ૧૩
 ઈચ્છારૂપ પ્રકૃતિ સાર, મહતત્ત્વ થયું તે ઠાર;
 તે નો બુદ્ધિતણું છે નામ, લખું લક્ષણ તેનાં આમ. ૧૪
 આ તો ઘટ ને આ તો પટ ક્ષેપ, કરે નિશ્ચય છે બુદ્ધિ સોય;
 થયો બુદ્ધિ થથી અહંકાર, એનું લક્ષણ એ નિરધાર. ૧૫
 નથી કોય અમારા જોવો, અહંકારને જાણવો એવો;
 ઉઠે સંકલ્પ અંતર બહુ, રૂપ મન તણું તેને કહ્યું. ૧૬
 પંચમાત્રાઓ સરજી કરી, રચ્યાં પંચમહાબ્રહ્મ દરી;
 દશ ઇન્દ્રિયો શ્રીધી સાર, એવાં તત્ત્વ થયાં વીસચાર. ૧૭
 એથી સરજ્યાં છે અગણિત ઇંડ, તેમાં પ્રાણો અને કના પિંડ;
 વશ્યો પુરુષ પચીસમો જ્યારે, થયું સરવ સચેતન ત્યારે. ૧૮

અર્થએ

ખખમે અક્ષર પદ કહે છે જોઈ, તત્ત્વ સમસ્ત જાણવાં તેહ;
 અક્ષર જીવ પુરુષ અવિનાશી, અક્ષરાતીત પ્રભુ સુખરાશી. ૧
 રચી સુષ્ટિ પ્રભુએ જ્યારે, દિવ્ય શરીર રચ્યાં સહુ ત્યારે;
 જીવ અંશ પેતાના જોઈ, દિવ્ય દેહમાં વાસ્થા તેહ. ૨
 સત સંકલ્પ ને અમર કાય, જરા મરણ વ્યાધિ ના થાય;
 ત્રિકાળજ્ઞાન વચનસિદ્ધિ સોય, ઈચ્છાસિદ્ધિ આદિ સહુ કોય. ૩
 ગુણ હવા પ્રભુમાં જોવા, માટે અંશોમાં હતા તેના;
 જોવા હિરાવિષે ગુણ કોય, આવે હિરાકલ્પીમાં સોય. ૪
 વેદરૂપી જે કાયદો શ્રીધો, દિવ્ય દેહધારીઓને દીધો;

મેં સરજી સુખી દેહ તમારી, માનજો વેદાજ્ઞાઓ મારી, ૫
 તો હુ ખીઆ દેહમાં હુ ખ દેવા, નહિ આપું તમને હું એવા,
 નહિ માનો જો આજ્ઞાઓ મારી, થશે દુર્ગતિ તેથી તમારી. ૬
 થશે પાપપરાયણુ જ્યારે, હુ ખરૂંપ થશે કૃણ ત્યારે,
 લખચોરાશી સરજી, કરી, તેમા નાખીશ તમને ફરી. ૭
 નીચ કર્મ ધણુ જ કરશે, તે તો નકંડિયે દેહ ધરશે,
 નકંડોકમાં કદ અપાર, તે તો જોગવશે નિર્ધાર. ૮
 મર્ત્યલોકેહુ ખ સુખ સમ બણો, નકંડોકેહુ ખ પરમ પ્રમાણો,
 વેદધર્મ સંભળાવ્યો જ્યારે, આજ્ઞા એવી કરી કરતારે. ૯
 પાળી આજ્ઞા પ્રભુની જણે, કાંય પાપ ક્યાં નહિ તેણે,
 એ તો અમર રહ્યા છે અધાપિ, નથી પામતા કદ કદાપિ ૧૦
 અમર અરૂં ને હજીઆરી, ત્રિકાળજ્ઞાની ને બ્રહ્મનિઆરી,
 સદાકાળ સુખમાં છે સોય, લેશ કલેશ પામે નહિ કાંય ૧૧
 ઈંદ્રવરુણુ યમ પનન કૃશાનુ, પ્રભુઆજ્ઞાવચ વરતે લાનુ,
 છે અધિકાર સોપેલા જવા, તે તે કામ કરે છે તેના ૧૨
 તેથી લિપ્ત દિવ્ય દેહધારી, નથી સૃષ્ટિ વિષે અધિકારી
 અધિકાર કરશે હોય જ્યારે, કાઈનું હુંડું ભડું હોય થારે ૧૩
 તે તો કરમ થઈ બંધાય, નેથી દિવ્યપાડું મટી ભાય,
 માટે સાક્ષીરૂપ થઇ રહે છે, અમર લોક સહુ તેને કહે છે ૧૪
 આજ્ઞા ભંગ અમર જો કરે, તો જોગશી લાખ દેહ ધરે,
 ઈંદ્રાદિક છે દેવ અધિકારી, વરતે પ્રભુઆજ્ઞા શિર ધારી ૧૫
 હુંડું ભડું કરનું કાંય પડે, ઈશઆજ્ઞાથી દોષ ના અડે,
 હુંડું ભડું ક્યાં વિના કહી, અધિકારીને ચાલે નહીં ૧૬
 કહી શિક્ષા કહી નક્ષા કરે, અધિકારી ઘટતુ આવરે,
 બ્રહ્મા સજે ને વિષ્ણુ સહુ પાળે, શિવ સંહાર કરી સહુ ટાળે ૧૭
 પરબ્રહ્મ જળનો અધિપતિ, પાળે જળના જંતુ અતિ,
 ઈંદ્ર વાયુ ને અગ્નિ જહ, કામ કરે સુતિનાં તેહ ૧૮
 સૂરજ જળ શોષણુ કરી લે છે, કરી પ્રકાશ સહુને સુખ દે છે
 યમરાજ કહેવાયા જહ, જીનના કર્મ તપાસે તેહ ૧૯
 હુ ખ નરકના વળતી દે છે, એમ સહુ દેવ કામ કરે છે,
 ત્રિગુણાત્મક ઈંદ્ર પ્રભુતણી, દેવ અનેકરૂપે તે ગણી ૨૦
 રાજસ દેવ સૃષ્ટિ ઉપજાવે, સાત્વિક સહુના પાલક કહેવે,

કરે તામસી દેવ સંહાર, કરે કામ એ ત્રણ પ્રકાર. ૨૧
 છે પરબ્રહ્મ સદા સુખકારી, સરજ્યા સકળ પ્રથમ દેહધારી;
 અંતસકરણ ઇન્દ્રિયો આપી, કર્યા સ્વતંત્ર સર્વ નિબ્યાપી. ૨૨
 પછે બોલ્યા પ્રભુજી એમ, તમે કરજ્યો કહું હું તેમ;
 દિવ્ય દેહ તમેને મેં દીધા, નથી દુઃખીયા તો કાઢને કીધા. ૨૩
 કર્યો સુખરૂપ દેહ તમારો, હવે દોષ નથી કાંય મારો;
 કર્મ કરશો તમે જે સારાં, તો સુખ રહેશે સદાય તમારાં. ૨૪
 માઠાં કર્મ થકી દુઃખ મળશે, જેવું વાવશો તેવું ફળશે;
 કરશો પાપ તમે ધરી દેહ, જશો લાખ ચોરાશીમાં તેહ. ૨૫
 પુણ્ય પાપ હશે સમ જ્યારે, નરલોકમાં નાખીશ ત્યારે;
 દુઃખ સુખસમાન છે તેમાં, પણ અમરપણું નથી એમાં. ૨૬
 અદ્ય પુણ્ય ને પાતક ધણું, વધુ પામે તે તિર્યક્તણું;
 ધણું પાપ વધે છે જ્યારે, પડે નકં વિષે જઈ ત્યારે. ૨૭
 તેના દુઃખનો ન આવે પાર, જઈ ભોગવે જીવ ગમાર;
 પોતપોતાને કરમે કરી, દુઃખ ને સુખ પામે મરી મરી. ૨૮
 એવાં વચન પ્રભુએ કહ્યાં, સાધુ પુરુષે સત્ય કરી અહ્યાં;
 તજી આજ્ઞા જે અવળા વહા, પડ્યા પાપે ચોરાશીમાં રહ્યા. ૨૯

ગંગો

ગંગે ગુણવંત માનવ દેહ, અતિ ઉત્તમ સહુથી એહ;
 અન્ય દેહતણે એ રાય, એમાં સાધન સધળાં થાય. ૧
 બાવનઅક્ષર સુખથી બોલાય, મનનો આશય સહુને કેવાય;
 વેદ આદિ છે પુસ્તક જેહ, શીખે સંભળાવે વંચાય તેહ. ૨
 એ છે અવર દેહનો રાજ, જીવમાત્ર માને છે માઝ;
 પ્રભુઆજ્ઞાએ વેદમાં જવી, સહુ પાળી ચકાય છે તેવી. ૩
 કરી પુણ્ય ને સ્વર્ગે જવાય, વળી ભક્તિ પ્રભુજીની થાય;
 કર્મપાશનું બંધન જેહ, કાપી છૂટે ચોરાશીથી તેહ. ૪
 નરદેહ એવો છે સાર, એમાં છે વળી ઉભય પ્રકાર;
 છે કેટલીક આસુરી જાતિ, કેટલીક દેવીતણી છે જાતિ. ૫
 આસુરી મૂઠ અચેત અધરમી, વિપયાસક્ત કહોર કુકરમી;
 કપટી દુટિલ મહાખલ કામી, હિંસાપ્રિય પરદરશામી. ૬
 વળી પરધન હરવા પ્રવીણ, લોભી લોભુપ પરદુઃખ દેણ;
 હોય આસુરી સંપત્તિ જેને, પરનિંદા ગમે બહુ તેને. ૭

ઘણી ગીસ ને ગર્વ અપાર, નહિ ભાવ કે ભક્તિ લગાર,
 દાનપુણ્ય સુકૃત નહિ લેશ, ખુને જન્મ વૃથા કરી કનેશ ૮
 એના લક્ષણ અધમ અપાર, લખ્યે વાધે ઘણો વિસ્તાર
 તેની જીન તો હોય દયાય, વળી જીનતણા પ્રતિપાવ ૯
 સત્યશીલ સદા સુનિયાર, પરદુ ખલજન પરઉપકાર
 નીતિ ભક્તિ સહિત સુધર્મ, કરે ઈશ્વર અર્થે કર્મ ૧૦
 દેના જીન પામી નરદેહ, લનપાશથી છૂટે તેહ,
 કરી સુકૃત જન્મ સુધારે, એ તો આત્મા પોતાનો તારે ૧૧
 પામી ઉત્તમ દેહ અનૂપ, તગી જે ન શકે લવફૂપ,
 પશુ પામરથી તે ગમાર, તેને સરવે કરે ધિમાર ૧૨
 મળે માનવીનો દેહ સાર, વળી ઉત્તમ કુળ અનતાર,
 સહુ નિધા ભણેલો સાગી, દોય લોકવિષે અધિકારી ૧૩
 સહુ દેશમાં કહેવાય હાલો, શૂરવીર ન જાય વનાયો,
 એવું છતાં ખૂડે લન જેહ, જાણો ખરૂં થકી ખોટો તેહ ૧૪
 નર જે ભજે નહિ ભગનાન, તે તો શાના ઘણા ગુણનાન,
 જ્યારે ના શક્યા પાપ નિનારી, જમહાયે ગયા જળ્ય મારી ૧૫
 ખટ શત્રુ ન જીત્યા પૂરા, તે તો શાના બિચારા શૂરા,
 તેની વૃક્ષો તણી દેહ સારી, હયામહિત છે પરઉપકારી ૧૬
 જે કાય ઉત્તમ નરતનુધારી, થાય સરવેને સતાપકારી,
 સર્પ વિહીસમાં તે જ ત, પડે નર્કમાં કટપ અનત ૧૭
 અંગે માનવી કરી લે નિયાર, તારા આત્માનો કરને ઉદ્ધાર,
 જે તુ દેહ ગમાવીશ એવો, પછી ક્યા મળશે એના જેવો ૧૮
 શકે આત્મા પોતાનો તારી, એવી ઝાણ ખીજી દેહ સાગી,
 આ તો કર્મભૂમિ કહેવાય, જેવું વાવે તેવું ફળ થાય ૧૯
 તાગ સગ નું સુકૃત જેહ, તારે કામે નહિ આવે તેહ,
 જે તુ કરીશ તારે હાથે, તે તો આવશે તારી સાથે ૨૦
 તારા સગા સહોદર જેહ, તારા અર્થ લગી છે તેહ,
 તારા આત્માને તે નહિ તારે, વળી નહિ આવે તારી વહારે ૨૧
 તારો સાચો સગો છે ધર્મ, પ્રિય પાપન કરતા પર્મ,
 સાચે આવે મુના પછી સોય, ખાકી બીજી નહિ આવે કાય ૨૨
 તારા સગા સહોદર જેહ, કાયા ખાળી કારે રહે તેહ,
 અત્યે ધર્મજ આવશે સાથે, હેતે ગ્રાલશે તુજને હાથે ૨૩

ધર્મ

- ધધ્વા ઘટમાં કરી જો વિચાર, કહું કર્મના ત્રણ પ્રકાર, ૧
- મનસા વાચાને કર્મે કરી, પુણ્ય પાપ તો થાય છે કરી ૧
- કરે મનમાં પ્રભુનું ધ્યાન, શુભ ઈચ્છે સરવતું નિદાન, ૨
- કોયતું છુંડું થવાનું ન ભાવે, દયા પ્રેમસહિત ઉર આવે ૨
- શુભ ઈચ્છા ઉઠે જો સદાય, એવાં માનસ પુણ્ય કહેવાય, ૩
- પરધન પગનારીને લેવા, પરદ્રોહ ને પરદુષ્ટ દેવા. ૩
- એવા ઉપજે મનોરથ જેને, થાય માનસ પાતક તેને, ૪
- હવે સાંભળો વાચિક પાપ, જને વચને સહુને હોય તાપ. ૪
- જૂઠા બોલ કઠોર ને ગાળ, પરનિંદા ને અમથું આળ, ૫
- ભાડ ભાપણ કપટ ને ચાડી, અન્યાય અધર્મ વાતો આડી. ૫
- કરવા કુકર્મ શીખવે કાય, દંભ ઈરિયાને અનરથમાંય, ૬
- એવાં વાચિક પાપ અપાર, કરી સુકૃત ખુવે ગમાર. ૬
- હવે વાચિક પુણ્ય છે જોઈ, સહુ સજ્જન સુણજો તેઈ, ૭
- પ્રભુનામનાં કીરતન કરવા, સત્ય વચન સદાય ઉચરવાં. ૭
- પુણ્ય બોધ પવિત્ર વચન, સુણી હોય સુખી સહુ જન, ૮
- બ્રહ્મ ધર્મ કથાઓ સાર, ભાગે બ્રાતિયો એવા ઉચાર. ૮
- વેદપાઠ પ્રભુગુણગાન, દેવ વચન વડે અભેદાન, ૯
- એવાં વાચિક પુણ્ય છે બહુ, સદ્બોધથી સુધરે સહુ ૯
- ગુણદાયક કરવા ત્રય, લહે પ્રાણી તે પુણ્યનો પંથ, ૧૦
- કહું કાયિક પુણ્યની રીત્ય, પાળો ધર્મ આણીને પ્રીત્ય ૧૦
- રાખે સારથિ અશ્વને જમ, વશ ઈંદ્રિયો ગખવી તેમ, ૧૧
- દોષ દષ્ટે ન જોવું કાંચ, જોવું કહાપણ પ્રભુનું માંચ. ૧૧
- કાને કરવું કથામૃતપાન, તેથી વાધે ઘણું ઘણું જ્ઞાન, ૧૨
- જીમે જપવો પ્રભુનો જપ, કાંઈ મિથ્યા ન કરવો આલાપ. ૧૨
- હાથે કગવી હરિગુણસેવા, જીભાત્રને બળવી લેવા, ૧૩
- ધર્મસાધનનાં જે કામ, નિત્ય નૈમિત્ય કર્મ તમામ. ૧૩
- માત તાત ને સજ્જન દેવા, સ્નેહ રાખીને કરવી સેવા, ૧૪
- હોય પુણ્ય તણું જ્યા કામ, ચાલી ચગણે જવું તે કામ ૧૪
- હવે કાયિક પાતક જોઈ, સેવાનંદ સુણો કહું તેઈ, ૧૫
- પગદારા આલિંગન થાય, ધન પાગકુ ચોરીને બાય. ૧૫
- કોય કુંગરમાં દવ બાળે, ઘાસ અનેક ગામ પ્રજાળે,

જીવહિંસા કરે કાચ પાપી, કટપવૃક્ષ સરખાં દે કાપી. ૧૬
 મદપાન કરે મહામંદ, રથે પરધન હરવાના ફંદ;
 એવાં કાચિક પાપ અપાર, કરે ગાફલ જીવ ગમાર. ૧૭
 મનસા વાચા ને કર્મણા વડે, કરે પાપ તે નરકે પડે;
 પુણ્ય કરમનાં સાધન થાય, કર્મ બંધન છૂટી જાય. ૧૮
 પ્રહ્લાનંદનો ભોક્તા હોય, તેને કલેશ ન બ્યાપે કોય;
 આ ભૂતલ ઉપર જેવું, કરે કરમ મળે ફળ તેવું. ૧૯
 થાય ત્રણ પ્રકારે કર્મ, તેનો સાંભળજ્યો કહું મર્મ;
 ક્રિયામાણ ને સંચિત સોય, ત્રીજું પ્રારબ્ધ તે થઈ હોય. ૨૦
 થાય ત્રણ અવસ્થાઓ એમ, તમે સાંભળજ્યો કહું તેમ;
 દેહે કર્મ શુભાશુભ થાય, ક્રિયામાણ તો તેને કહેવાય. ૨૧
 જ્યારે કર્મ કરી રહેવાય, સંચિત વાસના મધ્યે થાય;
 તેનું સૂક્ષ્મ એવું છે નામ, સૂક્ષ્મ દેહમાં તેનો ઠામ. ૨૨
 વાવે ખેતર ખેડીને જમ, ક્રિયામાણને જાણવું તેમ;
 પાકે અન્ન તે ભરે દાહાર, થયું સંચિત તે નિરધાર. ૨૩
 એમ ક્રિયામાણનું ફળ જોઈ, રહે વાસનામધ્યે તેઈ;
 જ્યારે દેહ નવો બંધાય, સંચિત માંસથી પ્રારબ્ધ થાય. ૨૪
 જાતિ આયુષ્ય સુખદુઃખ ભોગ, બંને પૂર્વકર્મસંજોગ;
 કાચ કહેશે જ ક્રિયામાણ જોઈ, ઉપજો તેવું પામે લય તેઈ. ૨૫
 તેનું સંચિત કેઈ પેરે થાય, સુણજો ઉત્તર સંશય જાય;
 કર્મ ઉપજો તે વિણસે ખરૂં, ફલ વાસનામાં રહે ભરૂં. ૨૬
 કરે સુતાર કાપતું કામ, પછી વાંસલો પામે વિરામ;
 કર્મ છીંધા પછી મટી જાય, કયો ઘાટ મિથ્યા નવ થાય. ૨૭
 જાય ક્રિયામાણ સંચિત રહે, બીજા દેહમાં તેનું ફળ વહે;
 પ્રભુ કર્મનો સાક્ષી જોઈ, ફળ આપે બનાવીને દેહ. ૨૮
 પૂર્વકર્મનું સંચિત જેવું, થાય પ્રારબ્ધ દેહનું તેવું;
 જ્યારે પ્રારબ્ધ સઘળું ખૂટે, તેનો દેહ તત્કાલ ખૂટે. ૨૯
 જાતિ ને મનુષ્યાદિક દેહ, જીવે જ્યાંલગી આયુષ્ય તેઈ;
 ભોગ તે સુખ દુઃખ કહેવાય, સહુ કર્મસંજોગે થાય. ૩૦
 કાચ નાસ્તિક અધર્મી અચેતા, નથી પૂર્વજન્મ એમ કહેતા;
 તેમાં જોતાં કરીને વિચાર, જૂઠું કલ્પિત છે નિરધાર. ૩૧
 કાચ જન્મ થઈ દુઃખી દીન, હોય અંગ થકી વળી દીન;

કાય ખાળપણથી જન, સુખી હોય છે સુંદર તન. ૩૨
જ્યારે જન્મ કરી નવ હોય, ક્ષય નિપજ એવું કાય,
જ્યારે ઈશ્વર એવું કરે, ત્યારે નિર્દય પોતે હરે ૩૩
હોય વિષમપણું પ્રભુમાંલ, જીવ જોવો હરે છે ત્યાંય,
એવું વેદ-ધર્મમાં નથી, પૂર્વજન્મ કહ્યો છે કથી ૩૪
જાતિ આયુષ્ય સુખ-દુઃખ-સોગ, રચે દેહમા કર્મસંજોગ,
માટે નિર્દયતા પ્રભુ માંલ, નથી વિષમપણું વળી કાય ૩૫
સૃષ્ટિ આદે તો સુખીયા સહુ, જીવમાત્ર ગયા હતા બહુ,
માની પ્રભુની આજ્ઞાન જ્યારે, થયા પાપીને દુઃખીયા ત્યારે ૩૬
માટે જીવોને છે અપગવ, નથી ઈશ્વરને કાંઈ બાધ,
જીવ કર્મ કરે છે જોના, ગચ્છે દેહ આપે કળ તેના ૩૭

૭

હૃદય અક્ષર છે જોહ, આવે સંસ્કૃત માહી એહ,
ચાલો સુપથે સધળા જન, કહ્યા વેદમા એવાં વચન ૧
વેદ કાર્યદો પ્રભુએ કાંધો, પછી માનવોને કર દીધો,
હણું ધર્મનિરૂપણ પહેલું, એમાં કલનિરૂપણ છેલું ૨
હણું વેદવચનને જે સાગ, સુણી ચળચળ કરજો નિચાગ,
પ્રભુ કહે છે પાળો ધર્મ સાગ, તમે આજસ ન કરો વગાર. ૩
તમને તાગવા ચોર સંસાર, ધર્મ ચગલ્યો છે મેં નિરંધાર,
મૂઝા બુદ્ધિ તમારી તે માંય, કરે વૃદ્ધિ જતન કરી ત્યાય ૪
તમે વિષયોને લોભે કરી, માંદા અર્ધ ધાલ્યો ન કરી,
બાણ્યો અધર્મ છે દુઃખનું મૂળ, તેવી તમનેયસે બહુ શૂળ ૫
ધર્મરૂપી ડહુ કટપવૃત્ત, તે તો આધ્યુ મે તમને પ્રત્યક્ષ
સુખ જોઈતું હોય જે તમારે, લેજો માગી કરમ કને ત્યારે. ૬
જોને ધર્મ તણું બળ જેવું, તેને આપીશ હું સુખ તેવું,
ધર્મ આચર્યા વિના કહી, સુખ માચું તો આપીશ નહીં. ૭
પાપી કંશે પ્રાર્થના વળી, સુખ આપીશ નહિ માલગી,
આપુ પાપીઓને સુખ જ્યારે, કાય ધર્મ ન આચરે ત્યારે ૮
તેથી સૃષ્ટિ ન આચે સાગી, વધે દુર્ભતિ અનર્થકારી,
પછી વૃષ્ટિ કરે નહિ દેવ, સહુ પ્રવે કરે તતખેવ ૯
તમે સાચ પાળો સહુ જન, ગમે આજમ કળતા મન,
કાય કંશે નહિ બલિઆગ, ગમે ગમતા બર જુગાગ ૧૦

પ્રજા અરથે પરણે નારી, પછી ગહેજે સદા મતધારી;
 જેવું સરવે પદારથ સારું, વળી લાગે છે તમને તમારું. ૧૧
 દેહ દારા સુતા સુત દામ, તેવું વહાલું મરવને તમામ;
 આપ જેવા દેખે જન માત્ર, તેજ દેખતા છે ગુણપાત્ર. ૧૨
 કાચ કરગો નહિ મધુપાન, મળી માદક વસ્તુ આન,
 કાચ જીવની હિંસા નવ કરશે, તેથી સુખે કરી ભવ તરશે. ૧૩
 સદા પરદુ ખલજન યાજે, સાગ સજ્જન પાસે જાજે;
 પ્રાણીમાત્ર ઉપર કરે પ્રીતિ, સારી શીખજે સધળી રીતિ. ૧૪
 બ્રાહ્મ લીતર ગહેજે પવિત્ર, હજે માનવમાત્રના મિત્ર;
 દેજે દીન જનોને દાન, બ્રહ્મરૂપનું ધરજે ધ્યાન. ૧૫
 માત તાત ગુરુજન જેહ, લક્ષિભાવથી પૂજજે તેહ,
 ઇંદ્રી જીતીને ગહેશે જપાજે, જીત્યું ત્રિલોક જાણજે ત્યારે. ૧૬
 રહેશે વિષયોમાં ખૂટીને કાચ, સહેશે નફતાણું સુખ સોચ;
 ભલા ભૂપતલું લહું થાય, એવું અંતર ઇચ્છો સદાય. ૧૭
 કરજો રક્ષણ યુવતીઓતણું, પુત્રપુત્રીને લણાવજે ધણું;
 તજી દુર્યુણ દેજે તમારા, સહુ લોકમાં કહેવાજે સારા. ૧૮
 કલ્યાં વચન પ્રભુએ એવાં, જનમાત્રને અમૃત જેવાં;
 કલ્યાં ધર્મ સરવેને સમાન, પછી બ્રહ્મતણું કહું જ્ઞાન. ૧૯
 હોય મોક્ષની કામના જને, ગુરુચરણે જવું પછી તેણે;
 અર્થ સમજવો વેદનો એવો, પછી બ્રહ્મને ઝાળખી લેવો. ૨૦
 કરવું શ્રવણ-મનન-નિદિધ્યાસ, તેથી બ્રહ્મનો થાય પ્રકાર,
 એમ બ્રહ્મને ઝાળખી કરી, પછી લક્ષિ આચરવી ખરી. ૨૧
 નાશવંત પદારથ જેહ, મને માનવું મિથ્યા તેહ;
 નિત્ય તત્ત્વનો કરવો વિચાર, ચિત્ત ચૈતન્યમાં એકતાર. ૨૨
 વેદવાચક કહે કરીએ, નિત્ય પ્રાર્થના પ્રેમે હૃદયરીએ,
 પ્રભુનામનાં ધીર્તાન કરજે, એમ લક્ષિ કરી ભવ તરજે. ૨૩

અર્થે

અર્થે અર્થ તણા દેહમાંય, પંચ વિષયો ભરેલા ત્યાંય,
 તેમાં જીવે કર્યો છે વાસ, ઘેર્યો વિષયોએ ચારે પાસ. ૧
 તેની સાથે યયો તદ્દલીન, જેવું જળમાં રમે છે મીન,
 વહાલું મીનને પાણી જેવું, વાહલું જીવને વિષયસુખ તેવું. ૨
 યદ્ય મન વિષયમાં મહાલે, પ્રભુ આજ્ઞાથી હલેટા ચાલે,

સુખલોગવિષે રતિ જવી, પ્રભુ સાથે થતી નથી તેવી. ૩
 લોગ લોગવે જીવ અપાર, તોય તૃષ્ણા ન છીપે લગાર;
 જમ સરિતાઓ સાગરમાંય, નિત્ય કાટિ લગે જમ ત્યાંય. ૪
 તોય સાગર જવો ને તેવો, જીવ ભૂખ્યો વિષયનો તેવો;
 રાજ્ય કાટિ બ્રહ્માંડનું હોય, પૂરી તૃષ્ણા પડે નહિ તોય. ૫
 વધે અધિક અધિક અતુલિત, રહે જીવ વિષય આધીન;
 કરે કાંય વિષય અંતરાય, તેથી ક્રોધ અતિશે થાય. ૬
 લોગ પામના સહુથી સરે, કાંય દેવઉપાસન કરે;
 કરી સેવા ધણું સુખ માગે, નાકલીટીયો તાણના લાગે. ૭
 ધન દારા પશુ પરિવાર, માગે દેવ પાસે સુખ સાર;
 દેવ આપે નહિ કાંઈ જ્યારે, ગાળો દઈને પછાડે ત્યારે. ૮
 હોય પથ્થરનો દેવ જહ, ખંડી નાખે કહોવાડે તેહ;
 વાંકું વાધરીનું થાય જ્યારે, મારે દેવીને જીતીયે ત્યારે. ૯
 વિષયી જીવો સરવ હોય એવા, સુખ સાડ કરે બહુ સેવા;
 જીવ લોભીયા જાણી અપાર, રહ્યા અદૃષ્ટ જગદાધાર. ૧૦
 સહુ વિષયોમાં લંપટ દીઠા, પ્રભુ આકાશ અંતર પેઠા;
 સદા શૂન્યને પડદે રહે છે, જવાં કર્મ તેવાં કૃણ દે છે. ૧૧
 કાંય નીચ નથી નર જના, કરી પાપ માગે સુખ એવા;
 શુભ કર્મ કરી જો માગે, તોય દેવોને સાડ લાગે. ૧૨
 નીચ કર્મ જરાય નથી ટળતું, માટે માણ્યું કશું નથી મળતું;
 પછી દેવોનો કાઢવો વાંક, નથી કુકર્મ તજતા રાંક. ૧૩
 જાણે કાચટ્ટી કેરીની આશ, એ તો થાય છે અંતે નિરાશ;
 સુખલોભીને સુખ ભરપૂર, મળે તોય ઇચ્છે ધણું ઊર. ૧૪
 નરલોક તણું સુખ જહ, રહે દુઃખથી અસેલું તેહ;
 સુખ પાછળ આવે છે દુઃખ, વળી દુઃખની પાછળ સુખ. ૧૫
 સુખ સ્વર્ગ તણું છે જહ, લણું ભોમિથી અદકું તેહ;
 પણ નિંદુ છે વેદો માંય, માટે શ્રેષ્ઠપણું નથી કાંય. ૧૬
 કરે કર્મ આ લોકે જહ, જમ લોગવે સ્વર્ગે તેહ;
 ક્ષીણ પુણ્ય થઈ જાય જ્યારે, નાખે પૃથ્વીની ઉપર ત્યારે. ૧૭
 નવાં કર્મ સ્વર્ગમાં ન થાય, કર્યા ભૂતલનાં લોગવાય;
 માટે કવિયે કહ્યું છે એવું, સુખ સ્વર્ગનું પૃથ્વીના જેવું. ૧૮
 કાંય વૃક્ષ વિષયથી ન થાય, માટે ઝાંઝના જેવું કહેવાય;

જળ ઝાંઝવાની જે આરા, રાખે પીવા તે થાય નિરાશ. ૧૯
 માટે વિપયો તણું સુખ જેહ, સુખાભાસ કહ્યું છે તેહ;
 સુખમાં પરિણામે દુઃખ રહે છે, માટે ગૌતમ દુઃખરૂપ કહે છે. ૨૦
 ગણતાં સુખને દુઃખસમાન, મૃત્યુલોક છે દુઃખનું નિધાન;
 માટે બધ થકી મુક્ત થવા, જને ઇચ્છવું મોક્ષમાં જવા. ૨૧
 થવા મોક્ષતણા અધિકારી, સહુ રીતિયો રાખવી સારી;
 કાંય સુખ અથવા દુઃખ આવે, લેવાં ભોગવી સ્હેજ સ્વભાવે. ૨૨
 પુણ્યકર્મ સદાય આચરવાં, પારાં પાપ તણાં બંધ કરવાં;
 જેમ આત્મામાં પાપ ન આવે, એમ રહેવું સદા શુદ્ધ ભાવે. ૨૩
 પાપી આત્મા તો બંધન પામે, નર જાય છે નીચે ઠામે;
 માટે પુણ્યનો કરવો પ્રકાર, તજી કૃણ ભોગ્યાની આરા. ૨૪
 કર્મ બ્રહ્મને અરપણ થાય, પાપ બાળીને ચોખ્ખો થાય;
 વિપયાસક્ત થયેલા મંદ, જાણે વિપય એજ ગોવિંદ. ૨૫
 એવું માનવે માનવું નહી, ના હોય આકપયે ઘુત કહી;
 હુતો રાય થયાતિ જેહ, ભોગ ભોગવતો બહુ તેહ. ૨૬
 તેની વાસના વૃક્ષ ન થઈ, પછી બોલ્યો છે એવું કહી,
 કાંય ભોગથી વૃક્ષ ન થાય, એવું નિશ્ચે કરી ગયો રાય. ૨૭
 મન રાખે વિપયમાં બોળી, ફરે રાખ શરીરે ચોળી;
 ઘણા ગેરથકી પદ રંગે, કાંય ફરે ઉઘાડે અંગે.
 તેના મનતણી વૃક્ષા ન જાય, ભેખ ભાંડના જેવા કહેવાય. ૨૮
 વેદે નિંદું વિપયસુખ બહુ, નથી બાવાજ બનવાનું કહ્યું;
 રહો ગૃહસ્થના આશ્રમમાંય, જીતી વૃક્ષાને રહેવું ત્યાંય. ૨૯
 રહો ગૃહસ્થ કે પાળો ત્યાગ, તજો મનથી વિપય અનુરાગ;
 મટે મન થકી સધળા રાગ, તેનું નામ કહો વીતરાગ. ૩૦
 નથી ભેખ ધર્યે થવું તેહ, ભરવા ઉદર ફરે છે એહ;
 યાજ્ઞવલ્કય જનક ને વસિષ્ઠ, હુતા ગૃહસ્થ વૈરાગીમાં ઈષ્ટ. ૩૧
 ઘણા જ્ઞાની વૈરાગ્યસહિત, રહ્યા શોક ને મોહ રહિત;
 ભેખ ધારી અપારશરે પેઠા, મઠ મંદિર બાંધીને બેઠા. ૩૨
 ખેતીવાડી વિવિધ વેપાર, ઠામ ચામ આકાંક્ષા અપાર;
 મોહ માન ને મમતા ધણી, વૃક્ષા ના ટળે અંતર તણી. ૩૩
 ફરે પાર વનાં પાખંડ, એવા ભેખ છે વેદ વિતાંડ;
 તેને કહું છું યથારથ બોધ, રખે સાંભળી કરતા ક્રોધ. ૩૪

શબ્દ આદિ વિષય છે જોઈ, વિના આસક્તિ ભોગવો તેહ;
 તેમાં આસક્ત રહેશે જ્યારે, કાંય ભેષ તમોને નહિ તારે. ૩૫
 વેદવિધિએ વરવી નારી, પણ કરવી નહિ વ્યભિચારી;
 પ્રજા ઉત્પન્ન કરવા કાંઈ, વેદ્યાત્મા કરી મહારાજ. ૩૬
 પ્રજાતંત્ર છે આલતો જોઈ, ધરી ભેષ ન તોડવો તેહ;
 ધરી ભેષ કરે વ્યભિચાર, પડે રૌરવ નરકને દાર. ૩૭
 ભેષ ધરવાની ઇચ્છા હોય, કરવું પુત્ર થયા પછે સોય;
 સહુ વિષયોનો કરવો ત્યાગ, કહી કરવો નહિ અનુરાગ. ૩૮
 જીવું ઓકરેણું હોય અંન, તેવું દામ દારા પર મંન;
 રહી ગૃહસ્થ કરે જો ભોગ, તોય મનમાંહે જાણો રોગ. ૩૯
 અતિ આસક્ત વિષયોમાં થાય, કાંટિ જન્મ લગી દૂટાય;
 એક એક વિષયવશ પ્રાણી, જુઓ દેહની થાય છે હાણી. ૪૦
 અહિ એણું મરે છે જોઈ, જુઓ નાદને લોભે તેહ;
 રૂપ જોવાને લોભે કરી, પડે પતંગ દીપમાં મરી. ૪૧
 હાથી હાથણી દરે લોભે, પડી જાય અજાડીમાં થોભે;
 ગજનો ગંધ લેવાને જાય, મરે ભમરો કર્ણ અપઘાય. ૪૨
 મીન જીમને સ્નાદે કરી, કાંટો વાગે ને જાય છે મરી;
 એક એક વિષયવશ એમ, મરે જીવ ખચારા તેમ. ૪૩
 નર પંચવિષયવશ હોય, ક્યમ સંસાર તરશે સોય;
 સહુ બંધન છૂટે જ્યારે, મળે મોક્ષ વિષે જઈ ત્યારે. ૪૪

છઠ્ઠી

છઠ્ઠી જલ તથા કરવાં કર્મ, સમજી વેદવચનનો મર્મ;
 ચારે વર્ણ ને આશ્રમ ચાર, કલ્યાણ વેદમાં ધર્મ વિચાર, ૧
 ચાલે તે થકી ઉક્તો જોઈ, મહાપાપાંડી કહેવાય તેહ;
 જોઈ વર્ણધર્મ તથા દે છે, વર્ણસંકર તેને કહે છે. ૨
 નિંદી ધર્મ કયે બ્રહ્મજ્ઞાન, જાય નર્કમાં તેજ નિદાન;
 માટે ધર્મ સર્વેના કહું, સ્નેહસહિત સાંભળજો સહુ. ૩
 પદેલી વર્ણ છે બ્રાહ્મણતણી, સહુ વર્ણની શિરોમણી;
 તેણે કાંઈ ન કરવું પાપ, જીમે બ્રહ્મનો કરવો જાપ. ૪
 વિદ્યા ભણવી ભણાવવી તેણે, દાન આપવું લેવું એણે;
 વળી યજ્ઞ કરે ને કરાવે, ખટ કર્મ એ વિપ્રનાં કહાવે. ૫
 અથ અગે લહી ઝંકાર, બ્રહ્મનિષ્ઠ થવું નિરધાર;
 છા. ૨

- શુભ ધર્મ સદાય આચરવો, અન્ય વર્ણને ઉપદેશ કરવો. ૬
- ધર્મ શ્રદ્ધ બતાવે જોઈ, કહીએ આચારજ તો એહ; ૭
- ગુરુપદવી તણો અધિકાર, નથી અન્ય વર્ણને લગાર. ૭
- અન્ય વર્ણનો કોય વિદ્વાન, હોય વિદ્યા કક્ષા ગુણ જ્ઞાન; ૮
- કળા શીખવી સઘળી તેની, પણ ગુરુપદવી નથી એની. ૮
- મંત્ર મોક્ષ તણો હોય જોઈ, લેવો બ્રાહ્મણ પાસેથી તેહ; ૯
- એવાં છે મનુકેરાં વચન, માટે ધર્મ ન ચુકશે જન. ૯
- ક્ષત્રી વિદ્યા ભણે કરે યાગ, આપે દાન ધરી અનુરાગ; ૧૦
- અસ્ત્ર શસ્ત્રનો કરવો અભ્યાસ, પ્રજા પાળવી ખારે માસ. ૧૦
- સાધુ બ્રાહ્મણ અખળા ગાય, તેની ક્ષત્રિયે કરવી સહાય; ૧૧
- વૈશ્યે વિદ્યા ભણવી દાન દેવું, કરી યજ્ઞતાલું દુળ લેવું. ૧૧
- ખેતી વણજ કરે પશુ પાળે, કોય દીન તણા દુઃખ ટાળે; ૧૨
- શૂદ્રે શિક્ષણ શીખવાં કર્મ, સેવે સહુને તે એનો ધર્મ. ૧૨
- પાળી ધર્મ ભજે પરબ્રહ્મ, એ છે સહુનો સાધારણ ધર્મ; ૧૩
- હવે આશ્રમ ધર્મ છે જોઈ, કહ્યા વેદે સુણો એહ. ૧૩
- બ્રાહ્મણ ક્ષત્રીને વૈશ્યના તંન, વિદ્યા ભણવાનું કરવું જતંન; ૧૪
- આપે ઉપવિતનો સંસ્કાર, ગુરુકુળમાં જવું તેણીવાર. ૧૪
- રહેવું બ્રહ્મચર્ય વ્રતધારી, આડે અંગેથી તજવી નારી; ૧૫
- માગી લિક્ષાને કરવો આહાર, ભણવી વિદ્યા ને તજવા વિકાર. ૧૫
- આવે ગૃહસ્થાશ્રમમાં જ્યારે, નિજ વૃત્તિ ચલાવે ત્યારે; ૧૬
- નારીવર્ગનું પાલન કરવું, સાચે ઉઘમે ઉદર ભરવું. ૧૬
- ઋતુકાળે દેવું ઋતુદાન, થવું શુદ્ધ કરીને સ્નાન; ૧૭
- પ્રજાતંત્ર ચલાવવો સહી, પરનારીને અડવું નહી. ૧૭
- અભ્યાગત કે અતિથિ ને આવે, સેવા કરવી અતિશુદ્ધ ભાવે, ૧૮
- દેવ પિત્રિ અતિથિ ને ગાય, અગ્નિ અર્કને સેવે સદાય. ૧૮
- માત-તાત ગુરજન જોઈ, અતિપ્રેમથી પૂજવા તેહ; ૧૯
- દેવું શક્તિ પ્રમાણે દાન, નિત્ય ધરવું પ્રજાનું ધ્યાન. ૧૯
- જે જે કર્મ કરે જે વાર, સત્ શબ્દનો કરવો ઉચ્ચાર; ૨૦
- કર્મમાત્ર બ્રહ્માર્પણ કરવું, પુણ્યમાર્ગે નિત વાવરવું. ૨૦
- વાનપ્રસ્થ પાળે જન જ્યારે, વાસ વનમાં કરે જઈ ત્યારે; ૨૧
- દુળમૂળ તણો કરી આહાર, જીતે ધદ્રીના વિષય વિકાર. ૨૧
- છૂટે કર્મતણા સહુ પારા, પછી લેવો તેણે સંન્યાસ;

આઠે પહોર પ્રણવનો જપ, જપી બાળે પુરતન પાપ. ૨૨
 ધરે કેવલ બ્રહ્મનું ધ્યાન, ટળે દેહ તણું અભિમાન;
 જીવ બ્રહ્મની એકતા હોય, એમ મોક્ષ પામે જન સોય. ૨૩
 ધર્મ નારી તણો છે જેહ, તમે સાંભળજ્યો સહુ તેહ;
 પતિ એહજ બાણવો દેવ, સાચે ભાવેથી કરવી સેવ. ૨૪
 તેને વ્રત ન કરવું કાંચ, આવ્યું સરવે પતિવ્રત માંધ;
 પતિવ્રત ધરે જે નાર, સહુ તીરથ તેને દ્વાર. ૨૫
 કરે અન્ય પુરુષસુ રતિ, સહે નર્ક તણાં દુઃખ અતિ;
 એવો ભય બહુ મનમાં ધારી, પતિઆજ્ઞાઓ પાળે નારી. ૨૬
 પતિવિયોગ થાયે જ્યારે, ત્યારે બ્રહ્મચર્ય વ્રત ધારે;
 પામે સ્વર્ગ તણું સુખ તેહ, એમાં રાખવો નહિ સંદેહ. ૨૭
 સહુનો ધર્મ સાધારણ જેહ, સેવાનંદ સાંભળજો તેહ;
 કાંઈ જીવોની હિંસા ન કરવી, વાણી સત્ય સદાય ઉચરવી. ૨૮
 બ્રાહ્મચર્ય તર રહેવું પવિત્ર, સહુ માનવ બાણવા મિત્ર;
 મન ઈંદ્રિયથી રહેવું શુદ્ધ, નવ ચાલવું વેદ વિરુદ્ધ. ૨૯
 પાળી ધર્મ પોતાનો સાર, ભાવે ભજવો ખરો કરતાર;
 ચોરી જરી અધર્મ અનેક, સહુ તજવા કરીને વિવેક. ૩૦
 પાળે ધર્મ તે સ્વર્ગે જાય, કરે પાપ તે નર્ક પળાય;
 સાચું મરવું સ્વધર્મે હોય, પરધર્મ ન પાળવો તોય. ૩૧
 ખોદ્ધ યવન આદિક ધર્મ જેહ, પરધર્મ કહાવે તેહ;
 જે જે ધર્મ છે વેદ વિરુદ્ધ, અદ્ય વિચારવાળા અશુદ્ધ. x ૩૨

જગજો

જગજો જગતનો કરતાર એક, તેના અંશ છે જીવ અનેક;
 અંશ અંશીને ભજશે જ્યારે, મળે મોક્ષમાં જઘને ત્યારે. ૧
 ભજવો ઈશ્વર સાચો જેહ, ભક્તિ નામ કહેવાય છે તેહ;
 એવી ભક્તિ છે દશાંશ સાર, તેમાં મુખ્ય પરા નિરધાર. ૨

x દરેક ધર્મ કે સંપ્રદાયનો પાયો અષ્ટોક્તિ જ્ઞાન-ચારિત્ર ઉપર રચાવા
 છતા પાછળથી તે તે ધર્મ-સંપ્રદાયને બદાને અતીતિ ને અધર્મ સેવનારા-
 ઓ પણ પાકે છેજ. પરંતુ એવાઓને લીધે વેદધર્મને અશુદ્ધ કહેવો અયોગ્ય
 છે; તેમ કોઈ જૈન, મુસ્લીમ, શુદ્ધ, ખ્રિસ્તી કે પારસીઓના ધર્મને પણ અ-
 શુદ્ધ કહેવામા આવે એ અયોગ્ય છે. દરેક ધર્મ-સંપ્રદાયમાં સદુપયોગ કરી
 બાણનારા અસામાન્ય આત્માઓ પામ્યા છે. અને દુરુપયોગ કરનારા તો
 અસારે સેકડે નવાણું સર્વત્ર પડ્યા છે. લિખુ-અખંડાનંદ

- ઉપજ પ્રેમ પ્રભુપર ખડુ, પરા ભક્તિ તો તેને કહુ;
અતિ પ્રેમ અંતરમાં ઉછળાય, તેથી વિશ્વપતિ વશ થાય. ૩
- ચંદ્ર પ્રેમ ખુમારી જ્યારે, ટળી જાય મનોમલ ત્યારે;
શમે શમે ઉડે રરંકાર, ચાલે નેત્રે તો નીર નિરધાર. ૪
- દેહ ગેહનું ભૂલે જ્ઞાન, લાગે એક પ્રભુમાં ધ્યાન;
ગાતાં ગદગદ કંઠે યાય, દિવ્ય રૂપ બધે દરશાય. ૫
- તણે લોકતાણું સુખ જહ, તણતુલ્ય ગણે સહુ તેહ;
હોય હૃદયકમળ સવિકાર, દેખે પૂરણ બ્રહ્મ પ્રકાર. ૬
- પરા ભક્તિ કહેવાય છે એહ, ઉચ્ચ ભાગ્યથી આવે છે તેહ;
પરા ભક્તિ વસે હર જ્યારે, શુભ કર્મ સુફલ ફળે ત્યારે. ૭
- પરાભક્તિથી પ્રગટે જ્ઞાન, રહે નિલ પ્રભુમાં ધ્યાન;
અતિ ઉત્તમ ભક્તિ છે એહ, મહામોક્ષનું સાધન તેહ. ૮
- એવી ભક્તિ પ્રગટ કરનાર, ક્રિયા ભક્તિ છે નવધા પ્રકાર;
પહેલી થવણુ ને દ્વીતીય બીજી, વળી સ્મરણભક્તિ ત્રીજી. ૯
- સેવાભક્તિ છે ચોથી સાર, પૂજા પંચમી છે નિરધાર;
છઠ્ઠી વંદનભક્તિ હોય, દાસભક્તિ છે સાતમી સોય. ૧૦
- સખા આઠમી ભક્તિ જહ, નવમી ચરણ કરવો દેહ;
હવે તેનો કહું વિસ્તાર, કરતાં પ્રાણી લહે ભવ પાર. ૧૧
- મુણવો મહિમા પ્રભુનો જહ, નામ અવણુભક્તિ છે તેહ;
શુણ ગાવા પ્રભુના સાર, કરવાં દ્વીતીય એજ પ્રકાર. ૧૨
- પ્રભુરૂપનું ચિંતન યાય, તેને સ્મરણભક્તિ કહેવાય;
પ્રભુ રીઝે એવો આચાર, સેવા ભક્તિ એ છે નિરધાર. ૧૩
- જ્યમ નારી પતિવ્રત ગ્રહે, પિયુઆસા તણે વરા રહે;
ધરી ધ્યાન પ્રભુનું સાર, કરે અર્ચન મન ઉપચાર. ૧૪
- વારંવાર કરે નમસ્કાર, ભક્તિવંદન એ નિરધાર;
હું છું દાસ પ્રભુ મમ સ્વામી, આસા આધીન રહે સિર નામી. ૧૫
- પ્રભુ પૂર્વસનેહી છે માગ, સખા સર્વ થકી સહુ સારા;
મિત્ર મિત્રનો હોય ઉપકારી, આપે વસ્તુ જ જ હોય સારી. ૧૬
- એમ જાણીને સુકૃત સરે, સહુ બ્રહ્મને અર્પણ કરે;
પ્રભુ આપે અક્ષય સુખ એને, સખા ભક્તિ વસે હર જેને. ૧૭
- અર્પે આત્મા પ્રભુને જહ, કહીએ આત્મનિવેદન તેહ;
દેહ ઇંદ્રી આત્મા મન પ્રાણ, અર્પે બ્રહ્મને ભક્ત સુજાણ. ૧૮
- એમ બ્રહ્મસમર્પણ હોય, આપ અર્પે ન વાવરે કાંય;

નવધા ભક્તિ કરે જે એમ, તેથી વાધે પ્રભુપદપ્રેમ. ૧૯
 ક્રિયાભક્તિ તે માટે કહી, એ તો થાય છે બાહેર રહી;
 રહે અંતરપ્રેમનો તાર, પરા નામ તેનું નિરધાર. ૨૦
 પરા ભક્તિ ઉપજી નવ હોય, જીવ કૃતાર્થ ન બને કાય;
 રહે અંતર પ્રભુપર રાગ, એવી ઉપજે જનાં મહાભાગ્ય. ૨૧
 બાહ્ય ચિહ્ન કશું ન જણાય, રહે અંતર પ્રેમ સદાય;
 ક્રિયાભક્તિ છે નવધા જેહ, ઘણા દંભી કરે છે તેહ. ૨૨
 પરાભક્તિ તો સારથી થાય, તેમાં જાડ ન ચાલે જરાય;
 જાડ લોક અજાણ્યા જેહ, ભક્ત કુંગીને જાણે છે તેહ. ૨૩
 માળા તિલકનો મહિમાય, કહી ભક્ત ઘણા પૂજાય;
 માને લોક અજાણ્યા તેને, પણ માને નહિ પ્રભુ એને. ૨૪
 માટે સાચે રાચે છે રામ, પૂરે ભક્ત તણાં મન કામ;
 કહી શાંડિલ્ય શાસ્ત્રે પ્રમાણ, જાણે આચરી કાય સુખાણ. ૨૫
 પ્રભુ પામવા સાધન જેહ, યોગ નામ કહેવાય છે તેહ;
 તેમાં ભક્તિ, કર્મ ને ધ્યાન, ચોથો યોગ કહ્યો છે જ્ઞાન. ૨૬
 ભક્તિયોગ પ્રભુને પ્યારો, સુખદાયક છે અતિ સારો;
 ઝંઝે પાતંજલ મતમાંય, ધ્યાનયોગ કહ્યો છે ત્યાંય. ૨૭
 ચિત્ત ચંચલ છે જીવતાણું, ધ્યાનવિના ઠરે નહિ કાણું;
 માટે યોગ કહ્યો મુનિરાય, જેથી ચિત્તવૃત્તિ સ્થિર થાય. ૨૮
 પ્રભુરૂપમાં ચિત્ત સ્થિર રહે, યોગ મુનિવર તેને કહે;
 બાહ્ય વિષયોમાં મન રહેકરતું, વિનાયોગ તે સ્થિર નથી ઠરતું. ૨૯
 યોગકરો છે આઠજ અંગ, જન સાધે જો આણી ઉમંગ;
 યમ નેમ ને આસન સાર, પ્રાણાયામ ને પ્રસાહાર. ૩૦
 ધ્યાન ધારણા શુદ્ધ સમાધિ, આઠે અંગ લેવાં એજ સાધી;
 યમ સાધન છે દશ જેહ, સુખદાયક છે સહુ તેહ. ૩૧
 પહેલું જીવદયા મન ધરીએ, કાઈની ચોરી કરી નવ કરીએ;
 શૌચ શાંતિ સરલપણું સાર, દંઢ ધીરજ સૂક્ષ્મ આહાર. ૩૨
 સત્ય બોલે ને હિંસા ન કરે, શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય વ્રત ધરે;
 યમસાધન છે દશ એહ, પાળે પ્રથમ યોગેશ્વર તેહ. ૩૩
 હવે નિયમ કહું દશ વીર, પાળે તે નર જો હોય ધીર;
 ઘણી આસ્તિકતા મન માંય, રહે હરખ ભરેલો ત્યાંય. ૩૪
 સહે કષ્ટ ધરમતું જેહ, તપ ઉત્તમ કહીએ તેહ;
 દેવ અર્ચન ને વળી દાન, સાજ્યુક્ત ને ઉત્તમ જ્ઞાન. ૩૫

કર તેમ મુલે સરચય અલખપ પમે નુલ પથ
 દશ નેમ ૭ અનુ નામ પામે તેનુ મ અહુ કામ ૩૬
 પદ્ય આનન આદિક ભેદ ત્રા રચમ ૨૬ દેહ દેહ
 પૂરક ૨ ભક વાગવા પ્રાણુયામ છે અણુ પ્રકાર ૩૭
 ૮૧ નાગીથી પૂરક ૨ ૨૨ી કુભક ઉદર ભરે
 ૨૨ નિના નાદીની પાન અમ માન નિતર ૨ નામ ૩૮
 જ્યાં કેનલી કુભક હોર ૧૨યાગ વહે જન સોય
 જ્યાં કામ નકન નિ થાય ત્યા ચિત્તને ૧૩ી સકાય ૩૯
 અહુ નિદા પ થી મન રમ વ્યાનમા ગોકીને જન
 પ્રત્યાહાર ૬ નન નમ ચિત્તરૂતિ ગહે અક દામ ૪૦
 તામિદમ થી નિર વાન મલ મ થકી ૭ વામ
 ધાત્રી મ નિ ન ૨૪ નામ ધા ૩૧ કહીએ તેહ ૪૧
 અહુ તરોથી નિ ન અનૂ ૧ ધા ૩૧ મા આનદરૂપ
 ધ્યાનના ૧ કયા ૭ અલ મ માનના ઢાના તેહ ૪૨
 મન પતનને ૧૩ી ની ૧૧ રાગની મહે દ્રવી
 જન પ્રભ બન્ન એ રાય અનુ ન મ સમ્યાધિ કહેરાય ૪૩
 ચિત્ત વચન ૭ નાય અન્ન સનન ચિત્ત ન થાય
 મારે પ્રસન્ન ૨૨૩ રાન કહ્યુ વ મ અગ નિદાન ૪૪

અહીં

૪૪ યન અનન અમાન રોય પદ અક પ્રસન્ન ધ્યાન
 એના બાપુના કર્તા અરૂપ કલા પેદમા વાનસ્વરૂપ ૧
 જડરૂપ પ્રકૃતિ ૭ માના જેથી ગાણીના દેહ રચાયા
 કહ્યો સલ વરે રી તેહ કહી અસલ માયા એહ ૨
 સહુ બા ૭ માયા થકી થપ થાપ વળી પ્રત્યયમ જાય
 પ્રણ પોને ૭ આનદ રૂપ નથી તે કય નરાસ્વરૂપ ૩
 ક્તેશરૂપ સન છે માય તના તરવેના ૨૮ ચાયા
 મારે નેશ બેતા છે દેહ સહે જન ના માલ તેહ ૪
 માન અહુ ધને દ્રુપ, પ્રીતિ વાસના અ યય મેશ
 પચકસના લખાપ કહુ બાણુ જીવનુ એ સહુ ૫
 પચ નેશ જેમા નવ હોય તમે ૨૨ બાણુ સોય
 જીવ બૂન્યા પોતાનુ સ્વરૂપ વળી બૂ થો પ્રજનુ રૂપ ૬
 બાણુ આન લખાપ એહ બીજુ કુ છુ અહતા જેહ
 દેહ અસલ ને નારાયણ તેને સાચો માની રહ્યો જત ૭

ત્રીજી રાગતણી કહું રીતિ, મળે સુખો તાંહાં બહુ પ્રીતિ; ૮
 કરે કુર્મ તોટલા કાળે, પણ દોષ ગણી નવ લાગે.
 એના સુખમાં કરે કોય બાધ, નડે તેનો ગણી અપરાધ; ૯
 બણો દ્વેષનું લક્ષણ એહ, કહું વાસના જીવમાં જેહ.
 વારે વારે કુતકોના વેલા, ભારે મોહ અવિદ્યા ભરેલા; ૧૦
 જેવો હોય કંઠોડીનો કંદ, એમ જીવમાં વાસનાવૃંદ.
 દોડે સંકલ્પ વિકલ્પના ઘોડા, નથી અનર્થકારી તે થોડા; ૧૧
 મનસા વાચા ને કર્મણા વડે, પાપ કરાવી નરકે પાડે.
 કર્મવિપાક પ્રભુને નથી, કર્મરહિત સદા સર્વથી; ૧૨
 જીવ તો આ જન્મે કરે જેવું, મળે પરજન્મે ફળ તેવું.
 કર્મ કેરું પ્રારબ્ધ ઘડાય, નીતિ આયુષ્ય સુખદુઃખ થાય; ૧૩
 કર્મવિપાક તેને કહે છે, જ્યાં કર્મ તેમાં ફળ દે છે.
 કરતુમકરતું છે જેહ, સમરથ અન્યથાકરતું છે તેહ; ૧૪
 કોટી બ્રહ્માંડ ઘડે ને ભાગે, તોય કર્મ તેને નવ લાગે.
 સમદૃષ્ટિ સર્વ પર રાખે, જીવને કર્મતણાં ફળ લાખે; ૧૫
 સ્થાપ સરજે પાળે લય થાય, એ તો લીક્ષા એની કહેવાય.
 જોતાં સૃષ્ટિનું ત્રિચિત્રપણું, થાય જ્ઞાન એ કર્તાતણું; ૧૬
 ગુણ સૃષ્ટિ તણા પરખાય, તેથી કર્તા તણા જાણખાય.
 છે વૈરાગ્ય ગુણ પ્રભુમાંય, નથી લેપાતો માયામાં કાંય; ૧૭
 ધણું અશ્વર્યપણું છે એથી, સહુ કરવા છે સમરથ તેથી.
 ધર્મ ગુણ પ્રભુમાં રહે છે, સહુનો ન્યાય તે ઘટતો કરે છે; ૧૮
 સૃષ્ટિના જીવો ઉપર તેહ, કોટિ માતાથી અદેકા સ્નેહ.
 જને જોઈએ અનુકૂલ જેવું, તેને આપે યથાયોગ્ય તેવું; ૧૯
 ખાવા અન્ન ને પહેરવા પટ, જોઈએ મેઘ તો વરસાવે ઝટ. ૨૦
 હુતો શન્ય મધ્યે અંધકાર, રવિચંદ્ર કર્યા કર્તાર;
 સૂરજ આદિ અધિકૃત જેહ, પાળે આજ્ઞા પ્રભુની તેહ. ૨૧
 રચ્યાં બીજમાં જણે વૃક્ષ, કોણ બીજે છે એવો દક્ષ;
 યોગ્યા જે જે પદારથ માંય, તેવા જીવ બને છે સાંય. ૨૨
 આણુ આદિથી બ્રહ્માપર્યંત, સહુ એક મસાલાના જાંત;
 રૂપ ગુણ પ્રકૃતિ સ્વભાવ, લિપ્ત લિપ્ત અનંત પ્રભાવ. ૨૩
 એક એકના શત્રુને મિત્ર, એવી જાતિયો સરજી ત્રિચિત્ર;
 એવી અગાધતા પ્રભુતણી, કોટી રસનાઓ ના શકે ગણી. ૨૪
 પ્રભુ અખંડ જ્ઞાનસ્વરૂપ, એક કાળે જુએ સહુનાં રૂપ;

રાખે સુનિ સાથે સંભાળ, પ્રભુ પૂરપૂ પરમ કૃપાળ ૨૪
 જીવ અપણ સર્વે કહેવાય, બચત સ્વપ્ન સુપત્તિ થાય,
 બચતનું જ્ઞાન નવને ન ગ્હે, વળી નિદ્રામા કાય ન લહે ૨૫
 બડ દેહધારી સહુ જીન, દેહાતીત પ્રભુ છે મદૈવ,
 બ્રહ્મ એક છે બીજે નહિ, બીજી માયા ગચી છે સહી ૨૬
 તેના અથ છે જીન અતેક, પ્રભુ આનંદકંઠ છે એક,
 પ્રભુ છે અવિનાશી સદાય, નાશનંત તે કેનાય માય ૨૭
 જીન બણતો નથી તેને રાગ માયાનિષે રહે એને,
 તેથી જીવને બવન થાય, પ્રભુ બણ્યાથી મોક્ષમા બય ૨૮
 મૃદિ પહેનો અને સૃષ્ટિ અતે, રહે એક સદા ભગનંત,
 પરમાત્મા પરબ્રહ્મ રામ, ઈશ્વર ભગનત એના નામ ૨૯
 બ્રહ્મા વિપ્રકુ શકુને દેવી, આપી પ્રભુએ ઈશ્વરતા જેવી,
 તેવી ઈશ્વરતા તેમા રહી, પણ બ્રહ્મ બગબર નહી ૩૦
 સુર સગિતા આદિ જળ જાહે, આવે મેધ થયી સહુ તેહે,
 એમ ઈશ્વરમા પ્રભુ કેરી, આવે દેવોમા જટલી પ્રેરી ૩૧
 એક ક્ષેત્ર તણે પતિ હોય, તેને ભૂપતિ કહે છે કોય,
 આખી પૃથ્વીતણે જ પતિ, વળી તે પણ છે ભૂપતિ ૩૨
 એમા ફેર રહ્યો છે જોનો, દેવ બ્રહ્મ નિષે છે તેવો,
 ખગે ભૂપતિ એક છે જમ, ખગે દેવ પ્રભુ છે તેમ ૩૩
 જોને આળ્યો જોવો અધિકાર, તેટલો તે અધિપતિ નિરધાર,
 સહુ દેવ વિભૂતિ છે તેની, માટે શક્તિ સર્વમા એની ૩૪
 દશે

દટા ટેક ગ્રહે દહ જ્યાગે, બને બ્રહ્મ ઉપામના ત્યાગે,
 સ્થૂતમુક્તિના જોઈ અધિકારી, વ્યાસે ભુક્તિ કરી એક સારી ૧
 પચદેવ છે હકાર માય, કહી ભેદ ઉભો કર્યો ત્યાય ૨
 પચ દેવોના કીધા પ્રગણ, બ્રહ્મરૂપે કર્યા છે વખાણ ૩
 બિન્ન લિન્ન કહેા મહિમાય, બ્રહ્મદેવત તેમા પૂજાય ૪
 બ્રહ્મ નિર્ગુણ અનંદ કામ, તેના પચ યાડયા છે નામ ૫
 શિવ શક્તિ વિપ્ર ગણરાય, ભાનુ નામ તે બ્રહ્મનું ગાય ૬
 નામ કારણ કેરા એહ, તેથી પચ કલા છે દેહ ૭
 તેના વ્યાસે કલા છે પુરાણ, બ્રહ્મરૂપે કર્યા છે વખાણ ૮
 મદમુક્તિ ઉપાસકો સાર, કયુ વર્ણન ન્યાર ન્યાર ૯
 એક એકનો મહિમા અપાર, કર્યો વ્યાસે ધણો વિસ્તાર, ૧૦

પચદેવો તણા ભક્ત જેહ, કરના લાગ્યા કુટુંબ તેહ ૬
 બુદા બુદા પડી ગયા પંથ, તેના કવિઓએ શ્રીધા મથ, ૭
 ઘણો બ્રહ્મમાં પાડ્યો ભેદ, એકબીજાનું કંઈ હોતેહ.
 એક અદ્વૈત કહે છે વેદ, તેના ભક્તોએ પાડ્યા ભેદ, ૮
 વિષ્ણુભક્ત કહે શિવ ખોટા, દેવ વિષ્ણુ મગધી મોટા
 વિષ્ણુભક્તોના મોટા છે ઈશ, ધરે નિષ્ણુ પાદોદરી શિશ, ૯
 શિવ ધારે અમગલ વેશ, તેના મુદ્ધપાદું નહિ લેશ
 ધરી નિષ્ણુ પાદોદરી ન્યાય, થયા મગવરૂપ એ ત્યાય, ૧૦
 ગજ ચર્મ કપાલ ને વ્યાલ, ડાક ડમરુ ધરે કુંડમાલ
 મહાતામસી દેવ છે વામ, તેનું વૈષ્ણવ ના લે નામ, ૧૧
 દેવી માયા છે વિષ્ણુ તણી, મારે બવવંતી છે ઘણી.
 એના સેવક થાય છે જેહ, દયાહીન અમરી તેહ ૧૨
 પૂજા પંચ મક્રાં કંઈ, વેદ આજ્ઞા ન પાળે જરી,
 શિવનો પુત્ર હેમણપતિજેહ, અડધો નર અને અડધો પશુદેહ. ૧૩
 ગમે ભક્તો રહે નભ માથ, એને જ પ મળે નહિ કાય,
 અન્ય દેવ સગવ છે એવા, નથી કાય હઠિના જના. ૧૪
 શિવભક્ત વદે છે એવું, નથી કાય સદાશિવ જેવું,
 વિષ્ણુ આદિ છે સખળા દેવ, પણ ગરુ છે મહાદેવ ૧૫
 સદિકર્તા છે એકજ દિવ, એક શિવ નિના સહુ જીવ,
 જીવ માત્ર પશુ કહેવાય, પશુપતિ સદાશિવ રાય. ૧૬
 વિષ્ણુ સેવક છે શિવતણા, તેથી આખ્યા છે વૈભવ ધણા,
 એક દિવ્ય કમલ હજાર, હઠિએ સિવને સમર્થ સાગ ૧૭
 એક આપ્ત થયું તે માય, કાકયું નેત્ર પોતાનું ત્યાય,
 થયા પ્રસન્ન શિવ ભગવાન, પછી આખ્યા ઘણાં વગ્દાન. ૧૮
 શિવની સેનકી દેવી સદાય, મહાદેવી તેથી કહેવાય,
 બીજા દેવોમાં દેવત જેહ, શિવભક્તિથી પામેલા તેહ ૧૯
 સમકૃષ્ણ આદે અનંતા, શિવભક્તિ ન ચુકે લગાર,
 ગમે સાગર બાધ્યો જ્યાયે, થાપ્યા તંત્ર મમેશ્વર ત્યારે ૨૦
 દુષ્ટો શંકરપૂજન શ્રીયું, તેવી ચક્ર સુદર્શન લીધું,
 દેવીભક્ત કહે મહુ ખોટું, મહુવી રજિતનું સામર્થ મોટું. ૨૧
 જેણે જની ઉપાગી છે દેવી, તેને આપી વિષ્ણુતિ તેવી,
 આછી રક્તિ તે નિર્જળ જીવ, ઘણી રક્તિ તે સમર્થ શિવ ૨૨
 જ્યાયે ગતિ સર્વમાથી જાય, ત્યાયે કાષ્ઠસર્મી હોય કાય,

બ્રહ્મા વિષ્ણુ ને શંકર આપે, પામ્યા સકિત તણો પ્રમાદ. ૨૨
 સૂર્યમહાકાંડ કહે સહુ કોડ, મૂર્ખવડે છે સમજા લોક;
 હોય અંવાદ જ્ઞાનંડ માંય, કાઈ દેવોતું ના ગાટે કાંય. ૨૩
 બ્રહ્મા નિપજ સંકરમય એક, સગર પામે હરે સહુ તેક,
 કહે મહાપતિ કેને ભક્ત, થયું મહાપતિથી સહુ જગત. ૨૪
 સદિ પહેલો એ દેવ છે જ્યારે, સગરે પહેલો પૂજય છે ત્યારે;
 અન્ય દેવને પૂજે કાંય, તેનું કારણ સિદ્ધ ન હોય. ૨૫
 પંચદેવ ઉપાસક ગૃહ, અન્યોઅન્ય હડી મગે એક;
 ભેદનાદમાં ભગ્યા સહુ, તેથી કે કુટૂંબય બહુ. ૨૬
 સહુ ચાલે છે વેદ નિરહુ, કાંય પય રહ્યો નથી શુદ્ધ;
 પંચદેવોનાં કોના પુગલુ તેનો અર્થ ન સમજ્યા અગલુ. ૨૭
 પયબલ તણા નામ પાડી, એ તો વ્યાસે ઉપાસના પ્રાણી;
 લીધા વિગ્રહ સામ્યા દેવ, બ્રહ્માણેથી કચી સેન. ૨૮
 એવો મરમ ન સમજ્યા બેહ, થયા બ્રહ્મા દ્રોહિત તેહ;
 એક એકની નિંદા કે, તેથી કાજ કાંય ના સરે. ૨૯
 જડ પૂછને જડવન થયા, કાંય બ્રહ્મસ્વરૂપ ન લખા;
 માત્ર વેદનો મમએ બેહ, કુરે બ્રહ્મ ઉપાસન તેહ. ૩૦

કહો

કહા વેદ તણો ગ્યી શા, આપ્યો નિષિગ્ધને કરવાનો પાઠ,
 તેનો મહિમા કહે છે બહુ, માટે બધાના મુનિગન સહુ. ૧
 હરિનામ કહે કાઠી વાર, એક અક્ષર વેદ ઉચ્ચાર;
 એ બ્રહ્મ અક્ષર છે વેદ, તેનો બ્રહ્મણ્ય ભણે ભેદ. ૨
 સદિના જનને આશના કાળે, કહેલ વેદ પ્રથમ મહારાજે;
 હુતો વેદ પ્રથમ તો એક, બેના વાક્યના ઝાઝો વિષેક. ૩
 આ બ્રહ્મ કીધા બેના, કરતા પાઠ નિષિગ્ધ તેના,
 વેદ નિષિગ્ધને કહે હુતો, ચાલ લખવાનો તે સમયે નહોતો. ૪
 મયા કાળ ભેદલાડ જ્યારે, વેદ પાને લખાયા ત્યારે
 તેની ચાખાઓ રહી છે ઘણી, સદિનાઓ કરી છે તે તણી. ૫
 ઈતિહાસ તથા સંવાદ, લખ્યા વેદના નિષિગ્ધના પાદ,
 વેદ પાને લખાયા બ્યારે, બધા નિષિગ્ધો મળ્યા છે ત્યારે. ૬
 બેલે મોટે કરેલો બેના, તેણે તરત લખાવ્યો તેવો,
 એમ વેદ ધરમ છે એક, મમદ ઈશ્વરે કીધો તેક. ૭

- વેદવર્મની છયામાથી, વયા વગ્ન યનનના ત્યાથી,
ખીન પ્રગટ્યા છે નાનિતક તણા, બહુ ધર્મ પામ્મ ડીઓ ધણુ ૮
- વેદ પ્રસિદ્ધિ છે વાણી, મહાસન્નિહા ગુઠ પ્રમાણ,
મહામોટા આચાર્યો યયા, બહીતા બહીતા અગ્વ કરી ગયા ૯
- તેની બુદ્ધિમા આચાર્યો જોયો, તેણે અર્થ કહ્યોયો તેવો,
અર્થ ઉપગ્રહનો સર્વ કહે, મૂળ આચાર્ય કો નન લહે. ૧૦
- તેથી આચાર્ય મતાતર ધણુ, પછી અથ યયા તે તણા,
પ્રતિપાદન વેદોની માય, ધર્મ પ્રજ્ઞ કહ્યો છે લાય. ૧૧
- પ્રાભાસ સત્ત્રિય ને વૈષ્ણ સમેત, બાણુવો વેદ રીતે હેત,
કર્મ હોય ભાષાત્ત તેનું, રાફ્ર જાતિયે બાણુનું એનું ૧૨
- પટગાય યયા છે જોઈ, અર્થ વેદનો કહે છે એઈ,
વર્મ પ્રજ્ઞ કહ્યો છે શુદ્ધ નથી શાસ્ત્રો તો વેદનિક ૧૩
- વેદનિક અથ જો હોય, તણે વર્ણુ ન સુણના સોય
વેદનિક દોય જો કટી, તેની સાથે તો બોવવું નહી ૧૪
- અંથ પૃથ્વી ઉપર હોય જ્યાય, સહુ વેદની છયા માય,
વેદ ચક્રવર્તી છે ગય, સહુ પથોમા તેની છાય ૧૫
- નવા પથ ચક્રવર્તી છે જોઈ, લીલુ વેદનું કઠક તેણે,
ખીન ભેગી છે કમ્પિત વાત, પછી પથ ક્યા વિખ્યાત ૧૬
- ડોય નાગી મેગ્ધ મલીન, ધર્મ કર્મ ક્રિયા થકી લીન,
પગલાગ આસિગન જોઈ, લીલુ વેદ તો નિદેલુ તેઈ ૧૭
- તેણે પથ ચનાઓ જ્યાગ, કરી વેદોની નિદા લાગ,
વેદ નિદેયા કરના કર્મ, કાઢ્યો પાપીએ ખૂદો ધર્મ ૧૮
- વેદનિકાઓ કરનાનું એથી, પડયું તેને પ્રયોજન તેથી,
દુગચાગી હતા જેના ચાવ, ગ્વી દળ દેખાડે નિશાન ૧૯
- સિદ્ધ કરના પોતાણુ જામ, વેદ નિદી ગયા તે તમામ,
વેદનાદ્ય બધાગ્ય જાણો, એ તો ઈશ્વરહક્ત પ્રમાણુ ૨૦
- ખીન અથ જોગ્યો જોગ્ય, વેદપ્રમાણુથી અગ ચાય,
જેમા વેદપ્રમાણુ ન હોય, આવે અકનમા પછી સોય ૨૧
- સત્ય વક્તા નથી જન દોય, તેની નાણી પ્રમાણુ ન દોય,
હોય માનવે બોલેલું જ્યાય, ગગદેવ ને સ્વપક્ષમાય ૨૨
- ઈશ્વર પ્રમાણુ જોઈવે અર્થ, તેનું જોલેલું બાણુ વર્થ,
હોય ઈશ્વર જોલેલું જોઈ, આડે અગે અધારથ તેઈ ૨૩

થયા નાસ્તિક કુર્મતિ જ્યારે, કરી વેદાની નિંદા ત્યારે;
 તેના કુતર્ક સાંભળી કરી, ભોળા લોક લમી ગયા ફરી. ૧૫
 મહામુનિઓએ શ્રીધો વિચાર, ખટશાસ્ત્ર રચ્યાં નિરધાર;
 અર્થ વેદનો દર્શાવ્યો એમાં, સારા સુતર્ક હીધા છે તેમાં. ૧૬
 જણે સાંભળ્યો શાસ્ત્રનો બોધ, હણ્યા નાસ્તિકને કરી ક્રોધ;
 સારા સુતર્ક સાંભળ્યા હતા, પડ્યા બંધ તે નરકે જતા. ૧૭
 લોક ગતાનુગતિક સદાય, જતા પાછળ સઘળા જાય;
 ખટ શાસ્ત્ર રચ્યાં જ્યારે, થતા નાસ્તિક અટક્યા ત્યારે. ૧૮
 ખટ દરશનના ખટ પંથ, જુદા જુદા રચ્યા છે મંથ;
 થયા ત્યાગી છ દર્શન તણા, વધ્યા ભેખ પછીથી ધણા. ૧૯
 વેદમાર્ગી દર્શન માંધ, મુખ્ય ત્રણજ વાતો ત્યાંધ;
 ધર્મ યોગ ને ત્રીજું જ્ઞાન, ધરે પ્રજા તણું સહુ ધ્યાન. ૨૦
 ભળી ભેખમાં નીચી જાત, મ્લેચ્છ આલિર શખર ફીરાત;
 તેને ના ગમ્યો શુદ્ધ આચાર, થયાં છંન્તુ પાખંડ તે વાર. ૨૧
 ચારવાક મુગત ને જીન, કાપાલીક પરમ મલીન;
 અધોરપંથી કાપડીયા ને વાદિ, ભેખ ભરથરી સવળ આદિ. ૨૨
 એવાં પાખંડ છંન્તુ થયાં, બધા દેશમાં ફેલી ગયાં;
 મધ માંસ તણા જે આહારી, વળી કરનારા ચોરી ને જારી. ૨૩
 સાધુ સંન્યાસીના શિષ્ય ધાય, પણ જાતિસ્વભાવ ન જાય;
 ધરી ભેખને પાખંડ કરે, ધર્મમારગે ના અનુસરે. ૨૪
 ધણા ચાલે તે વેદવિરુદ્ધ, ધર્મ પાળી શકે નહિ શુદ્ધ;
 વેદશાસ્ત્રને મારે ઠોક, જુદું બોલીને લભાવે લોક. ૨૫
 જણે પંથ પોતાનો વધે, વેદ શાસ્ત્રને નિંદે બધે;
 ભોગ દેખીને થાય છે જૂર, પછી ઇંદ્રી લડાવે અમૂર. ૨૬
 વેદ શાસ્ત્રનો મારગ જહ, કાય ટાળી શકે નહિ તેહ;
 હોય પાખંડ પંથ અપાર, તેનો નાશ કરે કરતાર. ૨૭
 સહુ શાસ્ત્ર લડાં છે હમેશ, મુખ્ય વેદાન્ત શાસ્ત્ર વિશેષ;
 મળે મોક્ષનો મારગ એમાં, સહુ માન્ય આપે છે તેમાં. ૨૮
 કાય મ્લેચ્છચક્રાવે છે પંથ, બાંધે કલિપત જૂદા મંથ;
 છંદશાસ્ત્ર યજી એ વિરુદ્ધ, તેમાં ગોઠવે શબ્દ અમુદ્ધ. ૨૯
 કહે પ્રજાથી આધુ છે ધામ, તેનું કાય ન જણે નામ;
 લોક પ્રજામાં અટક્યા જ્યારે, અમે આગ્યા તનુ ધરી ત્યારે. ૩૦
 ડો. ૩

આને પદ્ય અમાગમા જોહ, તેને તગત દેખાડીશું તેહ,
નથી ધર્મ કર્મનું કામ, ભજે અમને યોગે નિજ ધામ ૩૧

૬૬૧

ઢટ્ટા દુગ્ધી તણા બુઝો ઢગ, રમે રામ તણા બહુ રંગ,
વેદે ગાયો અગ્રણ અવિકારી, તેને ગાયો ઘણો વ્યભિચારી ૧
તેનો થાય અખડ વિહાર, જણો અમને તેનો અવતાર,
દેહ દાગ ને દામ તમારું, કમે પ્રજા સમર્પણ સાડું ૨
વેદ ભેદ લહે નહિ જનો, અમે મત્ર તો આપીશુ એનો,
અખીલાવ તમે ધરો સાર, કરજો શ્રીહરિ સાથ વિહાર ૩
કોય પ્રજા ઉપર કહે ધામ, તજે વેદ વિધિ તણા કામ,
સખીભાને ઉપાસશે જ્યારે, નિજ ધામને પામશે ત્યારે ૪
કોય કહે હુ નાગયાણ આપ, અર્પો તન મન ધન ને પાપ,
પછી શો રહો દોષ તમારો, યથા મુક્ત એવું મત ધારો ૫
જેવું ધારે પતિવ્રતા નારી, એવી ભક્તિ કરો તમે મારી
મત કોયનો ન ધરશો કાન, માનો હુજ ખરો ભગવાન ૬
કોય ચરતોએ કીધા અથ, વળી પ્રોહ ચલાવ્યો પથ,
વેદ શાસ્ત્રની નિદા કરે, કહે અથ અમારા સરે ૭
નથી જાણતા શાસ્ત્રોમા કાય, પણ નિ દે છે લોકોની માય,
ન્યાયે આવવાનું કહે ન્યાય, મીમાસા કહે મન વશ થાય ૮
કરી નામ ઉપર એમ અર્થ, પછી શાસ્ત્રને માને વ્યર્થ,
એવા પાપડ વાધ્યા જ્યારે, વેદ ધર્મ બગાડયો ત્યારે ૯
કોય કહેરો વચન વેદ તણા, સહુ ઈશ્વરે મુખથી ભણ્યા,
માન્યા પાપડીએ નહિ તેને, શો દોષ લગાવ્યો એને ૧૦
લાઘવો કારણ એતું છે જોહ, તમે સુણજો જશે સદેહ,
હહી વેદમા રીતિ જોવી, કાઢને નવ ગમી પાળવી તેની ૧૧
ખીજી કારણ છે વળી દેખ, તેથી માન્યો નહિ ઉપદેશ,
અણગમતા વચન સહુ ખડી, નના કનિપત યથા પાપડી ૧૨
જમ પાજે પતિવ્રત નારી, માને વેશ્યાઓ તેને નહારી,
તેને જગ ઉપર છે પ્રીત, માટે નિદે સતીની રીત ૧૩
વેદે નિહુ છે જ જ કુકર્મ, માન્યો પાપડીઓએ તે ધર્મ,
જરકર્મ અધર્મ છે જોહ, બુઝો વેદે તો નિહુ છે તેહ ૧૪
કહે પાપડીઓ એમ કરી, જરણાવથી રીતે છે હરિ,

વેદે બ્રહ્મને વ્યાપક કહ્યો, લેદવાદ પાખંડીએ ગ્રહ્યો. ૧૫
 પહેલાં વેદનાં રક્ષણ કાળે, રચ્યાં ખટ દર્શન મુનિરાજે;
 તેમાં પાખંડ ઇન્તુ થયાં, હાલ હજારો ફેલી ગયાં. ૧૬
 બુદ્ધો સાંખ્યે કહ્યો છે યોગ, તેમાં તજવા વિષય રસ ભોગ;
 જીલ ઉપસ્થ જીતાય જ્યારે, ફળે યોગનાં સાધન ત્યારે. ૧૭
 લોક યોગીને માનતા બેઈ, વેશધારી બને ખલ કાઈ;
 રસ ઇંદ્રિ ન જીતાઈ એથી, કાઢ્યા બેગીયે જુદા તેથી. ૧૮
 તેણે ગોઠવ્યા એવા અંથ, કાઢ્યો કૌશલણે એક પંથ;
 મધ માંસને મૈથુનાનંદ, માન્યો મોક્ષ રચી બહુ દંદ. ૧૯
 પહેલું પાખંડ યોગીમાં હવું, દેખાદેખી વધ્યા પછી બહુ;
 વળી ચાર્વાક બૌદ્ધ ને જીન, થયાં પાખંડ મોટાં મલીન. ૨૦
 સ્નાન શૌચ ગમ્યું નહિ જ્યારે, બહુ વિપ્રોને નિંદા ત્યારે;
 નિંદા આચાર્ય સધળા લાંચ, મૂક્યાં દૂષણ વેદોની માંચ. ૨૧
 વેદ વિપ્રો ઉપર કરી દ્વેષ, આણ્યો કસિબુગ આખો દેશ;
 કાયમાં સંપ રહ્યો નહિ કાંચ, વેરઝેર વધ્યાં સહુ માંચ. ૨૨
 હુતી યવનજાતિ તે વાર, નિજ કુળમાં કરતા વ્યભિચાર;
 સગા બ્રાતની પુત્રીને વરે, એવો ધર્મ ચલાવ્યો સરે. ૨૩
 ઘણા ધાતકી હિંસક કૂર, મારે મનુષ્યને એવા અસૂર;
 ધરી પાખંડ ધર્માભિમાન, ઘણા હિંદુનું શીધું જાન. ૨૪
 જોયો કુસંપ હિંદુઓ માંચ, ચાપ્યું રાજ્ય પોતાનું લાંચ;
 વેદધર્મના રક્ષક જહ, ટાળ્યા મ્લેચ્છોયે સધળા તેહ. ૨૫
 બહુ બાળી નાખ્યા છે અંથ, કરવા પ્રૌઢ પોતાનો પંથ;
 વર્ષ પાંચસે રાજ્ય તે રહ્યું, સહુ હિંદુનું દૈવત ગયું. ૨૬
 વેદશાસ્ત્રોના આચાર ગયા, નવા પાખંડી હલા થયા;
 કાય કહે હું હરિ અવતાર, આવ્યો કરવા જગત ઉદ્ધાર. ૨૭
 કાય કહે મુને મોકલ્યો દેવે, તારૂં તરત મુને જો સેવે,
 દાઢ દેવપૂજને તજવે, પછી પગલાં પોતાનાં પૂજવે. ૨૮
 કાય ચવનો તણા મત જોઈ, દેવમૂર્તિ ન પૂજે કાઈ;
 કાયે કૃષ્ણલખ્યા વ્યભિચારી, જેના સંગમાં અગણિત નારી. ૨૯
 તેના પોતે કહે અવતાર, રમે રાસ કરે વ્યભિચાર;
 કાય બ્રહ્મ પોતાને માને, જક્તકર્તા કહે નહિ કાને. ૩૦
 કાય મુંડે વરણ સહુ કાય, પછી ભેળા જમે છે સોય;

પહેલા ભક્ત ને વળતી સંત, પછી પોતે અને ભગવંત. ૩૧
 માને લોક ધણા જમ જમ, કરે જુક્તિયો જુદી તેમ;
 ધન ધતી ભરે ભંડાર, કરે લોગ અનંત પ્રકાર. ૩૨
 ધનલોભે કવિજન આવે, પછી અંથ પોતાના રચાવે;
 કવિ કહે છે વિંધ્યાચળ જેહ, પડ્યો સ્વામીને નમવા તેહ. ૩૩
 એવી જુક્તિઓ જોડી અપાર, ઠગી ખાય બધાય સંસાર;
 હણે પાખંડીઓને એવો, નથી નરપતિ વિક્રમ જવો. ૩૪
 પરદેશી છે રાજ હાલ, જુએ હિંદુના જુદા ચાલ;
 પરધર્મી ઠર્યા વળી એહ, દુષ્પ મનવી કેતા નથી તેહ. ૩૫
 હિંદુ ધર્મ જો હાથે ઝાલે, પણ વેદની રીતિ ન ચાલે;
 નાખે ધર્મ પોતાના માંય, ભણું લોકાનું ના કરે કાંય. ૩૬
 રેણુ.

રેણુ જીવ પડ્યા રણમાંય, પરિપંથી મળ્યા પછી ત્યાંય;
 તેણે મારગ અવળો ખતાવ્યો, પછી દાવ તે ચોરોનો ફાવ્યો. ૧
 એમ પંથતણા ગુરુ જેહ, કર્મજળમાં ધુંચવે તેહ;
 પછી જીવોનું ધન હરી લે છે, પરબ્રહ્મ પોતાને કહે છે. ૨
 જીવમાત્રનો એવો સ્વભાવ, સહુને પ્રભુ મળવાનો છે ભાવ;
 તેને સાચા ગુરુ નથી મળતા, તેથી રહે છે ખિયારા ગ્રજતા. ૩
 નથી સત્સંગ મળતો સારો, મળે કાચેક ઢાંગી ધુતારો;
 જેને સાચી પરીક્ષા ન હોય, ખોટાં નાણાંથી રીઝે સોય. ૪
 નથી જીવોને વિચાર એવો, હું તે શું ને પ્રભુ હશે કેવો;
 ઠગ ગુરુઓને શરણે જાય, તેથી કારજ કાંઈ ન થાય. ૫
 પ્રભુરૂપ શંકે નહિ જાણી, પછી મૂઢ મરે મત તાણી;
 ખરી ભક્તિ કરી નથી સક્તા, જૂઠી વાતો કરે છે બક્તા. ૬
 નારાવંત પદારથ જેહ, ભજે બ્રહ્મ જાણીને તેહ;
 જેવું નીર વલોવે કાપ, તેમાં પ્રાપ્ત નહિ થત સોય. ૭
 મિથ્યા વસ્તુ સાચી કહે જેહ, ખરો નાસ્તિક કહીએ તેહ;
 મળે બાળકને ઠગ દાય, આપે કાચ હીરો કહી સોય. ૮
 દાય તેની પરીક્ષા જ્યારે, એક કોડી ન ઉપજે ત્યારે;
 એમ સાચવના સહુ ફેક, જૂઠી વાતો ઠગે ઠગ લોક. ૯
 ભજે બ્રહ્મ વિના અન્ય જોડ, નવ છૂટે ચોરાશીથી તેહ;
 પ્રભુ ધામે પોતાને ભજવે, ખરા નાસ્તિક તે જન કહાવે. ૧૦

જણે રામ નવું ન રચાય, પણ જીવ તેને પ્રભુ ગાય;
 જેતું જય સુપ્રસિદ્ધાં જ્ઞાન, તેને કેમ કહીએ ભગવાન. ૧૧
 કહ્યો વેદવિષે પ્રભુ જોઈ, ભૂલ્યાં ભરતખંડી જન તેહ;
 લાગ્યાં પાખંડ ભજવા જ્યારે, પડ્યાં દુઃખ અતિશે ત્યારે. ૧૨
 પરદેશીનાં આવ્યાં રાજ, ખંડ્યાં દેવળ દેવોની લાજ;
 જન માત્ર થયા છે જૂઠા, તેથી રામ રહ્યા છે રૂઠ્યા. ૧૩
 ભૂલ્યા અલ્પની ભક્તિએ જ્યારે, ખોયાં રાજ્ય ક્ષત્રિયોએ ત્યારે;
 પ્રજા પીડાય પાખંડ ભજી, પામ્યા દુઃખ ધરમ શુભ તજી. ૧૪
 પ્રભુ સદ્ ચિદ્ આનંદ જોઈ, તજી તેને ભજે નર દેહ;
 ગંગાકાંઠે ખસે રૂપ જમ, કરે અદ્યપ્રભતિ સહુ એમ. ૧૫
 રમે ઇચ્છાએ ઇંડ અનંત, ભજે તે પ્રભુ કોમલ સંત;
 બીજા પૂજે છે આળપપાળ, તેથી ના મટે કર્મ ને કાળ. ૧૬
 રમે પંથ વહાલા અંથ જોઈ, ઘણું આપ વખાણે તેહ;
 તેને સાંભળે સાંભળનાર, થાય બ્રહ્મ પુરુષારથ ચાર. ૧૭

તત્તો

તત્તા તતુ ધરી કરવું સાર, સાધી પુરુષાર્થ લેવા ચાર;
 ધર્મ અર્થ ને કામના જોઈ, મોક્ષસહિત પુરુષારથ એહ. ૧
 ચારે સિદ્ધ ન થાયે જોને, વૃથા જન્મ ધર્યો કહે તેને;
 પુણ્યકર્મનાં સાધન થાય, ધર્મ પુરુષારથ તેને કહેવાય. ૨
 હલય લોકમાં આનંદ આપે, ધર્મસાધન પુણ્યપ્રતાપે;
 ભૂમિ ભવન વસન ધન અન્ન, પણ વૃક્ષને રત્ન વાહન. ૩
 સત્યયુક્ત રમે ધન જોઈ, કહ્યો અર્થ પુરુષારથ એહ;
 સદ્ વિદ્યા ને સદ્ગુણ ગ્રહે, શુભ કીર્તિ બુગોબુગ રહે. ૪
 ખટ્ત અર્થનું સાધન એહ, રહે સ્વર્ગવિષે બઈ તેહ;
 રાજ્ય સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, તેને લોભે ના હોય અંધ. ૫
 ભોગ ભોગવેતું ધન હોય, કામ નામ કહાવે સોય;
 પંચ વિષયોએ ભરિયો દેહ, પણ નીનિથી ભોગવે તેહ. ૬
 પછી તુચ્છ વિષયસુખ જણી, સજે મોક્ષનું સાધન પ્રાણી;
 સુખ લોક અતુલ્યતાણું, તેમાં અતે રહ્યું દુઃખ ઘણું. ૭
 હંચો જય ને નીચો પડે, એમ દેહ ધરી આથડે;
 શોક મોહ જરા ને મરણ, નવ છૂટે વિના પ્રભુસરણ. ૮
 પરમાનંદની પ્રાપ્તિ છે જોઈ, મોક્ષ નામ કહાવે તેહ;

પરશ્વજ તણું પદ પામે, તેથી દુઃખ અત્યંત વિરામે. ૯
 માટે મોક્ષ પુરુષારથ જોઈ, ધરી દેહને સજવું તેહ;
 કહ્યાં એ પુરુષારથ ચાર, ખરો ધર્મ તેમાં આધાર. ૧૦
 અર્થ કામ તે મોક્ષની માંગ, તજે ધર્મ કૃણે નહિ કાંચ;
 જમાં ધર્મને બાધ ન આવે, સિદ્ધ પુરુષાર્થ તેજ કહાવે. ૧૧
 ગોરી અર્થ પુરુષારથ માંગ, ધર્મહાનિ કરે છે લાંચ;
 કામસાધનમાં પરનારી, સેવે જાય ધરમકુળ હારી. ૧૨
 કરે મોક્ષનો કાચ હપાય, દુષ્ટ કર્મ આવરતો જાય;
 બાધ લાગે ધરમને જ્યારે, થાય બ્રહ્મ પુરુષારથ ત્યારે. ૧૩
 માનો ધર્મ સર્વતું મૂળ, એથી ક્ષિર રહે અનુરૂળ;
 કરે રક્ષણ સધળે કામે, કાંચ વિપ્ર થવા નવ પામે. ૧૪
 ધર્મમૂળને છેદે જ્યારે, કાળ સૂકાય સધળાં ત્યારે;
 ધર્મમૂળ સદાય સિંચાય, અર્થ કામ ને મોક્ષ તો થાય. ૧૫
 કાચ ધર્મને આવરે સાર, વળી મોક્ષનો સાધે પ્રકાર;
 તજે અર્થતું સાધન જાય, પેટ કાજે પરાધીન થાય. ૧૬
 જમે પારકું જ્યારે અજ્ઞ, તેથી જાય છે તેનું પુણ્ય;
 પુણ્યરહિત થશે જન જ્યારે, તેનું પાપ બળે નહિ ત્યારે. ૧૭
 પાપ ભોગવે ધરી અવતાર, મરે અવતરે વારંવાર;
 પછી મોક્ષ ન પામે કહી, માટે અર્થને તજવો નહી. ૧૮
 વળી ધર્મ તજે જન જ્યારે, કાંચ મોક્ષ મળે નહિ ત્યારે;
 એક એકને ના હોય બાધ, એમ સાધે પુરુષારથ સાધ. ૧૯
 કહ્યાં ચાર પ્રકારે જોઈ, નવ સાધે ધરી નરદેહ;
 વૃથા જીવતાર તેનું એવું, અજ્ઞ કંડપયોધર જેવું. ૨૦
 કાચ આજસુ લાગી થાય, લીખ માગીને પારકું ખાય;
 વૃથા તે નરનો અવતાર, જણે ખોયાં પુરુષારથ ચાર. ૨૧
 કાચ અર્થના લોભીયા એવા, હોય મધુતણી માંખના જવા;
 મહાપાપ કરી મરી જાય, ધન સાંગેલું કાઢક ખાય. ૨૨

ધર્મ

થય્યા સ્થિરચર જાતિના દેહ, મળે કર્મ ચક્રી જીવ તેહ;
 પરદ્રવ્ય તણા હરનારા, પ્રસાદત્યા આદિ કરનારા. ૧
 અસત વસ્તુનું ચિંતન કરે, મહાચાંડાલ તે અવતરે;
 મિથ્યા વચન સદા ઉચરે, વળી ચાકી નિરંતર કરે. ૨

સહુ પ્રાણીને લય કરનાર, પામે મૃગ પક્ષીનો અવતાર;
 પરદારા ને પરધન હરે, બહુ પ્રાણીની હિંસા કરે;
 છેદે વૃક્ષ નિરંતર જહ, પામે સ્થાવર જાતિનો દેહ. ૩
 ઇંદ્રીગિત તપસ્વી હોય, આત્મજ્ઞાની વૈરાગી સોય;
 ધર્મશીલ વિદ્યાવંત જહ, જાણે સાત્ત્વિક કર્મ છે એહ. ૪
 સદા શુદ્ધ જોનો આચાર, પામે દેવતાણા અવતાર;
 નૃત્ય વાજ્રં વહાલાં જોને, વિષયાસક્ત અસ્થિર ચિત્ત તેને. ૫
 એવાં રાજસ કર્મીં જહ, પામે માનવ કેરો દેહ;
 પરનિંદા વળી પરદ્રોહ, હોય નાસ્તિકતા મદમોહ. ૬
 લોભ નિરત ને આળસવાન, અતિ અધર્મ ધોર અજ્ઞાન;
 એવાં તામસ કર્મ છે જોને, પશુજાતિમાં નાખે છે તેને. ૭
 જીવ દેહ તજીને જાય, જ્યાં કર્મ તેવી ગતિ થાય;
 એની પંચગતિ છે જહ, તમે સાંભળજો કહું તેહ. ૮
 પહેલી નરકગતિ નિરમાણ, બીજી તિર્યચ છે પરમાણ;
 ત્રીજી માનવગતિ કહેવાય, ચોથી સ્વર્ગગતિ વળી થાય. ૯
 મોક્ષ પંચમી કેડું નામ, પામે કર્મે કરી સહુ ધમ;
 હયાં કર્મ કરેલાં હોય, પામે માનવની ગતિ સોય. ૧૦
 તેમાં સાધન સધળાં થાય, વળી સ્વર્ગ ને નરકે જવાય;
 વિના મોક્ષ ગતિ ચાર જહ, જાણે બંધન સધળું તેહ. ૧૧
 મરે અવતરે વારંવાર, મળે સુખદુઃખ કર્માનુસાર;
 જ્ઞાન બ્રહ્મનું થાય છે જોને, મળે મોક્ષ તત્ક્ષણ તેને. ૧૨
 એક નર વિના બીજી ગતિ, નથી મોક્ષ થતો તે વતિ;
 બીજાં બંધન છે નિરંધાર, નરદેહ છે મોક્ષનું દ્વાર. ૧૩
 પામી નરતનુ સહુથી સરે, સાધન મોક્ષ થવાનાં ના કરે;
 કરી કુકર્મ નરકે જાય, તે તો આત્મહત્યારો થાય. ૧૪
 નરવિના જાતિ સહુ જહ, નામ તિર્યચ કહીએ તેહ;
 એ તો જીવને બંધન સહુ. સુખ થોડું ને દુઃખ બહુ. ૧૫
 તિર્યચ જીવ છે તામસી દેહ, અન્યોઅન્ય લડી મરે તેહ;
 એક એકનું કરે છે ભક્ષ, રમે મૃગયા ને મારે પ્રત્યક્ષ. ૧૬
 કરી વાહન ખેડે લોક, સદા તિર્યચ જાતિને શોક;
 તરુ તિર્યચને સહુ કાપે, પામે દુઃખ અનિશે પાપે. ૧૭
 ધણાં પાપ થયાં હોય જોને, મળે નર્ક તણાં દુઃખ તેને;

નકં દુઃખ અનેક પ્રકાર, મહાનાસ તણા છે દાર. ૧૮
 મહાપુણ્ય કરેલાં હોય, મળે સ્વર્ગતણાં સુખ સોય;
 ભાત ભાતના ભોગવે ભોગ, જરા આદિ ન પીડે રોગ. ૧૯
 મળે મોક્ષતણી ગતિ જ્યારે, હરી હામે રહે જીવ ત્યારે;
 ફરી પામે નહિ અનતાર, બ્રહ્માનંદમાં હોય એકતાર. ૨૦
 એમ કર્મ મુખામુલ વડે, અઢે હિંચા ને નીચા પડે;
 ઘટમાળા ફરે છે જમ, ફરે જીવ નિરંતર તેમ. ૨૧
 નાશી વસ્તુ માને અવિનાશી, તેથી અતે મળે દુઃખરાશી;
 પ્રભુ ભૂક્ષીને અવરને ભજ, તેથી દુઃખ ન લાગે રજ. ૨૨
 સાચો જાણીને સરજનહાર, ભજ તેથી પામે ભવપાર;
 પુણ્યકર્મથી ચોખ્ખો થાય, મળ પાપરૂપી બળી જાય. ૨૩
 ફરે યોગ પ્રભુનો જ્યારે, મળે સાયુજ્યમુક્તિ ત્યારે;
 કહી મુક્તિ અતુરધા જઈ, દેવલોકા વિષે હોય તેહ. ૨૪
 તેનું સાદ્ય સાલોડ્ય નામ, વળી સામીધ્ય સાયુજ્ય હામ;
 રૂપ દેવસરીખું હોય, નામ સાદ્ય મુક્તિ હોય. ૨૫
 દેવલોકાવિષે જઈ રહે, તેને સાલોડ્ય મુક્તિ કહે;
 મળે દેવની પાસે હામ, તેનું સામીધ્ય મુક્તિ છે નામ. ૨૬
 દેવરૂપવિષે ભળી જાય, તેને સાયુજ્ય મુક્તિ કહેવાય,
 હોય સગુણ ઉપાસક જેહ, એવી મુક્તિ મળે છે તેહ. ૨૭
 નિર્ગુણ બ્રહ્મ ઉપાસે જ્યારે, ભળે બ્રહ્મવિષે જઈ ત્યારે;
 બ્રહ્મ સાયુજ્ય એતુ નામ, મહા આનંદ કેડું ધામ. ૨૮
 જમ સરિતાઓ સિંધુમાં મળે, એમ જીવ તે બ્રહ્મમાં ભળે,
 દેવલોકાવિષે જ જાય, મહાપ્રલયવિષે એક થાય. ૨૯

દ્વો

દેહ દેવો તણાં જ ધામ, સ્વર્ગલોક છે તેનું નામ,
 શિશ વૈરાટ કેડું છે જ્યાંય, રચી દેવોને રાખ્યા ત્યાંય. ૧
 પહેલી સદિ રચી કતારે, દેહ દેવો તણાં રચ્યા ત્યારે;
 નથી નિર્દયતા પ્રભુ માંય, દુઃખરહિત કર્યા સહુ ત્યાંય. ૨
 શોક મોહ જરા નહિ મરણ, ભૂખ તરસ રહિત સુવરણ;
 ખટ ઉર્મી રહિત સહુ ક્રીધા, વળી સરપાવ બીજ દીધા. ૩
 અદ્ધ મહાસિદ્ધિ નિકળજ્ઞાન, સત્ય સંકલ્પ મહાગુણવાન;
 એવી ઉત્તમ પદવી દીધી, પછી આજ્ઞા પ્રભુજીએ કીધી. ૪

વિશ્વ વાડી છે મારી જહ, તમે રક્ષણ કરજો તેહ; ૫
 મારી આજ્ઞામાં રહેશો જ્યારે, સદા રહેશો સુખી તમે ત્યારે.
 થશે પાપના કરનારા જેહ, મળશે લક્ષ ચોરીશીના દેહ; ૬
 થયો અપરાધ વળતો જનો, કર્મી દેવોમાં દેહ થયો તેનો.
 હંચી પદવીએ હુતા જેહ, નીચી પદવીમાં નાખ્યા તેહ; ૭
 દિવ્ય ગુણ થયા પછી ઓછા, શુદ્ધ-દેવો થકી થયા ઓછા.
 ખટ હર્મિ વળગી જ્યારે, કર્મ કરવા લાગ્યા સહુ ત્યારે; ૮
 ઈર્ષ્યા પતન વિયોગ સંતાપ, યુદ્ધ કરતાં થવા લાગ્યું પાપ.
 નડે આપત્તિઓ બહુ એવી, શુદ્ધ અમરેને ના નડે તેવી; ૯
 પ્રભુઆજ્ઞા ખરાખર માની, તેથી ના થઈ દેવત હાનિ.
 કર્મી દેવો ઠયો છે જેહ, દશ જાતિયો થઈ છે તેહ; ૧૦
 યજ્ઞ રાક્ષસ વિદાધર, શુદ્ધક કિન્નરને અપહર.
 સિદ્ધ માંધર્વ ભૂત પિશાચ, થયા ઓછા ધટી ગયું સાચ; ૧૧
 બ્રહ્મા વિષ્ણુને ત્રીજા મહેરા, યમ વરુણ કુબેર સુરેશ.
 સૂર્ય ચંદ્રને અશ્વીન નામ, એક એકથી હંચાં ધામ; ૧૨
 એક એકનાં બુદ્ધાં બૂધ, સુર અસુરનાં વઢતાં વરૂથ.
 વસુ આઠને આદિત્ય ખાર, તુષિત છત્રીસ રુદ્ર અગ્નીઆર; ૧૩
 વિશ્વેદેવ તોનેર કહેવાય, વાયુ ઝોગણપચાસ ધાય.
 ચૌદ વૈદુઠ સાધ્ય છે ખાર, દશ સુશરમા નિરધાર; ૧૪
 માહારાજિક છત્રીસ કહીએ, આમાં સ્વરવળી ચોસઠ લહીએ.
 કરે અમૃતનું સહુ પાન, કરે કોઈક નૃત્યને ગાન; ૧૫
 ચંદ્ર સૂરજ તારા છે જેહ, ધણા તેજવાળા છે તેહ.
 કાય તરવો તણા અધિપતિ, ફરે સ્વતંત્ર સધળે મતિ; ૧૬
 સ્વેચ્છાચારી બહુરૂપધારી, કરે આનંદ હિત્સવ ભારી.
 કાય સ્થાનધારી કાય ફરતા, કાય વિમાને બેસી વિચરતા; ૧૭
 સહુ દેવોનો ઈંદ્ર છે રાય, તેની સભા સુધર્મા ભરાય.
 સુખ દેવો તણું છે જેહ, ધણું ભૂતલના થકી તેહ; ૧૮
 શુભ કર્મ કરી નર દ્રવ્ય, ઈચ્છે દેવો તણું સુખ સોય.
 મહાજ્ઞાની મુનિજન જેહ, સુખ દેવોનું નિદે છે તેહ; ૧૯
 નારી ભૂતલનું સુખ જેવું, દેવલોક તણું પણ તેવું.
 યોગ વિયોગ રોગ નડે છે, માટે વૈદનું કામ પડે છે; ૨૦
 રાગ દ્વેષ છે દેવોમાંય, ભય શોક પામે છે સ્ત્રીય. ૨૦

અધિકારી છે દશ દિપાવ, તેનાં ધામને ગામ ત્રિશક્તિ
 બ્રહ્મા બ્રહ્મસદનમા ગહે છે, તેને બ્રહ્મપુરી મહુ કહે છે ૨૧
 અમગવતી ધૈંદ્રનું ધામ, કંઈ વૃદ્ધિ તપ્તું તે કામ
 તેનેવતી છે અગ્નિ તણી, શિવ કૈવાલપુરીના ધણી ૨૨
 અવકાનગરી કુબેરની જાહે, કહાવે ભંડારી દેવોનો તેહ
 ગંધાવતી છે નગરીનું નામ, વાયુદેવ ગહે તે કામ ૨૩
 પુરી ભોગાવતી છે માગ, દેવ વગણ વમે તે દાગ,
 પુરી નિરુત્તિ એવું નામ, તેમાં ગદ્યમ કેમ કામ ૨૪

ધાધો

ધધા ધરમગજનું છે ધામ, પુરી મંજમની એવું નામ,
 ચિત્ર વિચિત્ર દક્ષિણ, મહુ લેખ તણા લખનાર ૧
 જમદત છે તેના પાગ, મહાકૂર ભયકર કાગ,
 ભિર્ધગેમ વિકટ સુખદંત, લાવે ગ્રાવીને જીવ અનત ૨
 માગે માગ કીને ગીમ, જીવ પાડે છે ચીએ ચીમ,
 ત્રાણ ત્રાણ કરે છે પોકાર, તોય માગે છે માગ અપાર ૩
 પ્રભુઆજ્ઞા કની જણે ભંગ, તેના નાખે ઉતરડી અંગ,
 જીવ કેમ છે મદ્યમ દેહ, સહુ કર્મનો કગ્તા તેહ ૪
 તેનું અશુભમાત્ર પ્રમાણ, સુખદુષ્ણ તણે તેહ જાણ
 એ તો અજનમગ છે અંગ, તેનું નામ છે વામનાયિંગ ૫
 જાથ પાપી તણ અવદેહ, જમકિકર આને છે તેહ
 બહુ માર્યે મગી નવ જાથ, એવું નિગેશગીર કહેવાય ૬
 પાપપુણ્ય કર્યાં હોય જાહે, મારી કબજ કગવે તેહ
 પાપ કરમના દેવાને દંડ, ત્યાહાં નકંતણ છે કુંડ ૭
 શુદ્ધ વૈગટ કેડું છે ત્યાય, યમગજ વસે તે માણ,
 કુંડ નકંતણ છે એમાં, પાપી જીવને નાખે છે તેમાં ૮
 જીવ દેખીને જાથ છે ધ્રુજ, કર્યાં કર્મ આવે છે સૂરી,
 અગે હાથ હવે સુ યાશે, દુષ્ણ દાગણ કેમ ખમાશે ૯
 રૂવે કરગે લાગે પાપ, પલુ જમને દયા નવ થાય
 જમરાય વદે છે એવું, ભોગ ભોગવો ક્રીધુ છે જેવું ૧૦
 વેદઆજ્ઞા પ્રભુની જાહે, તમે ભંગ કરી છે તેહ,
 તમે સાજાજ્યા નાસ્તિક અથ, માન્યો પાપવી કરો પથ ૧૧
 હિંસા દ્રોહ નિદા ને આડી, બુદ્ધિબોધા અવર્મી અનાડી,

ચોર જોર ને પરધન હરતા, તમે દોષ થકી નવ કરતા. ૧૨
 તમે ભોગવો પાપ તમારું, એમાં જોર ન ચાલે અમારું;
 પ્રભુઆજ્ઞા તણે વશ અમે, માફી કરી શકીએ નહિ ક્યમે. ૧૩
 તમે માનવનો દેહ પામી, થયા લંપટ લૂણહરામી;
 દોષી વાર આવો આ કાર, નથી લાજ તમોને લગાર. ૧૪
 એમ ધર્મરાજ ત્યાંહાં કહે છે, પછી દૂતોને આજ્ઞા દે છે;
 યૌદ્ધ કોટિ ભયંકર એવા, દેખી જીવ છળી જાય તેવા. ૧૫
 એક વારે પડે છે માર, પછી જીવ કરે છે પોકાર;
 ધણું રક્ત કરે ને પસ્તાય, હવે કોણ કરે અહીં સહાય. ૧૬
 જક્તાકર્તા પ્રભુને ભૂદયો, ધન દારાના સુખમાં દૂદયો;
 કર્પાં કુકર્મ કોટિક ધણાં, કૃણ પ્રકટ થયાં તે તણાં. ૧૭
 પરદારા ને પરધન હરતો, છળ-ભેદ નિરંતર કરતો;
 નાખ્યો તામિસ્ત્ર નરકમાં તેને, એક સહસ્ર વર્ષ લગીએને. ૧૮
 જણે માણસ નાખ્યાં મારી, તેની લૂંટી જતા ધન નારી;
 મહાતામિસ્ત્ર નરકની માંચ, નાખ્યો લાખ વસ લગી ત્યાંચ. ૧૯
 ગહિ-બ્રાહ્મણના હણનાર, વળી ચોર જૂઠા ને જોર;
 મહારુ નરકની માંચ, કોટિ વરસ સહે દુઃખ ત્યાંચ. ૨૦
 એવાં નરક અઠ્ઠાવીસ કહે છે, જેવાં પાપ તેવાં દુઃખ સહેછે;
 કયાં પુરાણ માંહે વિસ્તારી, નથી લખતો હું એમ વિચારી. ૨૧

નન્નો

નન્ના નિર્ગુણ બ્રહ્મ સદાય, જેની ઈચ્છાએ જક્ત રચાય,
 નભ વાયુ અનલ જલ ધરા, રચ્યા લોક ચતુર્દશ ખરા. ૧
 રવિકિરણે હરે રસ જેહ, કરી વૃદ્ધિને વરસાવે તેહ;
 અન્ન ઔપધિ માંહી પોષાય, તેના ભક્ષથી વીર્યજ થાય. ૨
 નર નારી તણો કરે સંગ, રજવીરજ મળે એક રંગ;
 પહેલે માસે ખને છે એવું, રસ સંયુક્ત ક્યારા જેવું. ૩
 ખને, માસ બીજે હોય જ્યારે, પિંડ માસ તણો તેલીવારે;
 ત્રીજે માસ આવે જેલીવાર, ખને ઈંદ્રિયો કેરો આકાર. ૪
 ચોથે માસે સકળ અંગ સોય, સ્થિર કકિન કલેવર હોય;
 માસ પાંચમે રુધિર ભરાય, છઠ્ઠે માસે રોમ નખ થાય. ૫
 મન ચેતન સાતમે હોય, નાડી સ્નાયુ ચિત્ત સહુ કોય;
 માસ અષ્ટમે હોય જ્યારે, ત્વચ્ચ માંસ સ્મૃતિ હોય ત્યારે. ૬

બહુ જોગ મતિ ને પ્રાણ, અત કરણરિયે હોય બાણ
 પૂર્વજન્મ તણી રચિતિ જોઈ, આવે જીનને સધળી તેહ ૭
 પાપપુણ્ય કર્યા હોય જેના, સહુ સાલરી આવે છે તેના,
 સ્તુતિ કરે પ્રજાની માય, હવે નહિ કરૂં કુકર્મ કાય ૮
 કરો ખાહર જે એક વાર, નહિ નિસાર સરજનહાર,
 શ્રુતિ ધર્મ સનાતન જોઈ, યહી પ્રીતિથી પાળીશ તેહ ૯
 સ્તુતિકર્તા પ્રભુને જાણે, નહિ માનુ કુ પાપડ લેય,
 કૌં કાટિ પ્રતિજ્ઞાઓ એમ, માસ નવમે વીતી ગયો તેમ ૧૦
 માસ દશમે થયો છે જ્યાય, દયા કીધી દયાળે ત્યાય,
 વાણુ પ્રસૂતિકાળનો જોઈ, પ્રભુઆજ્ઞાથી પ્રગટે તેહ ૧૧
 જમ મૂટે ધનુષ થકી તીર, એમ ખાહર કાંટે શરીર,
 વાણુ બ્રહ્માડકેરો ત્યાય, આસ સાચે પેસે દેહ માય ૧૨
 જાતિસ્મરણ ભૂલી જવાય, જડ બુદ્ધિ તતજણ ત્યાય,
 ધણુ આવરે છે અજ્ઞાન, ભૂને જીવ પેતાનુ જાન ૧૩
 સ્તનપાન કરે પછી તેહ, વાધે દિન દિન સધળો દેહ,
 માત તાત લકાવે લાડ, હોમે વળતી અવિધાનુ ગ્રાડ ૧૪
 પચપર્વા અવિધા છે જોઈ, બ્યાપે પચ અનસ્થામા તેહ
 પહંલી પાળપણની માય, બ્યાપે સમતા અનિધા ત્યાય ૧૫
 પરુ કરતા ધાડુ અજ્ઞાન, પર આપતાડુ નહિ જાન
 તામિસ્તનામા અવિધા જોઈ, બ્યાપે કુમારનયમા તેહ ૧૬
 એલે ખેત તે બાળક માય, બીજી ચિંતા કરે નહિ કાય,
 શાય યુવાઅવસ્થા જ્યારે, અધતામીસ બ્યાપે ત્યારે ૧૭
 કામ ક્રોધ ને લોભ અપાર, ધન દારા હિપર બહુ ખ્યાર,
 મદ મોહ ને મત્સરનુ જોર, કરે કુકર્મ એથી અરોર ૧૮
 પછી વૃદ્ધાવસ્થા માણ, બ્યાપે મોહ અવિધા ત્યાય
 જીએ પુત્રતાણુ મુખ જ્યા, ધણે હરખ વધે હર ત્યારે ૧૯
 મરે ત્યારે કરે બહુ સૌક, ક્રૂટે છતી ને મૂકે પોક
 વૃદ્ધ અનસ્થા વાધે છે જમ, મહામોહ વધે છે તેમ ૨૦
 જીએ પુત્ર તપ્તા વળી પુત્ર, ધણુ હરખે દેખી ધરસૂત્ર
 ઠાય ધરમા ગણુ નહિ તેને, તોય ચિંતા સર્વની એને ૨૧
 વધે તૃષ્ણા ધટે બળ તોય, પ્રભુ હિપર પ્રીતિ ન હોય,
 મહાધોર અવિધાએ મહો, વારે વારે તેમા જાયે મનો ૨૨

વળી દેહ તજીને જાય, બહુ માર તે જમનો ખાય;
નરદેહ પ્રભુએ આપ્યો, તોયે મોહનો પાશ ન કાપ્યો. ૨૩
પછી લાખ ચોરાશીની માંય, ભમેજીવ કદપ લગી ત્યાંય;
કરે બ્રહ્મ ઉપાસન ન્યારે, ઠરી ઠામે બેસે જીવ ત્યારે. ૨૪

પાપો

પાપા પરમારથ છે જોહ, મળે સત્સંગ કરતાં તેહ;
ઢાય નયું પરમારથ કહે છે, તે તો જળથકી સહુ ફલ દે છે. ૧
જળ મેધ થકી વળી હોય, તેને કહે પરમારથ ઢાય;
મેધ અર્ક થકી ઉપજે છે, ઢાય તે પરમારથ કહે છે. ૨
જે છે અર્ક તણો કરનાર, પ્રભુ તે પરમારથ સાર;
મળે સન્નન કરો સંગ, તેને લાગે રહેમાં રંગ. ૩
પાળે આજ્ઞા પ્રભુની જોહ, સાચા સન્નન કંહીએ તેહ;
મન કર્મ વચન શુદ્ધ હોય, નહિ લેય કુલક્ષણ ઢાય. ૪
ભાવ ભક્તિ ભરેસો અપાર, દૃઢ ધીરજ ધર્મવિચાર;
પ્રભુ સાથે નિરંતર પ્રીત, એવી સન્નન કરી રીત. ૫
જને બાળપણથી જઈ, તેની સંગતિ કરવી સહી;
નવા વૃક્ષને રોપીએ ન્યારે, જલ સિંચી ઉછેરીએ ત્યારે. ૬
ધાય ન્યાંલગી મોહું આડ, કરવી ત્યાંસુધી ચોફેર વાડ;
ન્યારે પીયે પાતાલતું તોય, પછી વૃક્ષ ડગે નહિ ઢાય. ૭
એમ બાળપણ થકી જન, કરે સત્સંગ સારું જતન;
સત્પુરુષોનો સાંભળે બોધ, કરે કુસંગ કરો રોધ. ૮
હોય બાલ અંતઃકર્ણ ઝીણું, તેમાં એ પેસે સારું કંહીણું;
નથી તેને તો કાંય વિવેક, માટે કુસંગ છોડવો છેક. ૯
કુણું વૃક્ષ વાગે તેમ વળે, શીએ બાળ જવું સાંભળે;
મોહું વૃક્ષ કદણ હોય જમ, પ્રોહ બાળ બગડશે તેમ. ૧૦
હોય વીસ વરસતું અંગ, કરે ત્યાં સુધી સારનો સંગ;
જની શુદ્ધિ કરો જો હોય, રહે મૂઢ મરણ લગી સોય. ૧૧
તેને સત્સંગ જોઈએ સદાય, તેથી મન તણો મેલ ધોવાય;
વાંસ તુમડું જુઓ છે કેવું, ચઢે શિલ્પી તણે કર તેવું. ૧૨
બને જાન તે શુભવંત થાય, તેથી ગાન મધુર ગવાય;
રહે ગંગાને કાંઈ જન, મળ ધોતો નથી તે મલિન. ૧૩
એમ અડચથી ઉપજેલા જોહ, સત્સંગે ન સુધરે તેહ;

મન જેના ધણ છે મયીન, લના મગે ગે ભાગ્યદીન ૧૪
 સત્પુરોની પાસે ગે, તોય સદગુણ તેના ન ગે
 ગે પાગ્ય મામીને ન, ત્યારે પાગ્યનો ગો વાક ૧૫
 જોડિયુ બદલોહ ખેચાય, પલુ કાઢને માર્ગ ન ધાય
 અમ મત્પુરો લણી મન, નથી આણના આસુરી જન. ૧૬
 જમ કમગ તણો જાડિયામ આની લમગ ભમે ચોપાસ,
 નહિ મેદડને મન કાય, કળે કુમતિ કાલવ માય ૧૭
 -વર મોલીનો સાભળે જ્યારે, શુદ્ધ નાગ આવે ત્યારે,
 હોય પામગ પગલા જેહ, સુણી સાદગ કંઈ નહિ નેહ ૧૮
 જન સત્સંગ કરવા ન જાય તે તો જન પ્રેત કહેસાય,
 જેના ઉગમા અનિધાના કોપ, દેખે તે યાક ગાધુમા દોન ૧૯
 સુણી સજ્જનના જય કાય, દાગે દુષ્ટ ધણો મનમાય,
 કરી નિદા ને નરકે જાય, કાટિ કંપ લગી જડાય ૨૦
 સુણી સજ્જનના જમ સાર, જેને આવે છેહરખ અપાર
 એ તો દેહમહિત દેવ જેવા, કંઈ વાસ વૈકુઠમા એવા ૨૧
 નિય નત્તમગ મગગા નહાય, તેના દુષ્ટત દૂર પળાય
 હોય કાગના નક્ષણ જેમા, દાય હલ સરીખા એમા ૨૨
 કાય મોટાપણાનુ માન, ધરી સત્સંગ ન કંઈ અજાન
 પામે આન તણા અનતાગ, પછી ભોગને દુખ અપાર ૨૩
 વેદતત્તવ અતાવે જ્યાય, સદા સત્સંગ કરવો ત્યાય
 બૂઠી જુક્તિઓ સાભળે જન, તેનું નિશ્ચય ના રહે મન ૨૪
 દરાયગણીની સાભળે વાણી, દાય દુષ્ટ પછી તે પ્રાણી
 સદાયરણીની સાભળે જનાગ, મદાયરણ શીખે સદુ ત્યારે ૨૫
 હોણી હોણુપ ચોર ને જમ, દુગ્ધસની દગો કરનાગ,
 બધામોવા મજરી ને લગી, તેનો જે જન હોયે સગી,
 તેની વાણી મુણે જન જ્યારે, થાય કુમતિ સુકત હારે ૨૬
 સત્યધીર સતોષી સુજાણ વદે વાણી જે વેદપ્રમાણ,
 જ્ઞાનભક્તિ ધમવત જન તેના મુખતણ સુપુના વ્યન ૨૭

કેદેશ

કેદેશ કેમગ નગતતુ તેહ, ખોયો દુર્ગુણમા જણે દેહ
 બગડે બાગપણા સી બાળ, લાગે માત પિતાને ગાળ ૧
 હિત ઉપદેશ દેનાગ સાત તેમા પડેવા ૨ માન ને તાન

ત્રીજા આંધવ ને સતી નારી, આપે વિદ્યા ગુરુગ્રીખ સારી. ૨
 મિત્ર પાંચમો છો સચ, સાતમો તે આચાર્યજ યાચ;
 સારા હિત ઉપદેશક હોય, તેથી બાળ ન બગડે હોય. ૩
 ફરે કુસંગમાં જન જ્યારે, કરે કુકર્મ સંપન્ન ત્યારે;
 કરે કુદ્ કુલક્ષ અનેક, નહિ સાર અસાર. વિવેક. ૪
 નીચ નારી તણો કરે સંગ, પીયે મર્મો બગાડે અંગ;
 મધુપાન કરે મહામંદ, કરી કેદ કરે છે કુછંદ. ૫
 કામ-ક્રોધ વસે વપ્રંમાંય, અતિ અવગુણ ઉપજે ત્યાંય;
 હસ અવગુણ કામથી હોય, કહુ સાંભળજે જન સોય. ૬
 રમે ઘત ને મૃગયા ખેલે, મિત્ર્યા દોષ દોષનેશિર મેલે;
 ઉધે દિવસે ને પરત્રિય સંગ, મધુપાન ને માન તરંગ. ૭
 નૃત્ય બાળકનના નાદ કરે, વળી ઘેર ઘેર ભેતો ફરે;
 હસકણણ કામીનાં એહ, મુણો ક્રોધ પાણાં કહુ તેહ. ૮
 કરે આહી ને નિજ બળબડે, કાચના સફળુસ સહી નન શંકે;
 પરના ગુણમહિ દેખે દોષ, એલે કહાલ વચન કરી રોષ. ૯
 દેખી રંકને તાડન કરે, રાખે કીર્તિ ને પરધન હરે;
 એવા ક્રોધમાં અવગુણ હોય, તેથી નરકે પડે જન સોય. ૧૦
 અગ્નિભાષ છે પાપનું મૂળ, કરે ધર્મ યશી પ્રતિકળ;
 કરે કેદ નિરંતર જોહ, ઘત ખુલે ને બગડે દેહ. ૧૧
 કીર્તિ કીર્તિ ને લલતલ, છુદ્ધિ બગડે ને આજસુ થાય;
 ગમે વળગું કેમ નવ છૂટે, કલ્પવંત તણું પન ખૂટે. ૧૨
 મરે જુએ સુતા સુત દારા, થાય વ્યસનીના હાલ નકાર;
 પરનારીના વ્યસની જોહ, બહુ પાપી બને છે તેહ. ૧૩
 પ્રણે વિપ્રાર દોષ આ લોકે, પરલોકમાં જસકા હોકે;
 દોષ વેશ્યાના વ્યસની જોહ, બને જ્ઞાન બરાબર તેહ. ૧૪
 ચાટ્ય જ્ઞાનતણી દોષજેવી, ખણે વેશ્યા અધમ દોષ એવી;
 દુડ દોષ ચમારના લેવો, સંગ વેશ્યા તણો પણ તેવો. ૧૫
 પરદાર તણું કરે હણું, તેને માથે ભગે છે મણું;
 દુતા કંચક ચતલ જેવા, થયા મરણ તણે વસા તેવા. ૧૬
 કામે અધ બને નરનારી, બંધ સુકૃત સપથું હારી;
 થઈ સુખેલુખા કામ અધ, ખોલું નાક મગથો મહાદંદ. ૧૭
 ખોલુ સસસ માનનું મૂળ, એમ મર્મ મળ્યાં વણું કુળ;

- * વળી જે જન હોય જુગારી, તે તો જાય છે સર્વસ્વ હારી. ૧૮
 ઘૂત કવિતાહું કહેવાય રૂપ, માગે વીખ રમે જો ભૂપ;
 જુઓ નળને યુધિષ્ઠિર રમ્યા, રાજ્ય ખોવાંને વનમાં ભમ્યા. ૧૯
 ઘૂત કેગ ઘણા છે પ્રકાર, જુઓ મુખધમા શેર ખખર;
 વસ્તુ વેપારની હોય જોઈ, કાંઈ ઘૂત રમે છે તેહ. ૨૦
 વૃક્ષ વાહન ભક્ષણ તણું, કાંઈ જળ તગવા રમે ઘણું;
 એવાં ઘૂત રમે જન તેહ, પામે દુખ અતીશે તેહ. ૨૧
 વળી મૃગયા રમે છે જોઈ, ધર્મશાસ્ત્રે તો નિંદી છે તેહ;
 થયું મૃગયા થકી બહુ પાપ, તેથી દશગ્રંથને થયો શાપ. ૨૨
 થયું પાંડુ ગર્જન તેવું, અતિ મૃગયામાં પાતક તેવું;
 રમે મૃગયા તે નિર્દય થાય, તેથી ધર્મ પોતાનો જાય. ૨૩
 હરે પાંચ પ્રાણને જોઈ, વેર દેવા કરે કૃત્રી દેહ;
 પરમાત્મી વડે હોય પુણ્ય, દેતા વેર સહે મહાકૃત. ૨૪
 ધર્મ ઉદ્યોગ ના કરે જોઈ, જન જીવતો મરણો તેહ;
 જતા અંગમાં આળસ પેસે, પગ લાધીને ગારે બેસે. ૨૫
 પગનિદ્રા સદાય કરે છે, પાપ પારકા પોતે લે છે;
 દોષરૂપ દરિદ્રી થાય, સુખ સંપત્તિ સપળી જાય. ૨૬
 નહિ હરિકીર્તનપર હેત, જૂડે જન્મ ગમાવે પ્રેત,
 મન આળસુનું હોય મૂઢ, જેમ સૂર્ય ન દેખે ગૂઢ. ૨૭
 એવા અનજુણ આળસમાં, રાહ સુકૃત ના કરે કાંઈ,
 નિજ આત્મા રોકે નહિ તારી, ખુવે આળસે હમગ સારી. ૨૮
 બખબા

- બખબા બાવન અક્ષર જોઈ, ઉપજે ઝકાર માંઘથી તેહ,
 તેનું નામ છે સૂક્ષ્મ વેદ, કાંઈ શુભ વના નો લહે ભેદ. ૧
 થયાં ઝકારના બે રૂપ, એક નિર્ગુણ સગુણ સ્વરૂપ,
 રહ્યો નિર્ગુણ ગમતાકાર, નહિ અક્ષરખિંદુ ઉચ્ચાર. ૨
 સ્થૂલ સૂક્ષ્મ નહિ ત્યાં કાંઈ, સહુ ઉપજે અપે તે માંઈ,
 સહુ સમતા આવી શેષ રહે છે, તેને તત્ત્વમસિ પદ કહે છે. ૩
 થયો અક્ષરરૂપે જોઈ, બાણો સગુણ ઝંકાર છે તેહ,
 અષ્ટ અંગ ને ચાહે પાદ, સ્વર અક્ષર ખિંદુ ને નાદ. ૪
 જ્યોતિ જનાળા કળા ને રૂપ, એવો ઝકાર સગુણ સ્વરૂપ,
 કોટિ બ્રહ્માંડનું બીજ એહ, મહાવિષ્ણુ ધવીસમો તેહ. ૫

બ્રહ્મ ઈશ્વર અમરધામ, રામ કૃષ્ણ નારાયણ નામ
 કાટી કલ્યાણમય ગુણ એહ, ચિત્ત સકર કહેવાય તેહ ૬
 બ્રહ્મા હિરણ્યગર્ભ ને માયા, ચોયે પાદે છે ઈશ્વર સયા
 અકાગ હકાગ ને જે મકાર, અર્ધમાત્રા સહિત પદ આગ ૭
 રહ્યો અકાગ બ્રહ્માડ સગ, હિરણ્યગર્ભ હિરણ્ય અંગ
 રહી મકારરૂપે માયા, અર્ધમાત્રા તે ઈશ્વર કાયા ૮
 તમ સાત્ત્વિક રાજસ કોહ, નણિ માત્રા તણા ગુણ તેહ
 તત્ત્વ ચોવીસ તે યજ્ઞી થાય, પ્રતેકજાને તે માહે સમાય ૯
 હારરૂપ તો નિપદ કહે છે, ચોયે અક્ષર ઈશ્વર રહે છે,
 કરે બ્રહ્મહાસન હોય, એક જગત બળે સોય ૧૦
 સૂચ્ય સૂક્ષ્મ કારણ જેહ, મહાકાળુ જીવના દેહ
 લય ચિત્તન કરવુ ધાગે, આગ માત્રાએ પ્રણન નિચાગે ૧૧
 સૂચ્ય બ્રહ્માડ બહીને એમ, કરે અકાગમા લય છેક,
 સૂક્ષ્મ-દેહ હિરણ્યગર્ભ સાગ, કંઈ હકાગમા એકતાગ ૧૨
 મગણદેહ માયાદેહ મગે, તેનો મકારમા લય કરે,
 જીવ ઈશ્વરના આકાર, અર્ધમાત્રાવિષે એકતાર ૧૩
 પછી એક અદ્વિત રહે, લય ચિત્તન તેને કહે
 દ્વિતલાન ગહે નહિ જ્યાગે, યાય સુદ્ધ સમાપિ ત્યાગે ૧૪
 જગત નામરૂપાત્મક જેહ, નહિ જગતથી ભિન્ન તેહ
 જેવુ ઉપગે તેવો લય જાન, રહે એન તે બ્રહ્મનિચાગે ૧૫
 સદુ ઉપનિષદોની માય, કલી પ્રણન ઉપાસના ત્યાય,
 કંઈ જે જન નિતર અભ્યાસ, છૂટે બલન માયાપાશ ૧૬
 ધ્યાનયોગથી દર્શાય દગિ, મેસે શુદ્ધિ દેહાણે ઠરી,
 કંઈ એ નિતર અન્ય અભ્યાસ, તેથી પ્રલન હોય પ્રકાશ ૧૭
 ગણો અગ્નીમા અગ્નિ જેહ, મધ્યા નિત્રા ન પામીએ તેહ
 એમ દેહમા દેહી ગણો ધ્યાનયોગથી જાય છે લણો ૧૮
 પહેલી અગ્નીચીગ દદ સાગ, બીજી અગ્ની બળે જગત
 ધ્યાનરૂપી મયન હોય જ્યાગે આત્મા અગ્નિ પ્રકટ હોય ત્યારે ૧૯
 કર્મ કાષ્ટ અનેક પ્રકાર જાણી સમ્મ ક નિગધાગ
 પચશ્વતોની ધારણ વાગે, હોય જાતની શુદ્ધિ ત્યારે ૨૦
 કંઈ મૂર્તિનુ પૂજન જ્યાગ, ધારે પ્રાણપ્રતિષ્ઠા તે માય
 પચદેવ પ્રણનમય બહી, પૂજે પ્રેમે કર્મ મન વાણી ૨૧

જપે મંત્ર કે નામ અપાગ, થાય અક્ષરરૂપ ઝકાર;
રૂપ દેખાય દષ્ટિએ જેહ, થયા ઝકારથી સહુ તેહ. ૨૨
જે જે વેદનિધિનાં કર્મ, વળી બ્રાહ્મણનો જે ધર્મ,
મહુ બ્રહ્મ ઉપાસનમાંય, એથી લિત્ર ન જણવું કાંય ૨૩

ભલ્લો

ભલ્લા બ્રહ્મ અરૂપ સદાય, અહંશબ્દવડે ઝોળખાય,
એક અહં બહુરૂપે યયુ, જુઓ એમ શ્રુતિ માહે કહ્યું. ૧
દેહ માહે અહં છે જેહ, જડ સાથે જડાયું છે તેહ,
હીધું પંચનિપય ગસ પાત, નેથી ભૂક્યો પોતાનું ભાત. ૨
માની દેહ પોતાનું આપ, તેથી ભોગવે પુણ્ય ને પાપ,
મને અવતરે આત્રાં દેહ, તેની સાથે રમે જીવ તેહ. ૩
પૂર્વદેહે હીધેલા જના, કરી દેહમાં ભોગવે તેવાં,
આ લોક તથા પરલોક, જઈ ભોગવે હગ્મ ને શોક. ૪
મોહું બ્રહ્માંડ વૃક્ષ વિશાળ, ચોદ લોક છે તેનાં ડાળ,
જે જે ડાળનિષે જીવ જાય, પંચ નિપયોરૂપી કૃણખાય ૫
દેહાતીત અહં છે જેહ, દુહ શિવ સનાતન તેહ,
નથી પંચ નિપય કૃણ ખાતો, નિજનંદ માહે ગહે માતો ૬
વસ્યો આકાશ અતર વાસ, જુએ સાક્ષી સર્વને પાસ,
આને જીવને કર્મકૃણ સોય, એને લેખી શકે નહિ કોય ૭
જની આજ્ઞામા સધળા દેવ, જય માની કરે સહુ સેવ,
અસિ અકં પ્રકાશિત કરે, ધીમે ધીમે તો વાયુ ફરે. ૮
મેધ માને સુરજદા ધણી, જાણે શિશ ઉપર છે ધણી,
તેના લયથકી કપે કાલ, વળી કરતા રહે દિશ્પાલ. ૯
હૃદયસાગર સુકી ન જાય, બહુ ખીતો રહે જમરાય,
એવો સમર્થ ઈશ્વર જાણો, કહ્યું વેદે તે સત્ય પ્રમાણો ૧૦
સખા સરખા છે સુવર્ણ સાર, એક વૃક્ષ ઉપર તેનો ઠાર,
એક કીધો છે કૃણનો આહાર, બીજો નજરે ગણો જોનાર. ૧૧
થયો ખાનારો નિર્બળ જંત, રહ્યો જોનારો અળવંત,
કરે કાટીગણો ઉપકાર, તેને ના લહે જીવ ગમાર ૧૨
વિપરૂપ નિપય રસ આહારી, મૂક્યો પૂર્વસ્નેહ નિસારી,
ભોગ પામના સહુથી સરે, અન્ય દેવ ઉપાસન કરે. ૧૩
મૂળ મિત્ર ને જન્મનો સંગી, તેને ના ભજે જીવ કુદંગી,

ફરી અનળો ને અન્યને લગે, સુખ શાંતિ મગે નહિ રહે ૧૪
 ઘાહું ઇચ્છે નિયમસુખ લેના, કહે દેવ અનેકની સેના,
 એમ બૂદ્ધ્યો ભમે ભવપથ, નથી સામગતો સદ્મથ ૧૫
 જાય પાપક પવમા ધાયો, તેણે નિત હગીને વાણો
 મૂળ મિત્ર ના મેળવે તેહ, પ્રીતે પૂત્રવે પોતાનો દેહ ૧૬
 આપે પોતાના મનનો જાપ, તેથી ના ટળે છાંયેના તાપ,
 મળે સદ્ગુરુ સાચા જને, પૂરંસ્નેહી મેળવે તેને ૧૭
 કર્મ કાગતા તગત તજને, કાઢિ બ્રહ્માક કર્તા ભજવે,
 કરી હંસને હંસ મેળાવે, સાચા સદ્ગુરુ તેજ કહાવે ૧૮
 અગમે

મુખમા મહિમા પ્રભુનો જોહ, જણે ભક્ત પ્રભુના તેહ,
 જેનો સદ્દેષ કિચિત્ થાય, તેથી કાઢિ બ્રહ્માક રચાય ૧
 સરજે પાળે ને સહારે તેહ, અતિ અદ્ભુત મહિમા એહ,
 આધ અતે મધ્યે ગ્રહે એક, રંગે હૃદયથી છડ અનેક ૨
 નથી જીવની પેટે ક્રોશ, કાપ કર્મ અડે નહિ લેશ,
 મહુ સગજથી વસ્તુ જોહ, નારાનત છે સવળી તેહ ૩
 પ્રભુ એક સદા અનિનાગી, અતિ અતુનિત મહિમા પ્રકારી,
 સદા ભક્તતણા ભયહારી, ગુણ જેના છે મંગલકારી ૪
 જણે મહિમા પ્રભુનો જોહ, ખગ ભક્ત પ્રભુના તેહ,
 ભજે પૂજા આણીને પ્રેમ, કહે કામ રીતે પ્રભુ જેમ ૫
 વિતાં નાસ્તિત્ત્વ ખીજ અપાર, કહે ભક્તિ અનેક પ્રકાર,
 કોય નિયયાતુગમી જતે, ભજે વિધયમારે ભગવત ૬
 પ્રભુ આવે નિયમસુખ જ્યારે, જુવી ઉપકાર ભક્તિ નિમારે,
 કોય વિધયોતણુ સુખ પામે, તોય ભક્તિ વણી હર ભમે ૭
 કોય ધનતણે અર્થે ભજે છે, મગે ધન પછી ભક્તિ તજે છે,
 કોય ધનવતા દોય ઘણા, તોય ભક્ત બને પ્રભુતણા ૮
 મેય ધન ને નિયમસુખમાય, ભજે હૃદય થયેના ત્યાય,
 નિત આત્માનું કંથાણુ રહાય, કહે સુકન પ્રભુગુણ ગાય ૯
 કહે પ્રભુને મગર્પણુ સોય, કાગ આગા ન ગમે કોય,
 આપે મન્ય નિવેકનુ તેને, તોય ઈચ્છા નથી કાંચ એને ૧૦
 એના જનનું મુમુક્ષુ નામ, સદા અતુલ પૂજણકામ,
 સોપે સુકૃત પ્રભુને જ્યારે, ફરી જન્મ થતો નથી ત્યારે ૧૧

ફગી જન્મ તો થાય છે તેને, હોય સુખતણી તપ્પણ જેને;
 માયા ભક્ત મુમુક્ષુ નેહ, કાય ઇચ્છા કરે નહિ તેહ ૧૨
 પ્રભુ આપવાનું કરે કાંય. તોય ઇચ્છા નહિ મન માંય,
 પ્રભુ ભક્તતાણા પ્રતિપાદ, મહુ કામે કરે સંભાળ. ૧૩
 પ્રભુ છે મદા રમાનિવાસ, સહુ લક્ષ્મીઓ તેની પાસ
 વસે ભક્ત તણા ઉગ્રમાંય, મહુ લક્ષ્મીઓ આવે ત્યાંય. ૧૪
 જે જે ભક્ત તણું હોય કામ, સહુ પૂરણ કરે તે કામ,
 માયા ભક્ત પ્રભુના જોઈ, મુખે માગે નહિ કાંઈ તેહ. ૧૫
 માગે મૃદય ભક્તિ કરી જ્યારે, થયો માગણુમરખો ત્યારે,
 નારાવત પદાગ્રથ ચ્હાય, તેથી ભક્તિચિંતામણિ જાય. ૧૬
 કરે ભક્તિ જગતમુખ માટે, ખુલ્લે પાગમ કોડીને સાટે;
 કાયા ભક્ત છે ચ્વારથી જોઈ, ભજે ચ્વારથસુધી તેહ ૧૭
 સરે સ્નાગથ પોતાનો જ્યારે, પછી મૂઢ પ્રભુને વિમારે,
 કોય કોઢે છે ભક્તનો વેશ, પ્રભુમહિમા લહે નહિ લેશ. ૧૮
 નવ જાણે પ્રભુ હશે કેવા, કરે તુચ્છ અનાત્માની સેવા,
 નથી જાણતા જૂઠકે સાચ, ખુલે હીંગે ને સંધે કાચ. ૧૯
 કોય પંથવાળા રચે કામ, ભજે જીવ તે નગતુ નામ,
 કોય કાટીને ઘાલેલાં પ્રેત, પ્રભુ જાણી પૂજે ફગી હેત ૨૦
 કોય ધુણે તેનું કરે ધ્યાન, જુહું સાચું ન જાણે હેવાન,
 એવા ભક્ત ભમેવાને જોઈ, દેવ હાસ કરે સહુ કોઈ. ૨૧
 અન્ય દેવ ભજે છે જોઈ, કહ્યા દેવો તણા પશુ તેહ;
 પ્રભુમહિમા શકે નહિ જાણી, કહ્યાં તે નગ પામર પ્રાણી ૨૨
 ગમે ઇચ્છાયે આપુ જક્ત, એવા પ્રભુતણા કોઈક ભક્ત,
 નહિ પરખ પામરને કાંય, પ્રભુ માને છે પથ્થર માંય. ૨૩
 સહુ સૃષ્ટિમિથે જન જોવો, તમે સમજી લેજો કહું તેવો,
 એક ભજે તેનેજ. ભજે છે, એક ભજે તેનેજ તજે છે. ૨૪
 એક ભજતા અભજતા હોય, સમ જાણી ભજે નગ હોય,
 ભજે ભજતા પુરુષને જોઈ, નર કહીએ કૃતજ્ઞી તેહ. ૨૫
 કરે ઉપકારીનો ઉપકાર, એ તો સરખો થયો વહેવાર;
 બીજો ભજતાને ના ભજે મૂઢ, એ તો કહાવે કૃતજ્ઞી ગૂઢ. ૨૬
 ભજે ભજતા ન ભજતાને એવો, નગ જાણીયે ઇશ્વર જોવો,
 સહુનો સરખો કરે ઉપકાર, પ્રભુ પરમ દયાળુ આપાર. ૨૭

કાઠિ માતાશી અદકુ, હેત, તેને મૂકે વિસારી અચેત;
જાણે નાસ્તિક તે નર એવા, જાણે કણમાં અંગારા જેવા. ૨૮
યચો

યચો યત્ને કરી નરદેહ, દીધો પ્રભુએ કૃપા કરી તેહ;
નીચ નાસ્તિક ના લજે તેને, કહીએ લણહરામી એને. ૧

કોઇ આચારજે શીખ દે છે, પ્રભુ લજવા નિરંતર કહે છે;
તેને ઉત્તર દે છે ગમાર, અમને પેળતો નથી પરવાર. ૨

કયી મેળાએ લજાએ હરિ, કરે મૂઠ પાછી મરકરી;
ધનદારમાં પ્રીતિ છે એવી, નથી રાઠને પ્રભુપર તેવી. ૩

ચારે ચકલે તો બેસી રહે છે, ઘણી નિંદા ને ચાડી કરે છે;
ભાંડ ભામિની નાચેન્યારે, નથી નિદ્રા તો આવતી સારે. ૪

કથાકીર્તન કાને ન ભાવે, ઘણું ઉધે ને આળસ આવે;
એવા આસુરી જીવ અભાગી, પ્રેતદેહ પામેજાનુ ત્યાગી. ૫

અહો માનવો ના થશે એવા, સજે સાચા ગુરુની સેવા;
સાચા ગુરુએનાં લક્ષણ એવાં, કંઠાં શ્રુતિમાંજ જેવાં. ૬

હોય બ્રાહ્મણ ધર્મવિચાર, લહે વેદ વેદાંતનો પાર;
તેને શરણે જવું છલ ત્યાગી, લેવો ધર્મનો ઉપદેશ માગી. ૭

કહે આચારજ જે વચન, લેવાં સોંપીને તન-મન-ધન;
ધર્મ પાળવો શિશને સાટે, નવ ચાલવું બીજા વાટે. ૮

મહાવાક્ય છે બ્રહ્મની વાણી, ગુરુમુખથી કર્ણદારે આણી;
માટે ગુરુ ગોવિંદ છે એક, માની વચન ધરવી દૃઢ ટેક. ૯

વેદવચને પળાવે નેમ, પછી પાળવા આણીને પ્રેમ;
કહું નેમ તણી હવે રીત્ય, સંહુ પાળવા રાખીને પ્રીત્ય. ૧૦

પહેલું શૌચ કહું તુને મિત્ર, બાધ-ભીતર રહેવું પવિત્ર;
બ્રાહ્મમૃતિકા જલતાલું સ્નાન, મન શુદ્ધ કરે પ્રમુદ્યાન. ૧૧

બીજા સંસારી વસ્તુ જેહ, જાણે અર્થની ન્યાંડગી દેહ;
નહિ આવે મુવા પછી સાથે, આવે ધર્મ કર્યું હોય હાથે. ૧૨

માટે સંસારમાં રહી જન, ધર્મ બ્રહ્મમાં રાખવું મન;
ત્રીજે સતસંગ કરવો લાંબ, નીતિ જ્ઞાન વિદ્યા મળે ન્યાંય. ૧૩

નીતિજ્ઞાન વિદ્યાહીન જેહ, તજે સંગ અસાધુ છે તેહ;
હૃદયસની દુર્મતિ ને પાપી, ધર્મજ્ઞાનને નાખે ઉથાપી. ૧૪

જલ નાસ્તિકનો કરે સંગ, નાખે નરકે કરે ધર્મભંગ;

વેદ વિપ્રને દે ને ગાલ, તને સંગે જાણી ચાંડાલ. ૧૫
 ચોથે ચાલવું પંથે જોઈ, કહીં જીવ ન હણવા કોઈ;
 કાચ પ્રાણી ન પીડે જીવું, કશું કર્મ ન કરવું તેવું. ૧૬
 થાય અખિલ તણે ઉપકાર, એવો ધર્મ સરવ થકી સાર;
 જને જોવો કહ્યો અધિકાર, તેથી ઉલટું ન કરવું લગાર. ૧૭
 વળી પાંચમે જાણવો ભેદ, પ્રભુમુખ તણી વાણી છે વેદ;
 ઘણી શ્રદ્ધાએ ભણવા તેહ, લહી અર્થ વિચારવો એહ. ૧૮
 નિત્ય પાઠનો રાખવો નેમ, કહ્યું વેદમાં વર્તાવું તેમ;
 વેદવચન ઘણાં છે ગૂઢ, જના પદમાં વિચાર છે પ્રૌઢ. ૧૯
 ને ને જક્તવિષે છે પંથ, જુદા જુદા કરેલા અંથ;
 મૂળ જોતાં છે વેદમાં તેનાં, એવાં અમૂલ્ય વચન છે એનાં. ૨૦
 સહુ સૃષ્ટિ રચી કરતારે, વેદવચન કહ્યાં તેણી વારે;
 અતિ અગમ અરુથ છે એનો, જીવ જાણી શકે નહિ તેનો. ૨૧
 ને ને જુગમાં પાખંડી થયા, જુદા જુદા અરથ કરી ગયા;
 અહો પોતપોતાનો પક્ષ, તેથી પંથ થયા બહુ લક્ષ. ૨૨
 કહ્યો વેદત્રિષે પ્રભુ જોવો, કાચે નિચે થયાં નહિ તેવો;
 કાચે સગુણ કહ્યો સાકાર, કાચે નિર્ગુણ ને નિરાકાર. ૨૩
 કાચે નારીરૂપે કરી ગાયો, કાચે નરરૂપ જાણીને ધાયો;
 પ્રજા રાખે નપુંસક જાણી, ગયા કાચ અકર્તા વખાણી. ૨૪
 ભેદવાદ કરી કરી બહુ, કરી કલેશ વડે છે સહુ;
 ખરો અર્થ લહે જન જોઈ, કહે અનંતગુણાકર તેહ. ૨૫
 જન ધારે પ્રભુને જોવો, તેને દરસે હૃદયમાંહે તેવો;
 મતવાદ કરે તે મૂઢ, પ્રભુમહિમા ન જાણે પ્રૌઢ. ૨૬
 છઠું લક્ષણ જાણવું એહ, સુખ દુઃખ ગણે સમ તેહ;
 ને ને આવી પડે તે સહેવું, દુઃખ ધીરજ રાખીને રહેવું. ૨૭
 હવે સાતમું લક્ષણ જોઈ, ગહેવું બ્રહ્મચર્યજ મત તેહ;
 પાળે એકપતિવ્રત નારી, જાણે તેજ સદા બ્રહ્મચારી. ૨૮
 નર એકપત્નીવ્રત ગ્રહે, અન્ય નારી માતાસમ લહે;
 બ્રહ્મચર્યજ છે તેનું નામ, જાણે જીતી લીધો હોય કામ. ૨૯
 કહ્યું આઠમું લક્ષણ એહ, નીતિ ધર્મ ન ચૂક તેહ;
 પ્રભુ જાણવો અંતરજમી, કાઠિ પ્રજ્ઞાંડનો છે સ્વામી. ૩૦
 જીવમાત્રના અંતર માંય, દેખે કર્મ સકલ રહી ત્યાંય;

યાય યોગ એ ત્રણનો જ્યારે, સનેપાત બને છે ત્યારે; ૨
 વળી મોહ મહાદુઃખ મૂળ, તેથી યાય અતિ ઘણું રૂણ.
 મદ મત્સર છે જ્વર મોટા, તેથી હાણ બને છે ખોટા;
 વળી પંચવિપયના વિકાર, દુઃખ તે ધટ્ટી યાય અપાર. ૩
 દ્વેષ દંભ કપટ છલવંત, એવાં માનસરોગ અનંત;
 કરે સુકૃત જે જે પ્રાણી, તેની તરત કરે છે હાનિ. ૪
 લોહપાત તપાવેલા માંય, જલધુન્દ પડે એક જ્યાંય;
 જય અણુચણી તત્ક્ષણ જેવું, બળે પુણ્ય એ રોગથી તેવું. ૫
 એકાદશમું છે લક્ષણ એહ, ટાળે રોગ જતન કરી જેહ;
 કરે સત્સંગ શુદ્ધ વિચાર, તેથી મનતણા જય વિકાર. ૬
 હવે દ્વાદશની કહું રીતિ, સારી રાખવી સધળી નીતિ;
 જરા આવે નિવૃત્તિ જ્યારે, મિથ્યા લવરી ન કરવી ત્યારે. ૭
 ગુણ ગાવા પ્રભુના એમ, ઘણે અંતર આણીને પ્રેમ;
 ધર્મજ્ઞાન તણા અંધ જેહ, જોવા સાંભળવા સહુ તેહ. ૮
 લુપી લવરી કરી દિન ખોશે, જમહાથે જશે ત્યાં રોશે;
 કાયા વાચા ને મન તણાં પાપ, કરી ભોગવશે પરિતાપ. ૯
 ગુણ તેરમાના કહું તેવા, માત તાત ગુરુની સેવા;
 સતી ધાર્મિક જન વિદ્વાન, તેનું કરવું નહિ અપમાન. ૧૦
 ભક્તિ ધર્મવંતા હોય જ્ઞાની, તેને લેવા ગુરુસમ માની;
 કરે નિંદા જે સજ્જન તણી, ચઢે રીસ પ્રભુને ઘણી. ૧૧
 પ્રભુનિંદા પ્રભુજી સહે, નિંદે જતને તેનું મૂળ ઢહે;
 રાખે ભક્તજનોપર રીસ, તેનો નાશ કરે જગદીશ. ૧૨
 રાખે ચૌદમે પ્રભુભાંહે ચિત્ત, ધર્મ નીતિ તણી શુભ રીત;
 અહે હંસ તણા ગુણ જ્યારે, કાટિ કાગડા નિંદે ત્યારે. ૧૩
 તેના ચબ્દ સુણીને કાન, છોટી દેવું નહિ ધર્મધ્યાન;
 નીચ કાગનો એવો સ્વભાવ, પરવિષ્ણુ ભખ્યાનો ભાવ. ૧૪
 સારી સુગંધી કાગ ન ચહાય, ખુશી સાથે તે દુર્ગંધી ખાય;
 એમ દુરિજન વાયસ જેહ, નિંદે સજ્જનને ચડ તેહ. ૧૫
 કસિકાળમાં કાગડા ઘણા, વિરલા હંસ હશે હરિ તણા;
 જેવું ગુણકા સતીને વેર, મૂઠ પડિતની એ પેર. ૧૬
 દેખે દુરિજન સંતને જ્યારે, આવે ઇર્ષ્યા અભાગીને ત્યારે;
 દેખી દુષ્ટતણા એવો દેશ, નિજ ધર્મ ન છોડવો લેશ. ૧૭

પૂજે પંદરમે પરબ્રહ્મ, રીઝે એવાં કરો શુભ કર્મ; ૧૮
 જીવમાત્ર પ્રભુના બાણી, ભક્ષ ભૂખ્યાને તરસ્યાને પાણી.
 કાઠદુઃખીયા તણાં દુઃખ હરજો, દીન બાણી દયા ધણી કરજો;
 સહુ પ્રાણીને સુખ ધણું થાય, એવો કરવો સદાય ઉપાય. ૧૯
 એવો ધર્મ વસે ઉર જને, બાણો પ્યારા પ્રભુના તેને;
 પીડે પ્રાણીને આણીને ગર્વ, એ તો સત્તુ પ્રભુના છે સર્વ. ૨૦
 હણી પરધન સુખીયા જણાય, ધીરે ધીરે જડામૂળ જાય;
 બાણી માનવ આપસમાન, કાઠનું કરવું નહિ અપમાન. ૨૧
 કહું સોળમું લક્ષણ સાર, જૂઠો કરવો નહિ અહંકાર;
 બાણી સર્વને આપ સમાન, દયા રાખવી ને દેવું માન. ૨૨
 અભિમાની કરે અભિમાન, તેથી દૂર રહે ભગવાન;
 હોય દેશાભિમાની કાય, ગણે દેશીને વદલજ સોય. ૨૩
 કાય પંથી ધણા પ્રિય માને, પરપંથીને અધમ પ્રમાણે;
 એવા જ અભિમાની હોય, સમદર્શી ન કહેવા સોય. ૨૪
 અભિમાન કરી મરી જાય, તેથી રીઝે નહિ જગરાય;
 એવા બાણીને અળગા રહીએ, સારું નરતું કશું નવ કહીએ. ૨૫
 કહું સત્તરમો ગુણ સાર, કંઈ ચોરી ન કરવી લગાર;
 પોતપોતાના ઉઘમમાંય, રાખી સંતોષ રહેવું ત્યાંય. ૨૬
 લેવી લાંચ કે લૂંટવું જોઈ, સહુ ચોરી બરાબર તેઈ;
 કાય વસ્તુમાં ભેગ કરે છે, કરી કપટ ને પરધન લે છે. ૨૭
 લખી જીરું ને લે ધન જોઈ, મહાચાંડાલ જાણવા તેઈ;
 મૂકી આજ હરે પરદામ, આતતાઈ છે તેવાનું નામ. ૨૮
 એવા પાપીને જ હણનાર, તેને દોષ ન લાગે લગાર;
 આતતાઈ તણો કરે સંગ, તેનું પાપે ભરાય છે અંગ. ૨૯
 અઘાદશમું છે લક્ષણ જોઈ, મધપાન ન કરવું તેઈ;
 ભખે કેફી પદારથ જ્યારે, તેની બુદ્ધિ ભમી જાય ત્યારે. ૩૦
 આગણીસમે એક ત્રિચાર, નિજ ધર્મ આચરવો એ સાર;
 પરધર્મ છે યવનો તણો, મહાકૂર ને હિંસક ધણો. ૩૧
 કરે જંગમ જીવનો આહાર, તેનો ધર્મ અશુદ્ધ અપાર;
 દુઃખ આપણને હોય જેવું, ખીજ દેહમાં જાણવું તેવું. ૩૨
 હવે વીસમાની સુણો વાત, પ્રભુ ભજવો બાણી સાક્ષાત;
 પ્રભુ સ્વામી ને હું છું ઘસ, એમ રાખવો દૃઢ વિશ્વાસ. ૩૩
 ઓ. ૫

વેદવચન પ્રભુના જેહ, ધણી પ્રીતિથી પાળના તેહ,
 પ્રભુ પૂજ્ય ને હું છું પૂજ્યે, હું છું સેનક સેન્ય એમહારો ૩૬
 હું છું સદિ ને સદા છે નાથ, એમ સમજી રહેવું મન સાથ,
 ભક્તિ ભાવ રાખીને એમ પ્રભુ ભજવો આણી અતિ પ્રેમ ૩૭
 એકનીસમે ભેદ છે એમા, એક સચુણ ને નિરગુણ તેમા,
 કરે સચુણ ઉપાસના જ્યારે, થાય ચિત્તની મુદ્ધિ ત્યારે ૩૮
 કરે નિશુણ ભક્તિ જેહ, થાય મુક્તિ ધરે નહિ દેહ,
 પ્રલધ્યાન ને પ્રલનિયાર, લાગે બ્રહ્મનિષે એકતાર ૩૯
 પ્રલધ્યાન જ્યારેય હોય, ભળે બ્રહ્મનિષે છુન સોય,
 આ હું છું ને આ છે બ્રહ્મ, ગુરુમુખથી સમજવો મર્મ ૪૦
 મનમા મનન કરી તે તેહ, કરી નિષે ટાળે સદેહ,
 થયો નિષે ત મનમા જ્યારે, છુન બ્રહ્મ મળે એક ત્યારે ૪૧
 સોહમત્તિએ વૃત્તિ અખડ, થયો મુક્ત મૂટે જ્યારે પિંડ,
 એવો અભ્યાસ જે જન કરે, બાળે કર્મ તો દેહ ન ધરે ૪૨
 કહી ધર્મની સીડી એહ, ચઢે પામે પરમ પદ તેહ
 કહે વેદમા વિચાર એવા, બીજા પ થોમા ના મળે તેના ૪૩

લક્ષ્મી

લગ્ના લોક સકળ કરતાર, કહ્યો વેદનિષે નિરાકાર,
 અજ બ્યાપક એક અખડ, સદા પાળે હરે બહુ ઇંદ ૧
 પદ્ય વેદ વિરુદ્ધ છે જેહ, રૂપ કંપે છે બ્રહ્મના તેહ
 કાચ નારીનો કહે છે આકાર, કાચ પુરુષ કહે નિર્વાર ૨
 કાચ અર્ધનારીશ્વર માને, કાચે લખ્યો નપુસક માને
 કાચ દેવ જેવું કહે રૂપ, એમ અનનના કંપે સરૂપ ૩
 નરનારીથી જગત ન હોય, કેવન પુરુષે બને નહિ કાચ,
 કરી ન તોડે નપુસક વળી, રચે નારી પુરુષ બે મળી ૪
 માટે અર્ધનારીશ્વર કહે છે, સિન શક્તિ યુગન થઈ ગયે છે,
 વળી દેવરૂપે છે તેહ, મનુષ્યથી સમર્થ એહ ૫
 એવી કદ ના કરનાગ જેહ, સુણો સિદ્ધાત વેદનુ તેહ
 વેદ છે પ્રભુમુખતાપી વાણી, તમે તેની ગતિ નથી બાણી ૬
 વેદે વ્યાપક ને નિરાકાર, કહ્યો એવો જગતકરતાર,
 એકદેશીને આકાર હોય, કાચે ઉપજવેનુ હોય સોય ૭
 શુભે ધટ એકદેશી સાકાર, તેનો કરનારો છે કુલકાર,

એમ દેવ મનુષ્ય સાકાર, તેનો કરનારો જગકરનાર. ૮
 એકદેશી છે સવળા તેહ, નથી બાપક પૂરણ એહ,
 એમ મિચ્છાતા કય જડે, કરતા કરતાનો કહેવો પડે. ૯
 જ્યારે એવું રહે નવ ધારે, કહે એકજ કર્તા ત્યારે,
 એક કર્તા કહેતામા એહ, હજી પોતે પોતાનોય તેહ. ૧૦
 અગ્નિ અગ્નિને બાળે જ્યો, લાગે દોષ આત્માશ્રય એવે,
 કરે કર્તા બીજે અંગીકાર, હરે બે કર્તા નિર્ધાર. ૧૧
 બીજે કર્તા હોય પહેલા તણે, વળી બીજનો પહેલો ગણે;
 ખન્ને ઉપજેલા છે નિર્ધાર, માટે જોઈએ તેનો કરનાર. ૧૨
 બેથી ત્રીજે ન હોય જ્યારે, હજી બીજનો પહેલો ત્યારે;
 બીજે પહેલાનો કર્તા ગણાય, દોષ અન્યોન્યાશ્રય થાય. ૧૩
 હજી એ દોષ ટાળના સાર, ત્રણ કર્તા માને નિર્ધાર,
 યાય પહેલાનો કર્તા બીજે, વળી બીજનો કર્તા ત્રીજે ૧૪
 ત્રણ કર્તા બે નિશ્ચે કરે, ત્યારે ત્રીજનો પહેલો હજી,
 ત્રણે ઉપજેલા છે સોય, માટે કર્તાવિના નવ હોય ૧૫
 માટે ત્રીજનો પહેલો મનાય, તેમ ચક્ર દોષ તો યાય,
 ફરે ધંદીની પેડે જોહ, કહીએ ચક્ર દોષ તો તેહ ૧૬
 હજી એ દોષ ટાળના જાય, કર્તા ત્રણથી અધિક ગણાય,
 કહે પહેલાનો કર્તા બીજે, વળી બીજનો કરનારો ત્રીજે ૧૭
 ત્રીજ કરો તો આયો કહે, તેનો પાત્રમો છૂટો લહે;
 છટ કરો તો સાતમો થાય, એમ પકિતઓ આલી જાય. ૧૮
 કર્તા ઈગ કર્તા કહ્યા કરે, ત્યારે અનનસ્યા દોષજ હરે;
 લારે લાર ચલાવતો જાય, સો વર્ષે ગણી ન રહેવાય. ૧૯
 એવી કર્તાની પેઢીઓ જોહ, કીયો સાચો ઠરાવશે તેહ,
 સાચા કર્તાનો નિશ્ચે નવ થાય, વિનિગમના વિરહ તે કહેવાય. ૨૦
 યણી વુચવણી ટાય જોહ, વિનિગમના વિરહ દોષ તેહ,
 કહ્યા કર્તાના કર્તા જ બહુ, એ તો સંભવે નહિ કાઈ સહુ ૨૧
 જ્યારે સવળા તણે લોપ કરે, છેલ્લો એકજ કર્તા હરે,
 પહેલા લોપીને છેલ્લો ઠગવે, પૂર્વલોપ નામે દોષ આવે. ૨૨
 પૂર્વજાને લોપે જ્યારે, પડે અનવો છેલ્લાને ત્યારે,
 એની ગડબડો ચિથ્થા થાયે, કર્તા કહ્યાવિના તો નવાયે ૨૩
 ફેગટ સનરીમાં લાયે ન લાયે, લલટા ખડદોષ માયામાં વાયે,

માટે કતા નથી સાકાર, નથી એકદેશી નિર્ધાર. ૨૪
 નિરાકાર ને વ્યાપક તેહ, કરે હિતનિ સ્થિતિ લંચ એહ;
 હોય આકારવાણું જેહ, સધળું સાવયવ હોય છે તેહ. ૨૫
 બુઝો પ્રીધેસો છે ઘટ જ્યારે, સહુ સાવયવ દીસે છે સ્વારે;
 કરી પરમાણુ ભેગાં અપાર, કાય હોય તેનો કરનાર. ૨૬
 કહીએ સાવયવ વસ્તુ તો તેહ, એન જે હોય કરતાનો દેહ;
 ત્યારે સાવયવ ધાય છે સોય, જોઈએ કરનારો તેમનો કાય. ૨૭
 તેને માકા કહીએ જ્યારે, ખટ દોષ જાગે તેહી વારે,
 એકદેશી તે માનવો પડે, સધળે ક્વચ કરી સાથે ધડે. ૨૮
 સજ પાળે હરે સહુ કામ, સાથે ક્વચ ખને ઈશ્વરી કામ,
 એક સ્થળથી બીજે સ્થળ જાય, દોષદોષ દશે દિશ ધાય. ૨૯
 કાટિ બ્રહ્માંડમાં એકે તંકે, દેહવાળો પહોંચી ન શકે,
 હોય સર્વત્ર વ્યાપક જેહ, સધળે સરખો પહોંચી શકે તેહ. ૩૦

વંચો

વંચા વળતો વદે પ્રતિવાદી, કલો વ્યાપક બ્રહ્મ અનાદિ;
 તેને હોય નહિ જ્યારે દેહ, કયો આકાશ સરખો તેહ. ૧
 નિરાકાર ને વ્યાપક હોય, ક્વચ જક્ત કરી શકે સોય;
 કુંભકાર છે સાકાર જ્યારે, ઘડે ઘાટ ઘટાદિક સ્વારે. ૨
 ભાઈ સાંભળ ઉત્તર એનો, તુને ભેદ બતાવું છું તેનો;
 તારૂં દૃષ્ટાંત આકાશ જેહ, નથી વસ્તુ કંઈ પણ તેહ. ૩
 જક્તકર્તા છે વ્યાપક એવો, સત્ય જ્ઞાન ને આનંદ જેવો;
 એક અવ્યય રૂપ અનંત, મહામંગલમય ભગવંત. ૪
 નથી આકાશ જેવો અવસ્ત, તેની સત્તાયે વિશ્વ સમસ્ત;
 નથી તે કુંભકારના જેવો, એકદેશી રહ્યો નથી એવો. ૫
 હોય સાકાર ને એકદેશ, સધળે સાથે ન હોય પ્રવેશ;
 બિંદુ બીજ ચરાચર માંય, રચે ઘાટ રચિ રહી સાંય. ૬
 વિના હાથ રચે છે જેવા, હાથવાળે ખને નહિ તેવા;
 બુઝો ઇંકજના ઇંદાની માંય, જળ કેવળ હોય છે સાંય. ૭
 તેમાં પખીનો સુંદર દેહ, રચે કરવિના કરતા તેહ,
 હાથવાળો અને સાકાર, નવ પેસી શકે ત્યાં લગાર. ૮
 એકદેશી ને માકાર હોય, તોવ માપમાં આવે મોય,
 તોલ માપ જે વસ્તુનો થાય, તેને કાળ કરારે ખાય. ૯

આવે પ્રમાણ માંહ આકાર, હોય જડતા પ્રકૃતિ વિકાર;
 હોય આકાર ને એકદેશ, ક્યમ સર્વમાં કરશે પ્રવેશ. ૧૦
 એમ સાંભળી કહે પ્રતિવાદી, અમે સાકાર માન્યો અનાદિ;
 તેની શક્તિ છે વ્યાપક જેહ, સહુ ધામે રહી છે તેહ. ૧૧
 તેનો ઉત્તર સાંભળો ભાઈ, તમે વ્યાપક શક્તિને ગાઈ;
 ત્યારે શક્તિ ને શક્તિવાન, થયું દ્વૈત અનાદિ નિદાન. ૧૨
 અર્ધનારી ઇશ્વર થયો એહ, નથી વેદ તણો મત તેહ;
 શક્તિમાળીનો મત એવો, વેદબાહ્ય તમારોય તેવો. ૧૩
 શક્તિ વ્યાપક સધળે રહી, સજે પાળે સંહારે છે સહી;
 એવું માનવું પડે છે જ્યારે, બ્રહ્મ કહેતાં શું બય છે ત્યારે. ૧૪
 શક્તિમાંહ જે સામ્રથ રહ્યું, શક્તિવંતામાંથી સહુ ગમ્ય;
 શક્તિવાનમાં શક્તિના રહી, જડકર્તા તો શક્તિ થઈ. ૧૫
 વ્યાપક શક્તિ કર્તા કહી જ્યારે, અમે બીજું કહેતા નથી ત્યારે;
 વ્યાપક બ્રહ્મ છે કર્તા અમારો, તમે શક્તિ એવું નામ ધારો. ૧૬
 નામ ભેદ ને વસ્તુ તો એક, એકદેશી કહે તે અવિવેક;
 બ્રહ્મ વ્યાપક કર્તા જેહ, સહુ સૃષ્ટિ રચે છે તેહ. ૧૭
 એક ધામે એ સાકાર કહેશે, બીજે ધામે બીજે કાણુ રહેશે;
 ઠામે ઠામે બુદ્ધ બુદ્ધ હોય, બેઘએ કરનારો સરવેનો કાય. ૧૮
 વ્યાપક શક્તિ કરે છે કામ, શક્તિવાળો રહ્યો છે નકામ;
 ત્યારે શક્તિ ઠરી બળવાન, શક્તિવાળો તો કાષ્ઠસમાન. ૧૯
 પ્રતિવાદી કહે તેણી વાર, જણો શક્તિ એ તો હથિયાર;
 હોય હથિયારથી જેમ કાજ, એમ શક્તિ રચે સહુ સાજ. ૨૦
 એનો ઉત્તર સાંભળો તમે, માત્ર હથિયારે ના બને ક્યમે;
 એકદેશી અને જડ જેહ, હોય હથિયાર સધળાં તેહ. ૨૧
 સધળે વ્યાપક તે નવ હોય, વિના જ્ઞાન રચે ક્યમ સોય;
 કહો વ્યાપક જે હથિયાર, કરો દૃષ્ટાંત જોઈ વિચાર. ૨૨
 અલે વાંસલો હાથે સુથાર, છોલે કાઢને આગલી ધાર;
 બીજે ભાગે ના છોલાય જેમ, એકદેશી છે હથિયાર તેમ. ૨૩
 તમે શક્તિ કહી હથિયાર, વળી તે તણો ને અલનાર;
 એકદેશી ઠયાં બેહુ ત્યાંય, સધળે સૃષ્ટિ બને નહિ કાંય. ૨૪
 વળી શક્તિ છે વ્યાપક જેહ, કિયે રૂપે ને લક્ષણે તેહ;
 સત્ય જ્ઞાન આનંદ જે કહ્યું, તે તો બ્રહ્મતણું રૂપ કહ્યું. ૨૫

એથી બીજુ કહેતાં જડડરે, પછી સૃષ્ટિ તે ક્યમ કરીકરે;
 કહ્યું સુતાર નામ તો તેને, હોય વાંસડો નિંજાડું જને. ૨૬
 સત્ય જ્ઞાન આનંદ જેમાં હોય, સઘળે શ્રદ્ધિ કરી શકે સોય;
 ત્રણે લક્ષણ છે બ્રહ્મમાંય, જડ નક્તિમાં તે નથી કાંય. ૨૭
 જડે કર્તાપણું નન યાય, એક દેશમાં રહે સદાય;
 માટે સાકાર મન નથી મુક્ત, સહુ કલ્પિત છે વેદવિરુદ્ધ. ૨૮

શરણ

શરણા આકાર દીસે છે જહ, તે તો પંચભૂતોનો છે દેહ;
 પહેલી સૃષ્ટિ રચી કરતારે, કર્યો શબ્દ પ્રગટ તેની વારે. ૧
 દેહ્યો શબ્દ તે શૂન્યની માંય, થયુ આકાશ તે થકી ત્યાંય;
 તાળી પાડતાં ગરજે છે જહ, રૂપ આકાશ બાણુવું એહ. ૨
 થયો સ્પર્શ આકાશથી સાર, તેથી પવન થયો નિરધાર;
 થયુ પવન થકી વળી રૂપ, તેથી તેજ થયુ છે અનૂપ. ૩
 થયો તેજ થકી રસ જ્યારે, જલ પ્રકટ થયું તેની વારે;
 જલ માંહીથી ગંધજ થયો, ઠરી પૃથ્વીરૂપે રહ્યો. ૪
 પંચમહાભૂત કહેવાય એહ, સેજભેજ કર્યાં સહુ તેહ,
 પહેલું ઈંડ બનાવ્યુ એક, પછી શ્રીધો પ્રભુએ વિવેક. ૫
 એક પુરુષ બીજી નારી, તેની જોડી બનાવી સારી;
 તત્ત્વસંયોગે ચેતન થયાં, પણ જ્ઞાનવિના મૂઢ રહ્યા. ૬
 દશ ઇંદ્રિ અંત કરણુ જહ, તેમાં મૂક્યાં પ્રભુએ તેહ,
 થયાં તોય સુપ્રભિરૂપ, મૂક્યો અંત પછીથી અનૂપ. ૭
 સત્ય જ્ઞાન ને આનંદ જહ, આઘ્યાં અશમાં લક્ષણુ એહ,
 થયાં જગત ને આકાર, બલ બુદ્ધિ ને જ્ઞાન અપાર. ૮
 તેનું આદિપુરુષ છે નામ, બ્રજ તેની છે લોક તમામ;
 વેદ કરો છે કર્તા એહ, તેથી આદિશુર છે તેહ. ૯
 ધર્મ એશ્વર્ય જ્ઞાન વૈરાગ્ય, લક્ષ્મી કીર્તિ સમેત સુભાગ્ય;
 ખટ ભાગ્ય માટે ભગવંત, બજે સગુણ ઉપાસક સંત. ૧૦
 કરે સગુણ ઉપાસન જ્યારે, મળે દૈહિક સુખ સહુ ત્યારે,
 ભજ નિશુણુ બ્રહ્મને જહ, પામે આત્મતાણું સુખ તેહ. ૧૧
 પંચ વિષયો થકી સુખ હોય, સુખ દૈહિક કહીએ સોય,
 બ્રહ્મ આનંદનું સુખ જહ, સુખ આત્માનુ કહીએ તેહ. ૧૨
 મળે વહાણું અતીશે જ્યારે, પામે સુખ અતીશે ત્યારે;

સહુથી આત્મા છે વહાલો અપાર, એવું બીજું નથી નિર્ધાર. ૧૩
 સહુને વહાલું લાગે છે ધન, ધન કાજે સહે સહુ તન;
 ઉંચાં નીચાં કરે છે કર્મ, ધન કાજે જતો કરે ધર્મ. ૧૪
 વળી ધનથી છે વહાલી નારી, ધન ખરચીને પરણે છે પ્યારી;
 તેથી પુત્ર છે વહાલો જ્યારે, સહુ સાચેવું સોંપે છે સારે. ૧૫
 વહાલો પુત્રથી પોતાનો દેહ, પુત્ર જતાં જવા ન દે તેહ;
 હોય બૂડતો કે દબે બળતો, પૂઠે બાપ પડે નહિ બળતો. ૧૬
 એવા દેહથી વિષયસુખ પ્યાડ, સહે.કષ્ટ તે પામવા સાડ;
 દમે ઈંદ્રી કરે તપયોગ, ઘણું સ્વર્ગના પામવા ભોગ. ૧૭
 સ્વર્ગભોગ થકી વળી ઘણું, સુખ જાણવું આત્માતણું;
 આત્મા સુખ ઇચ્છે છે જેહ, જાણે ક્ષણિક સ્વર્ગસુખ તેહ. ૧૮
 દેહદમન કરે બહુ જ્યારે, પામે સ્વર્ગતણું સુખ સારે;
 ક્ષીણપુણ્યે ચોરાશીમાં જાય, વળી દેહ ધરી અધડાય. ૧૯
 સહુ ઇંદ્રીય-વિષયસુખ એવું, નથી અક્ષય આત્માના જેવું;
 ઘણું વહાલો છે આત્મા જમ, તેના સુખતણી અવધિ તેમ. ૨૦
 જાણી ઉત્તમ સર્વથી આવું, આત્મજ્ઞાની સર્વને થાવું;
 પ્રિય આત્મા પોતાનો જેહ, લવ તારી શકે નહિ તેહ. ૨૧
 આત્મધાતી તો જાણવો તેને, નથી ઉદ્ધારી શકતો એને;
 પોતે પોતાનું આપ જુડાડે, તેને બીજે તે ક્યમ કરી કાઢે. ૨૨
 સાધન પોતે પોતાનાં ના કરે, ત્યારે બીજથી ક્યમ કરી તરે;
 પડે પોતે મહાજલમાંય, હાથ ચરણ હજારે ન કાંય. ૨૩
 નય જાણે કશોય આધાર, મરે તેજ બૂડી નિરધાર;
 માટે તરવાનાં સાધન સાર, નર ના કરે તેજ ગમાર. ૨૪

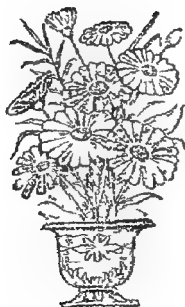
પૃષ્ઠા

પૃષ્ઠા ૫૬ શત્રુ ન જીતાય, નિત્યે નરક ત્રિપે લઇ જાય;
 કામ ક્રોધ લોભ મદ ગર્વ, હર્ષસહિત છે શત્રુ એ સર્વ. ૧
 પેસે જીવના મનમાં જ્યારે, બહુ સંકટપણે છે ત્યારે;
 મન ચંચલ થાય છે તેથી, ઉપજે કાઠી મનોરથ એથી. ૨
 અતિ આરંભે કંઈ કંઈ કામ, પલમાત્ર ઠરે નહિ કામ;
 કરે શત્રુને કબજે કાંય, શકે સુકૃત ઉપજવી સોય. ૩
 ઘણું જ્ઞાન થયું હોય જ્ઞે, શત્રુ ઘેરી શકે નહિ તેને;
 જ્ઞાની અજ્ઞાની સરખા દેખાય, સહુ કામ તે કરતા દેખાય. ૪

બેમાં અંતર છે ભાઈ એવો, એક ભૂચર ખેચર જેવો;
 જ્યારે ચોક્કર લાગે લ્હાય, સારે ખેચર ઉડી જાય. ૫
 રહે ભૂચર ત્યાં ને ત્યાં, બળી જાય છે પાવકમાંય;
 જ્ઞાની કર્મ કરે છે જોઈ, નથી બંધન પામતા તેહ. ૬
 શુક સનકાદિક બહુ યોગી, તેવા જનક આદિક સહુ ભોગી;
 કર્મકાંડી વસિષ્ઠિ આદિ, હુતા જ્ઞાની સકલ પ્રજવાદી. ૭
 જ્ઞાની કર્મ કરે સહુ કાચ, પણ આસક્ત તેમાં ન હોય;
 જોઈ પાપરહિત થવાય, કરે એવા ઉપાય સદાય. ૮
 પાપ કર્મ અજ્ઞાની તો કરે, બહુ આસક્તિ તેમાંય ધરે;
 જ્ઞાની અજ્ઞાનીમાં ભેદ એહ, કાચ જાણે છે જ્ઞાની તેહ. ૯
 સત્ય સાચવે સંસાર માંય, ત્યારે આત્મા પોતાનો ત્યાંય;
 કાચ આરંભથી અજસાય, કરી લાંબા ને ઝવેથી જાય. ૧૦
 અતિ અજ્ઞાને શરીર ખુએ છે, આત્મધાતકી શાસ્ત્રમાં કહે છે;
 તેનું કારણ કહું છું એક, તે જોએ કરી વિવેક. ૧૧
 કરવા પાપના આરંભ જોઈ, મના શાસ્ત્રોમાં ક્રીધા છે તેહ;
 હોય પુણ્યના આરંભ સાર, નથી શાસ્ત્રોમાં ક્રીધા નકાર. ૧૨
 કાચ કહેશે જે આરંભ સહુ, હોય પાપ ભરેલા બહુ;
 મત જાણવો ખોટો તેનો, જુઓ શાસ્ત્રોમાં વિવેક એનો. ૧૩
 પુણ્ય-પાપના મારગ જોઈ, શાસ્ત્રમાનમાં કલા છે એહ;
 પુણ્યમાર્ગ પાપ હરે છે, એવું સર્વેનાં શાસ્ત્રોમાં કહે છે. ૧૪
 વેદ-આજ્ઞાએ ચાલે છે જોઈ, નથી પાપે લેવાતા તેહ;
 કૃષ્ણે ગીતા અર્જુનને કહી, આત્મતાઈને હણવા સહી. ૧૫
 આત્મતાઈને મારે જોઈ, નથી પાપે લેવાતા તેહ;
 હણવા અર્જુને જો નવ હોય, યાત પાપી પ્રજ સહુ કાચ. ૧૬
 એકબીજાનું લૂંટી જાય, મોહું મત્સ્ય નાનાને ખાય;
 એમ સૃષ્ટિ સકલ છે જોઈ, વિના કાળ પ્રલે હોય તેહ. ૧૭
 આત્મતાઈ ઘણા છે આજ, જુઓ કેવાં કરે છે કાજ;
 કાચ જાણે તો લેખ લખે છે, ધન લોકોનું તે હરી લે છે. ૧૮
 કા બાળે છે અન્ન ને ઘાસ, કાચ વિખયી કરે છે નાશ;
 કા કરે છે ચોરી ને જારી, કા લેઈ જાય છે પરનારી. ૧૯
 આત્મતાઈ છે એવાનું નામ, આજ હોય છે ગામે ગામ;
 તેને રાજ ના દેડે જ્યારે, હોય રાજને લાગે છે ત્યારે. ૨૦

હુતો અર્જુન જ્ઞાની નરેશ, પાપી રહિત મ્યો સહુ દેશ,
તેને પાપ ન લાગ્યું કદાચ, ગયો અતે તે વૈકુઠમાય ૨૧
એમ પામે પેતાનો ધર્મ, તેને કાય અડે નહિ કર્મ,
નિમ ધર્મ તજી દે લેહ, ધણો પાપી કહેવાય છે તેહ ૨૨

ઈતિ જ્ઞાનકેકેડે સપૂર્ણ

૨-છાંદોગ્ય સાર

દોહા

શિષ્ય કહે સખા વિષે, કહ્યું વિધિએ જોહ;
 સર્વેના હિતકારણે, કહે કૃપા કરી તેહ. ૧
 વળતા ગુરુ વાણી વદે, સાંભળશિષ્ય સુખણ;
 આત્મજ્ઞાન વિધિએ કહ્યું, તે કહું તુને પ્રમાણ. ૨
 જે અત્યંત દુર્લભ છે, જૂઠા જેનું નામ;
 જે પ્રત્યક્ છે સર્વમાં, તે આત્મા સુખધામ. ૩
 સર્વ અનાત્મા વસ્તુથી, અતિરાય વહાલો જોહ;
 અહંકારાદિકથી પરો, આત્મા કહીએ તેહ. ૪
 મિથ્યાકૃણ જોથી મળે, એવાં સઘળાં કર્મ;
 તેને કહીએ પાપમય, છે દુઃખદાયક પરમ. ૫
 તેના આશ્રયભૂત છે, સ્થૂલ ને સૂક્ષ્મ દેહ;
 આત્મા અજગો તે થકી, અપહત પામ્યા તેહ. ૬

છાંદા

જરા મરણ ને શોક, મોહ વળી જમાં રહે છે;
 ક્રુધા પિપાસા થાય, એહ યટ ઉર્મી કહે છે.
 દેહ તથા મન પ્રાણ, વિષે એ ધર્મ રહ્યા છે;
 આત્મા તેથી ભિન્ન, નિત્ય નિર્લેપ રહ્યા છે.
 વળી વિજર વિમુલ્ય વિશેષ છે, ક્રુધા તૃષ્ણા જમાં નહીં;
 સત્ય કામ સંકલ્પ સત્ય, એ આત્મા બણો સહી.

દોહા

દેહ ઇંદ્રિ મન પ્રાણનો, જ્યાં સુધી અધ્યાસ;
 જન્મ મરણ સંસારનો, થાય ન ત્યાં લગી નાશ. ૧
 જ્ઞાન થાય આત્માતણું, ટળે દેહઅધ્યાસ;
 જેમ રજ્જુ બણ્યા પછી, મટે સર્પનો ત્રાસ. ૨
 સંસારી આત્મા વિષે, સંકલ્પ ઉપજે જોહ;
 સ્વપ્ન તણી પેરે સહુ, વૃથા થાય છે તેહ. ૩
 આત્મા આપ લલા પછી, દેહ અહંતા બય;
 મિથ્યા દેખે જગતને, તો સંકલ્પ ન થાય. ૪

યાય કલ્પાપિ કલ્પના, તર્ત તેજ બની બય,
 બની બય છે તર્ત ત્યાં, કારણ બણે એહ,
 જ્ઞાની પદાર્થમાનને, બ્રહ્મ ગણે છે તેહ. ૬
 સત્યરૂપ આત્માતણુ, સંકલ્પ સત્યજ હોય;
 ઉપજેલા બુદ્ધિ થયી, વૃથા થાય છે સોય. ૭
 અધિષ્ઠાન આત્મા થયી, ઇન્દ્રિયિક જે કાય,
 જ્ઞાની ભિન્ન ગણે નહિ, સત્ય થાય છે સોય. ૮
 ધર્મ સકળ સંસારના, છે બુદ્ધિની માય,
 તેથી નિલક્ષણ આત્મા, તેમાં નવ રહે કાંય. ૯
 અધિકારી જનમાનને, બહુએ બેઠએ જેહ;
 બહુચાતણે પ્રકાર જે, કહું છું તમને તેહ. ૧૦
 બ્રહ્મચર્ય આદિક સકળ, સાધન સંપન થાય,
 બ્રહ્મવેત્તા શુદ્ધ બેઠને, તેને શણે બય. ૧૧
 સનિધ્યાદિક કર્મમાં ચહી, જલું ગુરને ચણું,
 વાક્ય કહે વેદાંતનાં, તે સાબળવા કર્યું. ૧૨
 પ્રમાણુગત અસંભાવના, તેમાં ભજતા બય,
 અસંભાવના અપ્રમેયની, મનન થયીજ પળાય. ૧૩
 ટળશે નિપરીત ભાવના, નિદિધ્યાસે નિર્ધાર,
 એ અભ્યાસ કર્યા થયી, થઈ રહે સાક્ષાત્કાર. ૧૪

આપાર્થ ત્રિતાલ

ખરા બેટાનો સંશય થાય, અસંભાવના તે કહેવાય;
 વેદાંતવાક્ય સુણતાં ના રહે, તે પ્રમાણુગત સંશય કહે. ૧
 મનન કર્યાથી નિશ્ચય હોય, પ્રમેયગત તો કહીએ સોય;
 અનજો અર્થ સમજે જનજેહ, નિપરીત ભાવના કહીએ તેહ. ૨

સોરઠા

વેદાંત તણું વચન, અદ્વત પ્રતિપાદક હશે,
 તે પ્રતિપાદક અન્ય, સંશય એજ પ્રમાણુગત. ૧
 સત્ય જીન બ્રહ્મભેદ, કે અભેદ સાચો હશે,
 એ સંશય હરજેહ, યાય મનનથી પ્રમેયનો. ૨
 સત્ય ગણે જે દેહ, જીન બ્રહ્મ બૂદ્ધિ ગણે,
 નિદિધ્યાસથી તેહ, ટળે એ નિપરીત ભાવના. ૩

ચોપાઈ ત્રિતાલ

એમ કરતાં વેદાંત વિચાર, આપે થઈ રહે સાક્ષાત્કાર;
 સર્વાત્મભાવ પામે સોય, ભેદ ભાવના ન રહે ડોય. ૧
 સર્વ પદાર્થ પ્રાપ્તજ થાય, સકળ લોકમાં તે પૂજય;
 આત્મારૂપ સકળ તેને લહે, માટે પ્રાપ્તિરૂપ થઈ રહે. ૨
 કહ્યું જ્ઞાન બ્રહ્માએ જહું, દાનન દેવે સુણીહું તેહ;
 પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા, પછી વિચાર મન માંહે થયા. ૩

દોહા

ઈંદ્રે સધળા દેવને, કહી સંભળાવી વાત;
 આત્મજ્ઞાનઆવ્યાવિના, સુખન મળે સાક્ષાત. ૧
 સકળ લોકની સંપદા, જ્ઞાને પ્રાપ્તિ થાય;
 એવો બ્રહ્માએ કહ્યો, જ્ઞાન તણે મહિમાય. ૨
 ભોગ્ય પદાર્થ સર્વની, વિણ શ્રમ પ્રાપ્તિ હોય;
 માટે મારે જાણવા, યોગ્ય વસ્તુ છે સોય. ૩
 દાનન શત્રુ આપણા, છિદ્ર તણા જેનાર;
 ભેદ ન જણે આપણો, કરવા તેહ પ્રકાર. ૪
 સાવધાન રહીને સહુ, સાચવતે આ સ્થાન;
 હું બ્રહ્મા પાસે જઈ, શીખી હાવું જ્ઞાન. ૫
 વળતી સર્વે દેવને, આપીશ હું ઉપદેશ;
 તેથી દાનવમાત્રને, સહેજે જીતી લેશ. ૬
 ઇંદ્રે સધળા દેવને, કહી વાર્તા જેમ;
 દાનવમાં વિરોચને, કહી સંભળાવ્યું તેમ. ૭
 ઇંદ્ર વિરોચન બે જણા, આલ્યા બ્રહ્મા પાસ;
 આત્મતાત્વને જાણવા, મનમાં મોટી આશ. ૮
 ડોહ મર્મ જાણે નહિ, એવો હુતો ભાવ;
 દેવજોગથી તે સમે, એવો બન્યો બનાવ. ૯
 જે વેળા બ્રહ્મલોકમાં, ઇંદ્રે કર્યો પસાર;
 વિરોચન પણ તે સમે, આવી મળ્યો તે ઠાર. ૧૦
 બે જણના મનને વિષે, હતો પરસ્પર દ્વેષ;
 નિજ સ્વાર્થને સાધવા, બાધ ન જાણ્યો લેશ. ૧૧
 બુદ્ધિવંત છે બે જણા, સંપી આલ્યા સાથ;
 સમિધાદિક વસ્તુ સહુ, હેતે લીધી હાથ. ૧૨

આત્મતત્ત્વને જાણવા, આતુર હતા અપાર;
 બ્રહ્માને ચરણે જઈ, નમન કર્યા બહુ વાર. ૧૩
 કર જોડી ઉભા રહ્યા, ઇંદ્ર વિરોચન રાય;
 બ્રહ્મા તેના મનતણે, જાણી ગયા અભિપ્રાય. ૧૪
 ઇંદ્ર વિરોચન બે જણા, છે બળબુદ્ધિ નિધાન;
 ઇચ્છે છે અંતર વિષે, લેવા આત્મજ્ઞાન. ૧૫
 અભિમાની છે અતિ ધણા, વળી એકએક માં વેર;
 તેનો ગર્વ ઉતારવા, કરવી કાંઈક પેર. ૧૬
 એમ વિચાર કર્યો અજે, પોતાના મન માંય;
 બત્રીસ વર્ષ થતાં લગી, આદર ન કર્યો કાંય. ૧૭
 અજ અવળું જાણી રહ્યા, કહ્યું સુણે નહિ કાન;
 ઇંદ્ર વિરોચન રાયનું, કર્યું ધણું અપમાન. ૧૮
 બત્રીસ વર્ષ થતાં લગી, કર્યા સકલ સુખભાગ;
 કર જોડી ઉભા રહ્યા, ધરી ગુરુપદ અનુરાગ. ૧૯
 જે કાંઈ મહારાજ તણે, અપરાધી હોય દાસ;
 કર જોડી સામે રહે, કરે કૃપાની આશ. ૨૦
 આધીન થઈ ઉભા રહ્યા, ઇંદ્ર વિરોચન એમ;
 વાર વાર વિનતિ કરે, બ્રહ્મા રીઝે જમ. ૨૧
 બ્રહ્મચર્ય ધારી રહ્યા, ત્યાગ કરી ભવભોગ;
 આત્મ તત્ત્વને ઇચ્છતાં, ગયો ગર્વ ભય રોગ. ૨૨

ચોપાઈ ત્રિતાલ

વર્ષ બત્રીસ વહી ગયાં જ્યારે, જોડ્યા જગતપિતામહ ત્યારે;
 અહો ઇંદ્ર વિરોચન વીર, શા માટે સહો દુઃખ શરીર. ૧
 સ્થૂળ ભોગ ત્રિભુવન જેહ, આપ્યાં તમને ઈશ્વરે તેહ;
 દુઃખે પામવા જોગ બ્રહ્મલોક, તેમાં આવી સહો શીદ શોક. ૨
 એવું વચન નિધિએ કહ્યું જ્યારે, જોડ્યા ઇંદ્ર વિરોચન ત્યારે;
 અપહત પાપાદ્મા આત્માનાં નામ, ખૂમા અપાર સુખતાલું ધામ. ૩
 તેને જાણે જથારથ જન, હોય અજિત અજરામર તન;
 ભોગ્ય વસ્તુ છે જગમાં જેહ, પામે શ્રમ વિના સઘળી તેહ. ૪
 સભા મધ્યે આપે એમ લાખ્યું, અમે સાંભળી ઉરમાં રાખ્યું;
 આવ્યા શરણે જાણી ગુરુ ઈશ, વર્ષ વ્યતીત થયાં બત્રીસ. ૫
 ભોગ સકળ ઝીંધા પરિત્યાગ, રાખ્યો તવ પદમાં અનુરાગ;
 કૃપા હવે જગનાથ, આપી ઉપદેશ કરે સનાથ. ૬
 છા. ૬

દોહા

એવો ઇંદ્ર વિરોચને, વિનય કર્યો બહુ વાર;
મંદ હાસ્ય કરી ગોલીયા, બ્રહ્મા દેવ ઉદાર. ૧
પ્રથમ જાતને વિષે, દક્ષિણ આત્મા જહ;
રહે છે દક્ષિણ નેત્રમાં, કલો વિધિએ તેહ. ૨
પુરુષ પ્રસિદ્ધ પ્રકાશમય, દક્ષિણ નેત્રે વાસ;
તેછે સહુનો આત્મા, અજર અમર અવિનાશ. ૩
શોક મોહ જને નહિ, ક્ષુધા પિપાસા કાય;
સલકામ સંકલ્પસત્ય, અપહત પાર્મા સોય. ૪
સર્વ પ્રકાશિત આત્મા, ભયવર્જિત બ્રહ્મરૂપ;
જેનારો છે જગતનો, ઉજ્જવળ જ્યોતિ અનૂપ. ૫

છંપા

બ્રહ્માએ સાક્ષાત, સત્ય આત્મા કહી દીધો;
ઇંદ્ર વિરોચન મૂઠ, અર્થ અવળો ગ્રહી લીધો.
જમ ગોળ છે મિથ, મધુરો સદા સ્વભાવે;
પિત્તરોગી હોય જીભ, તેહને કડુતા આવે,
તેમ વિષય સંસ્કારના, વિકાર મનમાં જગીઆ;
અન્ય અર્થ કરી કલ્પના, યુરને કહેવા લાગીઆ. ૧

દોહા

હે ભગવંત આ દેહનું, પ્રતિબિંબ છે જહ;
છાયા તેની નેત્રમાં, છે દીઠામાં તેહ. ૧
તે છાયાને આત્મા, તમે કહ્યો નિર્ધાર;
એમ અમે બુદ્ધિબળે, દીઠું છે બહુ ધાર. ૨
જેવું કહો છો નેત્રમાં, તેવું દર્પણ માંધ;
સ્વચ્છ નીરને ખડ્ગમાં, તેવું દીસે ત્યાંય. ૩
હે ભગવન્ આત્મા તમે, કહ્યો નેત્રની માંય;
તે દ્રષ્ટારે કરી, સંભવતો નથી કાંય. ૪
જે નરને છાયા તણું, સ્વરૂપ જોવું હોય;
તે નર કેવળ નેત્રમાં, દેખી ન શકે સોય. ૫
તમે કહ્યો છે નેત્રમાં, છાયા આત્મા સાર;
દર્પણ જળમાંહે અમે, કહ્યો કરી નિર્ધાર. ૬
તે સઘળી છાયા વિષે, સાચી કાણ મનાય;

તે નિશ્ચય અમને કહે, જથી સંશય નય. ૭
 ઈંદ્ર તથા વિરોચને, એમ કહ્યું જે વાર;
 બ્રહ્માએ મનમાં લલા, મૂર્ખતાણા સરદાર. ૮
 પોતાને મનમાં ગણે, પંડિત આપ પ્રવીણ;
 સત્યસ્વરૂપ સમજ્યા નહિ, એવા અમ્કલહીન. ૯

ઓપાઈ ત્રિતાલ

હવે નિજ અનુભવ અનુસાર, બોલ્યા બ્રહ્માજી તેણીવાર;
 જણો દર્પણ આદિક માંદ, સાક્ષીરૂપ રહ્યો છે ત્યાંય. ૧
 આનંદરૂપ અખંડ અપાર, નામરૂપ સહુનો આધાર;
 તે આનંદ સ્ફૂરણ છે બધે, ના કંઈ ઘટે ને ના કંઈ વધે. ૨
 એવો ઉપદેશ કરીને ત્યાંય, લાગ્યા વિચારવા મન માંદ;
 પ્રથમ ઈંદ્ર વિરોચન બેને, આનંદરૂપ કહ્યો હતો એને. ૩
 પણ બુદ્ધિને દોષે કરી, કાંઈ ઉપદેશ ના લાગ્યો જરી;
 કયો ઉપદેશ બે બે વાર, તોય છાયા માની નિર્ધાર. ૪
 એમ બ્રહ્માએ કરી વિચાર, કયો ઉપદેશ ત્રીજી વાર;
 તમે પાત્રવિષે જળ ભરો, પછી તેમાં નિરીક્ષણ કરો. ૫
 તેમાં દેખો પ્રતિબિંબ જેવું, મને આવીને કહેજો એવું;
 એવું કહેવાનું કારણ ત્યાંય, હતું બ્રહ્માના મન માંય. ૬

દોહા

જેશે જળ દર્પણ વિષે, ઈંદ્ર વિરોચન જેહ;
 છાયા તેમાં દેખશે, અનિત્ય માનશે તેહ. ૧
 ઉપાધિઓના લેદથી, જે પરિણામી હોય;
 અનિત્યતા બણી કરી, આત્મા ન કહે હોય. ૨
 સ્ફૂરણરૂપ સાક્ષી સદા, રહે છે બાહર માંદ;
 એવો સાક્ષી આત્મા, બણી લેશે ત્યાંય. ૩
 એ વિચાર બ્રહ્માતણા, મનમાં હુતો જેહ;
 મહાઅભિમાની બે જણા, અવળું સમજ્યા એહ. ૪
 દર્પણ આદિ પદાર્થમાં, છાયા જે દેખાય;
 કયી છાયા આત્મા કરી, ગ્રહીએ અમે સદાય. ૫
 એમ બ્રાન્તિએ બે જણા, માની બેદા જેહ;
 જે ઉંધું સમજ્યા કહું, તો ગભરાશે એહ. ૬

ચોપાઈ ત્રિતાલ

હલકું સમજ્યા કહીશું જ્યારે, માનભંગ થશે એ ત્યારે;
 માનભંગથી આવશે લાજ, તેથી સરશે નહિ કાંઈ કાજ.
 વિવેકબુદ્ધિનો યારો નાચ, નહિ આવે વળતી વિશ્વાસ;
 માટે શાસ્ત્રપ્રમાણ છે એવું, કહીએ શિષ્યથી સમજાય તેવું.
 શિષ્ય હોય છે ત્રણ પ્રકાર, ઉત્તમ મધ્યમ ને મંદ વિચાર;
 સાત્ત્વિક બુદ્ધિ હોય વિશેષ, રાજસ તામસનો હોય લેશ.
 ઉત્તમ શિષ્યનાં લક્ષણ એહ, ઝટ સમજે જથારથ તેહ;
 જમાં હોય રજેગુણ ધણો, લેશ સાત્ત્વિક તામસ તણો.
 તેને મધ્યમ શિષ્ય કહેવાય, ઘણી બુદ્ધિથી સમજી બય;
 ધણો હોય તમોગુણ જમાં, લેશ સાત્ત્વિક રાજસ તેમાં.
 મંદ શિષ્ય છે તેનું નામ, હીડે પૂછતો હામો હામ;
 સારું સારું સાંભળતો ફરે, દૃઢ નિશ્ચય કરી નવ ઠરે.
 હોય શિષ્ય તણા ગુણ જવા, પહેલા ગુરુએ તે બહી લેવા;
 જેવું સમજ્યામાં આવે જને, તેવો ઉપદેશ કરવો તેને.
 એવું બ્રહ્માએ મનમાં જાણી, બોલ્યા શિષ્યોની પ્રત્યે વાંણી;
 ચક્ષુ આદિ પદારથમાંથી, રહે છે વ્યાપક આત્મા ત્યાંય.

દોહા

પ્રથમ મેં તમને કહ્યો, દ્રષ્ટા અંતર બાહ્ય;
 તે મૂઢી છાયા તમે, ગ્રહણ કરી શા કાજ. ૧
 એવી પ્રાંતિ એમની, પ્રગટ કરી નહિ કાંય;
 નીર ભરી એક પાત્રમાં, કહું જોવાનું ત્યાંય. ૨
 એવું વચન વિરચીનું, હાલ્યે કરી અંગીકાર;
 જળ પૂરી એક પાત્રમાં, એયું તેણી વાર. ૩

ચોપાઈ ત્રિતાલ

વળતા બ્રહ્મા પાસે ગયા, સમાચાર પોતાના કહ્યા;
 બ્રહ્મા કહે આવ્યા છો ફરી, કોણ તત્ત્વનો નિશ્ચય કરી. ૧
 ત્યારે બાળક બોલે જેમ, ઇંદ્ર વિરોચન બોલ્યા તેમ;
 હે ભગવન અમે જઈ કરી, એયું નીર પાત્રમાં ભરી. ૨
 તમ શિષ્ય સુધી સમજો દેહ, આત્મારૂપે દીઠો તેહ;
 એવું વચન વધા જે વાર, સુણી બ્રહ્માએ કયો વિચાર. ૩
 અણુધ ઇંદ્ર વિરોચન જેહ, આત્મારૂપ માને છે દેહ;

બોધ અમારો નિષ્કૃજ ગયો, બહી ખેડ અતિશય થયો ૮
 બ્રહ્મએ મન કર્યો નિચાર, હાને કરવો દાણ પ્રકાર,
 એ મે બહુની બુદ્ધિ મ્હાત, નિચિત્ત દોષ રહ્યો છે કાય ૫
 તેથી બોધ અમારો જોઈ, નિપરીત ચઢણ કરે છે તેહ,

દોહરા

પરથમ સૂક્ષ્મ રીતથી, આત્મા ચયુ માણ, ૧
 દ્રશ્ય સર્વ પ્રપચનો, દશો હતો મે ત્યાય
 તેમા પણ એ બે બણે, માની છયા આપ,
 આત દરદૂર્ણ સ્થો નહિ, એજ એમનુ પાપ ૨
 વળતી મધ્યમ રીતથી, દર્પણ બળતી માણ
 આત્મા જોનારો કહ્યો, તોય છયા થઈ ત્યાય ૩
 વળતી મૃદુ રતિ વડે, મોધ કર્યો તો એમ,
 નીર ભરી એક પાત્રમા, જોએ દ્રશ્ય તેમ ૪
 તે ત્રીજા ઉપદેશમા, ચલો એટલો સાર
 છયા પરિણામી ગણી, દેહ ચલો જોનાર ૫
 નિશ્ચય કીધો દેહનો, તેનુ કારણ એહ,
 ચક્ષુ આદિ પદાર્થમા, છે જોનારો દેહ ૬
 દેહ એજ છે આત્મા, સમજ્યા એવુ મૂઠ,
 હવે કયા ઉપાયથી, સમજે આત્મા ગૂઠ ૭
 તે ઉપાય તે એજ છે, દેહ અનિત્ય જણાય,
 તો જોનારો દેહનો, સાક્ષી નિશ્ચય થાય ૮

ચોપાઈ નિતાલ

એમ નિધિએ કર્યો નિચાર, જોઈ પડીથી અન્ય પ્રકાર,
 હિતરાની ઘો નખ ને કેના, વળતી ધારે નૌતમ વેશ ૧
 નવા વચ આભૂષણ જેહ, પહેરી જોએ જળમા તેહ
 જેવુ તેમા દેખો ન્હ, તેવુ મુગને કહેજો ભૂપ ૨
 વચન નિવિનુ મસ્તક વરી, મ્હા પ્રમાણે સુક્તિ ડગી,
 હિતગવ્યા સહુ ગિરના દેશ, વળતી ધાર્યો સુદર વેશ ૩
 એક પાત્રમા ગ્રી નીર, એયુ તેમા સર્વ સરીર,
 પહોંચ જમ દીકો હતો દેહ, તેમ નિશ્ચય કીધો તેહ ૪
 દેહજ આત્મા ગ્રીધો સહી, સાક્ષી આત્મા સમજ્યા નહિ,
 જળમા જેવો દીપો દેહ, કહ્યો બ્રહ્માને આવીને તેહ. ૫

દોહા

- હે ભગવન્ જળમાં અમે, જોયું બીજી વાર;
નિશ્ચય દેહજ આત્મા, જણાય છે જોનાર. ૧
- એવું ઇંદ્ર વિરોચને, કહ્યું વિધિને જ વાર;
નિશ્ચય દેખી એમનો, મનમાં કયો વિચાર. ૨
- હાંધી બુદ્ધિના મળ્યા, શિષ્ય અમારા એહ;
વ્યાપક વસ્તુ પરહરી, આત્મા કહે છે દેહ. ૩
- અન્વય ને વ્યતિરેકથી, જ જ કહ્યા પ્રકાર;
તોયે દેહને આત્મા, માને છે નિર્ધાર. ૪
- વ્યાપક દેખે સર્વમાં, અન્વય તેનું નામ;
વ્યતિરેક પદાર્થમાં, દેખે એકજ ઠામ. ૫
- આનંદસાગર આત્મા, ભર્યો સકળ પ્રસાંડ;
તે અજરામર આપ છે, નાશવત છે પિંડ. ૬
- એમ વિચારી મન ત્રિપે, પ્રજ્ઞા જોડ્યા ત્યાંય;
આત્માના ગુણ દેહમાં, સંભવતા નથી કાંય. ૭
- જરા મરણ ને રોગ ભય, ધર્મ દેહના એહ;
અજરઅમરને અભય ગુણ, આત્માના છે તેહ. ૮
- જેવો ઇંદ્ર વિરોચને, મનમાં કયો વિચાર;
સાંભળ શિષ્ય તને કહ્યું, તે સમજવી સાર. ૯
- ઔપધિઓના કલ્પથી, અજરામર હોય દેહ;
વળી ધારણાયોગથી, અમર થાય છે તેહ. ૧૦
- એવું ઇંદ્ર વિરોચને, વિધિને કહ્યું બહુ વાર;
અમર ગણી દેહ આત્મા, હપજ્યો હર્ષ અપાર. ૧૧
- જે કર જોડી જે જણે, અજને કયો પ્રણામ;
ચાંપે ત્યાંથી ચાલીઆ, જ્યાં પોતાના ધામ. ૧૨

ચોપાઈ ત્રિતાલ

- ગયા ઇંદ્ર વિરોચન જ્યારે, થઈ ચિંતા બ્રહ્માને ત્યારે;
જડ તુલ્ય અનાત્મા જોહ, તેને આત્મા માની ગયા એહ. ૧
- કરી પ્રશ્ન કર્યું નહિ કાંય, આદ્યા હર્ષ ધરી મનમાંય;
પાછા જોલાવું એમને અહીં, હઠ ઝાલી તે મૂકશે નહીં. ૨
- સાચા બુદ્ધનો ન કરે શોધ, તેને ક્યમ હોય અદ્વૈત બોધ;
હોય અજ્ઞાની ઝાંખરા જેવા, ખાત્રે ત્યાંથી ન છૂટે તેવા. ૩

કરી જોર વઝોડીએ જ્યારે, વાંચે ઝાટા તે હાથને ચારે,
એવા ઈંદ્ર વિગેચન મદ, કરી કોવ મચાવશે દંદ ૪
કરવા યુદ્ધ હિલા થાય જ્યારે, કરે નાચ ધપાનો ત્યારે,
કરી બ્રહ્માએ એમ પ્રિયાગ, પાછા વાળ્યા નહિ નિર્ધાર ૫
શિષ્ય કહે છે ગુગને ત્યાય, સારું ના કર્યું બ્રહ્માએ કાય,
દેહ—આત્માવાદી ધેર જાશે, ધણ લોહી તણા ગુગ થાશે ૬
વેદમાર્ગ સનાતન જેહ, તજી બ્રહ્મ વરો સૌ તેહ,
દેહ—આત્માની પૂજા કરશે, તેનો ગર્વ અતિરો ધરશે ૭
કહેશે દેહને ઈશ્વર આપ, તેથી નહિ ગણે પુણ્યને પાપ,
સાક્ષી ચૈતન્ય આત્મા અપાર, તેને નહિ વહે મૂઠ ગમાર ૮

છાંદોગ્ય

આત્મા માની દેહ, પાપ કરી પેટજ ભરશે
દાન દયા દમહીન, અનીતિ બહુ આવરશે
સ્નાહા સન્નિવિત સ્વચ્છ, તજી તેનું ધન જાશે,
મચાણ સગ્ગુ સદન, વદન પણ શ્યામ જણાશે
એવો સાપ નિરચીએ, તરતજ દીધા તેહને,
શુદ્ધ ચૈતન્ય આત્મા તજી, જે ભજે અનાત્મ દેહને ૧

દોહન

પ્રથમ નિરોચનનું કહ્યું, શિષ્ય સઘળ વૃત્તાત,
વળતી કહ્યું સુરેવનું, જે સુણતા હોય શાત ૧

ઓપાવ નિતાલ

ધેગ આંચો નિરોચન રાય, આનંદ તેને અગ ન માય,
બેટો જઈ સભાની માય, નમ્યા દાનવો આવીને ત્યાય ૧
બેટા સર્વે સખામા જ્યાં, જોઈયો રાય નિરોચન ત્યારે,
સહુ દાનવના પુણ્ય પ્રતાપ, મેં જાણ્યો દેહ આત્મા આપ ૨
દેહયા બીજે આત્મા નથી, મેં જોયું બહુ પેરે મથી,
તમે સર્વ દેહાત્મા લહો, ત્યારે અજરામર થઈ ગહો ૩
કહેશે નાશનત છે દેહ, કેમ થશે અજરામર તેહ,
તો તેના છે ધણ કિપાય, તેથી તે અજરામર થાય ૪

છાંદોગ્ય

ઓપધિઓના કંપ, જે જન જુગતે જ્યારે,
સોળ વર્ષનો દેહ, થાય અજરામર ત્યારે.

પારાનો પરતાપ, વળી છે અદ્ભુત એવો,
મૂઠિછંત મારી ખાય, રોગને ટાળે તેવો.
વળી બાધેવો ત્રિલોકમા, હરાડી લઈ બધ છે,
શુદ્ધ મરેલો જો લખે, અગર અમર થઈ બધ છે ૧

ચોપાદ ત્રિતાલ

નિરોચન કહે દાનવ સુણે, સદુધી શ્રેષ્ઠ ધર્મ આપણે,
ખરે અર્થ વેદાનો જોઈ, હુ એકલો સમજ્યો છું તેહ ૧
માટે દેહ-આત્માને ભજે, અન્ય ઉપાસન સર્વે તજે,
અજન મંજન ભોજન પાન, પહેરો વસ્ર અનેકવિધાન. ૨
રત્નમણિ ને કૂલના હાર, સારા સર્વે સજે શણગાર,
પરધન ને પરદારા હરો, ભોગ ભાવતા સુખે કરો ૩
ગણે વેદીઆ જમા પાપ, તેમા પુણ્ય બણજે આપ,
જેથી દેહ પામે આનંદ, તેમા પાપ ગણે તે મદ. ૪
સૃષ્ટિ રચી બ્રહ્માએ જોઈ, દેહ-આત્માને કાજે તેહ,
પશુ પક્ષી મગ્ધાદિ અપાર, વળી વનસ્પતિ સાર અદાર ૫

છાંપા

કુળમા રનાદ વિચિત્ર, ગધ પુષ્પોમા કેવા,
સરજ્યા છે કિરતાર, ભાત ભાતિ બહુ મેવા.
નારી જાતિ માય, રૂપ દીધુ છે રાજે,
કરવાને સભોગ, દેહ આત્માને કાજે
ઈત્યાદિક બીજા બધા, સુખદાયક છે જોટલા,
પોતાના જન કારણે, સરજેલા છે તેટલા. ૧
સૃષ્ટિ સધળી તણે, કામ ઉપજવણહારે,
ઈશ્વર તો છે એજ, અન્ય ઈશ્વર ના ધારે
તર માદાની માય, કામ પ્રગટે છે જ્યારે,
જેના સગમ થકી, થાય છે પ્રજા ત્યારે
વળી પૂજા કરવા કામની, પરદારા સગ કીજીએ,
પાપ કહે જ્યા વેદીઆ, ત્યા પુણ્ય માની લીજીએ. ૨

દોહા

પરદારા પરધનનડે, પુણ્ય કહ્યું મેં જોઈ,
આનંદ ઉપજે અગમા, પુણ્ય થાય છે દેહ. ૧
એવા વચન નિરોચને, કહ્યા સર્વને જોઈ,

અગ્નિત અન્યે મારગે, આટલા સધળા તેહ ૨

હિ સ્તા ને વ્યભિચારમા, પાપ ન ગણતા કૂર,

વળી અધર્મીનું મન અત્યા, અનળા વદ્યા અસૂર ૩

ઓપાડ વિતાલ

વળી વિરોચન બોલ્યો એમ, કહું છું તમને ઝગ્ને તેમ,

મોટી નિદ્રા જ્યારે થાય, કરજો કહું છું તેજ ઉપાય ૧

તે શખને શશુભારી કરી, રમરાતનમા સર્થ બજો કરી,

પવિત્ર ભૂમિ હોયે જ્યાય, ખોદી ખાડો કરો ત્યાય ૨

સાડ વસ્ત્ર પાથરી માપ, સુનાડ તે તે તળતે ત્યાય,

ખાતપાન ને સર્વ સુવાસ, સર્વ મૂકજો તેની પાસ ૩

ઉપર મંત્ર ઉચળા બેહ, ઓઢાડી પોઢાડો તેહ,

ઉપર કંગો ઓટલો સાર, નડે નહિ ખોલી ખાનાર ૪

દોહા

સ્નાન ચૌચ કે આહુતી ક્રિયા ન કરજો મેય,

દોહડે કાળે તમા પકો, જરૂર નગરો મોથ ૧

આપે ગુરુજી આવશે, સિધ્ધને જોના કાજ,

દોટલા મુરદા સહુ, જગાડશે જનતાજ ૨

વળતી તેને વ્યાપશે, સદાય સર્ગ વાસ,

પુનર્જન્મથી દોષને, રહે છે નબુજ પાસ ૩

એ મત વિગચ્ચત તણો, ફેર્યો અસુરો માય

આજ સગી છે ચાવતો, હુત થયો નથી કાચ ૪

દાટ્યાની માટી વડ, વીંચે વર્ષ અપાર,

કહે છે ચારો જીનતા, મૂરખના સરદાર ૫

વેદવિગ્રહી જાટવા, છે પામરના પય,

ગળ્યો જુડી ગોઠવી, બાધે છે ખડુ મથ ૬

હતાનો છે કાયદો, મેલતરૂપે બેહ,

તેને ને નથી માનતા, અધમ જાતે છે એહ ૭

ગથા

નહિ ચૌચ આવાગ, ત્રિચાત્ર ન જગા સાગ,

જડ ચેતનનો ભેદ, ફરી નન બાણે ન્યાદો

ગેદ છે મૂઠ મનિન, હીણ આચરણે એવા,

દેહને માને જ્યાય, પાપમય પામર બના

વળી વ્યાપક સઘળા વિશ્વમાં, એવો ઈશ્વર ના જાગે;
અસુર અધમ સૌથી ધણા, જગડ પૂજે ચૈતન્ય તજે. ૧

ચોપાઈ ત્રિતાલ

એવો મત વિરોધન તણો, આજ લગી ચાલે છે ધણો;
નિર્દય નીચ અસુર થઇ ગયા, વેદમાર્ગ મૂકીને વહ્યા. ૧

પરને પીડાના કરનાર, કામી ક્રોધી કૂર અપાર;
દેવ વિપ્રના રાત્રુ સોય, સુમારગ ચાલે નહિ દાય. ૨

દોહા

પુત્ર હતો પ્રહલાદનો, વિરોધન રાજન;
તેણે સઘળા અસુરનાં, મલિન કર્યાં છે મન. ૧

દેહાત્મવાદી થયા, દુર્મતિ દાનવ સર્વ;
તેથી વાઘ્યો અનિ ધણો, કામ ક્રોધ મદ ગર્વ. ૨

ચોપાઈ ત્રિતાલ

હાથે ઇંદ્ર તણો મત જઈ, પ્રકટ કરીને કહું છું તેહ;
દેવ સદા સાત્વિક ગુણવાન, માટે તેમાં અદકું જ્ઞાન. ૧

ઇંદ્ર આવતાં મારગ માંધ, એકાંતે જઈ બેઠો ત્યાંધ;
વળતી મનમાં કર્યો વિચાર, દીઠા દેહમાં દોષ અપાર. ૨

છાંપા

અજર અમર ને અલય, શોક ને મોહ ન જમાં;
શુધા તૃપ્તિની આધ, નહિ પટ હિમિ તેમાં.

એવા આત્મા માંડ, દિવ્ય ગુણ ધણા કહ્યા છે;
દેહ વિષે તો દોષ, બહુવિધિ ભરી રહ્યા છે.

માટે દેહને આત્મા, માન્યો છે તે ફેાક છે;
દેહવાતને સર્વદા, જરા મરણ ને શોક છે. ૧

ચોપાઈ ત્રિતાલ

માટે બ્રહ્મા પાસે જઈ, પૂછી લેવો આત્મા સહી;
એવો ઇંદ્રે કર્યો વિચાર, ગયો બ્રહ્મા પાસે નિર્ધાર. ૧

બ્રહ્માએ દીકો જટલે, હાસ્ય કરી બોલ્યા તેટલે;
અહો ઇંદ્ર કેમ આવ્યા ફરી, ગયા હતા શો નિશ્ચય કરી. ૨

અમ સાંભળી કહિ સુરપતિ, દોષ દેહમાં દીઠા અતિ;
તેને આત્મા માની ગયો, વિચાર કરતાં મિથ્યા લલો. ૩

માટે સાચો આત્મા જઈ, કૃપા કરી બતલાવો તેહ;

બ્રહ્મા કહે સાલળ સુરગાય, દેહ અનાત્મા છેજ સત્ય ૮
અસત્ય જડ ને દુ ખમય દેહ, નાચનત છે નિશ્ચય તેહ,
અમે કહ્યો દેહનો જોનાર, જોયુ તમે જળમા તે વાર ૫
પ્રતિબિંબ દેખાયુ જોહ, તે જોનારો માન્યો દેહ,
સાક્ષી દેરૂં રૂપ ન લલુ, જે નિકારથી અમયુ રહુ ૬
દોહા

બ્રહ્મચર્ય વ્રત આચર, વળી વર્ષે જતીસ,
વગતી હુ સાક્ષી તણે, તમને બોધ કરીશ ૧
વચન નિધિનુ સિંઘ ધરી, ઈંદ્રે તેણીવાર,
બ્રહ્મચર્ય ધાગણુ કર્યું, વર્ષે વીસ ને બાર ૨
સમિધાનિકંગમા નહી, આગ્યો બ્રહ્મા પાસ,
આત્મતત્ત્વને જાણવા, ઉરમા અર્જી આશ ૨
હે ભગવન્ હવે મુને, કરો સત્ય ઉપદેશ
બ્રહ્મા કહે સ્વપ્ના તણે, છે સાક્ષી સર્વેશ ૩
પ્રથમ જામતને વિધે, કહ્યો નેત્રમા જોહ
સ્વપ્ન અનસ્થાને વિધે, સાક્ષી તેનો તેહ ૫
પોતાની પ્રિયુતિ તણે, કરી સ્વપ્ને વિસ્તાર
નાના વિવ વિધયો તણા, અનુભવનો કરતાર ૬
તેજ તમારો આત્મા, સાક્ષી જ્ઞાનસ્વરૂપ,
અજગો રહે છે સર્વથી, સમજાવે સુરભૂપ. ૭
ચોપાઈ ત્રિતાલ

અંત કરણનો સાક્ષી જોહ, દત્તો બ્રહ્માએ આત્મા તેહ,
ઈંદ્રે અત કલુષિતિથ, તેજસ છનને માન્યો હિ ૧
માતી મન માહે પૂરપુ કામ, આટયો વદ્ર પોતાને ધામ,
જાતા અર્ધો તે મારગ માય, પછી બેઠો એકોતે ત્યાય ૨
લાગ્યો સાક્ષીનો કરન્ન નિચાગ, દીકા દોષ તેમા નિર્ધાર,
આત્મા અજર અમરને જાઓહ, નળી અખમય કટ મુનિનેહ ૩
સર્પ સિંહ કેવ્યાન દેખાય, ત્યારે સ્વપ્નમા ભય જાદુ થાય,
દેખે નિજેમ જે પ્રિયજન તણે, શોક કંગી રૂને છે પણે ૪
કણ લક્ષણ આત્માના જોહ, સભનતા નથી સ્વપ્ને તેહ,
એમ નિચાર ઈંદ્રને વયો, તે બ્રહ્માને જામને કહ્યો ૫
બ્રહ્મા કહે સાલળ સુરગાય, એને આત્મા નો કહેનાય,

સોળ કળાનો છે જીવદેહ, તેં માન્યો છે આત્મા તેહ. ૧
 તેથી અળગો આત્મા ગણો, સાક્ષી સૂક્ષ્મ ઉપાધિ તણો;
 અમે કહ્યો છે તમને તેહ, માની લીધો સૂક્ષ્મ દેહ. ૭
 પાંચ પ્રાણ દશ ઇંદ્રી મળે, વળી અંતઃકરણ તેમાં ભળે;
 અંજુષ્ટમાત્ર દેહ છે એહ, દૃઢ્યગુણમાં રહે છે તેહ. ૮
 ભય શોકાદિ તેને થાય, આત્મા તેથી ભિન્ન સદાય;
 ફરી પ્રભયર્થ ધારો જઈ, તો સાક્ષી સમજવીય સહી. ૯
 ઇંદ્રે વચન કરી અંગીકાર, પૂરણ વર્ષ વીસ ને બાર;
 પ્રભયર્થ વ્રત ધારી કરી, આવ્યો પ્રજ્ઞા પાસે ફરી. ૧૦

ઢાઢા

સમિધાદિ કરમાં ગ્રહી, પૂજ્યા ગુરુના પાય;
 હે ભગવન્ હાવે મુને, સમજવો સુખ થાય. ૧
 પ્રજ્ઞા કહે સુણ સૂરપતિ, સાક્ષી નિદ્રામાંય;
 તે છે તારો આત્મા, સમજી લેજ ત્યાંય. ૨
 દૃઢ્યરૂપ પ્રજ્ઞલોકમાં, એકતા સરખો એહ;
 માયા ઉપહિત આત્મા, સાક્ષી કહીએ તેહ. ૩
 પ્રથમ તને કહ્યો હતો, અમૃત અલય અનૂપ;
 તેજ તમારો આત્મા, જાણી લે સર ભૂપ. ૪

ઓપાધ ત્રિતાલ

અજ્ઞાન ઉપહિત વિધિએ કહ્યો, ઇંદ્રે અજ્ઞાનસંયુત લહ્યો;
 પ્રાજ્ઞા નામા છે જીવ જેહ, ઇંદ્રે માન્યો આત્મા તેહ. ૧
 આનંદ બહુ ઉપજ્યો ઉરમાંય, કર્યા પ્રણામવિધિને ત્યાંય;
 હોંશવધી મનમાં અતિ ધણી, વળતી આત્મે તિજ ધર લણી. ૨
 મારગમાં એકાંતે જઈ, વિચાર મનમાં પ્રીધો સહી;
 સુપુત્રિમાં આત્મા જેહ, નહિ સરખો દીસે છે તેહ. ૩
 શોક ભયાદિક નહિ તેમાંય, દાપ એક મોટો છે ત્યાંય;
 આપ તથા પરને નવ લહે, તેને કથી પેરે આત્મા કહે. ૪
 અમૃત અલયાદિક ગુણ જેહ, તેમાં સંલવતા નથી તેહ;
 બીજે કોઈક આત્મા હશે, પૂછ્યાથી સહુ સંશય જશે. ૫
 એમ વિચારી પાછો ગયો, પ્રજ્ઞાને ચિર નામી રહ્યો;
 પ્રજ્ઞા કહે સાંભળ સુરપતિ, ગયો હતો મન હરખી અતિ. ૬
 પ્રાજ્ઞા આત્મા માની કરી, પાછો કેમ આવ્યો છું ફરી;

કહે ઇંદ્ર કર નેડી ત્યાંય, દોષ દીઠા મેં નિદ્રામાંય. ૭

દોહા

પોતાની કે પરતણી, જણ રહે નહિ કાંય;

કોને કહીએ આત્મા, ઘેર સુપુત્રિ માંય. ૧

વચન સાંભળી ઇંદ્રનાં, બોલ્યા પ્રભા આપ;

કાંઈક તારી જુદ્ધિમાં, હજુ રહ્યું છે પાપ. ૨

પાંચ વર્ષસુધી હવે, પ્રહયર્થ વ્રત ધાર;

વળતી સાચો આત્મા, સમજશે નિરધાર. ૩

ચોપાઈ

પ્રહયર્થનો મહિમા જહ, સાંભળ કહું છું તુજને તેહ;

દુર્લભ વસ્તુ જે જે હોય, પામે પ્રહયર્થથી સોય. ૧

સર્વં યતો તણું ક્ષણ જહ, પામે પ્રહયર્થથી તેહ;

આનંદરૂપી છે આત્મા અનંત, પ્રહયર્થથી પામે છે સંત. ૨

દર્શ પૂર્ણમાસાદિક જહ, સ્વર્ગપ્રાપ્તિ કરે છે તેહ;

તેવું પ્રહયર્થથી હોય, માટે ઇષ્ટ સાધન છે સોય. ૩

યાગ સત્રાયણ નામે જહ, નાશ ભયનો કરે છે તેહ;

સત્યરૂપ છે આત્મા એક, જન્મ-મરણ-ભય ટાળે છેક. ૪

પ્રહયર્થથી તેને કહે, માટે સત્રાયણ એને કહે;

એમાં કરવો નહિ સંદેહ, આપે યત તણું ક્ષણ તેહ. ૫

મનન કરે જે આત્માતણું, મુનિ નામ તો તેને લાણું;

મનન વિના કોટિ જુગ જાય, તોય પ્રભાપ્રાપ્તિ ના થાય. ૬

પ્રહયર્થ વિણ મનન ન હોય, માટે મનનરૂપ છે સોય;

અન્નતણું ભોજન ના કરે, અનશન વ્રત તે મુનિ ઉચ્ચરે. ૭

પ્રહયર્થ છે અનશન રૂપ, જેથી દર્શે પ્રભા અનૂપ;

તેનો નાશ કદી ના થાય, માટે અનાશન એ કહેવાય. ૮

વળી પ્રહયર્થ છે જહ, અરણ્ય નામ કહે મુનિ તેહ;

અરણ્યને પ્રહલોક માંય, દ્રહ અગાધ છે મોટા ત્યાંય. ૯

તે પ્રહલોકની પ્રાપ્તિ થાય, માટે અરણ્યયન કહેવાય;

પ્રહયર્થ પ્રભાવે કરી, ચૌદ લોકમાં આવે ફરી. ૧૦

નારદાદિક સધળા મુનિરાય, પ્રહયર્થથી સધળે જાય;

દુઃખનો સાગર છે સંસાર; પ્રહયર્થથી પામે પાર. ૧૧

સાધન છે જગમાં જેટલાં, પ્રહયર્થ સમ નહિ તેટલાં;

શૌચ તપાદિક જે આચરે, ઉત્તમ લોક પામે તે સરે. ૧૨
 એવું શૌચ તથા તપ જેહ, બ્રહ્મચર્યરૂપ છે તેહ;
 બ્રહ્મચર્યરૂપી તપ થાય, તે નર બ્રહ્મલોકમાં જાય. ૧૩
 સહુ વિદ્યાએ સંપન્ન હોય, બ્રહ્મચર્ય રહિત છે સોય;
 દિવ્ય લોક તેને ના મળે, જ્ઞાના દેહ ધરી આકુળે. ૧૪
 નૌકા સાગર તરવા જેમ, પાર ઉતારે જનને તેમ;
 એમ મહાભવસાગર જેહ, બ્રહ્મચર્યથી તરીએ તેહ. ૧૫
 બ્રહ્મચર્ય મોક્ષ-દાતાર, એમાં સંશય નહિ લગાર;

x ■ x x x x ૧૬

દોહા

વિદ્યાયશ ને રૂપ ગુણ, બળ આયુષ્ય આરોગ્ય;
 બ્રહ્મચર્યથી થાય છે, જીવ મોક્ષને ચોગ્ય. ૧
 નકંરૂપ નારી તણે, દેખે સધળો દેહ;
 અણંગે મેથુન તજે, બ્રહ્મચર્ય દેહ તેહ. ૨
 એમ પ્રજાપતિએ કહ્યો, બ્રહ્મચર્ય મહિમાય;
 બ્રહ્મચર્ય વિણ બ્રહ્મની, પ્રાપ્તિ કાંચ ન થાય. ૩
 તે માટે કહ્યું ઇંદ્રને, બ્રહ્મચર્ય ત્રય વાર;
 વળી ચોથી ફેરા કહ્યું, દેખી દોષ લગાર. ૪
 પંચ વર્ષ ચોથી વરાં, પાળી ઉત્તમ વ્રત;
 વળતી ઇંદ્ર વિરંચીને, આવી મળીઓ તર્ત. ૫
 વળતી કીધો ઇંદ્રને, તુર્યાત્મા ઉપદેશ;
 આનંદરૂપે આત્મા, સમજી ગયો સૂરેશ. ૬
 સ્થૂળ સૂક્ષ્મ કારણ વળી, એવાં ત્રણ શરીર;
 તેથી અજગો આત્મા, સમજે કોઈક ધીર. ૭
 તે તમને પરથમ કહ્યો, અક્ષુ આદિક માંચ;
 પણ બુદ્ધિના દોષથી, સમજ્યા કાંચનું કાંચ. ૮

આપાદ વિતાહ

બ્રહ્મા કહે સાંભળ સૂરભૂપ, સમજ્યા તમે ઉપાધિરૂપ;
 સ્થૂળ સૂક્ષ્મ ને કારણ જેહ, એવા ત્રણ બાણના દેહ. ૧
 એ ત્રણે છે અવિદ્યારૂપ, આત્મા તેથી ભિન્ન અનૂપ;
 સ્થૂળાદિક જે ત્રણ દેહ, મર્ણુધર્મવાળા છે તેહ. ૨
 સર્પ ગ્રસે છે મેડક જેમ, મર્ણુ ગ્રસેલો સ્થૂળ દેહ તેમ;
 અજરામર લક્ષણ જે કહ્યાં, સ્થૂળદેહમાં તે નથી રહ્યાં. ૩

તેથી અળગો આત્મા બાહ્ય, અજર અમર એને પરમાણુ,
 બીજો સૂક્ષ્મ છે જે દેહ, ભૂત અપંચીત છે તેહ. ૪
 પ્રલયકાળે તે લય થાય, માટે અમર તે ના કહેવાય,
 ત્રીજો કારણદેહ છે જેહ, અજ્ઞાતરૂપ બાણવો તેહ. ૫
 સુખ કે દુઃખ તેદેહમાં નથી, બીજરૂપ કહે છે મુનિ કથી,
 સુખદુઃખગહિત છે આત્મા એજ, તેસમજીલ્યો કની નિવેડ. ૬
 દુઃખવર્જિત છે આત્માજન્ય, વિષયજનિત સુખવર્જિત તેમ,
 વળી સુખઅને દુઃખકાય, જો કહે છે આત્માની માય. ૭
 હું સુખીયો હું દુઃખીયો જેહ, કહે છે એમ આત્મા તેહ,
 ઉત્તર એનો સુણો સૂચે, સુખદુઃખ નહિ આત્મામાં લેશ. ૮
 પણ દેહને અધ્યાસે એહ, ભાસે છે સુખ ને દુઃખ તેહ,
 વિણ અધ્યાસે ભાસતું હોય, તો સમાધિમાં ભાસે સોય. ૯
 ભાસે નહિ સમાધિ વિષે, માટે દેહ અધ્યાસે દીસે,
 તે ઉપર કહું છું દષ્ટાત, તેથી સમજાગે ચિદ્વાત. ૧૦

દોહા

અગ્નિ ને વાયુ ઉભય, ભૂત પદાર્થ જેહ,
 ભૌતિક વિદ્યુત મેઘ છે, નથી તેમના દેહ. ૧
 તે માટે નથી તેમને, પ્રિય કે અપ્રિય કોય,
 જનતાણા પુણ્ય પાપથી, રહેજે ઉપજી સોય. ૨
 અકસ્માત ઉપજી કરે, વૃદ્ધિ આદિક કામ,
 વળતી નિજ કારણનિષે, લય પામે તે દામ. ૩
 માટે સુખ ને દુઃખનું, કારણ દેહ—અધ્યાસ,
 દેહવિના સુખદુઃખ નથી, જોએ કરી તપાસ. ૪
 વાયુ મેઘાદિકતાપું, કારણ અદ્વૈત બ્રહ્મ,
 તેમાથી ઉપજી કરે, વૃદ્ધિ આદિક કર્મ. ૫
 લય પામે છે બ્રહ્મમાં, વળી ઉપજે છે તેહ,
 સુખ કે દુઃખ ચારું નથી, જો નથી તેને દેહ. ૬
 એમ સુપુત્રિને નિષે, પ્રાજ્ઞા જન છે જેહ,
 અભિમાન તણુ દેહનું, ત્યાગ કરે છે તેહ. ૭
 ચિદાકાર રૂપ બ્રહ્મમાં, એકરૂપ થઈ બાય,
 નિજ સ્વરૂપમા સ્થિત થઈ, એકજ ગદે સદાય. ૮
 એમજ સંધળું જગત પાપ, બ્રહ્મનિષે લય હોય,

બ્રહ્મવિના કોઈ અન્યમાં, લય નવ પામે કોય. ૯
 સત્તા સ્વૃતિ સર્વમાં, આત્મા છે દેનાર;
 આત્માથી બીજું બધું, છે મિથ્યા નિર્ધાર. ૧૦
 મિથ્યામાં લય કોઈનો, અતે પણ નવ હોય;
 માટે સર્વે બ્રહ્મમાં, લય પામે છે સોય. ૧૧

ચોપાઈ ત્રિતાલ

ઘટ આદિક પદારથ જઈ, મૃત્તિકામાં લય ના હોય તેહ;
 મૃત્તિ ઉપહિત ચેતન માંય, સર્વે ઘટ લય પામે ત્યાંય. ૧
 ચેતન્યરૂપ જીવ કહેવાય, તે પણ બ્રહ્મવિષે લય થાય;
 એ ભગવાન જીવ બ્રહ્મની માંય, જો અલેદ થાતો હોય ત્યાંય. ૨
 ત્યારે મોક્ષદશાની માંય, અધિકતા રહેતી નથી કાંય;
 સાંભળ ઇંદ્ર જીવમાં ધણું, હું કર્તા હું ભોક્તાપણું. ૩
 એવા ધર્મ રહ્યા છે જઈ, સર્વે અવિધા કલ્પિત તેહ;
 વાસ્તવ જોઈએ જીવને જદા, એક અદ્વૈત રૂપ છે તદા. ૪
 ત્વં પદાર્થ વાસ્તવ જીવ જોયો, તતપદરૂપ બ્રહ્મ પણ એવો;
 માટે જીવ બ્રહ્મમાં ભેદ, લેશમાત્ર નથી કહે છે વેદ. ૫
 સંસારદશામાં ભેદ જણાય, તેજ અવિધા મૂળ કહેવાય;
 સ્વયં સૂક્ષ્મ ને કારણદેહ, ભેદ તણું કારણ છે એહ. ૬
 ત્રણે દેહરૂપે અજ્ઞાન, તે સ્વરૂપનું ભૂલવે ભાન;
 તે અજ્ઞાન નાશ હોય જદા, કલ્પિત ભેદ નાશ હોય તદા. ૭
 સંસારદશાથી મોક્ષની માંય, એજ અધિકતા જણો ત્યાંય;
 જેમ રજગુનું હોય અજ્ઞાન, ત્યાંલગી થાય સર્પનું ભાન. ૮
 અધિજ્ઞાન રજગુ ઓળખાય, સર્પ તથા લય તર્તજ બય;
 તેમ બ્રહ્મને જ્ઞાને કરી, સર્વ અવિધા બયે પરી. ૯
 આત્મતત્ત્વ બ્રહ્માએ કહ્યું, સત્યરૂપ તે ઇંદ્રે લહ્યું;
 અહં શબ્દ વપુવર્જિત જઈ, તેનો કર્તા આત્મા તેહ. ૧૦

દોહા

થયો અનુભવ ઇંદ્રને, બહુયો આત્મા સાર;
 બ્રહ્માને ચરણે નમ્યો, ઉપજ્યો હર્ષ અપાર. ૧
 આનંદરૂપી આત્મા, છે સધળે ભરપૂર;
 પુણ્યવંત જે પ્રાણીઓ, ભાસે તેને ઉર. ૨
 પાપી નરની પાપથી, બુદ્ધિ જડ થઈ બય;

- ત્રંથ સુણે બહુ જ્ઞાનના, નિશ્ચય કાંઈ ન થાય. ૩
 બ્રહ્માની પૂજા કરી, ગયો ઇંદ્ર નિજ લોક;
 બ્રહ્મરૂપ બહુયા થયી, વીત્યા સધળા શોક. ૪
 સભા મળી સહુ દેવની, આપ્યું ઇંદ્રે જ્ઞાન;
 તેથી સધળા દેવતા, થયા ઘણા બળવાન. ૫
- ઈતિ છાંદોગ્ય સાર સંપૂર્ણ.

૪-ભક્તિભાસ્કર

કિરણ ૧ હું-ભક્તિસ્વરૂપનિરૂપણ

દોહા

- શ્રીગુરુચરણ-સરોજ રજ, ચિરધરીકરી સુવિચાર;
રચવા હૃદય અથે ગુણ, સકલાગમનો સાર. ૧
- આગમ આર્યજનો તાહુ, પ્રથમ બણીએ વેદ;
ધર્મ જ્ઞાન ઉપાસના, તેમાં ત્રણે લેદ. ૨
- તણ કાંડ છે વેદના, ધર્મ ભક્તિ ને જ્ઞાન,
તણ મુનિએ તેહનાં, લિન્ન કર્યાં વ્યાખ્યાન. ૩
- બ્રહ્મકાંડ વેદાવિષે, આસે કર્યો નિચાર;
બ્રહ્મસૂત્ર પોતે રચી, જ્ઞાન ક્યું નિરધાર. ૪
- ધર્મવિષે શ્રુતિઓ હુતી, ધર્મકાંડની માંય;
ઐનિનિયે સૂત્રો રચ્યાં, ધર્મ જણાવા ત્યાંય. ૫
- ઉપાસનાના કાડનો, કર્યો શાડિલે શોધ;
ભક્તિસૂત્ર પોતે રચ્યાં, થવા સર્વને બોધ. ૬
- ત્રણે તત્ત્વ એ વેદનાં, ત્રણે કર્યાં પ્રકાર;
મહાપુરુષના મન વિષે, રહે કરીને વાસ. ૭
- ત્રણે તત્ત્વ લેળાં રહે, તો કૃષ્ણદાયક હોય,
મહે અકેકું હઠ કરી, કૃષ્ણ પામે નહિ હોય. ૮
- તેત્ર ચરણ ને કસ્વડે, શોભે આપું અંગ;
હીન હોય તો તણમાં, તે કહેવાય અપંગ. ૯
- ધારી રાખે જીવને, ધર્મ તે થકી નામ;
નાદે પડવા નરકમાં, કર્યો ચરણને દામ. ૧૦
- હાથવડે આત્માતણું, પૂજન પ્રીતિ થાય;
માટે ભક્તિ હાથ છે, રીઝે જગનો રાય. ૧૧
- નિરાકાર પરબ્રહ્મને, જ્ઞાને બહુયો ભય,
જ્ઞાનનેત્ર તે કારણે, કહે મહામુનિ રાય. ૧૨
- વેદસ્વરૂપી પુરુષનાં, અંગ તણ છે એમ;
માટે નરને માનનાં, તણ બરાબર તેમ. ૧૩
- તણ મુખ્ય છે વિશ્વમાં, બેવાં સઘળે દામ,

ત્રણેની ત્રિપુટી વિના, કશું બને નહિ કામ. ૧૪
પૃથ્વી પાણી બીજનો, બેગ મળે જે વાર;
તાલ મેળવે ત્રણનો, તે કૃણ પામે સાર. ૧૫

છપ્પા

શક્તિ બ્રહ્મની ત્રણ ત્રણ ગુણ તેના લહીએ,
ત્રયમાત્રા ચક્ર દેવ તો ત્રણજ કહીએ;
ગાયત્રી પદ ત્રણ વ્યાદતિ ત્રણ વખાણું;
ત્રય લોક ત્રય કાળ તત્ત્વ પણ ત્રણ પ્રમાણું;
અગ્નિ તે પણ ત્રણ છે, ત્રણ અવસ્થા બણીએ,
ત્રણ લેદ છે વેદમાં કહે છોટમ સત્ય પ્રમાણીએ. ૧

દોહા

દ્વાયક કેવળ ધર્મને, એક ગણે છે સોય;
જ્ઞાનલક્ષિ ભાવે નાહ, હઠે કર્મ જડ હોય. ૧
ભાવે લક્ષિ કોયને, તજે ધર્મ ને જ્ઞાન;
વિવેકથી વર્તે નહિ, ઉર માંહે અજ્ઞાન. ૨
જ્ઞાન ગમે છે દ્વાયને, તજે લક્ષિ ને ધર્મ;
અહંબ્રહ્મ માની કરે, કરે વિગહિત કર્મ. ૩
એક અંગને માનતાં, અવર અંગ ખંડાય;
ખંડન લાગે વેદને, તે પાખંડ ગણાય. ૪
વિશ્વતણું પાલન કરે, પા શ્રુતિનું છે નામ;
તેનું જે ખંડન કરે, તે પાખંડ તમામ. ૫
ત્રિમુનિએ તો વેદનાં, તત્ત્વ તારવ્યાં તેજ;
એકતાણો આદર કરે, અદ્વૈતમતિના એજ. ૬
વ્યાસે તો વેદાંતમાં, કહી ન લક્ષિ કોય;
પ્રસિદ્ધ કરી પુરાણથી, ઘણા શ્લોકની માંય. ૭
ઉપાસનાના કાંડનાં, રચ્યાં શાંડિલે સૂત્ર;
પરાલક્ષિ તેમાં કહી, ક્રિયાલક્ષિ સંયૂત. ૮
આચારજ સ્વપ્નેશ્વરે, રચ્યું તેહપર ભાષ્ય;
વળતી ભદ્રાચારજે, વૃત્તિ કરી પ્રકાશ. ૯
એ ત્રિયોને આશરે, રચીય પ્રાકૃત માંય;
જે સંસ્કૃત સધણું લખું, દ્વાય ન સમજે કોય. ૧૦
વિક્રમ સંવત તેરસે, આવ્યો જણી વાર;

રાજ્ય થઈ ગયું યવનનું, વરત્યો હાહાકાર. ૧૧
 પરદેશી જીલમી થયા, ભરતખંડ જૂપાલ;
 ઘણી અનીતિ આચરી, વર્તાવ્યો કળિકાળ. ૧૨
 સંસ્કૃતકાઈ શીખ્યા નહિ, દુઃખમાંડૂખ્યા લોક;
 વર્ષ પાંચસે વહી ગયાં, સહો ત્યાં લગી શોક. ૧૩
 અંથો સહુ વિઘાતણા, તે છે સંસ્કૃતમાંય;
 તે અભ્યાસ કર્યાવિના, કાઈ ન સમજે કાંય. ૧૪
 તે માટે પ્રાકૃતવિષે, રચીશ રૂડો અંથ;
 સમજશે સર્વે ધકી, પ્રેમભક્તિનો પંથ. ૧૫
 વ્રજઆર્ય એ નામના, જ્ઞાત અમારા જહ;
 આશય ભક્તિશાસ્ત્રનો, અમને કહે છે એહ. ૧૬
 તે સુણી ગુર્જર વાણીમાં, રચીશ અંથ રસાળ;
 સુગમ રીતિએ સમજશે, સર્વ વૃદ્ધ ને બાળ. ૧૭
 પુરુષોત્તમ આચાર્યને, પ્રેમે કરી પ્રણામ;
 રચવા ઇચ્છું અંથ આ, 'ભક્તિભાસ્કર' નામ. ૧૮

ચોપાદ ત્રિતાલ

કર્તા બ્રહ્મ સદા સુખકારી, એ પ્રભુ પૂરો આશ અમારી;
 અંતરજમી ઉરમાં રહેજો, બાણી સેવક જુદિ દેજો. ૧
 વ્યાપક વિષયુ સધળે જહ, વાણી પ્રેરે સકળ ઘટ તેહ;
 નિમિત્તમાત્ર છે છાટમ નામ, પ્રભુસત્તાથી બોલે આમ. ૨
 જીવને બ્રહ્મ થઈ જવું જહ, મુનિઓ મુક્તિ કહે છે તેહ;
 ત્રિગુણાત્મક માયા કહેવાય, ગુણથી જીવને બંધન થાય. ૩
 સાત્વિકગુણનિર્મળ છે સૌય, ઉરમાં સુખ આસક્તિ હોય;
 સ્વર્ગાદિક સુખ લેવા સરે, ઉત્તમ કર્મ સદા આચરે. ૪
 સુકર્મથી સુખ લેવાપણું, તે બંધન સાત્વિક ગુણતણું;
 રાજસગુણમાં તૃષ્ણા રહે, ચંચળ ચિત્ત સ્થિરતા નવ અહે. ૫
 સંસારી સુખ ઈચ્છે ઘણું, તે બંધન રાજસ ગુણ તણું;
 ઉપજે તામસથી અજ્ઞાન, હોય મૂઢ મન પશુ સમાન. ૬
 પ્રમાદ આજસ નિદ્રા જહ, તામસ ગુણનું બંધન તેહ;
 એ લક્ષણ ત્રણે ગુણ તણું, બાણી જીવને બંધનપણું. ૭
 અનન્ય ભક્તિ ઉપજી બધે, ત્રણે ગુણથી છૂટો થાય;
 જીવ બ્રહ્મની એકતા હોય, તેને બંધન ન રહે દાય. ૮

ટેક સદા છે ઉગ્ગત્વ અંગ, કાય કાય રંગી કુસુમનો સંગ;
૧ રંગ સમો દેખાય, અળગો પડતાં ઉગ્ગત્વ કાય. ૯

સોરઠા

તદાધ્યાસ ગુણસંગ, આત્માને આપે થયો;
લાગ્યો ગુણનો રંગ, પલટાયું પોતાપણું. ૧
ઉપજે ભક્તિ અનન્ય, ઉપાધિને અળગી કરે;
પાડે ગુણથી ભિન્ન, મોક્ષ તેહને માનવો. ૨
મોક્ષ ભક્તિએ થાય, ત્યાં શંકા કોઈને થશે;
જ્ઞાન વૃથા થઈ જાય, અત્માને મુક્તિ કરી. ૩
એનો ઉત્તર એહ, જ્ઞાન ભક્તિ બે એક છે;
કરવો નહિ સંદેહ, તેજ અશુવત જાણીએ. ૪
ભક્તિપ્રીતિનું નામ, જ્ઞાન નામ જાણ્યા તહું;
એ બે એકજ કામ, જોએ જનનો નેત્રમાં. ૫

છપા

પહેલી ઉપજે જાણ, પ્રીતિ પાછળથી થાશે,
જાણ વિના શી પ્રીતિ, કોણ કાને ધર જાશે;
જાણી ઉપજે પ્રીતિ, પછી તેને નહિ ભૂલે,
રમી રહે મનમાં, પ્રેમથી હેયું ફૂલે;
માટે ધ્યેય ધ્યાતા વિષે, પ્રીતિનું કારણ થલું;
રાત દિવસ દૃઢ્યે રહે, તેજ કરે તન્મયપણું. ૧
ભક્તિ વિહ્વલું જ્ઞાન, લવણ વિણ ભોજન જવું;
ભક્તિ વિહ્વલું જ્ઞાન, રનેહ વિણ સગપણ તેવું;
ભક્તિ વિહ્વલું જ્ઞાન, ક્ષેત્ર ખાતર વિણ કહીએ,
ભક્તિ વિહ્વલું જ્ઞાન, તેજ વિણ લોચન લહીએ;
એમ જ્ઞાન ભક્તિ વિના, તેજરહિત જોએ મણિ,
કહે છાંટમ છે જ્ઞાનની, ભક્તિ સહિત મોટમ ધણી. ૨
જાણી બ્રહ્મ સ્વરૂપ, પ્રેમ ઉપજશે જ્યારે,
"સોહમસ્મિ" અર્થે, વૃત્તિ સ્થિર રહેશે ત્યારે;
પ્રીતિ વિનાનું જ્ઞાન, ભાવિક જન જાણે ભૂલી,
વિષયોના મુખમાંથી, વળી તે જાણે ફૂલી;
તે માટે વૈરાગ્યનું, ખરું પ્રયોજન જાણીએ,
મૃત્યુલોક ને સ્વર્ગમુખ, કાલિક દૃઢ્યમાં આણીએ. ૩

માયા ઉપર કાળ, દાણે દાણ દેખે ગળતો,
જન્મમરણનો ત્રાસ, પાસ દેખે દવ બળતો;
ગરા રોગ ભય શોક, દેહ ધારીને સહેવું,
તેથી થાવા મુક્ત, બ્રહ્મને સરણે રહેવું;
ભોગ સકળ વિષયો તણા, વિષ જવા ભાસે વળી,
એ વૈરાગ્ય ઉપજે ભજો, ચિકાર જગ સધળા બળી. ૪

સોરકા

લક્ષિત તણો અધિકાર, મળશે સુદ્ધ મુમુક્ષુને;
ઉપનિષદનો સાર, જોતાં એમ જણાય છે. ૧
જ દેવે આ જગત, કરવાની ઇચ્છા કરી;
આપે રહી અવ્યક્ત, બ્રહ્માને પેદા કર્યાં. ૨
વળતી પ્રેર્યાં વેદ, તે વિધિના મુખને વિષે;
ભાખ્યો સધળો ભેદ, જગરત્નનાને બાણવા. ૩
તેજ દેવને સરણ, અહં મુમુક્ષુ છું સદા;
ધવું બ્રહ્મને સરણ, લક્ષિત નામ છે તેહનું. ૪

દોહા

માનવને વળી દેવતાં, સુખને જ નવ ચ્હાય;
રાગ વિષયપર ના રહે, તો પ્રભુસરણ થવાય. ૧
રાગ રહે નહિ જગતમાં, પ્રભુ સાથે અતુરગ;
એવી લક્ષિત ઉપજે, તે કહીએ મહાભાગ. ૨
જવી વહાલી જોપિતા, જેવું વહાલું દામ;
તેથી પ્રભુ પ્યારા ધણા, તેજ લક્ષિત નિષ્કામ. ૩
પ્રિયતમ પ્યારા પ્રાણથી, તૃણસમ તનધન ધામ;
એવી લક્ષિત ઉપજે, રીઝે તેથી રામ. ૪
રામ રામ પ્રભુને રટે, મનમાં મનન અપાર;
અષ્ટપ્રહર આનંદનો, લેશ ન તૂટે તાર. ૫
સારી રીતે કાંઈ નર, લક્ષિત કરતો હોય;
કુટિલ લોક ખોટું કહે, ટેક ન છોડે તોય. ૬
સુકૃત કાટિક જન્મનાં, સંચિત જ્યારે થાય;
આપે લક્ષિત ઈશ તે, સિરસાટે લેવાય. ૭
કષ્ટ પડે એ કાટિયા, ચતુ થાય સંસાર;
પણ લક્ષિત ભગવંતની, તબ ન એક લગાર. ૮

સ્થાવર જંગમ સર્વમાં, દેખે દીનદયાળ;
ભય પામે નહિ કોઈથી, શિર સમર્થ રખવાળ. ૯
જિજ્ઞાસા ભક્તિતણી, દેવી જનને હોય;
દર્શાવી મુનિ રાંડિલે, સાચી કરવી સોય. ૧૦
આગળથી પ્રભુ ઝાળખે, વળતી ઉપજે રાગ;
તે માટે ભક્તિ તણું, નામ ધ્યુ અતુરગ. ૧૧
કોઈ મુક્તિ નથી માગતા, દેહ યાય તો યાય,
કર જોડી પ્રભુને કહે, ભક્તિ તમારી ન બાય. ૧૨
ઐપાર્થ ત્રિતાલ

ઈશ્વરને ઝાળખવા જેહ, શા લક્ષણથી લહીએ તેહ;
તે લક્ષણ સમજાવી કહું, જ્યાં વેદ વહે છે બહુ. ૧
જડ ને જીવ પદારથ હોય, એથી અળગો ઈશ્વર સોય,
જમહુલવ પાલન લય કરે, તે કતાં ઈશ્વર હચ્ચરે. ૨
કર્તૃત્વાદિ શક્તિઓ સાર, અણિમાદિક ઐશ્વર્ય અપાર;
ઈચ્છા ક્રિયા જ્ઞાન વિવેક, એવી શક્તિઓ ભરી અનેક. ૩
કર્તુમકર્તુમન્યયાકર્તુ, કરવા સમર્થ પ્રભુ મનગમર્તુ;
જડતત્ત્વમાં જીવ ચેતન ધરે, અહભુત રચના ઈશ્વર કરે. ૪
ઈશ્વર તો સદા કહેવાય, ઈચ્છાથી સહુ સૃષ્ટિ યાય,
આપ નિયંતા રહીને સહુ, રચે અંડ તે અગણિત બહુ. ૫
દેવ અંશ પોતાના જેહ, આજ્ઞા વશ વર્તે છે તેહ;
સૂરજ તો અજવાળું કરે, નૃષ્ટિકર્મ ઈંદ્ર આચરે. ૬
હંડ દુષ્ટને દેવા કાળ, પ્રભુએ સરજ્યો છે યમરાજ;
પૃથ્વી આદિક અંડ સમસ્ત, રાખ્યા છે અધર સમગ્ર. ૭
કલેશ રક્ષા જડ ને જીવમાંય, ઈશ્વરમાંહી નથી તે કાંય,
પરચમ કલેશ અવિદ્યા જેહ, લેશ નથી ઈશ્વરમાં તેહ. ૮
જ્યમ કોઈ નરને દિગ્ગમ યાય, પૂર્વદિશા પશ્ચિમ દેખાય,
અંતાકરણ ઉપાધિ સંગેત, દેહને આત્મા ગણે અચેત. ૯
અસ્થિ માંસ વિદ્યુતે ભર્યો, પવિત્ર પૂજ્ય ગણે છે નર્યો;
એમ હલકું જે જન લહે, કલેશ અવિદ્યા તેને કહે. ૧૦
અહમસ્મિ એવું જે ગાય, કલેશ અસ્મિતા તે કહેવાય;
અહંકારથી આત્મા ભિન્ન, એમ ન સમજે જે મતિહીન. ૧૧
એ અસ્મિતા પ્રભુમાં નથી, ભક્તિ અંયમાં વાણી કથી;

સુખ આશાએ દુ ખ બહુ સહે. રાગ ક્લેશ મુનિ તેને કહે. ૧૨
 રાગ નથી ઈશ્વરમાં એહ, જને નહિ જડ ઇદ્રિય દેહ,
 પરંતુ સુખ દેખી બળી મરે, વણ અપરાધે પીડા કરે. ૧૩
 દ્વેષ ક્લેશ તો એ કહેવાય, તે ઈશ્વરમાં નથી જરાય,
 વસ્તુતણે થતો જોઈ નાશ, ઉપજે જીવને બહુ ત્રાસ. ૧૪
 ત્રાસ ક્લેશ ઈશ્વરને નહી, સદાય આનંદમય છે સહી,
 પંચ ક્લેશ એવા જીવ માંય, એના નહિ ઈશ્વરમાં કાય. ૧૫
 આયુધ્ય જન્મ સુખદુ ખ ભોગ, કાળકર્મ ભયગહિત અરોગ,
 સદા સ્વતંત્ર સર્વગત જોઈ, છે સર્વજ્ઞ દેવ એક તેહ. ૧૬

છંદ હરિગીત

રજની અવિધા ધેરતમ, તેમાં રહેલો જીવ એ,
 મહા મોહ નિદ્રા ધેનમાં, ધેરાયલોજ સદેવ છે.
 કામાદિ છે ખટચોર ખળ, તે પુણ્યધન હરિ જાય છે, ૧
 મિથ્યા મનોરથ સ્વપ્નમાં, પગતંત્ર થઈ પીડાય છે.
 અજ્ઞાનતિમિદ્રં અતિ ધણું, તે આવરે છે આખને,
 હું કાણુ ને ક્યાથી થયો, તે શોધતો નથી સાંખ્યને.
 બહુ જન્મ ને બહુ મરણ એ, સંસૃતિ ચક્રારૂ છે,
 વ્યાપી અવિધા પ્રબળ તેથી, થઈ રહેલો મૂઠ છે. ૨
 જો ભક્તિભાસ્કર હૃદય પામે, ચિત્ત હૃદયાયણ વિષે,
 ઉધડી જશે નિજ જ્ઞાનલોચન, પ્રબળ તમ અળગું વશે.
 પરબ્રહ્મ-ભાનુપ્રકાશ દેખી, બુદ્ધિપંકજ ખીસશે;
 રજની અનિધા નહિ રહે, આનંદસિંધુ ખીસશે. ૩
 છે પરાભક્તિ મોક્ષદાતા, ક્ષણ ધણું છે તેહનું,
 ઉપનિષદોમાં બ્રહ્મસંસ્થા, નામ કહે છે એહનું.
 બ્રહ્મસંસ્થોઽમૃતત્વમેતિ, એમ છાદોએ કહે,
 જે બ્રહ્મભક્તિ કરે નર, તે મોક્ષ પામીને રહે ૪
 બહુ યોગીઓને યોગબળથી, બ્રહ્મદર્શન થાય છે,
 તે ભક્તિથી મુક્તિ મળે છે, ભાગવત એમ ગાય છે.
 ગોપ્રાગનાને કૃષ્ણ કહે છે, ભક્તિ મારી ન કરે,
 તે મોક્ષ પામે માનવી, સંસારસાગર તે તરે ૫
 માટે તમોએ પ્રીતિ મુજશુ, કરી છે તે ઠીક છે,
 ભક્તિ કરે નહિ માહરી, તેનેજ સધળી ખીક છે.

વળી તેમ ઉદ્ધવને કહ્યું છે, ભક્તિથી મુક્તિ મળે;
સધળી અવિદ્યા જાય તેની, જીવ પ્રજાપિયે ભળે. ૬
દોહડા

કરતા ધરતા સર્વનો, પ્રજા સનાતન જેઠ;
ઉદ્ધવ ભક્તિથી મળે, તેમાં નહિ સંદેહ. ૧
આર વર્ણુ ભક્તિ થકી, પામે મુક્તિ સાર;
એવું પદ્મપુરાણમાં, કહ્યું કરી નિરધાર. ૨
સધળાં કૃણ ભક્તિ વડે, જન પામે પરમાણુ;
ઠામ ઠામ એવું વદે, અધાદશે પુરાણ. ૩
સર્વ કર્મ ભક્તિ વડે, ઈશ્વર અપાંણુ થાય;
કૃણની આશા ના કરે, તો રીઝે જગરાય. ૪
દાન યજ્ઞને તપ વળી, સાધન સધળાં હોય;
કૃણે નહિ ભક્તિવિના, વૃથા જાણ્યાં સોય. ૫

ગીતિ છંદ

જમ લાગતો અગ્નિ, કાષ્ઠમાત્રને ભસ્મ કરી દે છે;
ઉદ્ધવ ભક્ત મારી, પાપપુંજને એમ હરી લે છે. ૧
તપ મત જપ ને દાને, પાપ જાય છે હ્યો નિચે માની;
મહિન વાસના મનની, ભક્તિવિના તો જતી નથી ઠાની. ૨
એક ઈશની ભક્તિ, કપટરહિત રહે દૃઢ્યવિષે જ્યારે;
દુષ્ટ વાસના મનની, તરત ભસ્મ તો થઈ જાયે ત્યારે. ૩
દાવાનળ જેમ વનને, ભસ્મ કરે છે ખાળીને ખાધું;
એમ ભક્તિ હરિજનને, ખાળી અવિદ્યા સઘ કરે સાધું. ૪
પદ્મપુરાણે કહે છે, સર્વ કર્મ છે ભક્તિયુક્ત જેનાં;
વાંચિછત કૃણને આપે, પાપમાત્ર પણ રહે નહિ તેનાં. ૫
ભક્તિ વડે સત્કર્મો કરવાં તે વિણ સિદ્ધ નથી થાતાં;
નારદપુરાણ કહે છે, નીર વિના તો ઝાડ રહે જતાં. ૬
ભૂમિને આધારે, સર્વ જીવ તો જીવે છે જ્યાં;
ભક્તિતણા આશ્રયથી, સર્વ કર્મ પણ સિદ્ધ થાય તેવાં. ૭

સોરઠા

મેરુ બરાબર ડાય, દાન કરે સોનાતણું;
કૃણદાતા ના હોય, એક ઈશભક્તિવિના. ૧
જે તપ તપે અપાર, કાયાનું સોયણુ કરે;
હો. ૮

મોક્ષ ન મળે લગાર, એક પ્રહ્લ લક્ષિતવિના. ૨
 હોમેલું હુત જેહ, જેવું હોમે ભસ્મમાં;
 લક્ષિતવિનાતું તેહ, દીધું ન પહેચિ દેવને. ૩
 લેશમાત્ર બે કાચ, કર્મ કરે લક્ષિતવડે;
 સિદ્ધિદાયક સોચ, એ નિશ્ચય મહાદેવનો. ૪
 સર્વ અર્થ દાતાર, લક્ષિત છે ભગવંતની;
 આપે સિદ્ધિ અપાર, કમપેનુ કર્તારની. ૫
 આપે બહુ આનંદ, લક્ષિત કલ્પતરુ છે સદા;
 તેહ તજીને મંદ, પીચે પાપવિષ જીવડા. ૬
 લક્ષિતવડે પૂજય, બ્યાપક વિષ્ણુ વિશ્વમાં;
 મનવાંચિત કૃણ થાય, જય અવિધા જીવની. ૭
 પોષણ આપે માત, જતન કરીને બળવે;
 એમ લક્ષિત સાક્ષાત, ભક્તતાણું પાસન કરે. ૮
 સાધન કરે અનેક, તે સહુ લક્ષિતરૂપ છે;
 બણે ઈશ્વર એક, કૃણદાતા બીજે નથી. ૯
 દાન યજ્ઞ આચાર, જપ તપ જ્ઞાન વિરાગ જે;
 મૃતક સજે શૃંગાર, લક્ષિત વિના એવાં સહુ. ૧૦

દોહા

ઈશ્વરને અર્થે સહુ દેહ ઇન્દ્રિયનાં કર્મ;
 સસ્ય દયા નિર્દોષતા, એ લક્ષિતનો ધર્મ. ૧
 અનેક વિધાઓ ભણે, તપથી બાળે કાચ;
 ભગવતની લક્ષિતવિના, મનુજ પવિત્રન થાય. ૨

ચોપાઈ નિતાલ

ઉભય પ્રકારે સૃષ્ટિ થાય, દૈવી તથા આસુરી ગાય;
 ભગવત ઉપર જેને સ્નેહ, દૈવી જીવ બાણીએ તેહ. ૧
 લક્ષિતવિદ્વંશ જન છે જેહ, આસુર જીવ બાણવા તેહ;
 જીવન્મુક્ત થયેલા હોય, પ્રભુની લક્ષિત ન તજે તેય. ૨
 પ્રહ્લભૂત જે જન થઈ રહ્યા, તેવા ભક્ત ગીતામાં કહ્યા;
 પ્રસન્ન આત્મા રહે સદાય, શોક તથા ઈચ્છા નવ થાય. ૩
 સર્વ જીવપર સમતા ધરે, તે વિષ્ણુલક્ષિત પામે સરે;
 વળી લાગવત માંહે કહ્યા, આત્મારામ બેગી જ થયા. ૪
 નિર્ગંથી નિર્મળ મનવાન, બચે નહિ પ્રભુને ગુણવાન;

માને ભક્તિ મહુથી સરે, એવા જન ભવસાગર તરે ૫

કૃતિયા

ભક્તિ મહાદેવી કરી, પયસાનની માય,
મુક્તિ અને સદ્ સિદ્ધિઓ, આવે દોડી સાય
આવે દોડી સાય, મન સેનામાં રહે છે,
દુર્લભ નગનો રહે, ભક્તિ પાપ કુલજ કહે છે
કહે છોટમ સવચ વખાણે ઉત્તમ એવી,
પયસાનની માય, કરી ભક્તિ મહાદેવી ૧
ભક્તિ પ્રભુને વગ કહે, કહ્યું ભાગવત માય
યોગ સાખ્ય સ્ના યાવ તપ, તે વચ કહે ન કાય,
તે વશ કહે ન કાય, કહે છે ભક્તિ બેની,
પ્રભુને આવે હાય એ / મોટી મહાદેવી
કહે છોટમ જન પ્રેમ જયારથ મણે ભુક્તિ,
કહ્યું ભાગવતમાય કહે વગ પ્રભુને ભક્તિ ૨
ભક્તિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે ભક્તિનિરૂપણે પ્રથમ કિરણ

કિરણ ૨ ભુ - જ્ઞાનયોગાદિક ભક્તિવ્યય નિરૂપણ

માનની ૦૦

પરમ સુખ ગોપી વ્યાસ શાકિન કરી,
કથન સુણી જનને થાય પ્રીતિ પ્રભુમી
અર્થ શ્રુતિનો ત મે ભણા બિન કહે છે,
કથન બેઠ જરૂર જાન ને ભક્તિ મે છે ૧

ચોપાડિતભાસ

વ્યાસ મુનિ કહે ભક્તિ થાય, તેવી જાન હપજી બય
જાનનડે તો મુક્તિ ટાય, છે સિદ્ધાંત અમાર સોય ૧
કહે શાકિવ્ય જ્ઞાન છે બેઠ, પ્રથમ જીનને હપજી તેહ,
જ્ઞાન હોય છે ભક્તિ થાય, તેવી જીન મુનિ થઈ બય ૨
છોટાગ તપી શ્રુતિની માય, બ્રહ્મસત્યા શમ્ભુ છે ત્યાય
અર્થ વ્યાસજી કહે છે આમ, બ્રહ્મસત્યાતે જ્ઞાનનું નામ ૩
શાકિન રહે બ્રહ્મસત્યા રહે, નામ ભક્તિનું બણો તેહ
ભક્તિ હોય તો મુક્તિ હોય, દેવજ નાતે ન મળે પ્રેમ ૪
જ્ઞાન શબ્દ બણ્યાનું નામ, ભક્તિ શબ્દ પ્રીતિને કામ
નહ્યે કાજ સરે નહિ પ્રેમ, પ્રીતિવડે મોક્ષ તો હોય ૫

મિત્ર શત્રુ માણસના નેહ, માણસને જાણે છે તેહ;
 પ્રીતિવડે જાણે છે મિત્ર, પરમ કૃપાકૃણ લહે વિચિત્ર. ૬
 શત્રુ દ્વેષથી જાણે સહી, માટે કૃણ તેને કાંધે નહી;
 જુઓ ઘ્રષ્ણના શત્રુ બેહ, જાણે છેજ ઘ્રષ્ણને તેહ. ૭
 પણ તે ઉપર પ્રીતિ ન ધરે, તો ભવસાગર ક્યાંથી તરે;
 કાઈ નૃપના ગુણવાન પ્રધાન, કે તેનાજ મિત્ર મતિમાન. ૮
 પ્રીતિદાન પામે છે નેહ, શત્રુ ન પામે તે વિન નેહ;
 ઈશ્વરની ઈશ્વરતાતણું, જ્ઞાન ભક્તને ઉપજે ધણું. ૯
 વળતી તે પર પ્રીતિ થાય, પ્રીતિનું કૃણ મોક્ષ પમાય;
 સ્નેહ, પ્રીતિ, ભક્તિ, અનુરાગ, એક અર્થ જાણે મહાભાગ. ૧૦
 અર્થ શ્રુતિના શબ્દો તણે, ઘટતો કરવો જોઈએ ધણે;
 પરથમ કર્તા પ્રભુ જ કાય, મહિમાસહિત જાણીએ સાય. ૧૧
 વળતી તે પર પ્રીતિ થાય, પ્રીતિથીજ મોક્ષકૃણ ગાય;
 જ્ઞાનતણું કૃણ કહીએ તેહ, ભક્તિને ઉપજાવે એહ. ૧૨
 માટે જ્ઞાનતણું બળ સહુ, ભક્તિ ઉપજાવામાં હવું;
 મુક્તિને ઉપજાવામાં, જ્ઞાનનું બળ રહ્યું ન કાંય. ૧૩
 કહ્યું હરિએ ગીતામાં, જુઓ વચન કેવું છે ત્યાંય;
 દેવોતણું યજન કરનાર, પામે દેવલોક નિરધાર. ૧૪
 મને ભજે તે પામે મને, અર્જુન સાચું કહું છું તને;
 ભગવતપ્રાપ્તિ મુક્તિ બેહ, જુઓ કહી ભક્તિથી તેહ. ૧૫

હોહા

જનક ભક્તિનું જ્ઞાન છે, જનક મુક્તિનું નાંય;
 મુક્તિ જનક તો ભક્તિ છે, જોએ ગીતામાંય. ૧
 કુંભાર કારણ ઘટ તણે, પણ નહિ તેનો તાત;
 ભક્તિ કારણ મુક્તિનું, જ્ઞાન નહિ સાક્ષાત. ૨

પ્રલવંશમ હંદ

વ્યાસ કહે મુનિરાય ભક્તિથી મોક્ષ છે,
 તેજ ભક્તિને જ્ઞાન જાણીએ એક છે;
 ઉચરે મુનિ સાંકિલ્ય પૃથક્ ગેહ જાણીએ,
 મહિમા ગેહના ભિન્ન પૃથક્ પરમાણીએ. ૧
 ભક્તિ તે નહિ જ્ઞાન જ્ઞાન ભક્તિ નહી,
 છે અંતર મુનિરાય તમે સુણજો સહી;

ઈશ્વર કેરો બાલુ બુદ્ધિ છે બે જણા,
 કોય દ્રેષ કરનાર પ્રીતિયુત છે ધણા. ૨
 દ્રેષ અને અનુરાગ બેઉએ ભિન્ન છે,
 અન્યોઅન્ય વિરુદ્ધ બેઉનાં ચિહ્ન છે;
 પ્રીતિ તે અનુરાગ દ્રેષ અપ્રીતિ કહે,
 એક સ્વર્ગમાં ઉભય કદાપિ ના રહે. ૩
 રાગ હોય ત્યાં દ્રેષ લેય પણ ના રહે,
 દ્રેષ વિષે અનુરાગ કાય પણ ના કહે;
 બાલુપણું બે માંય ભાવમાં ફેર છે,
 ભક્તિ વિષે પ્રકાશ દ્રેષ અધિર છે. ૪
 શિશુપાલાદિક બુદ્ધિ ધણા દ્રેષી રહ્યા,
 પણ તે પ્રભુના ભક્ત નથી કોઈએ કહ્યા;
 શિશુપાલાદિક સર્વ ગયા છે સ્વર્ગમાં,
 પ્રહ્લાદાદિક ભક્ત ગયા અપવર્ગમાં. ૫
 માટે ભક્તિ વિશેષ જ્ઞાનથી બાણીએ,
 ભક્તિ વિનાનું જ્ઞાન મુઝ પરમાણીએ;
 ભક્તિ તણને કાય જ્ઞાનને પામવા,
 દ્વેષ કરે બહુ ભાતિ મંથ વચ્ચે નવા. ૬
 કુશલ ખાડે સોય મુખ્ય તાંડુલ તણ,
 એમ ભાગવત માંહી કહ્યું આપે સણ,
 પહેલુ ઉપજે જ્ઞાન પછી પ્રીતિ યશે,
 પ્રીતિથી રસ રૂપ એકતા થઈ જશે. ૭
 રસ ભક્તિનું નામ કહ્યું ઉપનિષદ,*
 આનંદરૂપે યાય મોક્ષ તેને વહે;
 રસ કહીએ કે રાગ અર્થ તો એક છે,
 રસ એકતા થઈ જાય એજ વિવેક છે. ૮
 ધાતુ ધાતુમાંય એકરસ યાય છે,
 એમ જીવ ને બ્રહ્મ એક જની જાય છે;
 બાણ્યે એક ન હોય એક હોય પ્રીતિથી,
 માટે ભક્તિ થોડ અમે કહીએ કથી. ૯
 ભક્તિ ઉપજી હોય કહો પ્રથમ બાણીએ,

* સૈત્તરીય ઉપનિષદમાં રસં લક્ષ્મ્યાનંદી મવતિ.

દેખી તેનાં ચિન્હ ભક્ત પરમાણીએ;
 હૈયે હર્ષ ન માય જપે વિભુ નામને,
 આવે આંસુધાર કંઠ ગફગફ બને. ૧૦
 થાય ખડાં રોમાંચ પ્રેમના પૂરથી,
 ખીલે સધળું અંગ ઝળકતું નૂરથી;
 વદનકમળની પેર સદા વિકસી રહે,
 સ્નામી સર્વાવાસ સર્વગત તે લહે. ૧૧
 ભાસે પૂરણ બ્રહ્મ ભર્યો આનંદ જળે,
 પ્રીતિરૂપ તરંગ અહોનશ ઉછળે;
 મનના મનોવિકાર સર્વ ધોવાય છે,
 એવા ઉત્તમ ભક્ત મુક્ત થઈ જાય છે. ૧૨

ચોપાયા છંદ

શાંડિલ કહે છે તમે વ્યાસજીભક્તિ પાછળ હ્યો છો,
 ભક્તિ થઈ તો જ્ઞાન થાય છે જ્ઞાને મુક્તિ કહો છો;
 તમે કહી તે ક્રિયાભક્તિ છે નવધા કહીએ જને,
 પરાભક્તિની નવે દાસીઆ અમે બણીએ એને. ૧
 મનમાં પ્રેમ બ્રહ્મપર ઉપજે પરાભક્તિ તે બણે,
 દેહ ઇંદ્રિયી ક્રિયા થાય છે તે નવધા પરમાણે;
 પ્રેમ બ્રહ્મપર ઉપજે તેમાં બાહ્યક્રિયા નહિ કાંઈ,
 અંતરથી અનુરાગ ઉપજે, એથી રીઝે સાંધ. ૨
 પરાભક્તિનું પ્રેમલક્ષણ નામ શાસ્ત્રમાં બોલે,
 સહુથી ઐશ્ય એહને વરણી નહિ કાંઈ એને તોલે;
 કાંટિ જન્મનાં જપ તપ સાધન સુકૃત સંચિત જને,
 પ્રભુ પ્રસન્ન થઈ પરાભક્તિ તો આપે હરમાં એને. ૩
 અનેક જન્મની ક્રિયાભક્તિનું અપાર પુણ્ય સ્ફૂરે છે,
 તો પરમેશ્વર પ્રસન્ન થઈને પરાભક્તિને દે છે;
 નવધા ભક્તિ કર્મરૂપ છે કર્મ પુણ્ય ઉપજાવે,
 ધણા પુણ્યનો સંચય થાતાં પરાભક્તિ હર આવે. ૪
 કર્મ થઈ તો જાય સ્વર્ગમાં અંતે પાછો પડશે,
 પરાભક્તિ તો મોક્ષ મેળવે બ્રહ્મનિષે જઈ ભડશે;
 પરાભક્તિ તો અંતર રહે છે કાય ભક્તજન બણે,
 કર્મ ભક્તિ તો બાહ્ય રહે તે દેખી લોક વખાણે. ૫

લોક ઘણા પૂજે ને માને જય પુણ્ય ફળ તેથી,
 પરાલક્ષિતને કાય ન જાણે અપાર ફળ છે એથી;
 પરતું રજેલું ખાવા માટે ક્રિયાલક્ષિત જે સાધે,
 તે ઠગને બગલક્ષ્ત જાણે તેને બ્રહ્મ ન લાધે. ૬
 પરાલક્ષિતવાળા જન તે તો કાઈ પાસે ના માગે,
 મોક્ષ થવું પણ નથી માગતા તે પ્રભુને પ્રિય લાગે;
 પડે ઘણું જે કષ્ટ દેહને તોય ચિત્ત નથી ચળતું,
 નિષ્કિંચન નિર્વેદ ભરેલું મન રહે પ્રભુમાં મળતું. ૭
 સાગરનું જળ થાય ન તાતું ઘણા સૂરજને તાપે,
 ભક્ત ચળે નહિ ત્રિવિધ તાપમાં પરાલક્ષિત પ્રતાપે;
 ક્રિયાલક્ષિતનું પુણ્યકર્મ તે ભોગ થઈ ક્ષય પામે,
 આ લોકે અથવા પરલોકે નાશ હોય તે ઠામે. ૮
 પરાલક્ષિતમાં ક્રિયા નથી છે પ્રભુને વશ કરનારી,
 ક્રિયારૂપ જે એને કહે તો જય મોક્ષસુખ હારી;
 ગીતા ને અધ્યાય સાતમે ભક્તિ કહી છે જ્ઞાને,
 તે ભક્તિથી મુજને પામે એમ કહ્યું ભગવાને. ૯
 જ્ઞાનવાન થઈ મુજને પામે ઘણા જન્મને અંતે,
 એમ જ્ઞાન ભક્તિનું કારણ કહ્યું કૃષ્ણ ભગવતે;
 બીજ જાણીએ તરનું કારણ ફળ કારણ તર કહીએ,
 એમ જ્ઞાન ભક્તિનું કારણ મુક્તિ ભક્તિથી લહીએ. ૧૦
 પ્રીતિથી વશ સર્વ થાય છે જાણ્યાથી નહિ કાઈ,
 પ્રીતિથી રસ રૂપ થાય છે લેખે સધળે બેઈ;
 પશુ પંખી ને દેવ માનવી પ્રીતિ આધીન બધા,
 સકળ લોકમાં શોધી જેતાં નહિ જાણ્યાથી તેવા. ૧૧
 તૃપાવંતને જાણ્ય તોયની પ્રથમ થાય છે જ્યારે,
 પ્રીતિથી તે પાન કરે છે શાંત થાય છે સારે;
 એમ વળી ભૂખ્યા ભોજનની ભુક્તિ પહેલી જાણે,
 પ્રીત્યે પાક બનાવી જમતાં તૃપ્ત હોય તે ટાણે. ૧૨
 નેત્રે જેતાં જ્ઞાન થાય છે પછી થાય છે પ્રીતિ,
 પ્રીતિથી તન મન ધન અર્પે સકળ લોકમાં રીતિ;
 સ્નેહ નામ છે પ્રીતિ 'કેદ' ચીકણને પણ કહે છે,
 સ્નેહવિષે શુણ છે આકર્ષણ પાસે ખેંચી લે છે. ૧૩

માટીમાંહે સ્નેહ રહ્યો છે અને ઘટાદિક નથી,
 વેણુમાં જે સ્નેહ નથી તો કશું અને નહિ તેથી;
 તૈલાદિકમાં સ્નેહ રહ્યો છે તેથી પ્રગટે જ્યોતિ,
 સ્નેહવડે સહુ વળગી રહે છે જમ છીપ ને મોતી. ૧૪
 કાટિ કાટિ પ્રહાંડ શત્રુમાં અધર સ્નેહથી રહે છે,
 સ્નેહ જીવને હોય પ્રલભમાં પ્રલરૂપ કરી દે છે;
 પ્રભુની સાથે સ્નેહ કરે નાહ તે લૂખા જન બણે,
 દેહ ધર્યો તે ન ધર્યાં જવો તે પશુતુલ્ય પ્રમાણે. ૧૫

દોહા

સ્નેહ તથા અનુરાગ એ, જે જ ભક્તિનાં નામ;
 સ્નેહ ઉપજે પ્રલભમાં, તેથી સરશે કામ. ૧
 અગ્નિ ઉડુગણ ચંદ્રથી, તેજ સૂર્યનું સાર;
 એમ સકળ સાધનવિષે, પરાભક્તિ સરદાર. ૨
 મેઘ ઉદકથી મેદિની, કૃણદાયક છે જમ;
 યોગ જ્ઞાન ભક્તિસહિત, કૃણ આપે છે તેમ. ૩
 સાધન સાધે યોગનાં, કરે સમાધિ કાય;
 પરાભક્તિ આવ્યા વિના, ભાંડ સરીખા સોય. ૪
 વરસ વહી ગયાં ત્રણસે, ઉપર એક હજાર;
 રહી સમાધિ ભાંડને, મટયા ન મનોવિકાર. ૫
 સાધન સાધે જ્ઞાનનાં, કરે પ્રલ-જળ-પાન;
 પરાભક્તિ ઉપજ્યા વિના, તને ન જડ અભિમાન. ૬
 શ્રવણ મનન સાધન કરે, નિત્ય ધ્યાનમાં ધ્યાય;
 અધિક અધિક પ્રીતિ વધે, જીવ પ્રલય થઈ જાય. ૭
 ભક્તિ ઉપજે જ્ઞાનથી, નહિ ભક્તિથી જ્ઞાન;
 જ્ઞાને ગોવિંદ આજખે, ભક્તિથી એકતાન. ૮
 કારણ છે પ્રીતિ તણું, સુંદરતાનું જ્ઞાન;
 જાણ્યાથી પ્રીતિ વધે, પ્રીતિ મોક્ષ નિધાન. ૯
 ગોપીજનને કૃપણની, સાથે કેવળ પ્રીતિ;
 સુક્તિ પામી તે થકી, એજ પ્રીતિની રીતિ. ૧૦
 કૃપણે ગીતામાં કહ્યું, અર્જુન પ્રત્યે એહ;
 ભક્તિવડે જાણે મને, અર્જુન નિઃસંદેહ. ૧૧
 એજ વચનમાં જ્ઞાનનું, ભક્તિ કારણ હોય;

પણ તે તો નવધા કહી, પરા ભક્તિ નહિ સોય. ૧૨
 શ્રવણાદિક સાધન થકી, રીઝે છે જગરાય;
 આપે જ્ઞાન પ્રથમ થકી, જ્ઞાને ભક્તિ થાય. ૧૩
 ભક્તિથી મુક્તિ મળે, એ નિશ્ચય નિરધાર;
 જ્ઞાને ભક્તિ થાય છે, એમ સમજવો સાર. ૧૪
 સોરઠા

અંગ જ્ઞાનનું યોગ, ભક્તિનું અંગ યોગ છે;
 જીવ બ્રહ્મ સંજોગ, જોગ નામ છે તેહનું. ૧
 ચિત્તવૃત્તિ નિરોધ, કરવો જોઈએ જ્ઞાનમાં;
 તેવો વૃત્તિનિરોધ, તે ભક્તિ માંહે ધટે. ૨
 યોગસૂત્રમાં સોય, પતંજલિ મુનિએ કહ્યું;
 *ભક્તિ બ્રહ્મની હોય, તોજ સમાધિ રહે સદા. ૩
 જીવ્યા જોલતાં એમ, યોગ મુખ્ય એમાં થયો;
 તેનું કરવું કેમ, યોગ અંગ ભક્તિ થઈ. ૪
 અંગ યોગનું જોઈ તે ભક્તિ નવધા સહુ;
 પરા ન કહીએ તેહ, પરાભક્તિ અનુરાગ છે. ૫
 ભક્તિ કહો છો રાગ, તો પતંજલિ સૂત્રમાં;
 રાગ કહો છે ત્યાગ, ગણેલ છે પંચ ક્લેશમાં. ૬
 રાગ કહો છે લાગ, તે સધળો સંસારનો;
 પ્રભુ સાથે અનુરાગ, તજવા કાંય કહો નથી. ૭
 જે સંસારી રાગ, તે કારણ બંધનતણું;
 ઇશ્વરમાં અનુરાગ, તે કારણ છે મોક્ષનું. ૮
 દુષ્ટ જનોનો સંગ, તજવાનો તેને કહો;
 પણ સજ્જનનો સંગ, કાય કાળે તજવો નહિ. ૯
 સજ્જન કેરો સંગ, સુખદાયક છે સર્વથી;
 આણી અંગ ઉમંગ, સજ્જનને કરવો સદા. ૧૦
 પાપ હરે છે ગંગ, તાપ હરે છે ચંદ્રમાં;
 સધ હરે સતસંગ, પાપ તાપ ને દીનતા. ૧૧

છપ્પા

તપસીથી છે અધિક, મહાયોગીજન કહીએ;
 જ્ઞાનવાનથી અધિક, વળી જોગીજન લહીએ;

કર્મવંતથી અધિક કહ્યા ગીતામાં યોગી,
રમે પ્રભસુખ માંય નહિ તે ભવસુખ ભોગી;
અર્જુનને હરિએ કહ્યું મારે તું યોગી થજે,
દૃઢ યોગી થઈ માદ્યરો પરમભક્ત સુખીઓ હજે. ૧

અર્જુન કહે મહારાજ વચન છે દ્વિધા તમારું,
તે સાંભળતાં શ્રાંત ખચિત થાયે મન મારું;
ભક્તિ નેષ્ટ ને શ્રેષ્ઠ કાંઈ ઇમે કહી ઘો છે,
જ્ઞાન નેષ્ટ ને શ્રેષ્ઠ વળી કાંઈ ઇમ વદો છે;
વચન સુણી અર્જુન તણાં વળતી બોલ્યા શ્રીહરિ,
જ્ઞાનભક્તિ બેને વિષે ભક્તિની મોટમ અરી. ૨

દોહા

અર્જુન કહે જો ભક્તિને, શ્રેષ્ઠ કહો ચકુરાય;
ત્યારે તો જ્ઞાની તણી, જ્ઞાને મુક્તિ ન થાય. ૧

કૃષ્ણ કહે અર્જુન સુણો, જ્ઞાનીજન છે જોઈ;
કરી ઉપાસન પ્રભની, પ્રભભૂત હોય તેહ. ૨

અર્જુન કહે જ્ઞાની જુઓ, પ્રભરૂપ થઈ બચ;
ત્યારે ભક્તિ જ્ઞાનથી, શ્રેષ્ઠ કેમ કહેવાય. ૩

કૃષ્ણ કહે અવ્યક્ત છે, રૂપ પ્રભતું જોઈ;
તે રૂપે જ્ઞાની થતાં, કંઈ સહે બહુ દેહ. ૪

વળી જ્ઞાની નિજ બળવડે, થવા મુજ સમો બચ;
દુસ્તર માયા માદ્યરો, કરે ઘણા અંતરાય. ૫

અહંપ્રભ જ્ઞાની કહે, માયા ગુણથી પાર;
પણ રહેવું એ પદ વિષે, છે ખાંડાની ધાર. ૬

જ્ઞાનવડે મુક્તિ મળે, કઠિન પંથ છે એહ;
ભક્તિવડે મુક્તિ મળે, સરળ પંથ છે તેહ. ૭

વસિષ્ઠમુનિ જોવા જગે, કાઈક વિરલા સંત;
મુક્તિ પામે જ્ઞાનથી, એવા કાંઈ મહંત. ૮

ભવતારણ ભક્તિતણે, પંથ ભલો કહેવાય;
ભક્તિ કરે સદુ વર્ણ તો, એથી મુક્તિ થાય. ૯

પાંખ વગરના પંખીએ, નભમાં નહિ રહેવાય;
એમ પરાભક્તિ વિના, પ્રભપ્રાપ્તિ ના થાય. ૧૦

ભક્ત રહે મુજ બળવડે, નિજ બળ ન કરે લેશ;

માટે મારા ભક્તને, કિંચિત ના હોય ક્લેશ. ૧૧
 માતા નાના બાળની, રાખે સદા સંભાળ;
 એમજ મારા ભક્તની, હુંજ કરું પ્રતિપાળ. ૧૨
 મોટા સુતની માતને, ચિંતા નહિ લગાર;
 એમ જ્ઞાની નિજ બળવડે, કોય ન ઉતરે પાર. ૧૩
 અનન્ય ભક્તિ માધરી, આવે જેને ઊર;
 સામર્થ્ય સધળું માધરું, તે પામે ભરપૂર. ૧૪
 જ્ઞાનીને તો માધરું, જ્ઞાન એકલું હોય;
 સહાયતા વિણ માધરી, બળ નવ પામે સોય. ૧૫
 જેમ કોય રાજતણી, બાણ રંકને હોય;
 તેથી અમલ રાખ્યો, તે નવ પામે સોય. ૧૬
 રાજના સેવક વિષે, રાજ રીઝ્યો હોય;
 આપે અમલ આપ્યો, એમ ભક્તજન સોય. ૧૭

ચોપાઈ ત્રિતાલ

કોઈ શ્રદ્ધા ને ભક્તિ જેહ, એક રૂપજ ગણે છે તેહ;
 શ્રદ્ધા ભક્તિ એકજ નથી, લેહ તેહનો કહું છું કથી. ૧
 દૃઢ વિશ્વાસ શ્રદ્ધાપર હોય, શ્રદ્ધા નામ બણીએ સોય;
 ઉપજે પ્રભુપર પ્રેમ અપાર, બણે ભક્તિ એજ નિર્ધાર. ૨
 જ્ઞાનવડે પણ મુક્તિ થાય, પણ એ માર્ગ કઠણ કથાય;
 ભક્તિવડે મુક્તિ છે જેહ, સુલભ સરલ પંથ છે તેહ. ૩
 ભક્તિ પંથ મુક્તિનો કથ્યો, વ્યાસે વેદ શીઘ્રે મથ્યો;
 શ્રદ્ધાકાંડનાં સૂત્રો જેહ, તા માટે રચી દીધાં તેહ. ૪
 એનો ઉત્તર સુણજો એમ, વ્યાસે સૂત્ર રચ્યાં છે તેમ;
 શ્રદ્ધાસૂત્રથી શ્રદ્ધા જણાય, તેથી ભક્તિ તેહની થાય. ૫
 ઉપાસનાનાં સૂત્રો જેહ, રચ્યાં ભક્તિ ઉપજવા તેહ;
 જ્યાંલગી પરાભક્તિ નવહોય, ત્યાંલગી કરવી નવધા સોય. ૬

છપ્પો

શ્રવણ પરિશિત રાય, કરી કીર્તન ગુકહેવે,
 સ્મરણ ભક્તિ પ્રહ્લાદ, ચરણ તો લક્ષ્મી સેવે;
 પૂજન કરી પૃથુ ભૂપ, અકૂરે શ્રીધી વંદન,
 દાસભક્તિ હનુમાન, સખ્ય કરી પાંડુનંદન;
 નવમી આત્માર્પણ કહી, બળિરાજએ તે કરી,

એમ એક એક આચરી, ભક્તિ એ નવધા ખરી. ૧

ગીતિ છંદ

પરાભક્તિ ના આવે, ત્યાં લગી ભક્તિ નવધા આચરીએ;
નવની ક્રિયા ખતાવે, એવા ગુરુની સેવા તો કરીએ. ૧
વાસ કરી એકાંતે, વિચાર મનમાં રાતદિવસ કરવો;
ઇન્દ્રિયને વશ રાખી, મહાવાક્યનો બોધ હૃદયે ધરવો. ૨
દુર્જન ગોષ્ઠી તજવી, પરનિંદા ને ધૂર્તસંગ તજવો;
ભેદભતિને ત્યાગી, એક પ્રસન્ને સદાકાળ ભજવો. ૩
કુસંગ સધજો ત્યાગી, ભગવતજનની સેવા તો સજીએ;
પ્રભુપદના અનુરાગી, ભક્તજનોને ભાવ ધરી ભજીએ. ૪

દોહા

ભક્તિવિષે મત જૂજવા, કરી ગયા છે જેહ;

સર્વે જનને સમજવા, કહી સમજવું તેહ. ૧

ચોપાઈ ચિતાલ

જીવ પ્રસન્નમાં ભેદ અપાર, કશ્યપ મુનિ કહે છે નિર્ધાર;
ઈશ્વરની ઈશ્વરતા જેહ, જીવ પામે નહિ એનો છેહ. ૧
ઈશ્વર નિજ ઈશ્વરતાવડે, પ્રભાંડોને ભાગે ધડે;
દેહ દેહમાં રચના જેહ, જાણી જાય ન જીવથી તેહ. ૨
વટના બીજવિષે વડ કરી, જુઓ ઈશ્વરે રાખ્યો ભરી;
તેવડ હગી બાહર થાય, અગણિત બીજાં બીજ રચાય. ૩
ભર્યો પ્રથમ સંકેતજ જેહ, આલ્યો જાય કલ્પલગી તેહ;
જીવ સૃષ્ટિના ભેગા થાય, એક રોમ રમ્યું નવ જાય. ૪
તોજીવ ઈશ્વર સમ પ્રથમ હોય, માટે ભજવો ઈશ્વર સોય;
ઈશ્વરમાં છે શક્તિ અપાર, અનંત લોકનો સરજનહાર. ૫
અપાર ઐશ્વર્ય ધારે જેહ, પાપધકી ઉદ્ધારે તેહ;
જીવ ઈશ્વરે લિજ્જત ગણે, એનું નામ દ્વૈતમત લણે. ૬
હવે અદ્વૈત મત છે જેહ, વ્યાસમુનિ બોલ્યા છે તેહ;
તે કહે જીવ ઈશ્વર માંય, સાચો ભેદ રહ્યો નથી કાંય. ૭
જ્યારે સૃષ્ટિ ન હતી કાંય, હતો એકલો પ્રસન્ન સોય;
સૃષ્ટિ અંતે પણ તે રહે, મધ્યે કલ્પતને જીવ કહે. ૮
આદ્ય અંત પ્રસન્ન કહે વેદ, મધ્ય જીવનો કલ્પ્યો ભેદ;
માનેલો તે મિથ્યા થાય, સાચો એતાં પ્રસન્ન સદાય. ૯

તત્ત્વમસ્યાદિક શ્રુતિઓ જેહ, અભેદ બોધ કરે છે તેહ;
તત્ત્વમસિ એ વાક્યજ માંય, જીવબ્રહ્મ એકજ છે ત્યાંય. ૧૦
જીવ બ્રહ્મનું એકત્વપણુ, મુક્તિ નામ તેહનું લાણુ;
શાંડિલ આચારજ છે જેહ, દ્વૈતાદ્વૈત કહે મત તેહ. ૧૧
શ્રુતિ સ્મૃતિમાં જેહ પ્રમાણ, તેને ખોટા કહેશે કાણ;
અહંબ્રહ્મ જીવનેના સ્ફુરે, ત્યાંલગી ભક્તિબ્રહ્મની કરે. ૧૨
જીવને બ્રહ્મ એક થઈ જાય, તેનું નામ મોક્ષ કહેવાય;
જીવપણે રહી ભજવું જેહ, દ્વૈત નામ તો કહીએ તેહ. ૧૩
જીવ-બ્રહ્મની એકતા યાય, તે અદ્વૈત થયુ કહેવાય;
એમ જાણવું દ્વૈતાદ્વૈત, છે શ્રુતિ સ્મૃતિ પ્રમાણસહિત. ૧૪
ભિન્ન વિના ભક્તિ નવ ખને, માટે એક યવું નહિ જને;
મોક્ષકાળે એકજ થઈ જવું, એ સિદ્ધાંત દ્વૈતાદ્વૈત હવું. ૧૫
કાંઈ કહે જીવ ઈશ્વર માંય, દીસે ભેદ પરસ્પર ત્યાંય;
તો બેની એકતા ક્યમ થાય, સાંભળજે કહું છુ ત્યાં ન્યાય. ૧૬
જો આ દેવદત્ત છે જેહ, તે હું છું ને હું તે તેહ;
દેવદત્ત ને હું બે કહું, એ વચને તો દ્વૈતજ થયું. ૧૭
હું તે છું, એ થયું અદ્વૈત, માટે એ છે સાચી રીત;
જીવ બ્રહ્મ એકત્વજ એમ, શાસ્ત્રો માંહી કહું છે તેમ. ૧૮

મનહર હંદ

કલેશયુક્ત જીવ જેહ બ્રહ્મમાંહી ભજે તેહ,
ત્યારે તેને સંગે બ્રહ્મ કલેશવાન થાય છે;
એવી શંકા કરે કાંઈ એનો આ ઉત્તર હોય,
મોક્ષકાળે જીવતણા કલેશ ટળી જાય છે;
કલેશ રહ્યા હોય ન્યારે બ્રહ્મ કાણુ કહે ત્યારે,
માટે તેના કલેશ માત્ર પ્રથમ પળાય છે;
છોટમ પાવક માંય પડે જઈ વસ્તુ કાંઈ,
નામ રૂપ શુણુ જઈ અગ્નિજ કહેવાય છે. ૧
જીવતણા કલેશ ગયા પછી તે ઈશ્વર થયા,
એવું કહેતાં ઈશ્વર તે જીવ હતો યાય છે;
બંધ દશા હતી ન્યારે જીવ નામ હતું ત્યારે,
મુક્ત દશા માંહી થયો ઈશ્વર કહેવાય છે;
સમજાયું એમ તેનો ઉત્તર છે કહું તેમ,

ઈશ્વરમાં ઈશ્વરતા રહેલી સદાય છે,
 છોટમ જે કાષ્ઠમાંય અગ્નિ છે રહેલો ત્યાંય,
 પ્રકટીને ખાળ્યા પછી અગ્નિ કરી જાય છે. ૨
 અગ્નિ માંહી હિપ્પતા તે રહેલી અનાદિ જમ,
 ઈશ્વરમાં ઈશ્વરતા રહેલી સદાય છે,
 કાષ્ઠના સંયોગ માહે આવેલો છે અગ્નિ જેહ,
 કાષ્ઠની ઉપાધિ થકી ધૂમ ખડુ થાય છે,
 કાષ્ઠ ખળી જાય જ્યારે ધૂમ ટળી જાય ત્યારે,
 ઉપાધિ રહિત એક અગ્નિ કરી ગાય છે;
 છોટમ અવિધા તણો સંગે છૂટી જાય જ્યારે,
 જીવપણું મટી જીવ બ્રહ્મમાં સમાય છે. ૩
 રાજનો કુંવર કાય ચોર હરી ગયા સોય,
 વ્યાધતણા સગમાહે વ્યાધ થઈ રહ્યો છે,
 ભૂલીને પોતાનું લાન થયું વ્યાધ અભિમાન,
 વ્યાધ તણા કર્મ કરી વ્યાધપણું લહ્યો છે,
 મળે કાય જેહ જન કહે પુ રાજનો તન,
 વ્યાધતણાં કર્મ તજી રાજપદે ગયો છે,
 છોટમ અવિધા સંગે થયેલો અવિધા રૂપ,
 બ્રહ્મના ભજન થકી બ્રહ્મરૂપ થયો છે. ૪
 ઈશ્વરની ઈશ્વરતા તણો આદિ અંત નથી,
 જીવોના રાગાદિકાનો આદિ અને અંત છે,
 અણિમાદિ સિદ્ધિઓ છે ઈશ્વર વિષે અપાર,
 જ્ઞાન ઈચ્છા ક્રિયા આદિ શક્તિઓ અનંત છે,
 જીવમાં અવિધા અને અસ્મિતાદિ રાગ દ્વેષ,
 અરૂપ શક્તિ અરૂપ મતિ તેથી થયો જંત છે,
 ઈશ્વરના ધ્યાન થકી ઈશ્વરમાં મળે જ્યારે,
 છોટમ કહેવાય પછી બ્રહ્મ એ મહંત છે ૫

હોહા

ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય તણો, કરનારો છે જેહ,
 વ્યાસસૂન માહે કહ્યો, બ્રહ્મ બેણવો તેહ. ૧
 તેની જિજ્ઞાસા કરે, જીવ ભક્ત જન સોય,
 બ્રહ્મરૂપ અતે બને, આવાગમન ન હોય. ૨

ચોપાયા છંદ

ઉપાદાનકારણ સૃષ્ટિનું બ્રહ્મ માનસો જ્યારે,
મૃત્તિકાની પેરે વળી તે તો થશે વિકારી ત્યારે;
એવી શંકા થાય દ્રાવને ઉત્તર કહું છું એને,
નિર્વિકાર નિર્લેપ બ્રહ્મ છે વિકાર ના હોય તેને. ૧

ઉપાદાનકારણ સૃષ્ટિનું શક્તિ પ્રભુની જાણો,
તે શક્તિ ને શક્તિવંતનો નિત્ય સંબંધ પ્રમાણો;
અગ્નિવિષે જમ તેજ ઉપ્પત્તા સદા સંબંધી જવી,
બ્રહ્મ અને વળી શક્તિ બ્રહ્મની નિત્ય સંબંધી તેવી. ૨

શક્તિ ને વળી શક્તિમાનમાં ભેદ ન ગણશો કાંઈ,
કર્મપુરાણે એમ કહ્યું છે તે સહુ લેજો જોઈ;
તત્ત્વ તલ્લીચિંતા કરનારા જોગી જન એમ કહે છે,
બ્રહ્મરૂપને શક્તિ બ્રહ્મની અભેદ માની લે છે. ૩

કાંઈ પ્રકૃતિ મિથ્યા કહે છે એ પણ મત છે કાચો,
નથી ઉપ્પત્તા કહે અગ્નિમાં તો અગ્નિ નહિ સાચો;
જવસ્તુ ઉપલબ્ધ હોય તે સત્ય વ્યાસ મુનિ કહે છે,
જ્ઞાન બ્રહ્મ ને જ્ઞેય પ્રકૃતિ એવું આપ વદે છે. ૪

જ્ઞાતા ને વળી જ્ઞેય વસ્તુનો છેજ સંબંધ અનાદિ,
કૌશિતક ઉપનિષદ જોઈને બોલ્યા છે બ્રહ્મવાદી;
જણે સઘળું જગત રચ્યું છે જીવ રચેલા જના,
અગ્નિમાંથી તણખા નીપજે એમ અંશ સહુ એના. ૫

જીવોએ તે બ્રહ્મ જાણવો અનેક શ્રુતિઓ કહે છે,
તેહ તણી જિજ્ઞાસા કરવી સ્મૃતિઓ માન વદે છે;
ઇંદ્રાદિકમાં પ્રભુતા છે તો પ્રભુ તેમને લહીએ,
પરમેશ્વરમાં અસંખ્ય પ્રભુતા કેમ પ્રભુ ના કહીએ. ૬

ધરના ધણીની ધરમાં પ્રભુતા ઘટપટાદિપર જવી,
અખિલ વિશ્વપર પ્રભુની પ્રભુતા ઇંદ્રાદિકપર તેવી;
તે પ્રભુજીની ભક્તિ કરીને તેજ પ્રભુને મળીએ,
છોટમ સર્વ અવિદ્યા છાંડી હેતે પ્રભુનું હળીએ. ૭

ઈતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે જ્ઞાનયોગાદિ ભક્તિ-

અંગનિરૂપણે દ્વિતીય કિરણ:

કિરણ ૩ જુ-ભક્તલક્ષણ

રાગ-સીતાજના મહિનાના

જને ઉપજી છે ભક્તિ અનન્ય, ચિહ્ન તેનાં કહું,
 સુણી શ્રવણે શ્રદ્ધાગુણગ્રામ, પ્રેમ ઉપજે બહુ,
 વહે આંખેથી આંસુની ધાર, વચન ગદ્ ગદ્ વહે,
 ઉભાં થાય છે સધળાં રોમ, કામળ જેતું દૃઢે. ૧

નવ લક્ષણ જેમાં હોય, ભક્ત તેને બાણીએ,
 કરે પ્રભુનું પ્રથમ સનમાન, મધુરી વાણીએ,
 ખીજુ લક્ષણ દે બહુ માન, ત્રીજી ધરે પ્રીતિ છે,
 ચોથો વિરહ દૃઢ્યમાં હોય, ભક્તની રીતિ છે. ૨

એથી અન્ય ઉપર છે અભાવ, રીતિ એ પાંચમી,
 છઠી મહિમા પ્રયાતિ ઉદાર, કરે પ્રભુને નમી,
 તેને અર્થે પ્રાણનું સ્થેય, રીતિ એ તો સાતમી,
 વળી હોય તદીયતાભાવ, રીતિ એ તો આઠમી. ૩

એથી અપ્રતિકૂળતા જેહ, રીતિ નવમી સહી,
 એવી ભક્તિ શાસ્ત્રની માંહી, મુનિએ વાણી કહી,
 એવા નન ગુણથી સંયુક્ત, ભક્તજન બાણીએ,
 હવે દશાંતે કહું સોય, ખરું પરમાણીએ. ૪

ગમે તેની અવસ્થા માંહી, જુઓ અર્જુન હતો,
 પણ આવતા દેખી શ્રીકૃષ્ણ, ઉઠી ઉભો થતો,
 ઘણા આદરથી સન્માન, કરતો રૂડી રીતથી,
 આખી ઉમર એવી રીત્ય, પાળી છે પ્રીતથી. ૫

હુતો ઇક્ષ્વાકુ નામે નરેશ, ભક્ત વિષ્ણુ તણો,
 કરતો વિષ્ણુ તણું બહુ માન, પ્રેમ આણો ઘણો,
 હોય મૃગ કે કમળ કોઈ ઠામ, નામ વિષ્ણુ તણું,
 દેખી શ્યામ સારીરનો રંગ, માન કરતો ધણું. ૬

દેખે વાદળ કંબળ બ્યાળ, શ્યામ રંગ જેહને,
 મારા પ્રભુના સરીખો રંગ, બાણી નમે તેહને,
 હવે પ્રીતિતણું કહું રૂપ, જુઓ ભારત ભણી,
 ગયા વિદુર તણે ઘેર કૃષ્ણ, પ્રીતિ ઉપજી ધણી. ૭

અહો કમલનયન ધનશ્યામ, તમે જો પધારીઆ,
 મને ઉપજી છે પ્રીતિ અપાર, અર્થ સહુ સારીઆ;

અંતરાત્મા ચરાચર માંહી, તમે સર્વે તણા,
 ઘટે પ્રીતિ. તમારી સાથ, દોષ ટાળે ઘણા. ૮
 હવે વિરહ તણું દષ્ટાંત, જુઓ પ્રજા-જોષિતા,
 જેના વિરહાગ્નિ માંહી વિકાર, રક્ષા સધળા જતા;
 અમે ગુરુ આગળ જઈ કાંઈ, કહી શકીએ નહીં,
 બ્રહ્માં વિરહ અગ્નિની માંહી, જઈ કહીએ કહીં. ૯
 હવે અન્ય ઉપર જે અભાવ, કહું રૂપ તેહનું,
 જુઓ ભારતમાં છે વાત, ઉદાહરણ એહનું;
 ઉપમન્યુ કહે સુણો શક, શંકર આજ્ઞા કરી,
 મને સરજે કીટ પતંગ, લેહં માથે ધરી. ૧૦
 મળે જે પ્રભુઆજ્ઞા સિવાય, રાજ ત્રય લોકનું,
 મારે કરવું નહિ અંગીકાર, મૂળ જે શોકનું;
 હવે મહિમાવૃદ્ધિની વાત, છે વિષ્ણુપુરાણમાં,
 યમદૂતોને કહે યમરાય, બૃહ્ય કે અબળમાં. ૧૧
 હોય ભગવતના જે ભક્ત, જગતમાં જે સ્થળે,
 તેને લાવશે નહિ મુજ પાસ, તમે મારે બળે;
 હોય જગતવિષે જે જીવ, પ્રભુ હું તેહનો,
 જનહરિના કહેવાતા હોય, ધણી નહિ એહનો. ૧૨
 હોતો રૌરવ આદિક માંહી, સમૂહ જે જાંતનો,
 તેને કહેવા લાગ્યા યમરાય, મહિમા ભગવાંતનો;
 અરે જીવો અભાગીઆ મૂઢ, ભજ્યા નહિ શ્રીહરિ,
 આવી નરકમાં વારંવાર, પડો છો ફરી ફરી. ૧૩
 તમે આરાધન કર્યું હોત, જગતકરતારનું,
 તો પડત નહિ દુઃખ કાંઈ, દૂતોના મારનું;
 ભક્તિ અર્થે ધારવો દેહ, કહું રામાયણે,
 સ્થિતિ પ્રાણ તણી નવિ હોય, ભજન કાંઈના બળે. ૧૪
 એમ જાણી કહે હનુમાન, રામ રણધીરને,
 કર જોડીને વારંવાર, સ્તવે રઘુવીરને;
 પ્રભુ કીર્તિ તમારી પવિત્ર, વિચરશે જ્યાંલગી,
 હું દેહ ધરી વિચરીશ, લોકમાં ત્યાં લગી. ૧૫
 મુનિ નારદ આદિ સમસ્ત, બ્રહ્મને આરાધના,
 ઘણો કાળ ધારે છે પ્રાણ, રનેહ કરી સાધના;

હવે કહું છું તદીયતા ભાવ, અર્થ સુણો એહનો,
 દેહ આદિ પદારથમાન, જાણવો તેહનો. ૧૬
 કહું મહાભારતની માંહી, વસુ ઉપરીયરે,
 હોય વસ્તુ પોતાની નેહ, અર્પણ પ્રભુને કરે;
 ધન રાજ્ય દારા સુત દેહ, કે વાહન જેટલાં,
 પ્રભુ અર્પણ કરવું સમસ્ત, જે જે હોય તેટલાં. ૧૭
 સહુ ભૂતોવિષે ભગવંત, જોતા પ્રદ્વાદ્ય,
 જાણી પ્રાણી હરિભય એક, થતો આહ્વાદ્ય;
 એવી કહે છે વિષ્ણુપુરાણ, ભક્તની અનન્યતા,
 દેખી વિષ્ણુ ચરાચર માંહી, રહે આધીનતા. ૧૮
 હવે અપ્રતિકૂળતા નેહ, દષ્ટાંત છે તેહનું;
 જુઓ ભીષ્મે ભારતમાંહી, વચન કહું સ્નેહનું;
 આખ્યા હણવાને શ્રીભગવંત, ભીષ્મ અનુકૂળ થયા,
 આવો શારંગધર દેવેશ, રાખે એવા કલા. ૧૯
 આવો લોકનાથ જગવાસ, પાડો મને રથ થકી,
 એવાં ભક્તિ ભરેલાં ભીષ્મ, વચન બોલ્યા નકી;
 એવો પ્રભુને વિષે અનુરાગ, ભક્તજનને રહે,
 પ્રભુ તાડે પછાડે તોય, કુલાપણ ના કહે. ૨૦
 એવો અંતરમાં અનુરાગ, સદા રહે દાસને,
 પડે ચ્હાય તેવાં દુઃખ તોય, પામે નહિ ત્રાસને;
 જુઓ રામાચલનો શાપ, જીવંડીને થયો,
 પામ્યો તરતજ કાગનો દેહ, તોય સુખમાં રહ્યો. ૨૧
 જે પ્રભુભય દેખે જગત, ભક્ત પ્રભુને ભજે,
 તેને કાય પ્રકારના તાપ, ઉપજતા નથી રજે;
 પ્રભુ આજ્ઞામાં વરતે સદાય, દાસતાને ધરી,
 તેને પોતાનો જાણી ભક્ત, તારે છે શ્રીહરિ. ૨૨

દોહા

શિશુપાલાદિક દ્વેષથી, તરી ગયા કહે કાય;
 દ્વેષ ચિહ્ન ભક્તિ તણું, ગણીએ તો શું હોય. ૧
 દ્વેષ ચિહ્ન ભક્તિ તણું, ગણવાનું નહિ નામ;
 વ્યાસે મહાભારત વિષે, જુઓ કહું છે આમ. ૨
 ક્રોધ ના હોય ભક્તને, નહિ મત્સર નહિ લોભ;

અંશુલ બુદ્ધિ ઉપજે નહિ, કષ્ટસમે નહિ હોભ. ૩

કોઈ કાળે ઉપજે નહિ, પ્રભુના ઉપર દ્વેષ;

જાપ ચળે નહિ ભક્તનો, ધીરજવંત હમેશ. ૪

છપો

શિશુપાલાદિક સર્વ, દ્વેષભાવે હરિ ભજ્યા,

રાતદિવસ મનમાંહી, સ્મરણ પ્રભુનું નહિ તજ્યા;

સ્મરણ તણે પરતાપ, પાપ તે ગયાં બળીને,

ક્રીડાસ્મરની પેર રહ્યું, મન એક મળીને;

સ્મરણ તણા મહિમા વડે, તે પ્રભુમાં તન્મય થયા,

પરાભક્તિ પ્રગટયા પછી, સર્વ મોક્ષ માંહે ગયા. ૧

ચોપાઈ

નારાયણની ભક્તિ જહ, મોક્ષદાયિની જનને તેહ;

રામ કૃષ્ણ આદિક અવતાર, તે નારાયણના નિર્ધાર. ૧

તેનાં ભજને મુક્તિ હોય, એમાં સંશય ન કરો દોય;

પરબ્રહ્મનું દેવતા જહ, તે છે નારાયણનો દેહ. ૨

એમાં છે એશ્વર્ય અનંત, માટે સર્વ ભજે છે સંત;

વાદી કહે ઈશ્વર છે જહ, તે શું કરવા ધારે દેહ. ૩

ઈન્દ્રિયાથી ધારે તે યાય, તે શું કરવા ધારે કાય;

એનો ઉત્તર સુણજે વીર, ઈન્દ્રિયાથી પ્રભુ ધરે શરીર. ૪

અણિમાદિક સિદ્ધિઓ અપાર, તે સહુ હીસે દેહાકાર;

જીવના જોવો નહિ તે દેહ, અહણત એશ્વર્યવાળો તેહ. ૫

દેહ ધાર્યાનું કારણ કહું, તે શ્રોતાજન સુણજે સહું;

યાતો હોય ધર્મનો નાશ, વધે દુષ્ટ દે સહુને ત્રાસ. ૬

પાપીજન બળિયા થઈ પડે, કરે અધર્મ સાધુને નડે;

ત્યારે પ્રભુ ધારે અવતાર, કરે દુષ્ટ કેરો સંહાર. ૭

સાચો ધર્મ સનાતન જહ, સ્થાપન કરે પ્રભુજી તેહ;

વેશ ધરી આવે નટ જમ, ધારે દેહ પ્રભુજી તેમ. ૮

માત તાત તે કહેવા માત્ર, ઈચ્છે તેવું ધારે માત્ર;

નૃસિંહ આદિક બીજા દેહ, અકસ્માત્ થાય છે તેહ. ૯

દિવ્ય જન્મ કર્મ પણ દિવ્ય, કરી ચંકે નહિ કાએ જીવ;

એવું દિવ્યપણું જ લહે, પ્રાણી તેહ મુક્ત થઈ રહે. ૧૦

વાદી કહે દિવ્ય જ નાય, સમજી બાજી એને હાય;

ત્યારે નિજ રૂપે રહી સોય, કેમ કામ ન કરે સહુ કાય ૧૧
 ઉત્તર એનો સાભળ વીર, જો પ્રભુજી ના ધારે શરીર,
 ગેબી રહીને કારણ કરે, શુભ પ્રાણ પાપીના હરે ૧૨
 તો નાસ્તિકજન સધળા જો, સહજે થયું કહે સહુ તેહ,
 વળી ધર્મસ્થાપનનું કામ, શુભ રહી કેમ કરશે રામ ૧૩
 જીવમાત્રની એવી રીત, દીઠા ઉપર થાય પ્રતીત,
 અદ્ભુત સામર્થ્ય દેખે જદા, પ્રભુ કરીને માને તદા ૧૪
 નાસ્તિકતાનાં જાએ મૂળ, ધર્મ પ્રજા જાણે અનુકૂળ,
 માટે ઈશ્વર ધારે દેહ, એમા કરવો નહિ સંદેહ ૧૫
 ઈશ્વરને સ્નાત્ર નહિ કાય, દયા ધણી રહે છે મનમાંય,
 તેથી જનનું રક્ષણ કરે, પાપી પાખંડીને હરે ૧૬
 વાદી કહે વિભૂતિ પ્રભુતણી, ગીતા મધ્યે કહી છે ધણી,
 નર મધ્યે રાજ છે જો, દેવઋષિમાં નારદ તેહ. ૧૭
 ઇત્યાદિક વિભૂતિ છે જો, કાય જાવથી સેવે તેહ,
 પરા ભક્તિ પામે કે નહી, તે સુજને સમજવો અહી. ૧૮
 સાંભળ વીરા વિભૂતિ જો, પ્રાણી વિષે પૂજ્ય છે તેહ,
 તે પણ પ્રાણીમાહી ગણાય, પ્રાણવડે જીવે છે કાય. ૧૯
 પ્રાણ વિના દેહ ધરે જો, પ્રભુ અનતાર જાણના તેહ,
 જે જે વિભૂતિ ઈશ્વર તણી, પૂજા યોગ્ય જાણવી ધણી. ૨૦
 પરાભક્તિ તેની નન જને, ક્રિયાભક્તિ તો કરવી જને,
 વિભૂતિ પ્રાણધારી છે જીવ, પ્રાણરહિત છે સાચો શિવ ૨૧
 રામ કૃષ્ણ કેશે જે દેહ, પ્રાણિના ધારેલો તેહ,
 પ્રાણધારી તો જીવ ગણાય, પરાભક્તિ તેની નન ધાય ૨૨
 વાસુદેવ વૃષ્ણ કુળમાહી, ગણ્યા વિભૂતિરૂપે ત્યાહી,
 તે કામે સંકર્ષણ જો, કલ્યા વિભૂતિ માહે તેહ ૨૩
 વિષ્ણુ ચતુર્વ્યૂહ અનતરે, છે બળદેવ તેહમા સરે,
 બલ વિભૂતિ સંબુત છે એહ, માટે કલ્યા પૂજવા તેહ ૨૪
 તેમ રુદ્રમા શંકર નામ, દેવો માહી શ્રેષ્ઠ બલધામ,
 તેની પૂજા કરવી કહી, એમ વિભૂતિ સધળે લહી ૨૫
 શિવ શક્તિ ગણપતિ રવિ હરિ, જજે બ્રહ્મ એક જાણી કરી,
 ભેદયુક્તિ જ્યારે ટળી બય, પરાભક્તિ તેને હર થાય. ૨૬
 પરાભક્તિ ઉપજે જે વાર, મગે મોક્ષમાં તે નિર્ધાર,

ભાક્ત છે પ્રેમ અપાર, તેમાં ન રહે ભેદવિકાર. ૨૭
દોહા

પંચ રૂપ છે પ્રભનાં, શ્રુતિઓ સ્મૃતિઓ માંય;
માટે પંચે દેવમાં, ભેદ ન ગણવો કાંય. ૧
અધ્યાય સત્તાવીસમે, કાશીખંડની માંય;
કહે છે શિવ વિષ્ણુ વિષે, ભેદ ન ગણવો કાંય. ૨
લક્ષ્મી ને ગૌરી વળી, શિવ ને વિષ્ણુ જોઈ;
ભેદબુદ્ધિ હોય જોઈને, મૂઢ જાણવા તેહ. ૩
નામે બહુધા દેવ છે, દેવત સહુતું એક;
દેવતરૂપે પ્રભ છે, એવો કરો વિવેક. ૪
તે શ્રીભક્તિભાસ્કરે ભક્તલક્ષણનિરૂપણે તૃતીય કિરણ:

કિરણ ૪થું-શ્રવણ-ભક્તિ

દોહા

શ્રવણાદિક નવ ભક્તિ તે, ક્રિયાભક્તિ કહેવાય;
પરાભક્તિ દશમી તણી, એ સહુ દાસી ગાય. ૧
ક્રિયાભક્તિ કરતાં પછી, પરાભક્તિ શુભ થાય;
પરાભક્તિ કરતાં પછી, જીવ મુક્ત થઈ જાય. ૨
શ્રવણાદિક નવ ભક્તિનો, નહિમા મોટો જોઈ;
ધણા અંથમાં વર્ણિયો, હવે વર્ણવું તેહ. ૩

ગીતિ છંદ

જન ઉંઘેલા જાગે, શ્રવણ થાય નિજ નામ તણું જોને;
સજગ થઈ સંભાળે, અખિલ દેહનું ભાન રહે એને. ૧
એમ ગુરુના મુખથી, તત્ત્વમસિતું શ્રવણ કરે કોઈ;
સદાય વરતે સુખથી, જીવ પ્રભમાં મળે જઈ સોઈ. ૨
કોય વિદેશે જાતાં, મારગ ભૂલી ઉમારગે ચડશે;
અરણ્યમાં અથડાતાં, શ્રવણ થકી તે સુમારગે પડશે.

દોહા

શ્રવણથકી સંશય જશે, શ્રવણે ભાગે ભૂલ્ય;
સાર ઘણો છે શ્રવણમાં, નહિ કોઈ એના તુલ્ય. ૧
શ્રવણ થકી આવે સહુ, વિદ્યા કળા વિવેક;
ઉત્તમ સાધન સર્વથી, શ્રવણ ભક્તિ છે એક. ૨

મનરૂપી એક વૃક્ષને, શોક સૂર્યનો તાપ;
શ્રવણ કરે ભગવત કથા, તો શીતળ હોય આપ. ૩

છમ્પા

છે દુસ્તર સંસાર, ઘેર મહાસાગર જેવો,
તરવા ઇચ્છે તેહ, લહી દુઃખદાયક એવો;
ભગવત ગુણાનુવાદ, નાવ દદે તેનું કરશે,
શ્રવણે સુણતાં જીવ, તરત લવ સુખથી તરશે;
એવું સ્કંદપુરાણમાં, વ્યાસમુનિ કહે છે કથી,
છાટમ કહે સાધન ઘણાં, તે શ્રવણભક્તિ સરખાં નથી. ૧

સુણી સિંહનો નાદ, જય મૃગ નાસી જવાં,
એમ સુણી હરિકથા, પાપ નાસે છે તેવાં;
કર્ણરંધ્રની માંહી, કથારસ પેસે જ્યારે,
તે સાથે ભગવંત, હૃદયમાં આવે ત્યારે;
શરદ્ ઋતુ પામી કરી, નીરમાત્ર જયમ નીતરે,
એમ કથા ભગવંતની, પાપ સકળ પ્રલે કરે. ૨

જીવે છે ખડુ વૃક્ષ, શ્વાસ તો ભસ્યા લે છે,
ઢાર કરે છે આહાર, વળી મળત્યાગ કરે છે;
સૂકર કુકર ને ઊંટ, વળી ખર જવા પ્રાણી,
હરિગુણ ન સુણે કાન, મનુષ્ય એવા હ્યો જાણી;
જ સુણે નહિ ભગવતકથા, દેહ ધરી માનવ તણે,
પૃથુરાજ કહે જગતમાં, તે પશુ કરતાં નીચો ધણો. ૩

ઢાહા

પૃથુએ પ્રભુની પાસથી, એ માઝ્યું વરદાન;
સાંભળવા ભગવતકથા, દશ હજાર દો કાન. ૧
ચિત્રકેતુ કહે પ્રભુતણું, નામ સુણે એક વાર;
હોય દેહ ચાંડાળનો, તોય થાય ભવપાર. ૨

કુંડળિયા છંદ

એવી પ્રભુના નામમાં, શક્તિ રહી અમાપ,
પાપી શ્રવણે સાંભળી, કરી શકે નહિ પાપ;
કરી શકે નહિ પાપ, વાયુ સુપુરાણે કહે છે,
કથાશ્રવણભક્તિમાય, વ્યાસમુનિ એમ વદે છે;
કહે છાટમ જગમાંહી, નહિ દોષ એના જવી,

શક્તિ રહી અમાપ, નામ પ્રભુનામાં એવી. ૧
જેથી પ્રભુના નામનો, થઈ ન રોકે હૃદયાર,
તે બીજના મુખ યદી, શ્રવણ કરે નિરધાર;
શ્રવણ કરે નિરધાર, સઘ બંધનથી છૂટે,
વસે સ્વર્ગમાં વાસ, પાપ પણ સઘળાં ખૂટે;
કહે છોટમ જગમાંહી, અધિક સાધન નહિ એથી,
થઈ ન રોકે હૃદયાર, નામ પ્રભુનું જન જેથી. ૨

દોહા

એક સમે મુનિ નારદે, મનમાં કયો વિચાર;
નારાયણના નામથી, પાપ ન રહે લગાર. ૧
એવો મહિમા છે છતાં, જીવ નરકની માંહી;
શા માટે પડિયા હશે, જોઈએ જાહે ત્યાંહી. ૨
એમ વિચારી ચાલીઆ, ધર્મરાયને ધામ;
સંપતિની નગરી ભલી, દીકી તેણે કામ. ૩
મહાભયંકર નરકનાં, સ્થાનક સઘળાં જોઈ;
કોટી જીવ તેને વિષે, પડીઆ દીકા તેહ. ૪
દરણ દુઃખમાં જીવને, ફૂટે દેતા માર;
અપાર પીડાઓ કરી, કરતા બહુ પોકાર. ૫
તે દેખી ઉપજી દયા, મુનિવરના મનમાંહી;
સર્વ નારકી જીવને, કહેવા લાગ્યા ત્યાંહી. ૬
અરે અભાગી પ્રાણીઓ, કાં વેકો છો દુઃખ;
ભજો નામ ભગવંતનું, સઘ પામસો સુખ. ૭
જીવ કહે પ્રભુ અમથકી, નામ ન લીધું જાય,
પાપ તણ પરિબલ યદી, કાંઈ હૃદયાર ન થાય. ૮
એવી વાણી સાંભળી, મુનિએ કયો વિચાર;
શ્રવણ કરાવું એમને, તરત થાય ઉદ્ધાર. ૯
એમ વિચારી નારદે, ંત્યો વીણજન;
નારાયણના નામનો, માંહી બોલાવ્યો મંત્ર. ૧૦
ઉંચે સ્થળ આસન કરી, કરવા લાગ્યા માન;
હે જગદીશ્વર હે પ્રભુ, નારાયણ ભગવાન. ૧૧

તુરંગ છંદ

જપતિ સચ્ચિદાનંદા, માયાધીય મુકુંદા;

અજ અક્ષર અવિનાશી, વિદ્ય ચરચરવાસી. ૧
 વાસુદેવ ભગવંતા, અકલિત એક અનંતા;
 ગુણસાગર ગિરિધારી, મંગલધામ મુરારી. ૨
 રામ કૃષ્ણ ગોવિંદા, ગાય સકલ શ્રુતિ છંદા;
 કેશવ કમલાસ્વામી, અખંડ અંતરજમી. ૩
 નિત્ય નિરંજન દેવા, અલખ અરૂપી એવા;
 આનંદકંદ અખંડા, પૂરણ બ્રહ્મ પ્રચંડા. ૪
 પુરુષોત્તમ પરમેશા, મંગલરૂપ મહેશા;
 પ્રકટ પરાવર સ્વામી, ઈશ્વર અંતરજમી. ૫
 અચ્યુતઅગગગ કર્તા, ભક્તવત્સલ ભયહંતા;
 વ્યાપક વિષ્ણુ અનાદિ, ભજે સદા બ્રહ્મવાદી. ૬

દોહા

તારક નામ પરેશનાં, ગાયાં જણી વાર;
 જીવ નરકના દુઃખથી, મુક્ત થયા તે હાર. ૧
 છૂટયા જમના પાશથી, દિવ્ય ધર્મ ગયા દેહ;
 બેડા સર્વ વિમાનમાં, ગયા સ્વર્ગમાં તેહ. ૨
 બ્રહ્મ નામના શ્રવણનો, છે મોટો મહિમાય;
 અધમ જીવ ઉદ્ધારવા, ખીજે નથી ઉપાય. ૩
 મંગલથી મંગલ ઘણાં, પવિત્ર માંહી પવિત્ર;
 એવાં નામો બ્રહ્મનાં, શ્રવણ કરી દયો મિત્ર. ૪
 ઇતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે શ્રવણભક્તિનિરૂપણે ચતુર્થ કિરણ:

કિરણ ૫ મું-કીર્તનભક્તિ

ઈદવ છંદ

વેદ ભણ્યો બહુ શાસ્ત્ર ભણ્યો બહુ અંધ પુરાણ ભણ્યો જનકાંધ,
 કીર્તન જો ન કર્યું પ્રભુનું ભણ્યો ન ભણ્યો સન જાણ્યો સોંધ;
 વારંવાર જાં જમને કર દારણ દુઃખ સહે જન રોધ,
 છોટન શ્રીહરિ નામનું કીર્તન, મુક્ત કરે સહુ પાતક ધોઈ.

મનહર છંદ

ખેતરને ખેડી ખૂબ સમાર તો દે છે સારો,
 જળવડે સિંચી સારાં ખીજ નથી વાવતો;
 ત્યાં લગી સકળ અમ મિથ્યા ધર્મ બધ તેનો,

હગીને અનત કણુ રોચે નથી આનતો
 હરિનામસોનુ છેને મનરૂપી રાજ્યા છે તો,
 કહનુ આખૂપણુ તુ રો નથી બનાનતો
 ઘોટમ સદાય હરિકીર્તન કરી લે નર,
 ગયો દાય તેયો કરી ફગી નથી આનતો ૧
 દોષનિધિ કળિ ખોટો એમા ગુણ એક મોટો,
 અક્ષતામકીર્તનથી ખધથી છુટાય છે,
 જીએ કરી જપે નામ કહે ન અનીતિ કામ,
 કાય શ્રમ કીધા નિત્ય સુક્ષ્મ યદ્ય જામ છે,
 કાયા અને વાયા વળી મનથી થયે-પાપ,
 અક્ષતા કીર્તન થકી અમળા પળાય છે,
 ઘોટમ સંભારી જન કહે નિત્ય કીરતન,
 મગે તેને મોક્ષ એમ જાગનતે ગાય છે ૨

કે જિયા ૭૬

જીવ્યા આપી જીવને, હગિજસ ગાના કાજ,
 જીવ્ય પ્રપચે વાનરી, તો શી ગહેરો લાજ
 તો શી રહેરો લાજ, કેળવી તે નન તાજી,
 ગાયા નહિ ગોવિંદ, વચો બહુ મિથ્યા વાણી
 હે ઘોટમ અપરાધ, ફગી કહેનાયા પાપી,
 હગિ જી ગાના મજ, જીવને જીવ્યા આપી ૧
 ગાજી ગુણ છે જીભા, જો પ્રભુના જસ ગાય,
 નહિ તો જેવી માપણી, ખચિત જીવને ખાય,
 ખચિત જીવને ખાય, જોર બહુ પાપ રસવે,
 નાખે ખનન માહી, માર મોટો અનગવે,
 ઘોટમ વધી જીવ, ધર્મની દોડે માજા,
 જો પ્રભુના જસ ગાય, જીભા છે ગુણ ગાજા ૨
 જીભ નિમગણી સ્વર્ગની, તેમ નરકની તેહ,
 નરા ગાગે જગદીશના, ઉત્તમ જિહ્વા એહ,
 ઉત્તમ જિહ્વા એહ, ગાય હગિના ગુણ જમારે,
 નહિ તો મહા અભાગ્ય, માનવુ જનનુ ત્યારે,
 ઘોટમ સુખ દુઃખ મૂળ, વેદમા રસના વરણી,
 તેમ નગજી તેહ, સ્વર્ગની જીવ નિસરણી ૩
 ઇ. ૧૦

ને હરિકીર્તન ના હવું, અપાર હાનિ એહ,
 ભૂલે ને ભગવંતને, દુખિયા ધારે દેહ;
 દુખિયા ધારે દેહ, નામ નરહરિનું ભૂલે,
 પામર થાય પિશાચ, મહાદુઃખદરિયે ડૂલે;
 કહે છોટમ ભજ બ્રહ્મ, એમ સમજીને એ મન,
 અપાર હાનિ એહ, ના હવું ને હરિકીર્તન. ૪
 મારગ રૂંધી પાપના, મુખથી લે પ્રભુનામ,
 ભગવંતને ભૂલે નહિ, તેજ ભક્ત નિષ્કામ;
 તેજ ભક્ત નિષ્કામ, ધામ તો મળે ધણીનું,
 હરિ સાથે રહે હેત, ભાન નહિ જગત જણીનું;
 છોટમ ભજ ભગવંત, દેહ સારો જ્યાંસુધી,
 મુખથી લે પ્રભુનામ પાપના મારગ રૂંધી. ૫
 પ્રભુ પ્રભુ ભજ રે પળપળે, ગળતો દેખી કાળ,
 એક પલક પ્રભુ વિસરે, પડે પેટમાં કાળ;
 પડે પેટમાં કાળ, અહર્નિશ મન રહે એવું,
 અનંત તીરથ માંહી, નહિ ફળ એના જેવું;
 છોટમ ભજ ભગવંત, અન્ય ઉપાસન તજ રે,
 ગળતો દેખી કાળ, પળેપળ પ્રભુ પ્રભુ ભજ રે. ૬
 મંગળકારી છે મહા, નારાયણનું નામ,
 અંતસમે ઉચ્ચારતાં, પામે વૈકુંઠ ધામ;
 પામે વૈકુંઠધામ પાપ સઘળાં હરિ લે છે,
 અગ્નિતણે કલ્પ એક, કાષ્ઠને ભસ્મ કરે છે;
 છોટમ એવું તત્ત્વ, મૂકીએ કેમ વિસારી,
 નારાયણનું નામ, જપો મહામંગળકારી. ૭
 જવો તણખો અગ્નિનો, બાળે કાષ્ઠ અપાર,
 એમ બ્રહ્મના નામથી, ટળે પાપ અંબાર;
 ટળે પાપ અંબાર, એમ મહામુનિઓ કહે છે,
 નિશદિન શ્વાસોર્ધ્વસ, નામ શ્રીહરિનું લે છે,
 છોટમ નામ પ્રતાપ, અખિલ જગમાં છે એવો,
 બાળે કાષ્ઠ અપાર, અગ્નિનો તણખો જવો. ૮
 ખાતાં પીતાં બોલતાં, હસતાં રમતાં દાય,
 નામ ન ભૂલે હરિતણું, છૂટે બધથી સાય;

છૂટે બંધથી સોય, નામનો મહિમા એવો,
 ઘોર પાપ કરનાર, થાય ધર્માત્મા તેવો;
 છોટમ હરિથી સર્વ, રહે જમકિંકર ખીતા,
 જપે હરિનું નામ, બોલતાં ખાતાં ખીતાં. ૯
 કરી પસ્તાવો પાપનો, જો જશ હરિના ગાય,
 મહા ભયંકર પાપથી, સઘ શુદ્ધ થઈ જાય;
 સઘ શુદ્ધ થઈ જાય, ગદ્ય કે પદ્યે ગાતાં,
 પદ્યતાં પ્રભુનું નામ, પાપ સહુ રહે છે બાતાં;
 કહે છોટમ હરિભક્ત, ઉપર નહિ જમનો દાવો,
 જો જશ પ્રભુના ગાય, પાપનો કરી પસ્તાવો. ૧૦

છપ્પથ છંદ

નાનાનિધના વેશ, ધરી આવે નટ જવા,
 ઈશ્વરના અવતાર, થાય અવનીપર તેવા;
 નામરૂપ ગુણ કર્મ, જૂજવાં જગમાં તેનાં,
 ધણા પ્રેમથી ગાન, કરે જન શ્રીર્તાન એનાં;
 જોગજોગ જપતપ વિના, પાપી પાવન થાય છે,
 કહે છોટમ કલિદાસમાં, ઉત્તમ એજ ઉપાય છે. ૧
 પાપી થવા પવિત્ર, ડોટી ઉપાય કરે છે,
 પ્રાપ્તિ અનેક, ધણા વિધિએ કરી લે છે;
 શ્રદ્ધાથી હરિનામ, જપે મુદ્ધિ હોય જીવી,
 તપ તીરથ વ્રત દાન, કરે નહિ થાએ તેવી;
 અન્નમિલે મરતેસમે, નારાયણ મુખથી કહ્યું,
 તે છૂટ્યો સહુ પાપથી, વળતી વિષ્ણુપદ ગ્રહ્યું. ૨

કુલણા છંદ

મખિલ પ્રહાંકનું દાન જન જો કરે, તે હરિનામને તુલ્ય નાવે;
 નનું પુણ્ય તો દેહ ધરી ભોગવે, જાય સ્વર્ગે પછી દેહ આવે;
 નામ પ્રભુનું જપે પાપ સર્વે ખપે, મુક્તિપદ મેળવે ભક્તિભાવે,
 છોટમ શ્રીહરિ નામ ના બૂઝીએ, નિત્ય જપીએ રહી દાસ દાવે. ૧

હતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે કીર્તનભક્તિનિરૂપણે પંચમ કિરણ:

કિરણ ૬ ઠું-સ્મરણભક્તિનિરૂપણ દોહા

- સર્વકાળ પ્રભુ સાંભરે, સ્મરણ તેહનું નામ;
હરદમ હરિ ના વિસરે, જ્યમ લોભીને દામ. ૧
- કામીજનના મન વિષે, રહે કામિની રૂપ;
હરિજનના મનમાં રહે, એવો હરિ અનૂપ. ૨
- સમર્થો શિશુપાલાદિકે, રાખી શત્રુભાવ,
તેજ ચતુર્ભુજ થઈ ગયા, એવો સ્મરણપ્રભાવ. ૩
- શત્રુભાવના સ્મરણથી, મુક્ત થાય છે સોય;
પ્રીતિભાવથી જ લજ, કેમ મુક્ત ના હોય. ૪
- શ્રીહરિ કરા સ્મરણથી, પાતક પ્રલે થાય;
પવિત્ર થાયે પ્રાણીઆ, કાણુ નરકમાં જાય. ૫
- હરેકલાવે હરિતાલુ, સ્મરણ કરે જન કોય;
હોય પાપમય પ્રાણીઆ, શુદ્ધ થાય છે સોય. ૬
- કીટ ભ્રમરના ધ્યાનથી, ભ્રમરૂપ થઈ જાય,
એમ બ્રહ્મના ધ્યાનથી, જીન બ્રહ્મ કહેવાય. ૭
- ચંદ્રાર નિજ દષ્ટિવડે, ધરે ચંદ્રનું ધ્યાન,
અમૃત આવે આંચમાં, કરે તેહનું પાન. ૮
- ધ્યાતા ધ્યેય બને સહી, સંશય નહિ લગાર,
તે માટે સહુ જીનને, લજવો સરજનહાર. ૯
- જીન બ્રહ્મવચ્ચે રહી, માયારૂપી આડય,
ધ્યાને અંતરપટ ટળે, જાય અનિવા બડય. ૧૦
- પાપીજન મહાપાપથી, પતિત થયેલો હોય,
સ્મરણ કરે શ્રીહરિતાલુ, શુદ્ધ થાય છે સોય. ૧૧
- યજ્ઞતણા કરનારને, ચૂક પડી હોય કાય,
કરે સ્મરણ શ્રીહરિતાલુ, પૂર્ણ મળે રૂઝ ત્યાંય. ૧૨
- પ્રાયશ્ચિત્તો વર્ણિયાં, પાપ છૂટવા જોઈ,
ઈશ્વરસ્મરણ સમાનતા, તે પામે નહિ તેહ. ૧૩

કુંડળિયા છંદ

ગીતામાં કૃષ્ણે કહ્યું, અર્જુનપ્રત્યે એહ,
અનન્ય ચિત્તન માહરૂં, કરે ભક્તજન જોઈ,
કરે ભક્તજન જોઈ, સદા હું રહી તે પાસે,

કર યોગને શ્રેષ્ઠ એજ છે માગે આશે,
કહે ઝાટમ ભજ બ્રહ્મ, ચિત્ત રાખી કર્તામા,
અર્જુન પ્રત્યે એહ, કહ્યું કૃષ્ણે ગીતામા ૧
યોગાશ્રય બુદ્ધિ કરી, તુ મુજમા ચિત્ત ગપ્ય,
તેચિત્ત મુજમા સ્થિર થયુ, તો બવન ના લાપ્ય,
તો બવન ના લાપ્ય, ઘોર સકટથી તરિયો,
થયો પ્રવૃત્તિ પાર, દેખજે ચિત્તન દગિયો,
કહે ઝાટમ તત્કાલ, થશે અતરની બુદ્ધિ,
કહે અર્જુનને કૃષ્ણ કરી યોગાશ્રય બુદ્ધિ. ૨
એક અનાદિ દેવ છે, સૂરજમડળમાહી,
હિરણ્યમય તેનું વપુ, કેવલ હિરણ્યમય તાહી,
કેવલ હિરણ્યમય તાહી, કમળ આસન પર રહે છે,
ધરતા તેનું બ્યાન, પાપના પુજ હરે છે,
કહે ઝાટમ હા દોઝ્ય, શ્રુતિ કહે છે બ્રહ્મનાદી,
સૂરજમડળમાહી, દેવ છે એક અનાદિ ૩

દોહા

નિવિન નિશ્ચના કીચમા, મન ખરડેડુ બેહ
નિત્ય બ્રહ્મના બ્યાનનિપુ, હુલ ન થાયે તેહ ૧
નુહ વાને આર્ષજન, ધરે ત્રિકાળે ધ્યાન,
પાપપુજ પહેના બગે, પ્રસન્ન થાય ભગવાન ૨
ગાયત્રીએ મનમા, કહ્યું બ્રહ્મનું ધ્યાન,
માટે મોટા મન એ, બાણી કહે છે ગાન ૩
તે જગજર્તા દેવનું, અકપ સુદૃઢ બેહ,
ધ્યાન કરે છુ તેહનું, હુલમતિ પ્રેમે એહ ૪
એવો ગાયત્રી તપો, હિતમ થાયે અર્થ,
માટે હેત ધરી નો, આયો નિત્ય અર્થ ૫

છાંપા

સિદ્ધરાજ જયસિંહ, હતો પાટણનો રાજ,
મહા મોટા નિદાન, મખતો પડિત ગ્રામ,
એક સમે તે ભૂખ, કહે સહુને બોલાવી,
ટાંચ ખરે ને ધર્મ, કટો મુજને સમજાવી,
વગત પડિત બોનિયા, સાલગર રાજ સહી,

ખરો ધર્મ કહીએ હવે, ગુણુ જોઈને લેજી ગહી. ૧
 નારાવંત જે વસ્તુ, તેહપર પ્રીતિ ન ધરીએ,
 કર્તાએજ કરેલ, પ્રાણીપર કરણા કરીએ;
 કહેલ વેદે જોહ, કર્મ તો તેહજ કરવું,
 પરબ્રહ્મનું ધ્યાન, ચિત્ત માંહે નિત્ય ધરવું;
 વૈદિક ખટ્કર્શન તણો, સાર એજ જોતાં લહે,
 પાંડિત કહે સુણુ શ્રુપતિ, ખરો ધર્મ એ તો કહે. ૨

દોહા

પરબ્રહ્મના ધ્યાનથી, જીન મુક્ત થઈ જાય;
 એવી વાણી સાંભળી, રીઝયો મનમાં રાય. ૧
 રુદ્રમહાલય ને સમે, તગત રચાવ્યો ત્યાંહ;
 પરમેશ્વરના ધ્યાનની, રહ લાગી મનમાંહ. ૨
 સ્મરણુલગિત તો તેજ છે, ધ્યાન ન ચૂકે લેશ,
 ચિત્ત ચિદાનંદને વિષે, હરઘડી રહે હમેશ. ૩

કુલજ્ઞા ૯૬

હોય વિપત્તિ તે વિપત્તિ ના જાણિયે, સંપત્તિ તેજ સંપત્તિ ખોટી;
 સાભરે શ્રીહરિ એજ સંપત્તિ છે, વિસરે એજ વિપત્તિ મોટી;
 દુ ખવેળા હરિસ્મરણુ હોય દશગણું, દુ ખહરિજન તણી છેકસોટી;
 છાટમ દુ ખથી દાસ કગતા નથી, હિહ્યા એમ કોટાન કોટી. ૧
 ઇતિ શ્રીભક્તિલાસ્કરે સ્મરણુલગિતનિરૂપણે પદ કિરણુ:

કિરણુ ૭ મું-સેવાભક્તિ

ગીતિ ૭૬

પતિવ્રતાના મનને, પતિની સેવા પ્રિય લાગે જીવી;
 એમ સદા હરિજનને, પ્રભુની સેવા આચરવી એવી. ૧
 હું સેવક છુ હરિનો, સ્વામી મારો છે સમસ્થ એવો,
 સકલ ચરાચર માંહે, વાસ કરીને વસી રહ્યો તેવો. ૨

દોહા

પતિ આજ્ઞા લોપે નહિ, પતિવ્રતા છે જોહ,
 પ્રભુ આજ્ઞા પાળે સદા, સેવક કહીએ તેહ. ૧

ઉપય ૭૬

આજ્ઞા પ્રભુની વેદ, દેવ પ્રીત્યે કરી પાળે,

વ્યાસાદિક મુનિમાત્ર, તજે નહિ તે કોઈ કાળે;
 લોપે આજ્ઞા મૂઢ, પતિત સહુ તેને કહે છે,
 માટે સજ્જનમાત્ર, પ્રભુ આજ્ઞા વરા રહે છે;
 આજ્ઞા ખડે પ્રભુતણી, ટાટિક જપતપ જો કરે,
 ક્ષણ પામે નહિ તેહનું, વળી અધમ દેહ નાના ધરે. ૧
 કરે વચનનો લોપ, કાપ તે ઉપર રહે છે,
 કરે વચનનો લોપ, સર્વ તે સંકટ સહે છે;
 કરે વચનનો લોપ, ઈશને લાગે અધરો,
 કરે વચનનો લોપ, નિર્લજ તે કહીએ નધરો;
 વચનભંગ જણે ક્યું, તે નાસ્તિક નીચા થયા,
 અધમદેહનાં અવતરી, પછી મહાપાપે માર્યા ગયા. ૨
 ધાયું રૂપ વરાહ, ઈશ્વરે જણી વારે,
 વસુધાપ્રત્યે આમ, ઈશ બોલ્યા છે ત્યારે;
 દેવિ સાંભળ વાત, શ્રુતિ સ્મૃતિ આજ્ઞા મારી,
 તેને ખડે જીવ, થાય દુઃખના અધિકારી;
 બહાનું ધારે ભક્તનું, વળિ કલ્પિત બહુ વાતો કરે,
 ધર્મ તજે છે વેદનો, તે શૈરવ નરકે સંચરે. ૩
 મુજ સેવક કહેવાય, વેદ આજ્ઞા ના પાળે,
 તેને સાધન માત્ર, નથી ક્ષણતાં કા કાળે;
 આજ્ઞા કરતાં ભંગ, થાય છે દ્વેષી મારો,
 મુજને ન ગમે તેહ, નીચ નર તેજ નકારો;
 શાસ્ત્રવિધિ આજ્ઞાતાં, કળિબુગિયા સેવક બહુ,
 ગીતામાં હરિએ કહ્યું, તે સિદ્ધ નથી થાતા સહુ. ૪
 ધર્મ સ્થાપવા કાજ, ઈશ અવતાર ધરે છે,
 દુટિલ કળિના ભક્ત, ધર્મનો લોપ કરે છે;
 આવે ઇચ્છા જેમ, તેમ હીડે આચરતા,
 પૂજવાને આપ, હુંગ કરી હીડે ફરતા;
 વર્ણાશ્રમ રીતિ તજી, હલકું સધળું આચરે,
 સેવક નહિ તે પ્રભુતણા, જે મનનું ગમતું કરે. ૫
 સેવક કહીએ સોય, ઈશની આજ્ઞા પાળે,
 સેવક કહીએ સોય, ચિત્ત ન ચળે કા કાળે;
 સેવક કહીએ સોય, નથી મન જેનું ભમતું,

સેવક કહીએ સોય, કરે જે પ્રભુનું ગમતું;
સેવકજન તો તે ખરા, જે પ્રભુઆજ્ઞા પાળે સદા,
મનસા વાચા કર્મણા, તે કલ્પિત મત ન અહે કદા. ૬

કુંડળિયા છંદ

ભેદ ખતાવે વેદનો, ગુરુ ખરા છે તેહ,
કપોલકલ્પિત જે કથે, આડંબર ગુરુ એહ;
આડંબર ગુરુ એહ, હોય વાચાળ ઘણેરા,
કલ્પે બહુ દણાંત, અર્થ બહુ કરે અતેરા;
કહે છાટમ ધનકાજ, જીવ ઝાઝા ભરભાવે,
ખરા ગુરુ છે તેહ, વેદનો ભેદ ખતાવે. ૧
સૃષ્ટિ સરજી ઈશ્વરે, કર્યો કાયદો વેદ,
માન્યો નહિ જે નાસ્તિકે, તેનો થયો ઉછેદ;
તેનો થયો ઉછેદ, પ્રીતિથી દેવે પાળ્યો,
ધરી ધરી અવતાર, શોક તેજોનો ટાળ્યો;
છાટમ સેવક તેહ, પ્રભુની પાળે મરજી,
કર્યો કાયદો વેદ, ઈશ્વરે સૃષ્ટિ સરજી. ૨
મોટો મહિમા નામનો, કહ્યો કળિજુગમાંય,
વેદ ધર્મ પાળ્યાવિના, ફળ નથી મળતું કાંય;
ફળ નથી મળતું કાંય, જાય માળાઓ ગાશી,
કરે વચનનો લોપ, કેમ રીઝે અવિનાશી;
છાટમ પાળે ધર્મ, કરો તેને નહિ ટોટા,
કહ્યો કળિજુગમાંય, નામનો મહિમા મોટા. ૩
પાળી આજ્ઞા પ્રભુતણી, અમર થયા છે એહ,
અજ હરિ હર આજ્ઞા વિષે, તત્પર રહે છે તેહ;
તતખર રહે છે તેહ, પવન પાવક રવિ જવા,
ઇંદ્ર ચંદ્ર ને વરુણ, સજે છે પ્રભુની સેવા;
છાટમ નિજ નિજ કામ, સર્વ લે છે સંભાળી,
અમર થયા છે એહ, પ્રભુની આજ્ઞા પાળી. ૪
સેવામાં સાધન સહુ, તપ મોટું છે તેહ,
દાન યજ્ઞ જપ જોગથી, ઉત્તમ સાધન એહ;
ઉત્તમ સાધન એહ, દેહ પણ ઉત્તમ તેનો,

પ્રભુને અર્થે પ્રાણ, પિંડ વળી આવે એનો;
 છોટમ તન મનસાહિત, એજ કરવું આરાધન,
 તપ મોટું છે તેહ, સર્વ સેવામાં સાધન. ૫
 સાધક સેવે સિદ્ધને, હરધડી હાજર હોય,
 તેથી સિદ્ધિ સિદ્ધની, સાધક પામે સોય;
 સાધક પામે સોય, પતિ પત્નીને જવું,
 હોય પતિનું પ્રણય, પત્ની પણ પામે તેવું;
 કહે છોટમ એ રીત્ય, રચી સખી છે દેવે,
 પામે અર્ધું પ્રણય, સિદ્ધ ને સાધક સેવે. ૬
 ત્યાગીની સેવા કરે, ગૃહી રહી ધરમાંય,
 તેથી તેજ તપ તણે, થાય ભાગીઓ ભાંય;
 થાય ભાગીઓ ભાંય, લાભ એથી છે મોટો,
 સેવે સાચા સંત, તે યકી નાવે ટોચ;
 છોટમ જ્ઞાન વિષેક યકી, નર નીપજ એવા,
 ગૃહી રહી ધરમાંય, કરે ત્યાગીની સેવા. ૭

દોહડ

પામે આજ્ઞા પ્રણતણી, સેવક તેનું નામ;
 આજ્ઞાનું ખંડન કરે, તે નર હણહસમ. ૧
 અઘ્યાસી હજાર ઋષિ, વનમાં રહેતા બેહ;
 પાળી આજ્ઞા દેવની, મુક્ત થયા છે તેહ. ૨
 ઇતિ શ્રીકૃષ્ણાર્ક-સેવાભક્તિનિરૂપણે સપ્તમ કિરણ:

કિરણ ૮ મું—અર્ચન-ભક્તિનિરૂપણ

ગીતિ છંદ

સત્યચિદ્ આનંદરૂપી, વિષ્ણુ કર્તા દેવ રહ્યો વ્યાપી;
 તેનું અર્ચન કરતાં, ઇચ્છિત પામે ને જન નિષ્પાપી. ૧
 છે અસરીર અરૂપી, દેવ નિરંજન આ જગતો સ્વામી;
 હરપત્યાદિક આપે, કરે નિરંતર બહુધા બહુનામી. ૨
 અર્ચન કરવામાટે, તેનાં ધ્વનિએ રૂપ કલાં કલપી;
 બેને ને ને ગમિયું, તેણે તેની કપાસના જલપી. ૩
 નામ રૂપ બહુ મુણતાં, બહુ પરમેશ્વર એમ રખે માનો;
 નામ રૂપ છે કલ્પિત, એક ઈશ પ્રણુ વ્યાપક છે છનો. ૪

સેવકજન સુખદાતા, ભક્તવત્સલો દેવ એક જોતે; ૫
 નિજ ભક્તોની ભક્તિ, સાચી દેખી પૂજા લે પોતે.
 ભક્તિભાવવધવાને, યજ્ઞનવિધિ શ્રુતિશાસ્ત્રવિભાજી;
 તે પોકશ ઉપચારે, પૂર્ણ કરીને આર્યજને રાખી. ૬
 દોષ પંચ ઉપચારે, પૂજે પ્રભુને પ્રેમ ધરી ભક્તિ;
 શરીરના ખટરિપુને, છતી રહે પ્રભુપદમાં અનુરક્તિ. ૭
 એક મેધનું પાણી, કૃપ નદાદિક વિષે જમ વિખર્ચુ;
 એક દેવનું દેવત, સહુ દેવોમાં એમ રહે પસંચુ. ૮
 સહુ નદીઓનાં પાણી, સમુદ્રમાં જમ એકમેક થાય;
 સર્વ દેવની પૂજા, એક દેવને તે પૂજા જાય. ૯

આપાર્થ ચિતાલ

પરમેશ્વર પૂજન જહ, ઉભય પ્રકારે કરવું તેહ; ૧
 એક હોમવિધિએ તો થાય, પૂજનવિધિ બીજે કહેવાય.
 શાંતિપર્વમાં કથિયો જમ, હોમવિધિ તો કરીએ તેમ;
 જ હોમે હિંસા નવ હોય, પ્રભુને પ્રિય લાગે છે સોય. ૨
 કામરાગીના હવનો જહ, હિંસા કરી પશુ હોમે તેહ;
 પ્રભુના ભક્ત એવું ના કરે, શીર ઘૂતાદિક હોમે સરે. ૩
 હિંસા યજ્ઞ કરતો જોઈ, પશુઓ શાપો દે છે રોઈ;
 આ નિર્દય તો ધણા અતુષ્ટ, પાપ કરી સુખ માગે કુષ્ટ. ૪
 હિંસા યજ્ઞ કરે છે જહ, ધૂમ માર્ગમાં જઈને તેહ;
 લખ ચોરાશી તનુમાં ફરે, પાપી જન તે કેમ ઉદ્ધરે. ૫
 હિંસારહિત કર્મ આચરે, આર્થ મારગે તે સંચરે;
 બ્રહ્મલોકમાં તે નર જાય, કોઈ કાંડું તેનું ના રહાય. ૬
 પુનરાવર્તન તેનું નથી, ચાસ્ક મુનિએ વાણી કથી;
 હરિએ શુદ્ધ વપુને ધરી, હિંસા કર્મ તબ્દચું ફરી. ૭
 ભક્ત હોય પ્રભુના જટલા, હિંસાકર્મ તજે તેટલા;
 હિંસા છે બંધનનું મૂળ, દયાધર્મ સહુને અનુકૂળ. ૮
 બીજે પૂજવિધિ છે જહ, સોળ પ્રકારે કરવો તેહ;
 નિરાકાર પરબ્રહ્મ સદાય, તેહ કઈ પેરે પૂજ્યો જાય. ૯
 વ્યાસે એવો કરી વિચાર, પંચદેવ વરણ્યા અવતાર;
 વિવાહ આદિક કર્મો માંય, પૂજનવિધિ વણ્યો છે ત્યાંય. ૧૦
 હરિહર શક્તિ રવિ ગણરાય, પંચજેન પરમેશ મનાય;

સાંજ સવારે પૂજા કરો, વળતી ભોજન જન આચરો. ૧૧
 પ્રભુ પૂજ્યાવિણ ભોજન કરે, તે નર નરકવિષે સંચરે;
 ત્યાંથી છુંડ દેહમાં જાય, ભવબંધનથી ના છૂટાય. ૧૨

દોહા

પૂજા પંચ દેવની, પંચ સ્થાનકે જોઈ;
 અગ્નિપુરાણે જે કહી, કહી સંભળાવું તેહ. ૧
 જળઅગ્નિ રવિદ્વયમાં, સ્થાંડિલ પ્રતિમા માંય;
 આવાહન કરી બ્રહ્મનું, પૂજા કરવી ત્યાંય. ૨

ગીતિ છંદ

આનંદમૂર્તિ પ્રભુની, કર પદ ઉર મુખ આનંદમય જેતું;
 ખટ સ્થાનમાં ધારી, આવાહન પછી પૂજન છે તેતું. ૧
 ઈશ્વરનો ઈશ્વર જે, દેવતણું જે દેવ એક કહીએ;
 મૂળ પિતા સર્વેનો, એવું જાણી પૂજનમાં રહીએ. ૨
 ખટસ્થાનક જે વણ્યા, તેમાંનું જે અનુકૂળ આવે;
 આવાહન ઉચ્ચારી, વળતી પૂજન કરવું ત્યાં ભાવે. ૩
 પુરુષસૂક્ત ઋગ્વેદે, સોળ ઋચાનું જે છે તેમાંથી;
 એક એક ઉપચારે, એક એક તો ઋચા ભણે ત્યાંથી. ૪

ચોપાયા છંદ

આવાહન તો પ્રથમ ઋચાએ, દ્વિતીએ આસન દીજ,
 ત્રીજી ઋચાએ પાંચ સમર્પી, અર્ધ ચોથીએ ક્રીજ;
 પંચમીએ આચમન આપીને, સ્નાન છઠીએ રીત,
 સાતમીએ તો વસ્ત્ર સમર્પણ, આઠમીએ ઉપવીત. ૧
 નવમીએ તો ચંદન અર્પી, પુષ્પ દશમીએ દીજ,
 એકાદશીએ ધપસમર્પણ, દ્વીપ દ્વાદશીએ કીજ;
 તેરમીએ નૈવેદ્ય ધરાવી, નમસ્કાર ચૌદમીએ,
 પંદરમીએ કરી પ્રદક્ષિણ, સોળમીએ પછી નમીએ. ૨
 એ સોળે ઉપચારે પૂજન, કરતાં ભક્ત કહાવે,
 સકળ મનોરથ પૂરે તેના, સર્વ સંકટ ના આવે;
 આવાહન કરી પ્રભુને પૂજે, તે પ્રભુ પૂજા લે છે,
 જળ આદિક તો જડ છે માટે, આસન ઠામે એ છે. ૩
 પ્રભુ આવાહન કરી ન જાણે, જડ પૂજે જડ પ્રાણી,
 કરે જીવતાસુધી પૂજા, કૃણ ના મળે અકાણી;

પ્રેમ સહિત પ્રભુને નમે, ગણિત થાય અહંકાર;
 અહંકાર-પરવત જતાં, મોક્ષ હોય નિરધાર. ૯
 વંદનભક્તિ વિશ્વને, છે વશની કરનાર;
 છોટમ પ્રભુને વશ કરે, સંસાર નહિ લગાર. ૧૦
 ઇતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે વંદનભક્તિનિરૂપણે નવમ કિરણ:

કિરણ ૧૦ મું-દાસ્યભક્તિ

દોહા

દાસ થઈ રહે પ્રભુતણે, કરે નડાઇની આશ;
 અધીન થઈ રહે ઇશને, એ કહીએ હરિદાસ. ૧
 સ્વભાવથી જીવે સહુ, છે ઈશ્વરના દાસ;
 ગર્વ ધરે સ્વામી તણે, નરકે હોય નિવાસ. ૨
 પોપણ આપે તે પ્રભુ, તેથી જીવે જીવ;
 તે માટે ઈશ્વર તણા, જીવે દાસ સદૈવ. ૩
 ઉદ્ધિજી ઉગે જટલાં, ઉચું જોતાં જાય;
 તેના પોપણકારણે, ધન પ્રેરે હરિરાય. ૪
 જંગમ જાતિ માત્રને, છે ધનનો આહાર;
 તો મિથ્યા શો ધારવો, સ્વામીપણનો ભાર. ૫
 અવની અધર ધરી શંકે, કરે સૂર્યનું કામ;
 તે પ્રાણી ધારી શંકે, સ્વામી એવું નામ. ૬
 દેવતાણા અધિદેવનો, હું સદાય છું દાસ;
 એવું ધારે જીવ તો, નડે ન માયાપાસ. ૭
 ઈશ્વરનું ધાર્યું બને, જીવનું ધાર્યું ન થાય;
 તો તિર્જલિયા જીવથી, સ્વામી કેમ થવાય. ૮
 દેહ ગેહ ક્ષેત્રાદિનો, સ્વામી તો જગરાય;
 જીવે તેના દાસ છે, જે આપે તે ખાય. ૯
 પશુ જીવ સર્વે કલા, પશુપતિ ઈશ્વર એક;
 એમ પાશુપત શાસ્ત્રમાં, જોતે કર્યો વિવેક. ૧૦
 પશુપતિ-આત્મા વશ રહી, જે આપે તે ખાય;
 એમ જીવનું પશુપદું, જગપ્રખ્યાત જણાય. ૧૧

કુંડળિયા છંદ

હરિનાયા સુખે તરે, જે જે હરિના દાસ,

ચંદન પુષ્પ પ્રભુતણાં, તેનો લેઈ સુવાસ;
 તેનો લેઈ સુવાસ, પ્રસાદી પ્રભુની પામે,
 તેથી પાવન થાય, બાય તે વૈકુંઠધામે;
 છોટમ સ્વામીન યાય, હોય જન બહુડાયા,
 જન જન હરિના દાસ, તરે સુખે હરિભાયા. ૧
 અનંત જન્મે ઉપજે, જો સાચો વિશ્વાસ,
 કરે જોડી પ્રાણી કહે, હું છું હરિનો દાસ;
 હું છું હરિનો દાસ, અર્થ સહુ તેના સીધ્યા,
 તમ તીરથ ને યાગ, ઘોઠિયા તેણે કીધા;
 છોટમ પદ્મપુરાણુ વિષે ભાખ્યું ભગવતે,
 સાચો દદે વિશ્વાસ ઉપજે જન્મ અનંતે. ૨
 દાસ બ્રહ્મનો ના બને, તેને બંધન હોય,
 રાગ રહે સંસારમાં, બંધન કહીએ સોય;
 બંધન કહીએ સોય, તરે નહિ ભવજળા તેવા,
 માટે દાસતા ભાવ, ધરે છે બ્રહ્મા જેવા;
 છોટમ મુનિઓ માત્ર, આશરે કરે વિભુનો,
 બંધન પામે તેહ, દાસ નવ બને પ્રભુનો. ૩
 કર્તાની ઈચ્છા થકી, બનિયો સૃષ્ટિ બનાવ,
 સર્જ્યો જીવ ઈશ્વરવિષે, સ્વામી સેવક ભાવ;
 સ્વામી સેવક ભાવ, સદા સંબંધજ સાંધ્યો,
 પોણા કરવા પિંડ, બંધ બ્રહ્માંડે બાંધ્યો;
 છોટમ પ્રભુના નિયમ, વિચારે પડશે પ્રીછ્યા,
 બનિયો સૃષ્ટિ બનાવ, કરી કરતારે ઈચ્છા. ૪
 જન નેત્રે નિરખી ચંકે, હોય સૂર્યનો ભાસ,
 તેમ વાયુ વૈરાટનો, પોષે શ્વાસોસ્વાસ;
 પોષે શ્વાસોસ્વાસ, અગ્નિ જળ અવનિ આવે,
 જીવ દેહનાં ભૂત, મહાશૂતોને ધાવે;
 છોટમ સેવક સેવ્ય, પરસ્પર જોડે પરખી,
 હોય સૂર્યનો ભાસ, ચંકે જન નેત્રે નિરખી. ૫
 ઈશ્વર સહુને સેવ્ય છે, સેવક જીવ સમરત,
 તે પ્રભુ તણી કૃપા વિના, થાય જીવનો અસ્ત;
 થાય જીવનો અસ્ત, સર્વ સુખદાયક સ્વામી,

ધરી દાસ્ય અભિમાન, સેવિયે મસ્તક નામી;
 છાટમ માનવ વિના, બુદ્ધિ નથી આપી બહુને,
 સેવક જીવ સમસ્ત, સેવ્ય છે ઈશ્વર સહુને. ૬
 પરમ ધર્મ છે ભક્તનો, દાસ ભાવના જેહ,
 સ્વામીના અભિમાનમાં, ખત્તા ખાશે તેહ;
 ખત્તા ખાશે તેહ, પીડશે માયા પૂરી,
 ધણી થતા તો દ્વંદ્વ, મયવશે શક્તિ શૂરી;
 છાટમ સ્વામી ચાય, હોય કરતાર જગતનો,
 દાસભાવના જેહ, ધર્મ એ પરમ ભગતનો. ૭

દોહા

સ્વામીનું હિત આચરે, ગુણ સ્વામીના ગાય;
 કહ્યું કરે સ્વામીતણું, દાસ તેજ કહેવાય. ૧
 ઇતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે દાસ્યભક્તિનિરૂપણે દશમ કિરણ:

કિરણ ૧૧ મું-સખ્યભક્તિ

ગીતિ છંદ

જનમ જનમનો સંગી, સખા જીવનો છે ઈશ્વર સાચો;
 મરણ પછી નથી મળતો, તે સરવેનો સખ્યભાવ કાચો. ૧
 મિત્ર મળે તે વારે, પ્રેમતણું પણ ઉત્પાદક ભણીએ;
 સખ્યભાવ પ્રભુ સાથે, ભક્તિમાં પણ શ્રેષ્ઠ કરી ગણીએ. ૨
 સમાન હોય આચારે, સમાન લક્ષણ મળતાં હોય જ્યારે;
 વ્યસને તથા વિચારે, અને મિત્રતા તે સાથે ત્યારે. ૩

દોહા

ઈશ્વર તો સર્વજ્ઞ છે, જીવ ધણો અરૂપજ્ઞ;
 કેમ અને એ મિત્રતા, જુઓ વિચારી તજ. ૧
 બ્રાહ્મણ ને ક્ષત્રિય તણા, છે જૂદા આચાર;
 સજ્જનતાના ગુણવડે, અને મિત્ર બહુ સાર. ૨
 ઈશ્વર જમ પવિત્ર છે, તેવો જીવ પવિત્ર;
 અને વધે જો સુજનતા, તો બહુ હોયે મિત્ર. ૩
 સત્ય એજ ગુણ શ્રવણો, જીવ વિષે જો હોય;
 ત્યારે ખતશે મિત્રતા, સંશય ન ધરો કોય. ૪
 મિત્ર કરે છે મિત્રને, જેવા બહુ ઉપકાર;

તેણે ઈશ્વર જીવમાં, જોને કરી વિચાર. ૫
 યુદ્ધ્ય કર્મ અર્પણ કરે, ઈશ્વરને જન બેઠ;
 જનને નિબધાપી કરી, સુખ આપે છે તેહ. ૬
 કૃપા કરીને જીવને, ગુણ પોતાના બેઠ;
 જ્ઞાન વિરાગને મુજબતા, આપે છે પ્રભુ એહ. ૭
 કૃપા કયા ઉદારતા, વિન સ્નાય ઉપકાર;
 એવા ગુણથી પ્રભુતાથી, સમતા હોય નિર્ધાર. ૮
 વળી જીવને તારવા, કૃપા કરે જગદીશ,
 ધર્મોદ્ધિક ગુણ આપના, બધા કરે બક્ષીસ. ૯
 એવી થાય સમસીલતા, બને મિત્રતા સાર;
 શરણુ થયેલા જીવનો, તરત કરે ઉદ્ધાર. ૧૦
 શરણુગતવત્સલ વળી, શરણુગત પ્રતિપાળ;
 શરણુગત કરી હરિ, સદા કરે સંભાળ. ૧૧

મનહર છંદ

શરણુ આવેલા તણું પાપ સહુ માફ થાય,
 શરણુ આવેલા તણું સંકટ તે હરે છે;
 શરણુ આવે છે તેને સારા ગુણ આપે સહુ,
 પરમકૃપાળુ પ્રભુ પોતા બેઠો કરે છે;
 જન સોંપે કર્મ સહુ શક્તિ મુક્તિ આપે પ્રભુ,
 અપાર સંસારવારિ તેથી જીવ તરે છે;
 છાટમ પૂરવ તણે મિત્ર પ્રભુ મળે તે તો,
 જગતમાં ભક્ત થાય સર્વ યશી સરે છે. ૧
 જીવને બધન થયું નિપયોના સ્વાદ થકી,
 પૂરવતો સાચો સખા મૂક્યો છે વિસ્તરીને;
 અનેક કલપ થયા ભગ્યો ભવસાગરમાં,
 પાપના સંભાર ભરી ધર્મ ગયો હારીને;
 જન્મ મરણુ થાય પીડા તેહ તો સહી નબળ,
 જમતણા દૂત ધણા ધાક્યા ખાર મારીને;
 છાટમ વિકાર તણ પ્રભુને શરણુ થાય,
 દીનબંધુ કયા આણી તરત લે તારીને. ૨
 વેદમંદિરે વૃદ્ધેહ ઉપર બે પંખી કણ,
 સરખા સુખખાણા સખા મુખરાલી છે;

એકે તો તરુનાં ફળ ચાખ્યાં ચિત્ત ચાહી કરી,
 લપટાયો લાલચમાં વિષયવિલાસી છે;
 સખાને વિસારી રહ્યો જડની અહંતા ધારી,
 પોતાના પવિત્ર ગુણ ગયા સર્વ નાશી છે;
 છોટમ સંસારી ફળ ચાખ્યાં નહિ ચાંચ ભરી,
 અળગો અખંડાનંદ ઈશ્વર ઉદાસી છે. ૩

છપચ છંદ

પડયો ગળીમાં હંસ, થઈ ગઈ કાળી કાયા,
 દેખી તેના મિત્ર, કાચ પાસે નવ આયા;
 કાગતણા કુળ સાથ, રાગ બાજયો છે એને,
 મળ્યો ગુરુ બગ કાચ, તત્ત્વ સમજાવ્યું તેણે;
 અહં હંસ એમ જાણુને, કાયાની કાળપ જશે,
 બગાડુર કહે આ હંસલા, તું તારે રૂપે યશે. ૧

કહેતાં હું હું હંસ ગયાં બહુ વર્ષો વીતી,
 થયું ન ઉજ્જવલ અંગ, કાગની તજ્યો ન રીતિ;
 વળતી મળિયો વૃદ્ધ, હંસગુરુ તેને આવી,
 શમ દમ સાધન સાથ, જ્ઞાનગંગા ન્હવરાવી;
 તેથી તેના અંગનો, રયામ રંગ સધળો ટૂંક્યો,
 ઉજ્જવળતા આવ્યા પછી, પૂર્વસખા ભેળો બાજ્યો. ૨

અહંબ્રહ્મ છું એમ, મુખે કુગુરુ કહેવરાવે,
 *મળ વિશેષ આવરણ, દોષ ત્રણ દૂર ન બાવે;
 કરે ભાવતા ભોગ, વિષય આસક્તિ ન છૂટે,
 કરે કુકર્મ અનેક, સ્નેહનો પાસ ન તૂટે;
 અજ્ઞાનધડી અંબથલા, તે અંધાસરખા થઈ કરે,
 છોટમ સાચા ગુરુ મળે, તે જ્ઞાનતાણું અંજન કરે. ૩

ઢાહા

સખા મેળવે સદ્ગુરુ, પૂરણ બાજે પ્રીત્ય;
 રાતદિવસ ભેળા મળે, એજ સખાની રીત્ય. ૧
 પૂર્વસખાને જીવડો, કરી રહ્યો છે પૂડય;

* મળ, વિશેષ અને આવરણ, આ ત્રણ અંતઃકરણના દોષો છે. નિઃકામ કર્મથી મળ દૂર થાય છે, ઉપાસનાથી વિશેષ દૂર થાય છે અને જ્ઞાનથી આવરણ દૂર થાય છે.

સખા થયો જડ દેહનો, ખાંધી ન મૂકે મૂઠય. ૨

છપય છંદ

કેસરી તણો કુમાર, અબની સગે હળિયો,
ખાવા લાગ્યો પાન, રહ્યો નહિ તેથી બળિયો;
મળ્યો સિંહ ગુરુ કોય, ચડપ દીધો ચેતાવી,
ગયું સકળ અજ્ઞાન, મિત્રને મળિયો આવી;
એમ ખરા સદ્ગુરુ મળે, આપ જણવે જીવને,
સ્નેહ તણ જડવર્ગનો, પછી સવ મેળવે સિવને. ૧

ધોર તિમિર અજ્ઞાન, જીવ આંખે અવરાયું,
બૂલી ચેતન આપ, આપ જડને દરસાયું;
મળે સદ્ગુરુ કોય, જ્ઞાનનું અંજન આંખે,
હથાડી દે આંખ, મેલ વળી મનનો માંખે;
એવા ગુરુને હું નમું, ગુરુગીતા મધ્યે કહ્યું,
સંકર કહે ઉભયા સુણો, તે નરનું બંધન ગયું. ૨

સખાપણું પ્રભુ સાથે, નથી જ્યાંસુધી જનને,
લાંસુધી એ જીવ, સખા માને છે તનને;
સાચા સદ્ગુરુ હોય, બ્રહ્મસંબંધ કરાવે,
અર્પે તન મન પ્રાણ, દોષના કોય હરાવે;
જય અહંતા જડતણી, પછી બ્રહ્મભાવના થાય છે,
જડ અરપી જગદીશને, એમ બંધન ટળી જાય છે. ૩

દોહા

સખા સત્તાતન જીવનો, એ છે ઈશ્વર રાય;
અન્ય સખા સંસારના, અતે અજ્ઞા જાય. ૧
જે જે અનુકૂળ જીવને, તે તે વસ્તુ તમામ;
સરજ છે સદિવિષે, જુઓ સખાનાં કામ. ૨
આપી જીવને ઈદ્રિયો, કરવા વિધિવિધ ભોગ;
તેવો સહુ સદિ વિષે, કરી રાખ્યો સંભોગ. ૩
આંખો આપી જીવને, તેમ સૂર્યમાં તેજ;
તેથી જીવ દેખી શકે, ખરા સખા છે એજ. ૪
મહારાજ મેવા રચ્યા, ખટરસ ભરિયા માંય;
જીવ્યા આપી જીવને, તે સુખ લેવા લાંબ. ૫
કસ્ટૂરી ચંદન વળી, પુષ્પો માંહી સુગંધ;

નાથે સરજી નાસિકા, સધળો એમ સખધ ૬
 ભક્ત કર્યો બહુ ભાતિના, તો દીધા છે દંત,
 પરમ કૃપાળુ મિત્રના, છે ઉપકાર અનંત. ૭
 જે જે જોઈએ જીનને, અન્ન ઉદક આધાર,
 પૂરું પાડે પ્રીતથી, ધન્ય સખા કરતાર ૮
 કીધા વસ્ત્ર કપાસમાં, કીટવિષે વળી હીર,
 બુદ્ધિ આપી જીનને, ચતુર બનાવે ચીર ૯
 એવા એવા અતિધણા, સખા તણા ઉપકાર,
 તેને ભૂધી અન્યસું, પ્રીતિ કંઈ ગમાર ૧૦
 મેઘ મોઝલી મહાપ્રભુ, પોષે સહુ પરિવાર,
 ખૂલે તે ભગનતને, ધિક તેનો અનતાર ૧૧
 ઉપકારો એ મિત્રના, કહેતા નાવે અંત,
 સખા જીનને કારણે, રચના રચી અનંત ૧૨
 અરેજીવ આજસ તજી, સખ્યભક્તિ સંભાળ્ય,
 પરમ મિત્રને પ્રેમથી, નિર્મળ દષ્ટે ન્યાળ્ય ૧૩
 ઇતિ શ્રીભક્તિલાસ્કરે સખ્યભક્તિનિરૂપણે એકાદશ કિરણઃ

કિરણ ૧૨ મું-આત્મનિવેદન-ભક્તિ

ગીતિ ૭૬

તન મન ધન નહિ તારું, ઈશ્વરનું છે સરજનું એ તો,
 માન્યુ જીનડે મહારું, તેથી બંધન પામ્યો છે તે તો ૧
 પ્રભુને અર્પણ કરવું, આત્મનિવેદન એ ભક્તિ કહીએ,
 આત્મા પણ પોતાનો, તે પણ પ્રભુનો સરજનો લહીએ ૨

કુંડળિયા ૭૬

ઈશ્વરને અર્પણ કરે, માત્ર વસ્તુ માત્ર,
 મમતા તૂટે મન વક્રી, ગળે ગર્વના ગાન,
 ગળે ગર્વના ગાન, પાન તે બનશે પૂરે,
 પ્રભુને વસ્તુ સર્વ, સમર્પે તે બન શૂરે,
 છોટમ અંતર શુદ્ધ, ઝળમ્તું જેવું દર્પણ,
 માત્ર વસ્તુ માત્ર, કરે ઈશ્વરને અર્પણ ૧
 મારું મારું માનતા, માનવને મદ થાય,
 જો મણે જગદીશનું, તો મમતા ટળી જાય,

તો મમતા ટળી જાત, કોઈ શુદ્ધ ને ધન દારા,
 પ્રભુનું મણતા એહ, સહ પ્રભુ સામે ધ્યારા
 ઓટમ સદિતાણે, વાણી તો એકજ ધા,
 માનવને મદ થાય, માનતા માઝ માઝ ૨
 ધનજેવન કુન ગજમદ, જે શુભનો મદ થાય,
 કહે છે ભક્તિભાષ્યમા, ભગવત ભૂલી જાય,
 ભગવત મૃતી જાય, અનિ. રી એથી હાનિ,
 પામર વાય પિશાચ, ગમાવી જે શુદ્ધગની
 ઓટમ હરિને મન, સમર્પી મહે છે સમ્પાન,
 જે શુભનો મદ થાય, રાજમદ કુળ વન તેવન ૩

હનખા ૮૬

બ્રહ્મ ધન ધામ ને વસે વાહન નળી, વૃદ્ધ પનુ આદિ સ પતિ સારી
 દૃષ્ટપદારથ માન છે જેટલું, લક્ષ્મીનું રૂપ લેજે ત્રિચારી
 લક્ષ્મી પ્રેરે ધણી જનતા છે નહિ, સનામી લક્ષ્મી તણે છે મુદારી,
 ઓટમ સર્વ અર્પણ કરે ગ્યામને, દોષમા ના પડે દેહધારી ૧
 બ્રહ્મપદારથ જગતમા જેટના, પનન પાનક અને પૃથ્વી પાણી,
 જીવતુ જીવન થાય છે તેવડે, નૂ. મા ંગી મોજ માણી
 રાગ ને રોક અતાપ તેથી સહે, પાપને પાશ બંધાય પ્રાણી
 ઓટમ સર્વ સમર્પી અળગા મહે, પ્રીતથી પાગમે ચક્રપાણિ ૨
 અશન ને વમનની આનંદિય જેટલું, તેટલું અર્પણ તરત રુ,
 અર્પણ થાય તો પાપ અડતુ નથી, નાચને સર્વ નેવેવ ધરતુ
 જીવ છે દાસ અધિગર પગ્માનો, બલ અપણ કરી પેટ ભરતુ
 ઓટમ સર્વની જય મમતા મગી, સુખનડે સ સુતિ તોય તરતુ ૩

શેહા

કાચ કહે અર્પણ મરી, પાછુ ના લેનાય
 દીમે અર્પે દોન પપ્પ, તે લીધે ના જાય ૧
 બીજે કહે ભગવતને અર્પણ છે જેહ,
 નસા. જાણી લીજિયે, પનિન વારો દેટ ૨
 એક દાસ હે છે અમે, હિંમતના લેનાર
 તેથી માયા પ્રલની, નડતી નથી વગાર ૩
 નસ વેણા ને વળી ચહન કૂતના દાર,
 વસે તમાગે છુ પ્રભો, વાગણુનો કરનાર ૪

બળિરાયે અર્પ્યા પછી, પાછું ન ગ્રહ્ય કાંય;
એવા બે મત ચાલતા, દીસે દુનિયામાંય. ૫
વલુ અર્પે ઈશ્વર તણો, છે સદિમાં માલ,
પણ મમતા જનની મટે, અર્પે ઉપજે વહાલ. ૬

હયય છંદ

કૃપણે ગીતા માંય, કહ્યું અર્જુનને એવું,
જે જે સુકૃત થાય, અર્પે તું મુજને તેવું;
દાન હોમતપ જાપ, કર્મ સહુ અર્પણ કરજે,
નહિ દાગે કાંઈ પાપ, સદા સુખિયો થઈ કરજે,
સતકર્મે કરી અદ્ય સુખ, જે માગે છે તે મૂઠ છે,
જે મુજને અર્પણ કરે, તેનું ફળ ખહુ ગૂઠ છે. ૧

મંદ બુદ્ધિની પાસ, હોય ધન ઝાંઝું જ્યારે,
અનરથ કરે અપાર, જાય છે ફાટી સારે,
ફરે થઈ મદ અંધ, કર્મ બંધનનાં કરશે,
જથી ઉપજે પાપ, એજ ક્રમે વાપરશે,
ગમે તેવો પણ જીવ છે, સ્વભાવથી વિહ્વળ સહી,
મળ્યા પછી ચિત્ત તેહનું, ઉન્મારગ જશે વહી. ૨

સુમતિ હોય સુપાત્ર, હોય ધન આપ્યું એને,
ઉપજે પુણ્ય અપાર, તેમ વાવરશે તેને;
એમ બ્રહ્મને કર્મ, હોય આપેલું જ્યારે,
અક્ષય સુખ અંબાર, બ્રહ્મ આપે છે ત્યારે;
માટે શિવગીતા વિષે, શંકર પણ એવું કહે,
જ્ઞાનીને ધન આપતાં, કોટીગણું ફળ તે લહે. ૩

કર્મ સુભાસુભતણાં, થાય ફળ સારાં નરતાં,
બંધન ન કરે કાય, બ્રહ્મને અર્પણ કરતાં,
માટે અર્જુન સર્વ, કર્મ અર્પી દે મુજને,
વળતી બંધન કાંય, નથી થવાનું તુજને,
અર્પણ મંત્ર પુરાણમાં, જોતાં અર્થ એવો જડે,
સર્વ કર્મ અર્પણ કરી, હવે ચાલીશ વિભુ આજ્ઞાવડે. ૪

પત્ર પ્રપ્ત ફળ તોય, ભક્તિથી અર્પે જ્યારે,
તેનો અંગીકાર, કરે છે શ્રીહરિ ત્યારે;
ભક્તિવિનાનું કાંય, હોય અર્પેલું જેનું.

કરે ન અંગીકર, થાય છે નિષ્કળ તેનું;
 માટે ભક્તિભાવથી, સજ્જનને રહેવું સદા,
 સર્વ પ્રભુને સોંપતાં, બંધન નહિ આવે કદા. ૫

રાસઉપાસી આજ ગુરુઓ બહુ છે એવા,
 સેવક પાસે સર્વ, કરાવે અર્પણ તેવા;
 દારા સુતા સમેત, દેહ ધન અર્પી દે છે,
 રાતે ઝાંના રાસ, પછી તે ગુરુ રમે છે;
 ગુપ્તનામી ગુરુઓ ચક્રી શિષ્ય વ્યભિચારી થાય છે,
 બ્રહ્મસંબંધ અમે કર્યો, માની બહુ મકલાય છે. ૬

કરવો બ્રહ્મસંબંધ, કહ્યો વેદાંતે એવો,
 સ્થૂલ દેહ બ્રહ્માંડ તત્ત્વમાં અર્પી દેવો;
 હિરણ્યગર્ભની માંય, દેહ સૂક્ષ્મને ધરવો,
 અન્યાકૃતની માંય, પછી કારણદેહ ભરવો;
 આત્મા પરમાત્માવિષે, પછી એક યદને રહે,
 જીવ મળે જગદીશને, બ્રહ્મસંબંધ તેને કહે. ૭

સોરઠા

નવધા ભક્તિ એહ, શાંડિલ સૂત્રે જ કહી;
 તારે ભવજળા તેહ, ચાણા નર સમજી સમે. ૧

જે નવમાંથી એક, ઉત્તમ રીતે આચરે;
 ઉપજે પરમ વિવેક, પરમેશ્વરને પામવા. ૨

આદર્શ જન કોય, નવમાંથી વળી એકને;
 પરા પામશે સોય, ભેળો થાશે બ્રહ્મમાં. ૩

હોય બ્રહ્મસાયુજ્ય, જે પ્રકટે ભક્તિ પરા;
 મનના શમે મનોજ, લહરી શમે સમુદ્ર છે. ૪

ધૃતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે આત્મનિવેદન-ભક્તિનિરૂપણે બ્રાહ્મ કિરણ:

કિરણ ૧૩ મું-ભક્તિસ્તુતિ

દોહડા

કાયા ને વાયા વળી, ત્રીજું છે મન જહ;
 પાપ પુણ્ય હોય જીવને, તણ પ્રકારે તેહ. ૧

સ્વયંગમ હંદ

કાયાથી હોય પાપ થયેલાં જટલાં,

કાચિક પુણ્યે જાય તતક્ષણ તેટલા,
 વાચાથી જે પાપ થયા હોય પ્રાણીએ,
 વાચિક પુણ્યે જાય જરૂર જાણીએ ૧
 મનથી હપજ્યા હોય પાપ જે માનસી,
 તેતો સધળા જાય બ્રહ્મના ધ્યાનથી,
 માટે તેનું ધ્યાન નિરંતર કીજીએ,
 ટાળી મનોવિકાર ચિત્ત સ્થાં દીજીએ ૨
 જે જન મુદ્દર્તમાત્ર ધ્યાન પ્રણીતું ધરે,
 કાટિ જન્મના પાપ ભરમ પોતે કરે,
 નિરાકાર પરબ્રહ્મ ન આરે ધ્યાનમાં,
 શાણા સમજે કાય ગુમતી સાનમાં ૩
 તે માટે સાકાર થયા તણુ જાણીએ,
 કણુ પુરાણે રૂપ દ્વયમાં આણીએ,
 સગુણ ધ્યાનથી સર્વ સિદ્ધિઓ થાય છે,
 પરચાથી જગમાહી ઘણુ પૂજાય છે ૪
 જે રૂપે ઝકાર વચેલો આપ છે,
 જડ ને ચેતનરૂપ સર્વમાં વ્યાપ છે,
 અક્ષરખિંડ કાય નથી વળી જેહને,
 નિર્ગુણ પૂર્ણબ્રહ્મ જાણીને તેહને ૫
 અક્ષરખિંડ સમેત વદાયે વાણીએ,
 અક્ષરબ્રહ્મ અનંત તેહને જાણીએ
 અકાર આદિક તણુ વર્ણ છે જેહને
 પચે દેવ સ્વરૂપ કલો છે તેહને ૬
 પચદેવમય આપ સમ્યક્દાનદ છે,
 ભમે ગણીને ભેદ તે ભક્તિમદ છે,
 પચદેવતુ ધ્યાન ધરે સુખ વાય છે,
 તેમાં વિષ્ણુ નિશેષ સર્વનો રાય છે ૭
 વિષ્ણુભક્તિ માહી ખાધ નથી આવતો,
 માટે સહુને એજ દેવ છે કાવતો,
 શિવ બ્રહ્મના ભક્ત અસુર જે જે હતા,
 કરી વિષ્ણુનું વેર નારા પામ્યા છતા ૮
 આણી દહ અનુરાગ નિષ્કામે ધ્યાય છે,

ધ્યાતા દ્યેયસ્વરૂપ સઘ થઈ જાય છે;
માટે ધરવું ધ્યાન અહોનિય શ્રદ્ધાનું;
શ્રદ્ધારૂપ થઈ જાય ટળે દુઃખ કર્મનું. ૯

દાહા

ક્રીટ ભૂંગના ધ્યાનથી, ભૂંગરૂપ થઈ જાય;
જીવ શ્રદ્ધાના ધ્યાનથી, શ્રદ્ધાસ્વરૂપી થાય. ૧
પરાભક્તિ ઉપજ્યા વિના, રહે ન નિશ્ચલ ધ્યાન;
તે માટે ભક્તિ પરા, છે સહુથી બળવાન. ૨
મન વાણી કાયાવડે, નવધા ભક્તિ થાય;
આત્મા કેરે સ્નેહ તે, પરાભક્તિ કહેવાય. ૩
આત્મામાંથી એકલો, ઉઠે સ્નેહ તરંગ;
પરમાત્મામાં જઈ મળે, એથી ઉપજે રંગ. ૪

છરપા

શ્રવણ કર્ણથી થાય, વહે કીર્તન તે વાણી,
સ્મરણ ચિત્તથી થાય, સજે સેવા તે પાણિ;
અર્ચન કરથી હોય, કરે છે વંદન કાયા,
તનમનથી હોય દાસ, રીઝવે ત્રિભુવન રાયા;
વળી સખાભાવ બુદ્ધિ ધરે, આત્માને અર્પણ કરે,
કહે છોટમ તનમન વચનથી, નવધા ભક્તિ આચરે.

દાહા

વિગતે તન-મન-વચનની, ક્રિયાવડે એ થાય;
માટે નવધા ભક્તિને, ક્રિયાભક્તિ કહેવાય. ૧
પરાભક્તિમાં નહિ ક્રિયા, જે છે પ્રેમસ્વરૂપ;
જણાય નહિ બાહર જરા, માટે એજ અરૂપ. ૨
ક્રિયારહિત જ્યમ જ્ઞાન છે, ત્યમ પરભક્તિ હોય;
સ્નેહ એક પરશ્રદ્ધાનું, ત્યાં ક્રિયા નહિ હોય. ૩
સ્નેહ મટાડે ભિન્નતા, સ્નેહે સહુ દુઃખ જાય;
આત્મા પરમાત્માવિષે, એકમેક થઈ જાય. ૪
બાહ્યક્રિયા દેખાડતા, ભક્ત બની પૂજાય;
પરાભક્તિ તો તેહને, સ્વપ્રામાં નવ થાય. ૫
પૂજવાને કારણે, ભક્તિ કરે છે જોડ;
વેશધારી એ ભક્ત તો, મક્ત ન થાયે તેહ. ૬

મનહર હંદ

નામ રૂપ ગુણ લગી નવધાનો રહે નેમ,
 પરાભક્તિ એ તો પરબ્રહ્મની પૂજરી છે;
 દશવિધિ નાદ તણે વાદ પ્રભુ આગે કરે,
 જળહળ જ્યોતિ તણી આરતી ઉતારી છે;
 અમૃતની ધારા સિંચે અખિલ શરીર માંહી,
 પોપે સહુ તત્ત્વોને એ પ્રભુતણી ધ્યારી છે;
 છાટમ એ પરાભક્તિ આવે જના ઉરમાંહી,
 એવા જન હોય તેને વંદના અમારી છે. ૧
 પરાભક્તિ મહાગણી જન હોય ચોકે બણી,
 જ્યોતિ ઉપજે છે વાણી જનાડે છે પ્રાણીને;
 પિંડ કેરી પાર પૂરો કરીને જોતાં વિચાર,
 તાકી જોતાં તાર ચઢી બેટે ચક્રપાણીને;
 છાટમ સહાય જને મળે રૂડા ગુરુચાય,
 તેનો શ્રમ સહુ બય ભુક્તિને પિછાણીને;
 અકળ અપાર બધે ભાસે શ્રદ્ધા નિરાકાર,
 મનના વિકાર મટે પરાભક્તિ બણીને. ૨

હંદનહંદ

કાય કરે જપને તપ કાટિક, કાયક નેમ નિરંતર પાળે;
 કાય અટાટ કરે અવનીતળ, હામ ભરી ચઢી બયહિમાળે.
 કાય કરી અપવાસ સહેડુ ખ, તુચ્છ ઉપાય કરીતન બાળે,
 છાટમ પ્રેમવિનાન મળે પ્રભુ, મૂળ તણી ભમિયે શીદ ડાળે. ૧
 દેહ દમે નહિ દેવ મળે પણ, દેહશકા નિજ દેવ છે ન્યારો,
 સ્થૂળશકી પર સૂક્ષ્મથી પર, કારણથી પર છે કરનારો.
 ૧ ગુરુ જ્ઞાનવડેજ જડે પછી, પ્રેમકરી ભજ્યે પ્રભુ ધ્યારો,
 છાટમતો હરિ હોય હસ્તામલ, તત્ત્વમસિતણો લક્ષ્યવિચારો. ૨
 લક્ષ્યવિષે નહિ ભેદ કર્યો પણ, પક્ષવિષે બહુ ભેદ પડે છે,
 વ્યાપક છે પણ માપ કરે શડ, વાદ કરી બહુ લોક લડે છે.
 પંથ વિષે પચીને રહે પામર, ગોઠવણી કરી અંથ ધડે છે,
 છાટમ જે પરબ્રહ્મ લબ્ધ નહિ, તેનર કાળને હાથ ચડે છે. ૩

ઈતિ શ્રીભક્તિલાસ્કરે ભક્તિસ્તુતિનામ ત્રયોદશા કિરણ:

કિરણ ૧૪ મું-ઈશ્વરાવતાર

હરિગીત ૭૬

સૃષ્ટિતાણા આરંભમાં પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ થયા,
જળ માંહી કીધું અયન તેથી દેવ નારાયણ કહ્યા;
તે જળવિષે એક અંડ પ્રકટ્યું હિરણ્યરૂપ તમામ છે,
તે મધ્ય પ્રકટ્યો પુરુષ તે હિરણ્યગર્ભજ નામ છે.
તે હિરણ્યગર્ભે સ્તુતિ કરી સાં પ્રકટ પુરુષોત્તમ થયા,
ઉપદેશ કરવા ચતુર્મુખને શ્લોક સાં આરે કહ્યા;
આં કાર્ય-કારણરૂપ સૃષ્ટિ સર્વ જે દેખાય છે,
તે થકી પહેલો હું જ છું એ મુજ થઈ સહુ થાય છે.
એ સર્વનો લય થાય છે પણ હું જ રહું છું એકલો,
અવિનાશી અક્ષર જણ્ય મુજને તોજ તું યાશે ભલો,
આ શબ્દનોજ વિચાર કરતાં બ્રહ્મ એક સદાય છે,
અદ્વૈત વ્યાપક દેહ વર્જિત શુદ્ધ ચિદ્ધન રાય છે.
વળી શ્રીભગવાન કહે છે દેવને શિર કાળ છે,
મારે વિષે તો તે નથી જેની સરવને કાળ છે;
છે દેવ ઈશ્વર જગતના મારાજ ઈશ્વર તે નથી;
સરવે તણે કરતાર હું છું પરમ સમરથ સરવથી.
સત્વાદિ ગુણ ને પ્રકૃતિ મહત્ત્વને અહંકાર જ,
વળી સોજ થાય વિકાર તેના પદારથ બહુ નીપજ;
જે જે પદારથ જગતમાં વચને કરી કહેવાય છે,
તે સર્વથી હું ભિન્ન છું મુજવડે સર્વે થાય છે.

દોહા

ભગવાને એવું કહ્યું, બ્રહ્મા પ્રત્યે જ્ઞાન;
વળતી તે ભગવત થયા, આપે અંતરધાન. ૧
જ્યાં જ્યાં કારજ જગતમાં, જેમ પડે જે વાર;
તે તે વેળા તે કરે, આપ ધરી અવતાર. ૨
નિરાકાર પરબ્રહ્મ તે, થઈ આવે સાકાર;
તે સધળા કહેવાય છે, ઈશ્વરના અવતાર. ૩

ચોપાઈ ત્રિતાલ

જગત રચવા ઈચ્છે જ્યારે, ધરે રૂપ પ્રકૃતિનું ત્યારે;
મહત્ત્વને આદે બેહ, ધારે સોજ કળાનો દેહ.

પંચવાયુ દેંદ્રિય દશ સાર, મનસહિત સોળે નિરધાર;
 એવા દેહમાં પ્રવેશ કરી, પેણ વૈરાટ દેશમાં કરી. ૨
 નિજ ઇચ્છા રજોગુણી જેહ, યદ્ય પ્રજ્ઞાને રૂપે તેહ;
 એથી સૃષ્ટિ તો થાય તમામ, તેનું ધર્મું છે પ્રજ્ઞા નામ. ૩
 પછી સાત્ત્વિક ઇચ્છાએ કરી, ચયા પાલન કરવા હરિ;
 કરે તામસી ઇચ્છા જ્યારે, ધર્મ રૂઢ તે સર્વ સંહારે. ૪
 ત્રણે રૂપ ઇશ્વરનાં કહીએ, તેમાં શ્રેષ્ઠ ત્રિપુરુષે કહીએ;
 મોક્ષકામના જેને હોય, ત્રિપુરુષ ઉપાસે સોય. ૫
 આ પ્રજ્ઞાંડમાં કરવા કામ, એવી રૂપ ધર્મ પત્થશામ;
 પરદેશી અદેખા જેહ, આવે પ્રભ વદે છે તેહ. ૬
 અહો ત્રિપુરુ તમારા જેહ, ભરતખંડમાં ધારે દેહ;
 કેમ અમારા દેશોમાંય, કાંય અવતાર ધર્યો ન કાંય. ૭
 એમ અબળે પ્રભ કરે છે, સધળે પ્રભુ દેહ ધરે છે;
 ભરતખંડનો નિયમ નથી, એવી વાત પુરાણે કથી. ૮
 મરુછ વરાહ કૂર્મ નરહરિ, હંસાદિક જે જે તતુ ધરી;
 ભરતખંડમાં નહિ કાંય તેહ, અન્ય ખંડમાં ધરીઆ દેહ. ૯
 ભરતખંડના વાસી જેહ, અતિ વિદ્વાન હતા તેહ;
 સહુ અવતારતણાં ચરિત્ર, સખી રાખ્યાં છે જાણી પવિત્ર. ૧૦
 જ્યારે ભક્ત પ્રભુના પીડાય, વળી ધર્મની હાનિ થાય;
 જાય જ્ઞાન ખરેખરું જ્યારે, ધરે દેહ પ્રભ તે વારે. ૧૧
 હુતો વૈવસ્વત મનુ જ્યારે, જળપ્રલય થયો તે વારે;
 તેણે સ્તવન પ્રભનું કીધું, એક તાવ રચીને દીધું. ૧૨
 રૂપ મરુછનું ધારણ કરી, મનુ જૂપ ઉગાર્યો તરી;
 મનુ હિંદુઓ કહે છે જેને, નૂહ કહે છે વિદેશીઓ તેને. ૧૩
 મનુ પ્રજા વધી ગઇ જ્યારે, પૃથ્વી જળમાં ઝૂકી છે ત્યારે;
 પછી પ્રજ્ઞાએ સ્તુતિ કરી, ધરે રૂપ વરાહનું હરિ. ૧૪
 પ્રબદેવની નાસિકા માંય, થયા મચક ખરાખર ત્યાંય;
 નીકળી કીધું વપુને વિશાળ, લાવ્યા અવની જગ પાતાળ. ૧૫
 એક દૈત્ય બહુ બળવાન, તેનું હાટકસોચન નામ;
 હણ્યો યુદ્ધ કરી તે પાપી, પછી આણી ધરા સ્થિર થાપી. ૧૬

કાવ્ય છંદ

રચિ પ્રજાપતિ ઘેર, આકૃતી નામે નારી,

યજ્ઞપુરુષ અવતાર, થયા પોતે તનુધારી;
 સ્વાયંભૂ મનુતણું, અસુરથી રક્ષણ કીધું;
 સ્વર્ગલોકનું રાજ, હાથ પોતે કરી લીધું. ૧
 ત્રિલોકમાં તે વાર, સર્વને સુખ ઉપજાવ્યું;
 યજ્ઞપુરુષ એ નામ, મનુએ તરત ધરાવ્યું;
 કર્મ નામે તાત, દેવહૂતી છે માતા,
 થયા કપિલ ભગવાન, સર્વ જનને સુખદાતા. ૨
 તે વેળા આર્વાક, નામ નાસ્તિક મત એવો,
 આત્માનો પણ નાથ, માનતો તનુના જવો;
 સાંખ્યયોગ નિર્ધાર, પછી તે કપિલે કીધો,
 નાસ્તિક તણા કુતર્ક, હણી મત છેદી દીધો. ૩
 દેવહૂતીને જ્ઞાન, કહીને મુક્તિ આપી,
 થાપી આત્મા અચળ, હરાવ્યા નાસ્તિક પાપી;
 પંચમ પ્રભુ અવતાર, દત્ત દિગંબર કહીએ,
 અત્રિના તપ થકી, ત્રિશુ પ્રકટેલા લહીએ. ૪
 હૈહયાદિ યદુરાય, તેમને યોગ બતાવ્યો,
 પરમહંસનો પંથ, પ્રકટ પોતેજ ચલાવ્યો;
 સનક સનંદન આદિ, ચાર સનકાદિક જાણો,
 ચાર મળીને એક, બ્રહ્મ અવતાર પ્રમાણો. ૫
 બ્રહ્માના તપ થકી, પ્રથમ એ પ્રકટ થયા છે,
 પંચ વર્ષના બાળ, જ્ઞાન ગુણવંત રહ્યા છે;
 બ્રહ્મચર્ય વ્રત શુદ્ધ, બોધ બ્રહ્માને દેતા,
 વરતે બ્રહ્માકાર, સદા રહી બિર્બરેતા. ૬

દોહા

એક સમે નારાયણે, ત્રિવિમાં પ્રેર્યા વેદ;
 ચતુરાનન ચમકી ગયા, લલો નહિ કાંઈ ભેદ. ૧
 બ્રહ્મા કહે મુજ વદનમાં, દાણ કરે ઉચ્ચાર;
 તે વેળા સનકાદિક, સમજાવ્યા નિર્ધાર. ૨
 પૂર્વકલ્પની છે સ્મૃતિ, અમને સધળી એહ;
 પ્રભુએ પ્રેરી સરસ્વતી, વેદ વદે છે તેહ. ૩
 સૃષ્ટિ કરાવે તમ કને, તેજ વદાવે વેદ;
 આ સૃષ્ટિનો કાયદો, જાણો એજ અછેદ. ૪

પરણેલા તમ પુત્ર બે, સમસ્તપિ કહેવાય;
 વેદ ભણાવો એમને, સૃષ્ટિને સુખ યાય. ૫
 ચારે સનકાદિક મળી, એક રૂપ ભગવાન;
 પ્રકટ કર્યું આ કલ્પમાં, પૂર્વકલ્પનું જ્ઞાન. ૬
 સનકાદિકની પરંપરા, છે સંન્યાસી આજ;
 બોધ કરે અદ્વૈતનો, સરે જીવનાં કાજ. ૭

ગરબી

દક્ષ પ્રજાપતિ કેરી પુત્રી, મૂર્તિ જેનું નામ રે;
 ધર્મરાયને તે પરણાવી, સુંદર ગુણનું ધામ. જય જગદીશ હરે. ૧
 તેહતણે ઘેર પ્રકટ થયા છે, નરનારાયણ દેહ રે;
 જીવોનું તપ અદ્વ્ય બેઠને, કરી બતાવ્યું તેહ. જય ૦ ૨
 અદ્વ્ય તપે સૃષ્ટિની વૃદ્ધિ, થયા ન માંડી કાંઈ રે;
 તે માટે અવતાર હરિએ, ધર્યો સાતમો ત્યાંય. જય ૦ ૩
 ત્રિગુણી માયા માંહી પડેલા, જીવેતપ નહિ યાય રે;
 માટે નરનારાયણ રૂપે, પ્રકટયા ત્રિજીવન રાય. જય ૦ ૪
 બહરી વનમાં જઈને બેઠા, નરનારાયણ વીર રે;
 ઉત્તમ પે ઇંદ્ર ભય પામ્યો, મનમાં ન રહી ધીર. જય ૦ ૫
 ઉત્તમ ધણી અપ્સરા પ્રેરી, સેનસમેત અનંગ રે;
 ઇંદ્રિતણી આજ્ઞાથી આન્યાં, તપનો કરવા ભંગ. જય ૦ ૬
 કળા કરીને સર્વે હાર્યા, રીઝયા જગદાધાર રે;
 નવી અપ્સરા પ્રકટ કરી છે, જેનું રૂપ અપાર. જય ૦ ૭
 હાસ કરીને કહ્યું ઇંદ્રને, તારી અપ્સરા જેહ રે;
 કાય નથી રૂપાળી આવી, માટે લેઈ જા એહ. જય ૦ ૮
 લાજ્યો ઇંદ્ર આજ્ઞાથી ઈશ્વર, સ્તુતિ કરી બહુ ત્યાંય રે;
 અતિ રૂપાળી ઉર્વશી પામ્યો, ગયો સ્વર્ગની માંય. જય ૦ ૯
 ધણાક જોગી રોપ ધરીને, કામ જીતવા બય રે;
 કામ જીતતાં રોપ વધે છે, તેથી સિદ્ધ ન થાય. જય ૦ ૧૦
 ઈશ્વર તો છે ગુણથી અજગા, નહિ રોપ નહિ કામ રે;
 આનંદ રૂપ અખંડ સમાધિ, સદાય સુખનું ધામ. જય ૦ ૧૧
 માટે જીવ ઈશમાં જોતાં, ફેર ઘણો છે એમ રે;
 કહે છાટમ બધોત સૂર્યની, સમતા ધરશે કમ. જય ૦ ૧૨

ઓપાર્થ નિતાય

હને આઠમે અનતાર જોહ, ધુન વરદાનદાતા તેહ,
પુત્ર હતાનપાદનો સાર, ધુન નામ તેતુ ઉવાર ૧
પાય વર્ષનો પોતે થયો, પિતા તણી પાસે તે ગયો,
રાયે હનટ આણી મન, હ સખમા ગેસાયો તન ૨
હતી અપરમાતા જોહ, મર્મ વચન જોલી છે તેહ,
ધુનને કહે વનમા તપ કર, પછી હદર માટે અનતાર ૩
સારે તુજને મળશે રાજ, એમ કરતા સરસે કાજ,
અપરમાતાના સુણી વચન, ધુનજીએ ત્રિચાર્ય મન ૪
તપ કરવાને વનમા ગયો, એક પગે જઈ ઉભો રહ્યો
પ્રકટ થયા પોતે ભગવાન, ધુનજીને દેના વરદાન ૫
એ અનતાર પ્રભુનો જોહ ધુનનરદાતા કહીએ તેહ
ધુન ભોગવી બહાળ ગજ, સ્વર્ગ અચળ રહ્યો મર્યુ કાજ ૬

દોહા

આર્યુ ધુવને અચળ પદ, વસ્યો સ્વર્ગમા વાસ,
દેવ સહજ સેવા કરે, રહીને આજે પાસ ૧
એ મહિમા ભક્તિતણો, જન જાણે છે જોહ,
અન્ય ઉપાસન પગહી, બજે બ્રહ્મને તેહ ૨
પૃથુરાજ રૂપે થયો, નનમો હરિ અનતાર
ચરિત સુણતા તેહના, પાપ હરે નિર્ધાર ૩

ઓપાર્થ નિતાલ

વેન નામે હુતો નરપતિ, તેની નામિક થઈ ગઈ મતિ,
વેદમર્યાદા ના ગણી એણે, કમી બ્રષ્ટ પ્રજ સહુ તેણે ૧
મળ્યા કાલણ સર્વે કાય, ઘણો ચમ કન્યો મળ સોય,
સગદારે થયેન અદ્વાની, તેણે નિષ્પ્રેની વાત ન માની ૨
માર્યા ઋષિઓએ વાણીના બાણ, ગયા વેન રાજના પ્રાણ,
યઈ રાજાનની મહી જ્યારે, ભન્યા નિષ્પ્રેએ બ્રહ્મને સારે ૩
પછી વેનતણા વપુમાંથી, પૃથુરૂપ થયા પ્રભુ ત્યાથી,
ધર્મરાજ ચનાવી લીવું, તેવ વિમતુ રક્ષણ કીવું ૪

તા. આબાહુરજનો

નાણી રાયની રે, મેરુદેવી ગણી ગુપ્ત ભકાર,
દરામો હરિતણો રે, થયો છે ઋષલદેન અનતાર ૧

સમદષ્ટિ ધરી રે, સાગ કર્યા સંસારી ભોગ; ૨
 દોષ થી ના બને રે, એવો સાધ્યો અહ્મુત જોગ.
 ચાલી ત્યાં થકી રે, પરમહંસ થવાની રીત; ૩
 ત્યાગી સર્વ તે રે, માને એક બ્રહ્મ અદ્વૈત.
 વળી અગિયારમો રે, થયો છે હયગ્રીવ અવતાર; ૪
 વિધિના યજ્ઞથી રે, પ્રકટ્યા સુવર્ણવર્ણકાર.
 તે ભગવાનનું રે, પ્રકટ્યું સર્વ વેદમય રૂપ; ૫
 યજ્ઞસ્વરૂપ છે રે, સર્વ દેવમય ત્રિભુવન ભૂપ.
 તેના નાકથી રે, થયો છે વેદ તણો ઉચ્ચાર; ૬
 એ હયગ્રીવને રે, માન્યો ભગવતનો અવતાર.
 વળતી બારમો રે, ધાર્યો હૂર્મ તણો અવતાર; ૭
 દાનવ દેવતા રે, સાગર મથતા હુતા સાર.
 મંદ્રાચળનો રે, કરેલો વાંસ હુતો નિર્ધાર; ૮
 વાસુકી નાગનાં રે, નેત્રાં કરિયાં તેણી વાર.
 મંથન જોરથી રે, પર્વત ચાલી ગયો પાતાળ; ૯
 હૂર્મ હરિ થયા રે, ધાર્યો પીઠ ઉપર તત્કાળ.
 સિંધુ મધ્યથી રે, રત્ન ચતુર્દશ કહાડ્યાં બહાર; ૧૦
 અમૃત દેવને રે, પ્રીત્યે પાયું જગદાધાર.
 દાનવ લોકમાં રે, નાસ્તિક મત પેડો જે વાર; ૧૧
 કર્તા પ્રભુ નથી રે, એણું કહેતા મૂઢ ગમાર.
 હિરણ્યકશિપુનો રે, પુત્ર થયો જ્યારે પ્રહ્લાદ; ૧૨
 નામ પ્રભુતણું રે, જપવા લાગ્યો ધરી આહ્લાદ.
 પીડા તેહને રે, કરવા લાગ્યો તેનો તાત; ૧૩
 પ્રકટ્યા થંભથી રે, નૃસિંહ રૂપ ધરી સાક્ષાત.
 હિરણ્યકશિપુનો રે, હરિએ નાશ કર્યો નિર્ધાર; ૧૪
 કહાવ્યો તેરમો રે, એ તો ઈશ્વરનો અવતાર.
 હરિરૂપે થયો રે, પ્રભુનો ચૌદશમો અવતાર; ૧૫
 ગજને ગ્રાહથી રે, તતક્ષણ ઉગાર્યો નિરધાર.
 બળિરાજ થયો રે, દાનવકુળ મધ્યે ઉદાર; ૧૬
 તેણે વિધિવડે રે, યજ્ઞ કર્યા નવાણું વાર.
 આસન ઇંદ્રનું રે, તેણે લેવા ધાયું સાંચ; ૧૭
 ઇંદ્રે એ સમે રે, સ્તવન કર્યું પ્રભુનું મનમાં.

પંદરમો તદા રે, હરિએ ધાર્યો વામન દેહ,
બળિને છળ કરી રે, આપ્યો પાતાળે લેહ તેહ. ૧૮
હરિએ ઈંદ્રને રે, આપ્યું ત્રિલુપન કેરું રાજ,
દેહ ધરે હરિ રે, કરવા સેવક જનનાં કાજ. ૧૯
હરિએ સોળમો રે, ધરિયો હંસતણો અવતાર,
કળાઓ યોગની રે, સનકાદિકને કહી રે સાર. ૨૦
પથ પાણી થકી રે, જૂઠું હંસ કરે છે જમ,
જડ ચેતન્યને રે, અવગ કરી દેખાડ્યુ એમ. ૨૧
ચૌદ મનુ પતિ રે, સતરમો હરિનો અવતાર,
કુશુલી ભૂપને રે, તેણે વરા કીધા નિર્ધાર. ૨૨
મણ એ અક્ષરમો રે, ધાર્યો ધનંતરીનો દેહ,
સાગરમાંહીથી રે, અમૃત લેછને આપ્યા તેહ. ૨૩
ઓષધિવિષે રે, કાઈ કાજ ચુણ કીધા કરતાર,
તે પોતા નિના રે, બીજે નહિ કાઢ બાણનહાર. ૨૪
જે ઓષધ થકી રે, જે જે જમ નિવારણ થાય,
અંધ રચી કરી રે, આપે દેખાડ્યા ઉપાય. ૨૫
અવનીને નિષે રે, અધર્મી ભૂપ વચ્ચ જે વાર,
વળી યોગણીસમો રે, ધાર્યો પશુગમ અનતાર. ૨૬
નક્ષત્રી કરી રે, હરિએ પૃથ્વી એકવી વાર,
વસુધા વિપ્રને રે, આપી ઉતાગીને ભાર. ૨૭

હોહા

રાન્ય સોંપિયુ વિપ્રને, પશુરામે જેહ,
દયા ધણી આજ્ઞાવિષે, માટે ન બન્યું તેહ. ૧
રાવણાદિ રાક્ષસતાણું, અર્જુ વાધ્યું જોર;
માયાવી દાનવ મહા, ઘણા ધાતકી ધોર. ૨
કુખીઆ કીધા દેવને, વિપ્રોને બહુ વાર,
તદા વીસમો ઈશ્વરે, ધર્યો રામ અવતાર. ૩
ધેતુ દિવ ને દેવતું, ગદાનુ કરવા કાજ,
અંત આણવા અસુરનો, પ્રકટ્યા ગધુકુળ રાજ. ૪
પર્યમ વિદ્યામિનને, યજ્ઞ કળાઓ ગમ;
ગવણાદિ સદાસ હણી, કીધા અદ્ભુત કામ. ૫
રામ ગયા નિજ ધામમાં, ગયો કટલો કાળ,

અસ અસુરના અવતર્યા, પૃથ્વીના ભૂપાળ. ૬
 પૃથ્વીની ઉપર થયો, પાપી નગ્નો ભાગ;
 પેનુરૂપ ધરા થઈ, વિધિને ક્ષો નિચાર. ૭

ઓપાઈ ત્રિતાલ

બ્રહ્મા આદિક દેવો જેહ, ગયા ક્ષીરસાગરમા તેહ;
 કરી અરજ પ્રભુની જ્યારે, કૃષ્ણરૂપ ધર્મ તે વારે.
 ખલ રાગને ક્રુતા સહુ જેહ, હણ્યા બુદ્ધિ કરીને તેહ;
 એકવીસમો એ અવતાર, ધર્મ થાપવા ધાર્યો સાર.
 વળી વ્યાસનું ધારી રૂપ, યાચ્યો ધર્મ ત્રિભુવન ભૂપ,
 મન વેદતણા સહુ ડ્રાય, હુતા ઋષિઓને પાઠે સોય
 સહુ વ્યાસે લખીને લીધા, ભિન્ન ભાગ ચાર કરી દીધા,
 ગદ્ય અર્થ ભરેલો વેદ, તેનો ડ્રાય ત સમજે ભેદ
 ભિન્ન ભિન્ન અર્થ કરી સહુ, વેદજ્ઞાન ચુંથાયું બહુ,
 વ્યાસરૂપે થયા અવિનાશી, જોયો વેદનો અર્થ તપાસી
 અષ્ટ અર્થ જણાવાને સાર, અભરૂન રગ્યાં તે વાર,
 બ્રહ્મસૂત્રોથી બ્રહ્મનું જ્ઞાન, થાય જીનતે બ્રહ્મ સમાન. ૬
 એક બ્રહ્મ ન માને જેહ, ગણ્યા પાપાંડમાં સહુ તેહ,
 બાવીસમો એ અવતાર, વ્યાસરૂપ કહો નિર્ધાર. ૭
 તેવીસમો બુદ્ધાવતાર, હવે તેનો વાહુ વિચાર;
 દાનવ રાત્ર દેવો તણા, વેદધર્મ આચરતા ધણા. ૮
 તેથી તેહ જીત્યા નવ બળ, માટે હરિએ રચ્યો ઉપાય,
 વેદધર્મથી જો હોય બ્રહ્મ, લક્ષ્મીનુ બળ પામે નહ. ૯
 માટે ધારી બુદ્ધનો દેહ, વેદનિંદા બોલ્યા છે તેહ,
 નિંદા સુણતા તજ્યો આચાર, તેથી પ્રકટ્યા છે મયિનવિચાર. ૧૦
 બની નાસ્તિક નરકે ગયા, સજ્જનોને નડતા રહ્યા,
 જે જે જન નાસ્તિક થાય, તે તો યત્રથી માર્યો જાય ૧૧

દોહા

ધોર કવિબ્રુગ આવશે, જશે વેદનો ધર્મ,
 અસુરબુદ્ધિ સુની થશે, કરશે ખોટાં કર્મ. ૧
 વર્ણાવર્ણ મટી જશે, ત્રિપ્ર અને ચલાળ,
 પિશાચ જેવા નર થશે, કડપુ થશે કમિકાળ. ૨
 ભારે ઈશ્વર ધારશે, ગોવીસમો અવતાર,

કરશે હરિ કહકી થઈ, ધર્મ તણો ઉદ્ધાર.	૩
એ રીતે ભગવંતના, ચોવીસે અવતાર;	
ક્રીર્તાન કરતાં તેહનું, નાસે પાપ અપાર.	૪
અણિમાદિક સહુ સિદ્ધિઓ, આત્માધીનજ હોય;	
ઈશ્વરના અવતારનું, ચિહ્ન જાણવું સોય.	૫
ધર્મ જ્ઞાન વેરાગ દદ, ઐશ્વર્ય કીર્તિ ઉદાર;	
સિંધુસુતા સેવા કરે, એ ઈશ્વર અવતાર.	૬
પૃથ્વી જળ અગ્નિ વળી, વાયુ રવિ શશિ જેહ;	
જને વશ વરતે સહુ, તે ઈશ્વરનો દેહ.	૭
સર્વ લોકના મનતણો, જાણી જાય વિચાર;	
ભૂત ભવિષ્ય સમજી લહે, તે ઈશ્વર અવતાર.	૮
વગર ભણ્યે સહુ વેદનો, કરી શકે ઉચ્ચાર,	
તે નર નિશ્ચે જાણ્યો, ઈશ્વરનો અવતાર.	૯
ભાષાઓ સહુ દેશની, વિદ્યા કળા અપાર;	
વાણશીએ ને આવડે, તે ઈશ્વર અવતાર.	૧૦
અપાર બુદ્ધિ અપાર બળ, અપાર સદ્ગુણ હોય;	
ઇચ્છે તે આપે બને, ઈશ્વરના ગુણ સોય.	૧૧

છાંપા

ધુત્તા ધનને કાજ ધણાં પાખડ કરે છે,	
હું ઈશ્વર અવતાર વિધ્યુનો વેશ ધરે છે;	
સજે ભક્ષા શણગાર હાર કૂલોના ધાલે,	
ધરી રાજનાં ચિહ્ન લલો ભોળામાં મહાલે;	
જગકર્તા પ્રભુને તજી વળી નામ ભજવે આપનું,	
અપરાધી પ્રભુનો થઈ ભોગવે તે કળ પાપનું.	૧
સાધી જહુ જન્મ જનને ભૂર્ષી નાખે,	
હું ઈશ્વર અવતાર એમ આપે મુખ ભાખે;	
હોય પિંડમાં રોગ પરીક્ષા ન પડે તેની,	
અંતરની વળી વાત કળી નથી રાકતો કેની;	
કલપે જૂઠી વારતા, વળી ગપ હાંકે અતિ ધણી,	
જે તે બુક્તિ વડે કરી, શિષ્યનું સર્વસ્વ લે હણી.	૨
જેઠી બુકી બુક્તિ રચે પરચાની પોથી,	
સાધી મેઘા મંત્ર કરે નહિ જગમાં ડાથી;	

કહીં ધૂણાવે ભૂત કહીં અગ્નિ કર આવે,
 ગીત રાસનાં ગાય નારીઓ સંગે મહાલે,
 જન એવા આ કલિકાળમાં પાપાંડી સધળે કરે,
 માને નહિ સદ્ગુણને ધર્મબ્રહ્મ સહુને કરે. ૩
 કરે સમાધિ કપટ ઝડપથી મેવા લાવે,
 સહુને આપી પ્રસાદ વળી પોતે પણ ચાવે,
 ગયા હતા વૈકુંઠ વિષ્ણુ પાસેથી આન્યા,
 લીલાં જુઓ લલિંગ દેવ પાસેથી લાન્યા,
 નર એવા કપટ કરી ધણાં ડગી ખાય સંસારને,
 જન કાચ ચતુર નર હાય તે પામે તેના પારને. ૪
 ધરી ભૂપનો વેશ દેશને છૂંટે ન્યાયે,
 દેશપતિ ભૂપાળ પછી પકડીને મારે,
 એમ વિષ્ણુઅવતાર કાચ કપટી જનબાણશે,
 ગ્રાહી જામેના ફૂત દંડથી તેને હણશે,
 તે માટે ભગવત તણી ભક્તિ કરવી સાર છે,
 ધણી થઈ કરે જગતનો તે પાપી સરદાર છે. ૫
 શુદ્ધ વેદનો ધર્મ ખળે નાખ્યો છે ડોળી,
 કરવો જઈ સતસંગસંત જન સાચા ખોળી,
 જોઈ ઉપરનો વેશ લેશ વાણા ના જઈએ,
 જ્ઞાની હોય ગુણવંત તેહને સંગે રહીએ,
 જ મોટા માહાનત થઈ કરે તે ખોટા જાણો સર્વથી,
 તે ધનાં દુકર્મ આચરે આપ બ્રહ્મા ગર્વથી. ૬
 ઇતિ શ્રીભક્તિલાસકરે અવતારકથાયાં ચતુર્દશ કિરણઃ

કિરણ ૧૫ મું-સત્સંગમહિમા

દોહા

સચિત જન્મે અનેકનાં, પુણ્ય પુરાણાં હોય;
 ભક્ત મળે ભગવંતના, સંશય ન ગહે કાચ ૧
 બૃહન્નારદી પુરાણમા, નારદ કહે છે આપ;
 ભક્તજનોના સંગથી, ટળે ત્રિવિધ સંતાપ. ૨
 કલ્પવૃક્ષની ધાંધથી, શીતળતા હોય જમ,
 ભક્તજનોના સંગથી, હોય શીતળતા તેમ. ૩

ભગવન્નનના સગથી, ઉપજે સુખના ઓધ,
એ આગળ સહુ અરૂપ છે, સ્વર્ગાદિક સુખભોગ ૪
જેતાં સધળા જીવને, દુષ્સાગર સસાર,
ભગવન્નનના સગથી, સહેજે પામે પાત્ર ૫
રીતજતા સમતા ધણી, ગુણ જેના ગંભીર;
એવા જનના સગથી, રીતજ હોય શરીર. ૬
દાવાનજ સસારથી, તપતા હોય શરીર,
ભક્ત મળે ભગવંતના, જેનું નિર્મળ નીર. ૭
સૂરજ નિજ કિરણે કરી, તિમિર હરે છે જમ,
મનનું તિમિર ટાળવા, વચન ભજતના તેમ ૮
નિર્ભાગી નર નીચને, મળે નહિ સનસગ,
મળે તોય રીએ બળે, હોત ન પદ્મદંડંગ. ૯
સજ્જન કેમ સંગથી, વાઘે ધણે વિવેક,
મનના મળ જેવી વધે, તે દુર્ગત છે છેડ ૧૦
મનના મળ બાઝ્યા પછી, વધે આહવા મેગ,
જડ અભિમાની જીવને, નહિ પ્રહમુખ ભોગ ૧૧
મંગા તે આઘે ધણા, તીરવ આઠ કંઠડ,
લવ એક સજ્જન સંગની, કરી શકે નહિ હોડ ૧૨
મંગા તો પાતક હરે, અંદ્ર હરે છે તાપ,
ભક્ત મળે ભગવંતના, હરે જન્મસતાપ ૧૩

મનહર હંદ

પાપને પ્રહારે વળી પુણ્યને વધારે,
ધણે સુજન વિસ્તારે એવો સાચો સતસંગ છે,
ઉપજે વિવેક બાણી ભજે પ્રહ્મ એક,
સાચી ધારે દઢ ટેક આડે પહોરમા હિમગ છે;
ચહે નિજ સાર તજે વિવિધ નિકાર,
કરે પ્રહ્મનો વિચાર ચહે પ્રેમતણે મગ છે,
ઠોઠમ સંસાર તેને નડે ન લગ્ય,
સુખે પામે ભવપાર એવી તૌકા એ અસંગ છે ૧

હયય હંદ

હીંગે નાવે હાથ મળે પથરાના દગના,
મળે માનસે હંસ બહુ સ્વળ ગેહા બગવા,

પારસ લેવા બંધ મળે આરસ બહુ ઠામે,
 ઘણા દ્રે ગજરાજ કહીંક મુક્તાદળ બમે;
 જન લેખ ધરી ભટકે ઘણા પણ દાવાના દવમાં બળે,
 કેા શુદ્ધ સ્વરૂપાનંદ જન મહાપુણ્યે છોટમ મળે. ૧

સ્યાગી જડ અભિમાન બ્રહ્મનિષ્ઠા દૃઢ ધારી,
 શીતળ મન અતિ શાંત લોકને પાવનકારી;
 શમદમ સાધનયુક્ત મુક્ત મનનિર્મળ જેનું,
 કેવળ ગગનાકાર ત્રિગુણથી અજગું તેનું;
 એવા જનતા સંગથી પાપ તાપ સધળા ટળે,
 તે તીથેનિ તીરથ કરે કહે છોટમ ને આવી મળે. ૨

તે નવ કહીએ સંત બ્રાંત ચિત્ત જેનું ભમતું,
 ધન હરવાને ધાય કરે ત્યાં મનનું ગમતું;
 તે નવ કહીએ સંત ક્લેશથી પીડે કાયા,
 તે નવ કહીએ સંત તજે નહિ મમતા માયા;
 જે જંત્ર મંત્ર બદ્ધગરા કપટ કીમિયા જે કરે,
 કહે છોટમ સંત ન બાણવા જે પાપકે પૂરનું હરે. ૩

ચોપાયા છંદ

કપિલદેવ કહે માત સાંભળે, સંગ મળે ને સારે,
 તે નર બ્રહ્માનંદ ભોગવે, મહિમા બાણે માહારે;
 પછી કથા સહુ મારી તેના, મનને મીઠી લાગે,
 મોક્ષમારગે થાય ચાલતો, ભજે મને અનુરાગે. ૧

પરથમ તો વિશ્વાસ ઉપજે, વળતી આરત બળે,
 પરાભક્તિ ઉપજે છે વળતી, બાહ્યક્રિયાઓ ત્યાગે;
 ઘણા જન્મના પ્રુણયોગથી, દેહ મનુષ્યનો પામે,
 ભક્તજનોનો સંગ મળ્યાથી, ભક્તિ મ્હારી બમે. ૨

અનેક ભવમાં ફરતાં ફરતાં, કૃપા બ્રહ્મની આવે,
 ભક્તજનો પર તેના મનમાં, ભાવ ઘણો ઉપજાવે;
 ભક્તોસંગે ભજે બ્રહ્મને, પ્રેમે મુક્તિ પામે,
 જન્મે-મરણની ટળે આપદા, હરે જઈ નિજ ઠામે. ૩
 સાધન તો છે ઘણાં શાસ્ત્રમાં, નહિ કેઈ ભક્તિ જેવું,
 પ્રભુ કહે મુજને વશ કરવા, એકે ન મળે એવું;
 વિષ્ણુપણાદિક રાક્ષસ બળિ, વાનર સુગ્રીવ જેવા,

કાગણપુંડી પંખી જાતિ, ગીધ જટાયુ એવા. ૪
 બહિ બાણાસુર પ્રહલાદાદિક, દાનવજાતિ કહીએ,
 જાંબુવાન રીંછની જાતિ, પશુજાતિ ગજ લહીએ;
 ગણિકા કુબ્જ શખરી લીલડી, ગોપ ગોપની નારી,
 યજ્ઞપત્નીઓ પણ સતસંગે, થયાં મોક્ષ અધિકારી. ૫
 જીવે તીવ્ર ને નાત્ય જાત્યનો, નિયમ નથી કાંઈ એવો,
 પ્રભુને લજતાં પ્રભુને પામે, થાય આપના જેવો;
 તે માટે સતસંગ કરીને, સદા બ્રહ્મને ભજીએ,
 દામ ચામના લોભી લંપટ, તેની સંગતિ તજીએ. ૬
 બગ બેડોળ વૃત્તિઓવાળા, દીસે સજ્જન જવા,
 વેદ વિકૃદ્ધ વદે બહુ વાતો, તરત ત્યાગવા તેવા;
 સુષિતાણા કરતારે સધળા, નિયમો બાંધ્યા જવા,
 તે નિયમોથી અવળા ચાલે, તજવા સધળા તેવા. ૭

કુંડળિયા છંદ

સંગે રહીએ સંતને, જે સદ્ગુણ આગાર,
 સારાં વચનો સાંભળી, મનના મટે વિકાર;
 મનના મટે વિકાર, સાર સમજ્યામાં આવે,
 બંધનવાળાં કર્મ, તરત તે સંત તજવે;
 છાટમ ભક્તિ જ્ઞાન ધર્મ વળી તેનો પ્રહીએ,
 હોય ગુણના આગાર, સંતને સંગે રહીએ. ૧
 સજ્જન સંગે જાણીએ, વિશ્વપારની વાત,
 જોથી સધળું ઉપજે, તે લહીએ સાક્ષાત;
 તે લહીએ સાક્ષાત, સર્વ જમાં લય પામે,
 ત્વંપદ તત્પદ લક્ષ્ય, લહી ઠરીએ તે ઠામે;
 છાટમ નિપજે ભક્ત, એમ સમજેનિજ અંગે,
 વિશ્વપારની વાત, જાણીએ સજ્જન સંગે. ૨

દોહડા

શાસ્ત્રે સાધુ શબ્દનો, અર્થ કહ્યો છે એહ;
 સારાં લક્ષણ નર વિષે, સાધુ કહીએ તેહ. ૧
 સુજન આર્થ ને સમ્યજન, એછે એનાં નામ;
 સારા ગુણ તેમાં લહી, સજ્જન કહે તમામ. ૨
 સાચો સંન્યાસી વળી, તે સાધુ કહેવાય;

ઉત્તમ લક્ષણ એહનાં, આચારે લહેવાય. ૩
 સંન્યાસી સાધુ યતી, ભિશુક એનાં નામ;
 મહાવ્રતધારી તે વળી, જીતે શત્રુ તમામ. ૪
 ખટશત્રુ જીત્યા વિના, સાધુ કહ્યો ન બધ;
 મનોવિકાર મટે નહિ, તો કેમ સિદ્ધિ થાય. ૫
 ત્યાગ કહ્યો નથી શૂદ્રને, શૂદ્ર સદા છે દાસ;
 ભેખ ધરી ત્યાગી બને, તેનો શો વિશ્વાસ. ૬
 ભેખ ધરે તો શું થયું, ભેખે સાધુ ન હોય;
 સદાચરણ ને સત્યવ્રત, સાધુ કહીએ સોય. ૭

ગીતિ છંદ

વડલા જટા વધારે, પતંગ કાયા પાવકમાં બાળે;
 ઉંચું ઊંટ બુએ છે, વાગોલ વળગી નીચું તો ન્યાળે. ૧
 ધ્યાન ધરે છે બગલા, મીન સદારહે નીર વિષે નહાતા;
 રામ રામ શુક કહે છે, વાનર જીવે ક્ષણપત્રો ખાતા. ૨
 ગર્દભ ભસ્મ લગાવે, બકરા મોટી રાખે છે દાઢી;
 ગાડર મુંડ મુંડાવે, લીલ વસે છે જંગલ કે ઝાડી. ૩
 વાઘ ગુફામાં વસિયા, મોર માનિની ત્યાગ કરી રહે છે;
 એવા સધળા ત્યાગી, કાણ મોક્ષમાં ગયા સંત કહે છે. ૪
 જમાં લક્ષણ સારાં, વેદવિષે તો તે સાધુ કહે છે;
 પારવિના પાખ ડી, જગત ધૂતવા ભેખ ધરી લે છે. ૫
 લક્ષણ સધળાં સારાં, લક્ષ્ય સચ્ચિદાનંદ તણો જને,
 સાધ્ય ચિત્ત હોય જેનું, સાધુ અથવા સંત કહે તેને. ૬

ચોપાયા છંદ

નિત્યાનિત્ય વિવેક નિરંતર, લક્ષણ પહેલું એ છે,
 બાહ્યાભ્યંતર પવિત્ર રહેલું, સાધુ સાચા તે છે;
 સંગીમાં પોતાના સરખા, સધળા સદ્ગુણ આવે,
 પારસમણિનો ગુણ છે તેમાં, પરસે ગુણ પલટાવે. ૧
 શાસ્ત્રતણી મરજદા મૂછી, વધતું વેણુ ન બોલે,
 મરજદા મૂછી બોલે તે, જંગલી જટને તોલે;
 નીતિ રીતિ સર્વ શીખવી, સંગી જીવ સુધારે,
 લક્ષ્ય તથા લક્ષણ આપીને, ત્રિગુણ બંધથી તારે. ૨
 પ્રથમ શુદ્ધ વૈરાગ્ય હોય, તો તેજ બને સંન્યાસી,

વિષ જવા વિધેયને માને રહે એકાંતનિવાસી;
 દંડ કમંડળ કોપીન કંથા એથી અધિક ન રાખે,
 ભિક્ષા ભાગી ભોજન કરવું એક બ્રજ સત ભાખે. ૩
 દષ્ટ પદારથ મિથ્યા માની છૂટી સહુ આસક્તિ,
 પ્રણવળપ પળમાત્ર ન જૂલે એ અખંડ અતુરક્તિ;
 મઠ મંદિર ખાંધી નથી રહેતા આશ્રય ન કરે કેનો,
 લોકહિતારથ વિચરે સઘળે સાગજ શોભે તેનો. ૪
 કનક કામિની સ્પર્શ કરે નહિ સદા બ્રહ્મરસ ભોગી,
 જગત જીવને પાવન કરવા વિચરે એવા યોગી;
 ગંગા પ્રત્યે કહે ભગીરથ વચન સાંભળો મારાં,
 રાંત સાધુ જ છે સંન્યાસી પાપ હરી લે તારાં. ૫
 એ પ્રસિદ્ધા ત્રિલોકપાવન એવા ગુણ છે એમાં,
 જતા હરમાં વિષ્ણુ વસે છે પાપ હરે છે તેમાં;
 જે બ્રહ્માંડ બધાનાં પાતક એક પલકમાં બાળે,
 પરબ્રહ્મનો પંથ જતાવી ત્રિવિધ તાપને ટાળે. ૬
 પદ્મપુરાણે શિવે કહ્યું છે ભક્ત બ્રહ્મના એવા,
 પૃથ્વીપર પાતક હણનારા હીસે અસિ જવા;
 ચંદ્ર નિર્મળો હીસે જોવા વાદળ અળગું ટળતાં,
 જીવ પાપથી થાય નિરાળો ભક્ત બ્રહ્મના મળતાં. ૭

દોહડા

સૂક્ષ્મથી સૂક્ષ્મ ધણું, રૂપ પરાનું જહં;
 જણેતે ને હંસજન, લક્ષણ બીજું એહ. ૧
 વૃક્ષતણા એક બીજમાં, વૃક્ષ રહ્યું છે જમ;
 પ્રાણીમાત્રના પ્રાણમાં, પરાભક્તિ છે તેમ. ૨
 પરાપાર કાંઈ પેચ છે, જ્યાંથી આવે સેર;
 સ્વર અક્ષર રૂપે કરે, એજ પરાની પેર. ૩
 પરાપાર પરબ્રહ્મ છે, લાગી તે શું પ્રીત્ય;
 એક પલક ના વીસરે, પરાભક્તિ એ રીત્ય. ૪
 પરાભક્તિથી થાય છે, પ્રભુ સાથે સંજોગ;
 અથાહ આનંદ તેહનો, ભક્ત ભોગવે ભોગ. ૫
 રેમ રેમ પિયુને રટે, સમરે શ્વાસોસ્વાસ;
 અથ પહોર આપે રમે, પ્રેમસનેહી પાસ. ૬

મનહર છંદ

ભૂમિવિષે રચેલા છે જેટલા રજોના કણ,
 તેટલી તો જીવ જાતિ કરી કરતારે છે;
 જીવ જાતિ માંહે કાય શ્રેષ્ઠ છે મનુષ્ય જાતિ,
 મનુષ્યમાં કાય કાય નિજ શ્રેય ધારે છે;
 શ્રેય ધારનાર માંહે માનવી મુમુક્ષુ કાય,
 મુમુક્ષુ કાઠીમાં કાય તત્ત્વને વિચારે છે;
 તત્ત્વના વિચારનાર કાય કાય ખને સિદ્ધ,
 છાટમ સિદ્ધોમાં કાય બ્રહ્મને વિચારે છે. ૧
 તપોથી અધિક યોગી જ્ઞાનીથી અધિક યોગી,
 કર્મીથી અધિક યોગી ગીતામાંહી ગાય છે;
 તે માટે તું યોગી થા ને અર્જુનને કહે કૃષ્ણ,
 યોગીયણી ભક્ત મારે શ્રેષ્ઠમાં ગણાય છે;
 કારણ છે તેનું એક જમાં છે વડો વિવેક,
 સરવસ સોંપી મને આપે ન્યારો થાય છે;
 સર્વ થકી ન્યારો થઈ મુજ સાથે બાંધે નેહ,
 મારી તુલ્યતાએ આવી મુજમાં સમાય છે. ૨

કુંડળિયા છંદ

દીન ઉપર કરવી દયા, ત્રીજું લક્ષણ તેહ,
 જોગીને જનકે કહ્યું, તીર્થંરૂપ તમ દેહ;
 તીર્થંરૂપ તમ દેહ, તીર્થને તીરથ કરતા,
 હરધારી અવિનાશ, ફરે છે સધળે ફરતા;
 તમને મળતાં સહજ, સંસૃતિ સરિતા તરવી,
 ત્રીજું લક્ષણ તેહ, દયા દીન ઉપર કરવી. ૧
 વસુદેવે વાણી કહી, નારદ પ્રત્યે એહ,
 ભવસાગરથી તારવા, નાવરૂપ છે જેહ;
 નાવરૂપ છે જેહ, બ્રહ્મનિષ્ઠા જે સાધુ,
 તારે તતક્ષણ તેહ, વિશ્વ જો વળગે બાધું;
 છાટમ આણી રનેહ, સંતને જે જન સેવે,
 નારદ પ્રત્યે એમ, કહી વાણી વસુદેવે. ૨
 ચોથું લક્ષણ ચતુર્ભુજ, કહે ભાગવત માંય,
 એકાંતિક જન માહરા, મુખે ન માગે કાંય;

મુખે ન માગે કાચ, લોક ચૌદેની રિદ્ધિ,
 વળી ન માગે મોક્ષ, યોગ અણિમાદિક સિદ્ધિ
 કહે છોટમ લહે એક, ભક્તિવિન સર્વે વોથુ,
 કહે ભાગવત માહી, ભક્તાનુ લક્ષણ ચોથુ ૩
 મારા જન માગે નહિ, એમ કહે હરિરાય,
 પરમેષ્ઠીપદ જો મળે, તે ચિત્તમા નવ ચઢાય,
 તે ચિત્તમા નન ચઢાય, સાર્વભૌમાદિક એવુ,
 અતુર્વર્ગમા કાચ, કરુ આપ્યુ નન લેવુ,
 છોટમ ભગવતચરણ, પરમ તે લાગે પ્યારા,
 એમ કહે હરિરાય, નહિ માગે જન મારા ૪
 માગે જે ભક્તિ કરી, તે તો ભક્ત મજૂર,
 સેનકની સ્વામીનિધે, પ્રીતિ ન ગ્હે હર
 પ્રીતિ ન રહે હર, મૂળ જો માગી લીધુ,
 સેવાનુ ફળ મળ્યુ, પછી શુ અઠકુ કીધુ,
 છોટમ વાણુ સત, સર્વ સુખ તેમા ત્યાગે,
 તે તો ભક્ત મજૂર, કરી ભક્તિ ફળ માગે ૫
 વૈભવ સાગે વિશ્વેનો, કંઈ એકઠો કાચ,
 એક પલક હરિભક્તિની, સમતા નાવે સોય,
 સમતા નાવે સોય, સિદ્ધિઓ સધળી એવી,
 અવિનાશીની તુલ્ય, આવશે નાશી કેવી
 છોટમ સધણુ તુલ્ય, બ્રહ્મ એક જોને પ્યારે,
 ન આવે ભક્તિ તુલ્ય, નિશ્ચનો વૈભવ સારો ૬
 વશ કરનારા જીનને, જડી મન કે જન,
 ભક્તિ પ્રણુને વશ કરે, જે છે સદા સતતન,
 જે છે સદા સતતન, ભક્તાને આધીન રહે છે,
 પડે કદાપિ કદ, તરત તે દૂર કરે છે,
 છોટમ એથી કાણ, પદારથ ખીજ સારા,
 જડી મન કે જન, જીનને વશ કરનારા ૭
 ભક્તિથી મોટુ નહિ, જગમા ખીજુ કાચ,
 કર્તા અગણિત અડનો, ભક્તતણે વશ હોય
 ભક્તતણે વશ હોય, સન તે કામ કરે છે,
 ભક્તકૃપાથી જીન, સર્વ સસાર તરે ઠે

છોટમ ભક્તિ વિના, અન્ય છે અવળું ખોટું,
 જગમાં બીજું કાંઈ, નહિ ભક્તિથી મોટું. ૮
 ભગવતની સેવા વિના, ભક્ત ન માગે કાંઈ,
 એકાદરા ઇદ્રિય સહુ, વરતે સેવા માંઈ,
 વરતે સેવા માંઈ, બાહ્ય ને શીતર ધારે,
 અંતરંગ બહિરંગ, સેવના ઉભય પ્રકારે,
 છોટમ સાચા ભક્ત, અહોનિરા વર્તે એવા,
 ભક્ત ન માને કાંઈ, વિના ભગવતની સેવા ૯
 પાવન લક્ષણ પાંચમું, શુચિતા છે સર્વાંગ,
 વસે ભક્તના દેહમાં, ગયા ગોમતી ગંગ,
 ગયા ગોમતી ગંગ, સંગ હરિજનનો કરતા,
 પાપ હરે તત્કાળ, તેમ નહિ તીરથ ઝરતા,
 છોટમ જન હિરમાંય, વસે પ્રભુ જગસંભાવન,
 છે શુચિતા સર્વાંગ, પાંચમું લક્ષણ પાવન. ૧૦
 અગ્નિ સૂરજ અંદ્રમાં, નભ પૃથ્વી મન વાય,
 એવા દેવ ઉપાસતા, પાપ નિલગ્ને જાય,
 પાપ નિલગ્ને જાય, તરત સતસંગેતિ ટાળે,
 મૂઠી એવું મૂળ, મૂઠ જન વળગે ટાળે,
 કહે છોટમ સતસંગ, કર નહિ જન કૃતમ્ની,
 જ્યાં ટાળે પાપ, અંદ્રમાં સૂરજ અગ્નિ ૧૧
 છકું લક્ષણ સતતનું, અંય ભાગવત ગાય,
 ભક્ત હોય ભગવંતના, કર્મે ના લેપાય,
 કર્મે ના લેપાય, કમળ જળ મધ્યે જવું,
 લેપે નહિ લગાર, ભક્તને ભનજળ તેવું,
 છોટમ સધળે ઠામ, કરે પ્રભુજનનું રક્ષણ,
 અથ ભાગવત ગાય, સતતનું છકું લક્ષણ ૧૨
 સુખ લક્ષણ છે સાતમું, તેના ભોગી ભક્ત,
 બાકી દુઃખદરિયાવમાં, છે દુઃખેવું જક્ત,
 છે દુઃખેવું જક્ત, પાપમય પ્રભવિયોગે,
 હરિના જન હરિમાંય, મક્ષ નિવાનંદ ભોગે,
 છોટમ પ્રભુપ્રસાદ, ભક્ત કરનારા લક્ષણ,
 તેના ભોગી તેહ, સાતમું છે સુખલક્ષણ ૧૩

વધતા વક્ષલ લક્ષ્મી છે, નહિ હોય તેહ સમાન,
પાયું અર્જુનને જુઓ, ગીતા અમૃતપાન;
ગીતા અમૃતપાન, ઘણો પ્રિય પોતે જાણી,
પાયે થઈ જશે માફ, વિષ્ણુ એમ બોલ્યા વાણી;
દર્શાવ્યું નિજ રૂપ, દેવમુનિઓને દુર્લભ,
છોટમ સહુથી એમ, લક્ષ્મી છે વધતા વક્ષલ. ૧૪

ઉત્તમ લક્ષણ આઠમું, વશ કરવા વિશ્વેશ,
મહામોહથી જીવને, તારે દઈ ઉપદેશ;
તારે દઈ ઉપદેશ, સર્વે ભ્રમ દૂર કરાવે,
બતાવે રજ્જુ જેમ, એમ આત્મા દર્શાવે;
છોટમ વાદળ બધે, તાપ દેખાય તતક્ષણ,
વશ થઈ રહે વિશ્વેશ, આઠમું ઉત્તમ લક્ષણ. ૧૫

નવમો ગુણ નિશ્ચે કરી, જનકે કહ્યું જરૂર,
લગવત જનને ભેટીએ, પ્રેમ ધરી ભરપૂર;
પ્રેમ ધરી ભરપૂર, મનુજતનુ દુર્લભ જાણી,
તેમાં દુર્લભ લક્ષ્મી, મળે મહાપુણ્યે પ્રાણી;
છોટમ ભેટે સંત, જન્મ હોય છેદના ભવનો,
જનકે કહ્યું જરૂર, કરી નિશ્ચે ગુણ નવમો. ૧૬

નવ ગુણ વાળા નર મળે, કરવું ન પડે કાંય,
જપ તપ તીરથ ત્યાગવ્રત, સધળું સેવામાંય;
સધળું સેવા માંય, પતિવ્રતા પત્ની જેવી,
પામે સિદ્ધિ સમસ્ત, એમ જન પ્રભુના સેવી;
છોટમ જે નવ હોય, ભાલ તિલક કે માળા,
ભજીએ આણી ભાવ, હોય નર નવ ગુણવાળા. ૧૭

સતસંગે સુધરી ગયા, આગળ પુરુષ અનેક,
સ્વારથ પરમારથ લહી, વિદ્યા વિનય વિવેક;
વિદ્યા વિનય વિવેક, ભાવલક્ષિત દઢ ધારી,
અંતે પામ્યા મોક્ષ, ભિન્ન પરબ્રહ્મ વિચારી;
છોટમ શ્રેય ન હોય જીવને હોય દુસંગે,
આગળ પુરુષ અનેક ગયા સુધરી સતસંગે. ૧૮

પાણીમાં પથરો રહે, ભીતર ના ભેદાય,
ખળઆવે સતસંગમાં, ખળતા મળ નવ બધ;

ખળતા મળ નવ જાય, રહે એવા ને એવા,
ગંગાકાંઠે જડ, રહે ગધાતા તેવા,
છોટમ મનનો ભાવ, જાય જાણ્યો વાણીમા,
લીંતર ના ભેદાય, રહે પયરો પાણીમા ૧૯

મનહર છંદ

ખલજનતાહું મન જાણુ ગહન વન,
અવિદ્યા અનીતિ ધોર કંટકના ઝાડ છે,
તૃપ્ત છે વિશાગ નહ જૂઠ ને પ્રપંચ દૂદ,
અદેખાઇ છે દુ ખદ પાપરૂપી પલાડ છે,
ચોરી જરી વર વાધ દુષ્ટતા ઉલ્લૂક કાગ,
નિદા આડી નિર્લજ્જતા ઘણા લીલ ગાઢ છે,
છોટમ એવાનો સંગ કરે ધર્મ કર્મ લગે,
નરને બુડાવનાર કુસંગતિ ખાડ છે ૧
સર્પ ફૂર ખલ ફૂર કહેવાય જગત માહી,
ખલ થકી સર્પ કાય સુણે કરી સારો છે,
જન્મમંત્ર જડી વડે સર્પ ફૂર થાયે સાધ્ય,
ખલ નાવે મંત્રે સાધ્ય એવો એ નકારો છે,
સાધવા નિજરનારથ મીઠું મીઠું બોલે મુખ,
વિશ્વાસ જો રાખે તેનો દગો કરનારો છે,
છોટમ એ સાધુ જો રાખે ખલ ડાઠમાડ,
સંગ કરનારને તો ભયતણો ભારો છે ૨

દાહા

સાધુ વેશે રાવણે, ક્યું જનકી હરણ,
કાવનેમિ હતુમતને, છગતાં પામ્યો મરણ ૧
આતુ દેખી ભક્તનુ, જન રાખે નિશ્વાસ,
ખળ ખોટાને સેવતા, નિશ્ચય હોય નિરાશ ૨
ધતિ થીજાડિતવાસ્કરે સત્સગનિરૂપણે પંચદશ કિરણ

કિરણ ૧૬ મું-ભક્તરીતિ

કુંડળિયા છંદ

હરિના જન હરિને જુએ, નણે ગુપથી ભિન્ન,
માયાના ગુપ જૂઠવા, ઉત્તમ મધ્યમ દીન

ઉત્તમ મધ્યમ હીન, દેહ તો થયા વિકારી,
કરી ગુણકર્મવિભાગ, સૃષ્ટિ સધળી વિસ્તારી;
છોટમ જળથી દૂધ, હંસ લે અલગ કરીને,
માયાગુણથી ભિન્ન, જુએ હરિના જન હરિને. ૧

જાણે હરિજન જગતને, જગકર્તાનો બાગ,
તરે તરેના તરતણે, જાણે કરી વિભાગ;
જાણે કરી વિભાગ, કાચ કહું કંટક ઝેરી,
મીઠા મોળા કાચ, વાસના કાઢની વેરી;
છોટમ સમ દ્રેષ, એમ સમજી નવ આણે,
જગકર્તાનો બાગ, જગતને હરિજન જાણે. ૨

દુનિયા વાડી દેવની, દુર્ગત કરે અનાડ,
આપે કૃણ આપ્યાવિના, જડથી કાપે ઝાડ;
જડથી કાપે ઝાડ, રખોપી તેને ઝાલે,
મારે ઝાઝો માર, કેહ કોઠામાં ધાલે;
કહે છોટમ એ બાગ, બગાડે કોણ અનાડી,
પામે દુઃખ અપાર, દેવની દુનિયા વાડી. ૩

સન્નજન વાડી સાચવે, પ્રીત્યે પાણી પાય,
કાઠ્યાં ઢેખી કૂલ કૃણ, લેવા ના લલચાય;
લેવા ના લલચાય, ધણીનું સધળું ધારે,
રીઝે જગનો રાય, અમિત કૃણ આપે ત્યારે;
છોટમ સૃષ્ટિમાત્ર, બાણવી સ્થિરચર ઝાડી,
પ્રાણે આણી પ્રેમ, સાચવે સન્નજન વાડી. ૪

સુખનો ઘંતા સર્વને, સાધુ કહીએ સાર,
પરમારધને કારણે, લીધો છે અવતાર;
લીધો છે અવતાર, કષ્ટ સર્વેનાં કાપે,
દેઈ સારો હપદેસ, પરમ પદમાં લેઈ થાપે;
છોટમ વેદપુરાણ, સદા તેના જશ ગાતા,
સાધુ કહીએ સાર, સર્વને સુખનો ઘંતા. ૫

બૂઢું બોલે જીલથી, તે નર થાય નિગીત,
સલ ન્યાયથી બોલવું, એજ સંતની રીત;
એજ સંતની રીત, કરે નહિ નિંદા ત્યાડી,

ધરી સતનો વેશ, અસત તો બંડે અનાડી,
કહે હોટમ જગમાહી, જન તે પશુને તોવે,
તે નર ધામ વિગીત, જીમથી બૂઠું બોવે. ૬

છપય છે

બૂઠો છે જડ દેહ, કેમ કરી બોવે વાણી,
કર્તાએ તે માટે, દેન થાપ્યા છે જાણી,
પ્રભ અક્ષરાતીત, ત્યાં ઘડી અક્ષર આવે,
પ્રાણનાયુની માહી, સક્તિ સયોગ મિલાવે,
પછી નાલીમા વિષ્ણુ મળે, ધાટ દહે પ્રભા ધટે,
જેવો આશય મન તણો, તેવી વાણી ઉમડે. ૧

અદ્રદેવ છે કંઠ, નાપુ જિહ્વાએ વળગ્યા,
મુખમા અગ્નિદેવ, કંઠે જે અક્ષર અળગ્યા,
સંધોજતા આધ, પ્રાણના દેન કસા છે,
અદ્ર સૂર્ય તે પાસ, નાડીએ માહી રહ્યા છે,
વળી ગંગા જમુના સગ્ગતી, તે શાસા મધ્યે ધાર છે,
કહે હોટમ સંધગા દેનથી, વાણીનો ઉચ્ચાર છે. ૨

દેવોના બગનડે, જન ગોને છે વાણી,
દુષ્ટ વ્યન ઉચ્ચાર, કંઠે તે પામ પ્રાણી,
અસત્ય કે અન્યાય, કંઠે પગનિંદા જનારે,
પરને પીડા થાય, નવન એના ઉચ્ચાર,
પાપ ધણ વાણી વડે, કરતા નગરે તપ છે,
દડ સહે જમરતનો, પછી દેહ વૃક્ષનો થાય છે. ૩

વાણીમા છે ઝેર, વેર વાણી ઉપ નવે,
વાણીથી હોય મોક્ષ, વાણી બધનમા નાવે,
વાણીથી હોય લાભ, થાય વાણીથી હાણી,
વાણીથી બૂઝાય, તરે વાણીથી પ્રાણી
તે માટે હરિભક્તને, વાણી મન સુવાણી,
વધી રીઝ જગપતિ, એ વાણી ઉચ્ચારવી. ૪

વાણી દેરા દેન, બૂઠથી કોણે ન્યારે,
અક્ષર કેરા બીજ, દેન કરી તે છે ત્યારે,
જપતા મન કરોડ, કૃત્યે નહિ કિચિત તેને,
ધરે સતનો વેશ, ભક્તિ ના ઉત્તર એને,

તે માટે નરદેહમાં, વાણી સારી સાધીએ,
ફેડ કપટ છાપ પરદરી, એક બ્રહ્મ આરાધીએ. ૫

મનહર છંદ

વાણી અને પાણી વિષે નલમાં નથી વિકાર,
વધુને વધુમાં સંગે . વિવિધ વિકાર છે;
કાચ ગંગાજળ કાચ કહેવાય કરમનાશ,
કાચ મિષ્ટ મોળાં કહું કાચ જળ આર છે;
કાચ વાણી કીર હંસ કાકિલા મયૂર જવી,
કાચ ખર હલકની ભાપા ભયંકાર છે;
છોટમ વિચિત્ર ભેદ દીસે વાણી પાણી માંહી,
કાચ છે અસાર અતિ કાચ અતિસાર છે. ૧

દમય છંદ

દષ્ટિએજ પવિત્ર, નેઈ નેઈ જુગતે ચાલે,
પાણી હાથ પવિત્ર, વસ્ત્રથી જો તે ગાળે;
વાણી તેજ પવિત્ર, સલ સધળે ઉચ્ચારે,
મન તો તેજ પવિત્ર, નિરંતર બ્રહ્મ વિચારે;
એમ બાહ્ય ભિંતર વિષે, રહે પવિત્ર હરિજન સદા,
કહે છોટમ જન ભગવંતના, પાપકર્મ ન કરે કદા. ૧

જ્ઞાન અભિ મટમાંહી, જ્યોતિ પ્રકટી હાથ જને,
હાથ કર્મના આધ, ભરમ કરી કે છે તેને,
સંચિત ને ક્રિયાશુ જ્ઞાન ઉપજતાં બળશે,
પરાલબ્ધ છે જલ, ભોગવ્યા પૂઠે ટળશે;
એમ કર્મ હરિજનતાણાં, જ્ઞાન થકી બળી જાય છે,
કહે છોટમ દેહ ગયા પછી, પ્રભુના ભેળો થાય છે. ૨

સલ તિલકનિજ ભાળ, માળઅનુસંગ અસળની,
પ્રપ્ત ખરે વિકાસ, ત્યાગ તે જોષિ બળની;
તત્ત્વજ્ઞાન શિરદોષ, શીલ સૂંગાર મુહાવે,
દીર્ઘ દષ્ટિ કરદંડ, મોહ મદ જ્ઞાન નસાવે;
પરોપકાર પુસ્તક પડે, ઠગ્યા દક્ષતા સાર છે,
કહે છોટમ સાચા સંતને, બ્રહ્મભેષ નિરધાર છે. ૩

મનહર છંદ

બ્રહ્મવિદ્યા મહાવિદ્યા પવિત્ર ને પાપહારી,

છા. ૧૪

સદાય છે સુખરૂપ લક્ષ્મણ લોગી છે;
 લક્ષ્મિ વિના હમે દેહ આનંદ ન પામે તેહ,
 સિદ્ધિઓની લાલચમાં લપટાયા લોગી છે;
 સિદ્ધિઓ છે માયારૂપ કળે જઈ મોહરૂપ,
 જેની આસી જન્મ ખુએ લોગી એના રોગી છે;
 છોટમ શ્રીહરિ સાથે સાચો નથી સ્નેહ જેને,
 લોગી નામ ધરે પણ સદાય વિભોગી છે. ૧
 પ્રભુનો વિભોગ રોગ જિહાં લગી જીવને છે,
 તહાં લગી તાપ પાપ વિવિધ સંતાપ છે;
 દેહને ગણે છે આપ જપે અન્ય દેવજપ,
 માગે સુખ માયાતણું એવોજ આલાપ છે;
 સત્ય ને અસત્યનો વિવેક તો ન આવે ઉર,
 દૂર દૂર કહે કોય જગતનો બાપ છે;
 છોટમ સાક્ષાત્કાર જાણે ન નિઃસ્વરૂપ,
 તહાંલગી જૂદા જૂદા ધાપે પ્રભુ ધાપ છે. ૨
 ઇતિ શ્રીલક્ષ્મણાસ્કંદે લક્ષ્મણીતિનિરૂપણે ષોડશ કિરણઃ

કિરણ ૧૭ મું-લક્ષ્મણહિમા

દોહા

મહિમા ભગવદ્લક્ષ્મણે, જાણી દેવ મહેશ;
 મહાભંગલક્ષ્મણક થયા, સહિત અમંગલ વેશ. ૧
 જે મુખ હરિષ્ટીર્તાન કથા, હરિ હરિ રટણ હમેશ;
 તે શિરની માળા કરી, કડે ધરે ઉમેશ. ૨

છપ્પય છંદ

એક સમે શિવરાય, સંગ લેઈ દક્ષકુમારી,
 નંદીવાહન યુક્ત, નિચરતા અવની સારી;
 જાતાં મારગ માંહી, ગામ એક ઉજ્જડ આવ્યું;
 દેખી તેણે હામ, ચંકરે શીરા નમાવ્યું;
 ત્યાંથી આગળ ચાલતાં, સ્થળ બીજું આવ્યું સહી,
 પ્રણામ કીધો ચંકરે, એ સ્થાનક ઉભા રહી. ૧
 સતી કહે શિવરાય, તમે છો અંતરજમી,
 ઉજડ વસ્તી માંહી, નમો છો કાને સ્વામી;

વળતી કહે શિવ વાત, સાંભળી સંશય વામે,
ભક્ત થયો'તો એક, ભલો એ ઉજ્જડ ઠામે;
વળી થાવાનો છે ભલો, આ વસ્તીવાળા ગામમાં,
માટે હું તેને નમ્યો, મહાપવિત્ર બેઉ ઠામમાં. ૨

સતી કહે મહાદેવ, દેવમાં મોટા કહાવો,
નમો ભક્ત ને ઠામ, અધિક શો મહિમા આવો;
સંશય મુજને થાય, હરો હાવે વૃષકેતુ,
કેમ અધિક છે ભક્ત, કહી સમજાવો હેતુ;
વળતી શંકર બોલીયા, દેવિ સત્ય તુજને કહું,
ભક્ત તણે વશ હરિ રહે, તે માટે મહિમા બહુ. ૩

અંબરિષ નામે રાય, ભક્ત ભગવતનો કહાવે,
અભયા કેડું વ્રત, ભૂપ તે કરતો ભાવે;
દુર્વાસા મુનિરાય, જઈ તેને દુઃખ દીધું,
ચક્ર સુદર્શન તરત, પ્રભુએ પૂંઠળ કીધું;
ત્રાહિ ત્રાહિ પોકારતા તે ચૌદ જીવન માંહે કર્યા,
અંબરિષ શરણે આવીયા, તો જીવેથી ઉગર્યા. ૪

મહારુદ્ર અવતાર, હતા પોતે દુર્વાસા,
કર્યો ભક્તનો દ્રોહ, તણ જીવ્યાની આશા;
ચક્રતાણા ભયથણી, કોય પણ ન શક્યું રાખી,
હું છું ભક્તાધીન, વિષ્ણુએ વાણી ભાળી;
માટે મહિમા ભક્તને, દેવથકી પણ છે ધણો,
તેથી સધળે હું નમું, જ્યાં જન હોય હરિતણો. ૫

પરમભક્ત પ્રહ્લાદ, વળી નારદજી કહીએ,
પરાશર પુંડરીક, વ્યાસ ને અંબરિષ લહીએ;
શુક શૌનક ને ભીષ્મ, વળી રુકમાંગદ જાણું,
અર્જુન તથા વસિષ્ઠ, વિભીષણ ભક્ત પ્રમાણું;
વળી ધ્રુવજી ને ચંદ્રહાસજી, ભક્ત ભલા જગમાં થયા,
અપાર ભવસાગર થકી, તે અનેક જીવ તારી ગયા. ૬

પૂરા પ્રભુના ભક્ત, જન્મ જે કુળમાં ધારે,
સાત ગોત્ર તે તણાં, તરત ભવજળથી તારે;
પિતાતણાં પચવીસ, વીસ માતુલનાં કહીએ,
ફેઈ માશીનાં વીસ, બહેનનાં વીસજ લહીએ;

વળી સસરા ને દુહિતાતણી, પંદર પેઢી ઉદ્ધરે,
જન્મે જન જગદીશના, તે કુળ સધળાં પાવન કરે. ૭

જંગમ તીરથ ભક્ત, જગતને પાવનકારી,
ગંગા નિર્મલ જ્ઞાન, જોગ યમુના મળહારી;
ગિરા બ્રહ્મગુણગાન, તત્ત્વવિચાર ત્રિવેણી,
પ્રેમભક્તિ સુપ્રયાગ, સકલ સદ્ગુણની શ્રેણી;
પંચકોશી નિજ પિંડમાં, વિશ્વેશ્વર વાસો કરે,
કહે છોટમ પદરજ પરસતાં, પાપ તાપ સધળા હરે. ૮

શાંડિલને કહે વ્યાસ, પરાભક્તિ કહી જવી,
સહજ સમાધિ સદાય, રહે જ્ઞાનીને તેવી,
વૃત્તિ બ્રહ્માકાર, કરી વિચરે તે જ્ઞાની,
નામરૂપ જ્ઞકાર, ભક્ત સધળું લે માની;
તે મુક્તરૂપ સંસારમાં, એવા નરને બાણીએ;
અંથ બાણી બકતા કરે, તે દાંભિક જન પરમાણીએ. ૯

બ્રહ્મવારતા માંહી, કુશળ તો દીસે સારા,
વૃત્તિ વિષયાકાર, રહે તે નીચ નકારા;
સેવા કરવા સોય, સુદરી આવે સારી,
એક બ્રહ્મ કહી મૂઢ, રમે તે સંગે જારી;
એ અજ્ઞાની બાણુવા, કેવળ કળિનું રૂપ છે,
વિષયવાસના જે તજે, જ્ઞાની એજ અનૂપ છે. ૧૦

આદિત્યમાં અંધકાર, કાચ કાળે હોય જ્યારે,
જ્ઞાનીકેરું ચિત્ત, વિષયમાં ભટકે ત્યારે,
પાવક પાણી માંહી, કાચ રીત્યે જે સળગે,
તો જ્ઞાનીનું ચિત્ત, જઈ વિષયોમાં વળગે;
બ્રહ્માકાર વૃત્તિ થઈ, તો વિષયવાસના ના રહે,
વ્યાસ કહે શાંડિલ સુણો, જ્ઞાનવંત તેને કહે. ૧૧

દોહડા

શાંડિલ કહે જ્ઞાની જુઓ, સાક્ષી કહે છે આપ;
કિચિત ઈચ્છા ઉપજે, તો હોય સધળાં પાપ. ૧

ખતે નહિ ઈચ્છાવિના, દેહ દેદ્રિયતાં કર્મ;
એ સ્થલ આશય અટપટો, કાચક સમજે મર્મ. ૨

મન તુરંગ ને દેહ રથ, આત્મા હાંકણકાર;

જો તુરગ વશ ના રહે, પડે કૂપ નિરધાર ૩
 હરિમારગમા હાકવો, એ મન મત્ત તુરમ,
 ભય માને ભગવતનો, કોય ન કરે કુસમ ૪
 મહાધોર કળિકાળમા, ઉત્તમ ભક્તિ આજ,
 રહે ઇશને આશરે, તેનું સરશે કાજ ૫
 અહ બ્રહ્મ સુખથી કહે, મન વિષયોમા ધાય,
 હરિહરની નિદા કરી, મૂઢ નરકમા જાય ૬
 દાનવ તે વળી દેવને, વૈર અનાદિ જોહ,
 તે લેનાને દાનવો, વારે નરનો દેહ ૭
 યુવન મોચ્ય ચાડાળને, આહીર બિહી કિરાત
 તેમા ઘનન અનતરે, જો હોય નીચી જાત ૮
 તે કહે અમને મોષ્ટ્યા, કતારિ આ કાર
 જ્ઞાન અમારૂં સાબરે, તે પામે જનપાર ૯
 પાપ હોય પ્રાણીતણા, સન અમારે શીશ
 તન મન વન અપ પુ કરે, તે દેખે જગદીશ ૧૦
 જુહી ગુપ્તો હાકતા, કહે ન મનમા સોય
 જીવ અ તણ્યા ધર્મના, તે તેને વશ હોય ૧૧
 પૂજે ગમેશ્વર કહી, જપે જીવનુ નામ,
 સંજ્ઞાનની નિદા કરી, નરકે જાય તમામ ૧૨
 જેમ અધારી સતમા, દોષ ઉલટતુ જોર
 તેમ વેદવિવા જતા, પ્રકટ્યા પથી ચોર ૧૩
 ભક્તિ ભાસ્કર નયનુ, નનણુ જીવને યાય,
 અધાર પામ કનુ, સહેજે અળગુ જાય ૧૪

છતિ શ્રીભક્તિભાસ્કર જી તમહિમાવાર્જનિ સમદશ કિરણ

કિરણ ૧૮ મુ - વિષ્ણુચરણોદક - મહિમા
ગીતિ છંદ

અક્ષણ મૃત્યુહરણુ, બ્યાનિમાનને વિનાશ કરનારૂં,
 ચરણોદક ભગવતનુ, રનેહ ધરીને શિર ઉપર ધારૂં ૧
 હરિચરણોદક જોને, સબ મગે જો ગીર ઉપર ધરના
 અગિ તીર્થના તેને, કલ મનોરવ પડે નહિ કળવા ૨
 જોજો સ્વપુરાણે, રુદ્રદેવનુ વાયક જે એવુ,

નિજાસુજન જાણે, ચરણોદકનું ઉત્તમ ફળ તેવું. ૩
છપય છંદ

ગંગા તથા પ્રયાગ વળી જે પુષ્કર કહે છે,
ઘણા દિવસ જો ન્હાય પછી ફળ સારું દે છે;
હરિચરણોદક પાન કરે જો એકજ વારે,
ટાળે પાપ અપાર તરત ભવસાગર તારે;
એવો મહિમા છે ઘણો નૃસિંહપુરાણવિષે કહ્યો,
કહે છોટમ આ જગતમાં શ્રીમહાદેવે તે લહ્યો. ૧

તુલસીમિશ્રિત તોય વિષ્ણુચરણામૃત કેરું,
લેતાં તણે કાળ પાપ તે હરે ઘણેરું;
કહે છે ગરુડપુરાણ અધિક છે મહિમા એનો,
હોય હરિના હંસ તોલ કરી જાણે તેનો;
મહા મોટાં તીર્થોથકી પાપ તાપ હરનાર છે,
કહે છોટમ આ જગતમાં સારથકી બહુ સાર છે. ૨

ચરણામૃતનું પાન કરે તે સહુથી કાલ્યો,
ચરણામૃતનું પાન કરે તે તીરથ ન્હાયો;
સર્વયજ્ઞની માંહી થયો તે દીક્ષિત કહીએ,
પ્રાયશ્ચિત્ત અનેક કર્યાં પણ તેણે લહીએ;
એવું પદ્મપુરાણમાં વ્યાસમુનિ કહે છે કથી,
હરિચરણોદક જે પીયે તે પુનર્જન્મ ધરતો નથી. ૩

દોહા

ગંગા ને ગોદાવરી, આદિ તીરથ જહ;
વિષ્ણુચરણોદક તણી, તુલ્ય ન આવે તેહ. ૧
કોટિક હત્યા હોય તે, સઘળી દૂર પળાય;
પણ બિંદુ હેહું પડે, તો ચહાપાપી થાય. ૨

ઈતિ શ્રીભગ્વતભાસ્કરે વિષ્ણુચરણોદકમહિમાવર્ણને અષ્ટાદશ કિરણ:

કિરણ ૧૯ મું-પ્રસાદમહિમા

ગીતિ છંદ

કરી નિવેદન હરિને, તુલસીમિશ્રિત પ્રસાદ જે લે છે;
યજ્ઞતલું ફળ પામે, સ્કંદપુરાણે એ મહિમા કહે છે. ૧
પ્રસાદ પ્રભુનો પ્રીતે, તુલસીમિશ્રિત જન લે છે જ્યારે;

શત ચાંદ્રાયણ કેરું, તે નર નિત્યે ક્ષણ પામે ત્યારે. ૨
ગૌતમમુનિએમ કહે છે, સાંભળ અંબરિષ હરિપ્રસાદ બે છે;
અશન તેહનું કરતાં, અશ્વમેધનું ક્ષણ નિશ્ચયે દે છે. ૩

દાહા

પ્રસાદ શાલિગ્રામને, ચાર વર્ષમાં કાચ;
લેતાં પાવન થાય છે, પ્રભુપદ પામે સોચ. ૧
અહણુ કરે લક્ષ્મીવડે, જે નર વિષ્ણુપ્રસાદ;
પાપરહિત હોય પ્રાણિયો, એમ કહે ઉરગાદ. ૨

ધૃતિ શ્રીલક્ષ્મીભાસ્કરે પ્રસાદમહિમાવર્ણને એકોત્તરવિંશ કિરણ:

કિરણ ૨૦ મું-તિલકમહિમા

દાહા

લલાટ મધ્યે ધારવું, કીર્ત્યપુંડ્ર છે બેહ;
પાપ હરે છે જીવનાં, પવિત્ર થાયે દેહ. ૧
શ્રુતિ સ્મૃતિ પુરાણમાં, તિલક કહ્યું છે બેહ;
છે બાનુ ઈશ્વર તણું, એમાં નહિ સંદેહ. ૨
ધારે બાનુ ધણીતાણુ, જેમ સોહાગણુ નાર;
કંઠી ચૂડા ચાંદલો, વળી હેમના હાર. ૩
એમ હરિનાં લક્ષ્મીને, હરિનું બાનું બેહ;
માળા તિલક ધારવાં, ત્યાગ ન કરવાં તેહ. ૪
શિવ વિષ્ણુકેરુ દ્વય, વિષ્ણુ દ્વય શિવરાય;
માટે શિવવિષ્ણુ વિષે, ભેદબુદ્ધિ ના થાય. ૫
આડું કે સીધું કરો, જેને જે રચિ હોય;
બાનુ છે ઈશ્વર તણું, વાદ ન કરવો કાચ. ૬
પવિત્ર સ્થળની મૃત્તિકા, ભસ્મ હોમની બેહ;
ચંદન વિષ્ણુ અંગનું, તિલક ધારવું તેહ. ૭

દ્વિપદ્ય છંદ

પુંડ્ર કહે તુલસી તણી જે મૃદ પુંડ્ર છે તીરથ માવની માટી,
પર્વત અગ્ર નદી ઉદયિ તટ ગોપીનું ચંદન મેળવું વાટી;
રામતણી રજકે વિભૂતિ વળી તે ગુટિકા કરી રાખવી ધાટી,
પુંડ્રને દેખી કરે જમકિંકર ભૂત પિશાચ બળી મરે કાટી. ૧

મનાહર છંદ

કસ્તૂરી કેસર અને કંકુતું તિલક થાય,
 હરિદ્રા સુખડ ખાખ ખડી તણું થાય છે;
 વિષ્ણુની પૂજમાં શેષ રહેલું ચંદન હોય,
 ધારીએ લલાટે સ્મૃતિ પુરાણમાં ગાય છે;
 કમલ ને પોરણીનો ડોડો દીપ વેલુપન,
 શંખ ચક્ર મચ્છ કૂર્મ આકૃતિ ધરાય છે;
 નાસા થકી કેશ લગી ધારવું તિલક ભાળ,
 તેના તન તણાં પાપ વેગળાં પળાય છે. ૧
 ઊર્ધ્વપુંડ્ર ધાર્યાં વિના કરે કાચ કૂર્મ સુભ,
 જપ તપ આદિ ક્રિયા નિષ્ફળ તે થાય છે;
 ઊર્ધ્વપુંડ્ર કે ત્રિપુંડ્ર ધારે કાચ ચીર્યાં વિના,
 શ્વાનલતિકા સમાન સ્મૃતિમાંહી ગાય છે;
 માટે મધ્યે ચીરી કરી ચિહ્ન જો ન કરે કાંચ,
 તિલક તે હરિતણું મંદિર ગણાય છે;
 છોટમ એ તિલકમાં વાસ કરે પંચ દેવ,
 દરશન કરે તેનાં પાપ દૂર જાય છે. ૨
 વેદમાર્ગ થકી જન પતિત થયેલ હોય,
 તેને અંગે શંખ ચક્ર ચિહ્ન નિત્યે ધારવાં;
 વૈદિક જનોને વળી તપ્તમુદ્રા લેવી નહિ,
 પતિતને કામ દેવા કહેલાં વિચારવાં;
 શંખઋષિકેશ વાક્ય કહ્યાં શૂદ્રજાતિકાજ,
 વેદમાર્ગવાળાએ એ વચન વિહારવાં;
 છોટમ સાવિત્રી તણે સંસ્કાર ન હોય જોને,
 તેને શંખ ચક્રાદિક ચિહ્ન અંગે ધારવાં. ૩

હોહા

ત્રિપુંડ્ર કરવું ભસ્મતું, ત્રિકાળ સંધ્યા માંહી;
 અથવા શિવપૂજન સમે, ધારણ કરવું ત્યાંહી. ૧
 દેવ પિતૃનાં કૂર્મ તે, ઊર્ધ્વપુંડ્રથી થાય;
 ઊર્ધ્વપુંડ્રવિણ જ કરે, તે સદુ નિષ્ફળ જાય. ૨

ઈતિ શ્રીભક્તિસાસ્કરે તિલકમહિમાયાં વિંશતિતમ કિરણ:

કિરણ ૨૧ મું-માલાધારણ

દોહા

- તુલસીમાળા કંઠમાં, ધરે નિરંતર જોહ;
તીરથ સરખો જાણવો, તે પ્રાણીનો દેહ. ૧
- તુલસીમાળા કંઠમાં, ધરી કરે જે સ્નાન;
સદાય તેને થાય છે, ગંગાસ્નાન સમાન. ૨
- તુલસી ધારી કંઠમાં, સ્નાન કરે જન કાચ;
ગંગાજળ જેવું બને, તેને સધળું તોય. ૩
- સ્નાનસમે જે માનવી, તુલસી રાખે પાસ;
તેના જળમાં થાય છે, તીર્થમાત્રનો વાસ. ૪
- તુલસી ને રુદ્રાક્ષનું, છે કૃણ તીર્થ સમાન;
માટે ધારી કંઠમાં, કરવું સરમાં સ્નાન. ૫
- તુલસીમિશ્રિત સ્નાનજળ, ચરણ તળે ચંપાય;
તે માટે જન હરિતાણા, સર-સરિતામાં ન્હાય. ૬
- તુલસી ધારે કંઠમાં, હોય વિષ્ણુ સમ દેહ;
છે વારાહ પુરાણમાં, ગરુડપુરાણે તેહ. ૭

મનહર છંદ

- તુલસીની માળા થાય થાય છે રુદ્રાક્ષતણી,
કમળના ખીજતણી માળા રૂડી થાય છે;
આમળાંની બને માળા સ્ફટિક પ્રવાહ તણી,
એવી એવી માળા પદ્મપુરાણમાં ગાય છે;
જપને અર્થે છે અન્ય તુલસીથી મળે મોક્ષ,
રુદ્રાક્ષધારણ થકી પાપ દૂર થાય છે;
છોટમ અનન્યભક્તિ ઉપજે છે ઉર જને,
તેને તો અહરનિરા માળાજ સદાય છે. ૧
- તુલસી રુદ્રાક્ષ ધારી કરે કાચ ચોરી જરી,
પરનિંદા જૂઠા ચાડી કરે અનાચારને;
તેને અંગે થાય શેગ ભોગવે અશુચિ ભોગ,
અંતકાળે જમદૂત મારે બહુ મારને;
દંડે હણી દે છે કામ સાણશીથી ચુટે ચામ,
ધણાં ધણાં દુ.ખ પછી દે છે તે ગમારને;
વેદ વિપ્ર વિષ્ણુ તણી નિંદા કરનાર જન,

અંતકાળે પામે પણ અંધ અવતારને. ૨

સોરઠા

મંત્ર વિના જનકાય, બે ધારે રુદ્રાક્ષને;

પડે પાપમાં સોય, ઉભિયાને શંકર કહે. ૧

ગોપીચંદન લાળ, દ્વાદશ અક્ષર જે જપે;

ધારે તુલસી માલ, તે વાસી વૈકુંઠના. ૨

ઈતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે માલાધારણે એકવિંશતિતમ કિરણ:

કિરણ ૨૨ મું-ઈશ્વરભક્તિ વગેરે

દોહડા

લક્ષ્મી અને સરસ્વતી, જેની શક્તિ હોય;
ભક્તિ કરી તે દેવની, સુખ પામે સહુ કાય. ૧

લક્ષ્મી અને સરસ્વતી, પ્રભુશક્તિ કહેવાય;
એજ ઉભય આ સૃષ્ટિનું, *ઉપાદાન લહેવાય. ૨

ચતુર્વિંશતિ તત્ત્વમય, મૂળપ્રકૃતિ જેહ;
પરમાહુરૂપે રહી, લક્ષ્મીશક્તિ એહ. ૩

મૂળશબ્દ ઝંકાર છે, પ્રણવ નામનો તેજ;
ગગન સંગ માંહે રહે, સરસ્વતી છે એજ. ૪

બેહ શક્તિમાંથી રચ્યો, નામનાભિવિસ્તાર;
એજ સૃષ્ટિ સૃષ્ટાતણી, એનો કહું પ્રકાર. ૫

ચોવીસ તત્ત્વતણાં રચ્યાં, સ્થૂલ સૂક્ષ્મ બહુ રૂપ;
દ્વાદશ પદાર્થ તે, લક્ષ્મીતણું સ્વરૂપ. ૬

આદ્યશક્તિ ઝંકારના, સૂચ્યા અક્ષરો સાર;
નામ કર્યાં અક્ષર તણાં, દેવે કરી વિચાર. ૭

દ્વૈતાદ્વૈત પદાર્થ જે, લક્ષ્મીનો વિસ્તાર;
નામ પાડીઆં તેહનાં, કરવાને વ્યવહાર. ૮

નામ રૂપ એ ઉભય મળી, સૃષ્ટિ શ્રુતિઓ ગાય;
મટે નામ ને રૂપ જે, તેજ પ્રલય કહેવાય. ૯

નામ સરસ્વતી જાણીએ, રૂપ લક્ષ્મીનું રૂપ;
નામરૂપ કર્તા કહ્યો, તે સમ્યક્સુખરૂપ. ૧૦

નામરૂપ આ જાગનો, માળી છે મહાદેવ;

* તમવાચિકરણ

એજ અખંડિત છે સદા, તેની કરીએ સેવ. ૧૧

હપય હંદ

લક્ષ્મીમાંથી સૃષ્ટિ રચી છે શ્રીકર્તારે,
પછી કાયદો વેદ રચ્યો એને અનુસારે;
સરસ્વતી કહેવાય પ્રણવરૂપે જે વાણી,
શબ્દબ્રહ્મ છે તેજ કહે વેતા જન જાણી;
સહુ વેદ રચ્યા છે પ્રણવથી અક્ષર કરીને તેહના,
બહુ નામ કરી અક્ષર તણાં વાક્ય રચ્યાં પછી એહનાં. ૧
સૂક્ષ્મ વેદ છે પ્રણવ તે તણો મહિમા ભારી,
કરે ઉપાસન વિપ્ર અન્ય નહિ કોઈ અધિકારી;
વેદમંત્રની આઘ પ્રણવ માટે ઉચ્ચારે,
તોજ પાઠકળ થાય એમ નકી મન ધારે;
છે પ્રણવ નામ પરબ્રહ્મનું યોગ્યશાસ્ત્ર માંહે કહે,
બહુ યોગી એજ ઉપાસતાં સિદ્ધિવાન સુખીઆ રહે. ૨

દોહડા

માણસની સૃષ્ટિ કરી, ઈશે કર્યો વિચાર;
હવે કહું હું કાયદો, માણસનો નિર્ધાર. ૧
પ્રેરી પ્રભુએ સરસ્વતી, બ્રહ્મદેવ મનમાંહ;
અંતરમાં આપે રહી, અક્ષર ઘડીઆ ત્યાંહ. ૨
નામ કર્યો અક્ષર તણાં, નામી દેખી સાર;
વળતી વાક્ય ધડી કરી, કર્યો વેદ ઉચ્ચાર. ૩
ઋચા ઉચ્ચારી ઈશ્વરે, પૂર્વવદનથી સાર;
દેવોની સ્તુતિઓ તણા, જેમાં વિમળ વિચાર. ૪
દક્ષિણ મુખથી યજુપનો, ઈશે કર્યો પ્રસાર;
યજુક્રિયા કરવાતણો, જેમાં કહ્યો પ્રકાર. ૫
પશ્ચિમ મુખથી ઈશ્વરે, ગાઈ જતાવ્યાં સામ;
ગાતાં ગુણ દેવો તણા, મનના પૂરે કામ. ૬
અથર્વ ઉત્તરવદનથી, ઉપજવીઆં અનેક;
સુખ સધળાં જેથી મળે, રહે મનુષ્યનો ટેક. ૭
બ્રહ્મદેવ દ્વદ્યે રહી, એમ ઉચ્ચાર્યા વેદ;
સર્વે પુરુષારથતણા, જેમાં આજી ભેદ. ૮
બ્રહ્મદેવના પુત્ર જે, થયા સમ્પત્તિ જેહ;

બ્રહ્માએ ભાવે કરી, ભણાવીઆ છે તેહ. ૯
 ભૃગુએ વેદ ભણાવીઆ, રચનાદિકને સાર;
 દક્ષાદિકમાં રચનથી, પ્રસર્યો વેદપ્રસાર. ૧૦
 બ્રહ્મદેવનો વંશ જે, બ્રાહ્મણ જેનું નામ;
 આઘ વર્ણ એ એક છે, તેણે પ્રજા તમામ. ૧૧
 ચાર વેદ આદિક ગણે, વિધાજનો આરાડ;
 સૂક્ષ્મવેદ નિજ ખીજથી, પ્રકટયું વિધા આડ. ૧૨
 ચાર વેદ પહેલા થયા, પછી થયાં ખટ અંગ;
 ઉપઅંગો વળતી થયાં, ઔદ વિધા એ ઢંગ. ૧૩
 ચાર વેદની માંહીથી, થયા ચાર ઉપવેદ;
 અદાર વિધા એ તણા, કહું વિસ્તારી ભેદ. ૧૪
 પહેલી વિધા વેદ છે, ઋચા યજુપ ને સામ;
 અથર્વને ઉત્પન્ન કર્યો, એ ઈશ્વરનું કામ. ૧૫
 અંગ કહું ખટ એહનાં, જથી ઉપજે જ્ઞાન;
 જમાં ચારે વેદનું, કર્યું સુગમ વ્યાખ્યાન. ૧૬
 શિક્ષા પહેલું અંગ છે, એમાં અક્ષરજ્ઞાન;
 સ્વર વ્યંજન ઉચ્ચારની, રીતિનું વ્યાખ્યાન. ૧૭
 સહુ શિક્ષામાં મુખ્ય છે, પાણિનિ શિક્ષા એહ;
 ચાર વેદના વિપ્ર સહુ, મુખે ભણે છે તેહ. ૧૮
 વળી ખીજુ છે વેદનું, કદપસૂત્ર એ અંગ;
 કર્મકાંડના પ્રયોગનો, એમાં કલ્પો પ્રસંગ. ૧૯

ઓપાર્શ્વ ત્રિતાલ

આશ્વલાયન કદપસૂત્રે કરી, હોત્રપ્રયોગ વિધિ વિસ્તરી;
 આધ્વર્યવ પ્રયોગની વાત, આપસ્તબે કરી વિખ્યાત. ૧
 ઔદગાત્ર પ્રયોગ છે જેહ, લાટ્યાયને કલ્પો છે તેહ;
 કર્મવિધિ જે વેદે કહી, કદપસૂત્રોમાં કહી છે સહી. ૨
 ખીજું અંગ વેદનું જોય, વ્યાકરણ કહીએ સોય;
 રાખ્દ વેદ ને સાઓ તણા, તેહ સાધી દેખાડ્યા ધણા. ૩
 પાણિનિયે શિવની અહી સહાય, પહેલા રચિયા આઠ અધ્યાય;
 કાસ્યાયને તો વાર્ત્તિક કર્યું, ભાષ્ય પતંજલિએ ઉચ્ચર્યું. ૪
 ત્રિમુનિવ્યાકરણ તે કહેવાય, અંગ વેદનું એહ ગણાય;
 ચોથું વેદનું અંગ નિરુક્ત, વર્ણ જે રાખ્દારથ યુક્ત. ૫

તેર અધ્યાય તેહના જેહ, યાસ્કમુનિએ ક્રીધા તેહ;
 તાત્પર્ય અર્થ વેદનો હોય, એ ભણનારો જાણે સોય. ૬
 નિઘંટકારા પંચ અધ્યાય, એજ મુનિ કરતા કહેવાય;
 અમર હલાયુધ આદિક બહુ, નિઘંટના પેટમાં સહુ. ૭
 છંદશાસ્ત્ર કહેવાયે જેહ, અંગ પાંચમું કહીએ તેહ;
 તેહતણા છે અધ્યાય આઠ, પિંગલ મુનિએ બાંધ્યો ઠાઠ. ૮
 કથા છંદ સહુ વેદો તણા, પછી કાવ્ય કરવાના ધણા;
 ધૃત્તરલાકર આદિક જેહ, અંથ છંદના કહીએ તેહ. ૯
 એથી કવિતા સર્વ રચાય, એટલા માટે કર્યો ઉપાય;
 છહું અંગ જ્યોતિષ વ્યાખ્યાન, જથી હોય કાળનું જ્ઞાન. ૧૦
 ખગોળ અહ તારાની ગતિ, તે જાણે સહુ જ્યોતિષ વતી;
 તિથિ વાર પર્વનો સમે, જ્યોતિષ વિના ન જાણે ક્યમે. ૧૧
 ભાસ્કર ગર્ગાદિક ઋષિ જેહ, જ્યોતિષ કરા કર્તા તેહ;
 જ્યોતિષથી જો સમય જણાય, તેથી ક્રિયા વેદની થાય. ૧૨
 ચાર ઉપાંગ વેદનાં જેહ, વિસ્તારી સંભળાવું તેહ;
 પ્રથમ ઉપાંગ મીમાંસા કહું, ધર્મ બ્રહ્મનો બેઠજ લહું. ૧૩
 ધર્મ મીમાંસા અધ્યાય બાર, જૈમિનિ મુનિ તેના કરનાર;
 ધર્મકાંડ નિરૂપણ જેહ, કર્મમીમાંસા કહીએ તેહ. ૧૪
 દેવકાંડ બીજો કહેવાય, તેથી દેવઉપાસન થાય;
 બ્રહ્મમીમાંસા અધ્યાય ચાર, વ્યાસમુનિ તેના કરનાર. ૧૫
 વિશ્વતણો કર્તા જ એક, તે ઈશ્વરનો કહ્યો વિવેક;
 તેનું નામ ધર્મું વેદાંત, તે સમજે તે થાયે શાંત. ૧૬
 ભક્તિમીમાંસા તેવી ખરી, તે શાંડિલ મુનિએ ઉચ્ચરી;
 ધર્મવડે પાતક ધોવાય, વેદાંતે ઈશ્વર ઝાળખાય. ૧૭
 ભક્તિ કરતાં મુક્તિ થાય, તણ મીમાંસા કહે ઉપાય;
 બીજું ઉપાંગ વેદનું ન્યાય, એથી જ્ઞાન ઈશ્વરનું થાય. ૧૮
 પંચ અધ્યાય ગૌતમે કર્યા, તર્ક કરી ખોટા મત હર્યા;
 સોળ પદાર્થ ક્રીધા સિદ્ધ, અનુમાને પ્રભુ કર્યો પ્રસિદ્ધ. ૧૯
 વળી વૈશેષિક બીજું જેહ, આને મળતું જાણો તેહ;
 દશ અધ્યાય કણદે કરી, સાત પદાર્થ ચાખ્યા ઠરી. ૨૦
 સોળ પદાર્થનો નિરધાર, કહ્યો સાતમાં સઘજો સાર;
 બુદ્ધિ વિચાર કરી જન જેહ, તત્ત્વજ્ઞાની થાયે તેહ. ૨૧
 છા. ૧૫

કલ્પિત મત બીજા જોડલા, ન્યાયે ખંડયા છે તેટલા;
 એ વિદ્યા છે આન્વિસિકી, મુક્તિપંથ દેખાડે નકી. ૨
 ન્યાય વૈશેષીકતું મત એક, હોય પદાર્થ જ્ઞાન વિવેક;
 ધર્મશાસ્ત્ર બીજું ઉપાંગ, સદુ સ્મૃતિઓમાં ધર્મપ્રસંગ. ૨
 ગાઈ શ્રુતિઓનું સ્મરણ કર્યું, સ્મૃતિ નામ માટે છે ધર્યું;
 જે જે આચારજ જે સમે, નામ કહું સાંભળજે તમે. ૨
 તેને નામે રચીઆ અંથ, ચલાવ્યો વેદધર્મનો પંથ;
 વિષયુ વસિષ્ઠ મનુ ને દક્ષ, યાજ્ઞવલ્કય અંગિરા પ્રતક્ષ. ૨
 યમ સંવર્ત સતાતપ સાર, વ્યાસ ઊશતા યયા ઉદાર;
 પરાશર ગૌતમ હારીત, આપસ્તંબ ને શંખ લિખિત. ૨
 કાત્યાયન દેવલ બૃહસ્પતિ, નારદ પૈઠિનસ મહામતિ;
 એ ઋષિઓની સ્મૃતિઓ જહ, આજ પ્રસિદ્ધ સર્વ છે તેહ. ૨
 રામાયણ ભારત કહેવાય, તે પણ સ્મૃતિઓ માંહી ગણાય;
 શાસ્ત્ર સાંખ્યને પાતાંજલિ, ધર્મશાસ્ત્રમાં ગણવાં વળી. ૨
 કપિલમુનિ પ્રભુનો અવતાર, સાંખ્યશાસ્ત્રનો કહ્યો વિચાર;
 ખટ અધ્યાયની રચના કરી, તત્ત્વવિચાર વિધિ વિસ્તરી. ૨

હોહા

સાંખ્યશાસ્ત્રથી થાય છે, પુરુષ પ્રકૃતિજ્ઞાન;
 ચોવીસતત્ત્વ પ્રકૃતિ જડ, ચેતન પુરુષ નિદાન. ૧
 પતાંજલિ મુનિએ કર્યું, શાસ્ત્ર પાતાંજલ જોહ;
 જેમાં સાધન જોગનાં, અંગ આડ છે એહ. ૨
 પ્રકૃતિ મળે જહ પુરુષમાં, હોયે શુદ્ધ સમાધિ;
 મોક્ષ પરમે પદમાં મળે, તનની ટળે ઉપાધિ. ૩
 માણુપત ને રોવનાં, વૈષ્ણવ આગમ જોહ;
 મળતાં વૈદિક માર્ગને, ધર્મશાસ્ત્રમાં તેહ. ૪
 બ્રહ્મ થયેલા પુરુષકૃત, વામ કોલના અંથ;
 વેદબાહ્ય એ બાણવા, સધળા કલ્પિત પંથ. ૫
 વેદબાહ્ય વળી બાણવા, નાસ્તિકના જે પંથ;
 મૂઠ શુવ ભરમાવવા, જોણે બાંધ્યા અંથ. ૬
 ઉપાંગ ચોથું વેદનું, ભાષે સર્વ પુરાણ;
 ઉપપુરાણ બીજાં વળી, મુનિએ કર્યાં વખાણ. ૭

કુંડલિયા ઠંદ

છેલું શ્રીમહાભગવત, પહેલું પદ્મપુરાણ,
અક્ષ, વિષ્ણુ, વાયુ, કૃત્ત, ભવિષ્યોત્તર પરમાણુ,
ભવિષ્યોત્તર પરમાણુ, અગ્નિ, માકુંડ, વચાણુ,
નારદ, વિંગ, વરાહ, રેકદ, વામન, પરમાણુ,
મત્સ્ય, ગરુડ, અક્ષાડ, અક્ષવૈવર્તક સેલુ,
પહેલું પદ્મપુરાણ, ભાગવત શ્રીમન્ છેલું. ૧

દોહા

ચાર વેદની માહીથી, થયા ચાર ઉપવેદ,
સંશ્લેષે તેના હવે, ભક્ષા ભાખીએ ભેદ ૧
ઉપવેદ ઋગ્વેદનો, આયુર્વેદ એ નામ,
વેદકની વિદ્યાયકી, સરે સર્વનું કામ. ૨
અક્ષા ને ધન્યંતરી, ગત્રિ અધિનીકુમાર,
ભારદ્વાજ પ્રજાપતિ, એ ઋષિએ રચનાર. ૩
મરુકમંથ ચરકે રચ્યો, સુશ્રુતે સુશ્રુત,
વાઝાટે વાઝાટ રચ્યો, એ વિદ્યા અદ્ભુત. ૪
ધનુર્વેદ કેરો થયો, ધનુર્વેદ ઉપવેદ,
યુદ્ધકળા જેમા કહી, વ્યૂહતાણા બહુ ભેદ. ૫
નિશ્વામિતે એ રચ્યો, વવવા નિઝતું તૂર,
પ્રજા સર્વને પાળવા, શીખે કાનિય ચાર. ૬
ગાધર્વ નામે વેદ છે, સામતણે ઉપવેદ,
ગીત નૃત્ય વાદિતના, રાગ રાગિણી ભેદ. ૭
ભામદેવ ને તુંબુર, નારદ આદિક સાગ,
હાહા છૂછૂ ગાધર્વે, કીધો છે નિસ્તાગ. ૮
અથર્વવેદમાંથી થયે, વળી એક ઉપવેદ,
ધન રળના ધધા ધણા, શિલ્પગાસના ભેદ. ૯
સોની લવાર સુતારના, શિલ્પકારના કામ,
એ વિદ્યા સહુ અર્થની, અર્થગાસ છે નામ. ૧૦
વિદ્યકર્મીએ ખાવીએ, સહુ શિલ્પનો અર્થ,
કરીગરે વવારીએ, એ વિદ્યાનો પંથ. ૧૧

ચોપાદ્ય નિતાલ

કાએ બાધ્યાં નીતિવાસ, કાએ ખેતીનારી માત,

- કાચે કળા ચોસઠ વિસ્તાર, કાચે પાકના કર્યા પ્રકાર. ૧
 ગજ ઘોડા આદિક પશુ જહ, કાચે વિદ્યા ખાંધી તેહ;
 એવા હુન્નર થયા હુન્નર, તોલ માપ આદિક વિસ્તાર. ૨
 અદાર વિદ્યા એવી જહ, આર્યજનો સહુ ભણુતા તેહ;
 રાજ પ્રજ શીખતા સહુ, એથી બુદ્ધિ વધતી બહુ. ૩

દોહા

- વિદ્યા એજ અદારનું, કલ્પદિકા એક નામ;
 ભાવે તે આર્યો ભણે, પૂરે મનના કામ. ૧
 એક વર્ણમાંથી પડ્યા, પૂર્વે વર્ણો ચાર;
 ભારતમાં જે ભાખ્યા, વણું તેહ વિચાર. ૨
 બ્રહ્મકર્મ છોડી કરી, કરવા લાગ્યા રાજ;
 તે બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય થયા, કરે રાજનું કાજ. ૩
 પશુપાલન કૃષિકર્મને, કરે વણજને જહ;
 બન્યા વૈશ્ય તે ક્ષત્રિયો, કહ્યું ભારતે તેહ. ૪
 શૂદ્ર થયા છે તે જનો, કયું દાસનું કામ;
 એજ પ્રકારે ભારતે, ચાર વર્ણ વ્યાખ્યાન. ૫
 વેદવાણી પરમેશની, તે સંસ્કૃત છે સાર;
 એ ભાષા છે આર્યની, જેમાં અંચ અપાર. ૬
 ભરતખંડમાં આવ્યા, ઉત્તરથી સહુ આર્ય;
 ચાર વર્ણના લોક તે, સાથે લઈ આચાર્ય. ૭
 સ્વૈચ્છ આર્ય સંસર્ગથી, ભાષામાંહી વિકાર;
 થશે એમ જાણી રચ્યાં, બ્યાકરણો નિર્ધાર. ૮
 સંસ્કૃતના અપભ્રંશ જે, પ્રાકૃત શબ્દ ગણાય;
 નીચ જાતિના લોકમાં, ભાષા એજ ભણાય. ૯

ચોપાઈ ત્રિતાલ

- ભરતખંડમાં આવ્યા જહ, પૂરો વેદ ન લાગ્યા તેહ;
 પ્રમાણવાક્યોતણો ખપ પડે, તે તો ક્યાંથી શોધ્યાં જડે. ૧
 મન્વાદિક મન કરી વિચાર, સ્મરણ કરી સ્મૃતિ શ્રીધી સાર;
 શ્રુતિસ્મૃતિ બે થયાં પ્રમાણ, આર્યો તેહને માને જાણ. ૨
 તેમાંથી જે નાસ્તિક થયા, શ્રુતિ સ્મૃતિથી અગળા રહ્યા;
 દાઈ કદિપત મત લેળી કરી, શ્રુતિ સ્મૃતિ માને છે ખરી. ૩
 વેદાદિક બહુ અથો માંઘ, કર્યા ઉમેરણ ઝાઝાં ત્યાં;

અભિપ્રાય જે મનમાં હોય, તેવો અર્થ કરે છે સોય. ૪
મનગમતા બહુ અંથો કરી, આચારજ થઈ બેઠા ઠરી;
અનેક ભેદ પડ્યા છે એમ, ખરો પંથ ખોવાયો તેમ. ૫
જિજ્ઞાસુજનને મન હોય, ખરા પંથનો લાલ ન હોય;
મોક્ષમાર્ગ રૂંધાયો જ્યાં, દક્ષિંતે દેખાડું ત્યાં. ૬
છંપો

નિર્મળ જળે ભરેલ, સરોવર વનમાં રાજે,
તૃષા વનચર તણી, નીર પીતામાં ભાગે;
ત્રીભક્તતુની માંહી, પડ્યા ત્યાં વનના પાડા,
લડ્યા પરસ્પર રહી, ખરીથી પાડ્યા ખાડા;
તે કહોળી નાખ્યું જળ સકળ, પીવામાં આવે નહીં;
ત્યાં વનનાં પ્રાણીમાત્ર તે, તૃષા દુઃખ પામ્યાં સહી. ૧
દોહા

પ્રાણી તૃષા દુઃખ ટાળવા, સુજને કર્યો વિચાર;
પાડા જળથી નીકળે, સુધરે જળ નિર્ધાર. ૧
ગોફલુ ગોળા અપટયા, પાડાને તે કાળ;
પાડા જળથી નીકળી, નાહા પડતાં કાળ. ૨
નીર ઠરી નિર્મળ થયું, પીવા જેવું સાર;
એમ તૃષા વનચર તણી, ભાગી છે નિર્ધાર. ૩
છંપો

પાખંડી જન થાય, વેદનો પંથ ભગાડે,
સત્યાચાર્યો થાય, તેજ તેમને નસાડે;
ધણા કાળથી એમ, જગતમાં ચાલે ધારો,
વધે કુધારા જોર, તરત પછી થાય સુધારો;
કોઈ સારા માઠા માણસો, આ જગમાંદે થાય છે,
છે માયા ત્રિગુણી એ થકી, એવું ચાટ્યું જાય છે. ૧
પ્રકટે નાસ્તિક જોર, બ્રહ્મની ભક્તિ ભાગે,
દુર્ગુણતણે સમૂહ, લોક મનમાંદે ભાગે;
પ્રકટે આસ્તિકજોર, બ્રહ્મભક્તિ પ્રકટાવે,
છેદી અનીતિ પંથ, નીતિને પંથ ચઢાવે;
બહુ બૌદ્ધોએ બોધી જગત, બ્રહ્મજ્ઞાન મુવાડિયું,
પછી શંકર ગુરુએ પ્રકટ થઈ, પાછું તેજ જગાડિયું. ૨

દોહા

- પ્રજ્ઞલક્ષિત પ્રકટાવવા, યથા શંકરાચાર્ય;
 ભરતખંડ છોડી ગયા, સર્વનાસ્તિકાચાર્ય. ૧
 ધર્મભેદ આર્યોવિષે, હુતા પડેલા જેહ;
 વેદખડ્ગથી શંકરે, વિદારી નાખ્યા તેહ. ૨
 નિહંટક કીધો સરલ, પ્રજ્ઞલક્ષિતનો પંથ;
 જિજ્ઞાસુજન કારણે, ખાંધ્યા ઉત્તમ અંથ. ૩
 મળ બન્ને સોનાતણો, તો તે કુંદન થાય;
 જીવતણા મળ બંધ તો, પ્રજ્ઞરૂપ થઈ બંધ. ૪
 પ્રજ્ઞલક્ષિત મળ ટાળવા, કેરો કહ્યો ઉપાય;
 પ્રજ્ઞલક્ષિત જે આચરે, તે નિષ્પાપી થાય. ૫
 વેદોક્ત વિષયુ ધર્મનો, વ્યાસે કહ્યો પ્રકાર;
 તેજ યાપિયો શંકરે, વિમળો કરી વિચાર. ૬
 રહે શારદામકવિષે, પૂજ્યપાદ ગુરુ જેહ;
 વેદોક્ત વિષયુ ધર્મના, પ્રતિપાદક છે તેહ. ૭
 ધણ દેવની પ્રાર્થના, દીસે વેદો માંય;
 જગકર્તા એમાં પ્રીયો, નિર્ણય ન જડે સંય. ૮
 ઉત્તર કહું એ પ્રશ્નનો, કર્તા એકજ ઈશ;
 બહુનામી કહેવાય છે, આપે એ જગદીશ. ૯
 રાજની સત્તા વસે, સહુ યોદ્ધામાં જન્મ;
 પરમેશ્વરસત્તા વસે, સહુ દેવોમાં તેમ. ૧૦
 સરિતા કૂપ તળાવમાં, મેઘતણું જળ હોય;
 એમ સર્વ દેવો વિષે, સત્તા પ્રભુની સોય. ૧૧
 એકમેવ પરબ્રહ્મ છે, વેદો બોલે બોલ;
 એથી અન્યો જીવ છે, એનો કરવો તોલ. ૧૨
 ઈશ્વર સત્તા બેઠને, માન્યા દેવ અનેક;
 પણ સત્તા તો એક છે, માટે ઈશ્વર એક. ૧૩

છાંપા

ગામ મલાતજ જેહ, જેહ હરિલક્ષ્મિકેર,
 નાગરનું પ્રાચીન, જહાં નારાયણ કેર;
 વૈષ્ણવ નાગર વિપ્ર, તહાં વિદ્વાનો લહીએ,
 વૈષ્ણવ પાટીદાર, ભક્ત સહુ તેઓ કહીએ;

શુભ ભક્ત થયા રઘુનાથ ત્યાં, હવણાં ભક્ત બંધાર છે,
જેનું જગત્તાવિષે, પૂર્ણ પ્રેમનું જોર છે. ૧

ઠગથી ઠગ્યા ન જાય, આજ છે જગમાં એવા,
મોતાળા દ્વિજમાંહી, ભલા ભાઈશંકર જેવા;
ગામ સિંગડા માંહી, નાથજી એવે નામે,
ગિરધર ભક્ત સુબાણ, વળી રહે છે તે ઠામે;
મોતી શંકર માણજી, હરખવંત હરિદાસ છે,
બાબરબટ બુદ્ધિ આગળો, વેદધર્મ વિશ્વાસ છે. ૨

દોહડા

ભક્તિભાસ્કર થયનું, ઝવણ કરે જન ડોય;
શુદ્ધ મુમુક્ષુ હોય તે, ધર્મ વિષે દૃઢ હોય. ૧
સધળા શાંડિલ સૂત્રનો, આશય ફૂતો જેહ;
શુભરાતી ભાપાવિષે, પ્રકટ કર્યો છે તેહ. ૨
શુભ જ્ઞાતિ સાકોદરા, ગામ મહાતજ વાસ;
રચ્યો અંથ આ છોટમે, કરવા ભક્તિપ્રકાશ. ૩
વિક્રમ સંવત ઓગણી, ઓગણત્રીસો સાર;
દ્વિતીયા આવણ સુદીની, વાર ભલો રવિવાર. ૪
તે દિવસે પૂરણ થયો, પોચ્યા મનના કોડ;
શ્રોતાજન સહુકા મળી, બોલો જ રણછોડ. ૫

ઈતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે ઈશ્વરશક્ત્યાદિનિરૂપણે દ્વાવિંશતિતમ કિરણ:

ભક્તિભાસ્કર સમાપ્ત

૫-ભક્તિકલ્પતરુ

માલિની છંદ

પ્રથમ મને વિચારી, બ્રહ્મનું ધ્યાન ધારી;
ગુણકથન ગિરાએ, હોય તેની કૃપાએ. ૧
કલ્પતરુ કલિમાં, ભક્તિ કલ્યાણકારી;
સુણી વિનય અમારી, આપજો શ્રીમુરારી. ૨

રાગ પ્રેમવેલી

પ્રથમ અતિ પ્રેમથી પૂજુ રે, ગુરુ ગોવિંદને,
એથી હોય બુદ્ધિ ઉજ્જ્વલ રે, આપે આનંદને;
ભક્તિરૂપ કલ્પતરુની રે, કયા કહાવે ભલી,
અવર સહુ સાધનકેરૂં રે, આપે ફળ એકલી. ૧
મહિમા વળી સહુથી મોટો રે, પ્રભુભક્તિ તણો,
પ્રાણીને પાવનકર્તા રે, ગુણ એમાં ઘણો;
ગુરુ શિષ્ય સંવાદ સાથે રે, કહું ત્રંચ કોકથી,
રસિક જન રાગમાં ગારો રે, ઝમક ઝડી ભેડથી. ૨
આદરશે અર્થ લહીને રે, ઉત્તર ભાગ્ય એહનાં,
કૃતારથ થાશે પ્રાણી રે, ટળશે દુઃખ દેહનાં;
ઉત્તમ નરદેહ અમૂલ્ય રે, પ્રભુજીએ આપીઆ,
તેના ગુણ જણે ના ગાયા રે, પામર તે પાપીઆ. ૩
ભક્તિવિના ઈંદ્રી અદકું રે, સુખ મળે શુ થયું,
નરકકુંખ નરને માયે રે, જ્યારે ઉભું રહ્યું;
વિધયકી વૃદ્ધ ઘણેરો રે, હોયે જે પ્રાણીઆ,
ભક્તિવિના વૃદ્ધ વનેચર રે, બુગે તે જાણીઆ. ૪
ભક્તિવિના અમર કાયા રે, કલ્પ લગી જે રહે,
તે તો જન પર્વત જેવા રે, કંઈ જુગન્દા કહે,
ભક્ત જે જનુનીએ જાયા રે, પુત્ર તે જાણવા,
અભક્ત તે ઉદર કેરા રે, ધીટ પરમાણવા. ૫
ભક્તિવિના બીજીસ લક્ષણ રે, હોય નરમાં કહી,
શિશ્ય ગયે સંત્રામ છોતે રે, જય જાણવો નહી;

ભક્તિ નિના પૂજ્ય થઈને રે, જે કો પૂજાય છે,
 ભગતાં સુધી વરને બંદરણી રે, રાખ કહી ગાય છે. ૬
 ઘણાં ગુણવંત થઈને રે, ભક્તિ નિના જે ફરે,
 ભોજનસમે ભક્તિ દાંતે રે, કારજ કાંધ ના સરે;
 ભક્તિનિના અંગ ઉઘાડે રે, સરવ તણ આપડે,
 રમયાનના અગ્નિ સરખો રે, એને કાચ ના અડે. ૭
 મનસિદ્ધિ ભક્તિનિનાની રે, થઈ હોય જઈને,
 દેવ જેવા ખરને વાચસ રે, કહે દાણુ તેહને;
 ભક્તિનિના અડસઠ તીરથ રે, ફરે જે આપધી,
 તુમડી તો કડવી ના ટળે રે, તીરથપરતાપધી. ૮
 ભક્તિનિના અંચ ઘણેરા રે, વાઠ કરવા ભણે,
 વૃષ્ટિનિના ધન બહુ ગાજે રે, તેથી કાંઈ ના બણે;
 ભક્તિનિના પવિત્ર પૂરા રે, ઉજવળ રહે અંગમાં,
 મટે નહિ મગ્ધની દુર્ગંધ રે, ડૂબી રહે ગંગમાં. ૯
 લક્ષ્યનિના વાચક જ્ઞાની રે, બંડે મુખને બળે,
 ભાડે ભૂપવેશ ધર્યો પણ રે, ભિખારી ના ટળે,
 ભક્તિનિના ગુરુપદ ચહીને રે, શિષ્ય સહુને કરે,
 કમળને નાવે સાગર રે, સુખે કાચ ના તરે. ૧૦
 ભક્તિનિના નરમાં ઘણેરી રે, હોયે બીજા ચાતુરી,
 સાગર કાચ કળે તરે નહિ રે, કંચન તુમડે કરી;
 ભક્તિનિના જીવને ઝાઝી રે, આપદ આડીઆ,
 ધેઠિ સદે દેશ સધળે રે, બાજીગરનો ચાડીઆ. ૧૧
 દરીને કામે ના બેસે રે, ભક્તિનિના જીવડો,
 મારે માર કાળ ને માયા રે, ખાયે ખત્તા દડો;
 ભક્તિનિના સંસારમુખમાં રે, નહિ શાંતિ કરી,
 કણે કણે પાવક પાણી રે, લુહારની સાંસરી. ૧૨
 વિષય મુખવલ્લભ બણી રે, પીડા પામે ઘણો,
 ઉડે પણ ન પડે અળગો રે, તાતી વેળમાં ચણો;
 ભક્તિનિના મોટા મનાયે રે, સર્વ અધિકારનો,
 પતિ તેની પાસે ન આવે રે, ગર્ભ બેઠું બરનો. ૧૩
 સુખી હોય શ્રીમંત સાચે રે, લાખો દળલાહરમાં,
 ભક્તિનિના તીડનો સબ રે, એવો સંસારમાં;

ઉત્તમ કુળ આખર વહાવું રે, હસું જાણે આપનું,
 ગોવિંદગુણ ગાતાં ને લાગે રે, શરીર ધરે સાપનું. ૧૪
 દારા ધન જોખન દેખી રે, ભાગ્ય માને ભહું,
 ભક્તિવિના જળમાલ જાણે રે, માને મોદ માણવું,
 કળે કળે આયુષ્ય કાપે રે, કાળની કાપણી,
 ગળે જ્યમ ગુછળી ઘાલી રે, સંતાનને સાપણી. ૧૫
 દેવી દેવ જુજવે રૂપે રે, માયા આપે હવી,
 ભલે તેને ભવમા રાખે રે, ભક્તી રીતે ભોળવી,
 માટે ભજે માયાપતિને રે, ભક્તિભાવે કરી,
 ભાગે ભવભટકણ તેનું રે, કામે બેસે કરી. ૧૬
 પરાધીન પ્રાણી સઘળા રે, પડ્યા ભવપાશમાં,
 તૃપ્તિએ જાય તણાયા રે, નાખે લેઈ નાશમાં,
 ભક્તિરૂપ કલ્પતરુની રે, છાયા જને મળે,
 ટળે કુખ તેનું તતક્ષણ રે, મનોરથ સહુ રૂળે. ૧૭
 કરે અન્ય આશ્રય પ્રાણી રે, કલ્પતરુને તળે,
 તેને સુખ શાંતિ શીતળતા રે, રહે નાવે રજે,
 અભાગી જીવ અજાણ્યા રે, એવું નવ આદરે,
 સહે કુખ દારિદ્ર્ય સઘળાં રે, ક્ષીણ ભવમાં રૂરે. ૧૮
 કૃપાનિધિ કર્તા કરી રે, કૃપા હોય જોઈને,
 કલ્પતરુ કરી છાયાનો રે, આશ્રય મળે જોઈને,
 આતુર જીવ આવીને બેસે રે, તપેલા તાપથી,
 અભિનવ આનંદ પામે રે, ભક્તિપરતાથી. ૧૯
 પુરાતન પુણ્ય ધણેશં રે, હિંદે હોય જ સમે,
 હરખે જન હરિના દેખી રે, ધણું રહિયે ગમે,
 આતુર હોય ઈશ્વર મળવા રે, પુણ્યપરતાપથી,
 છાટમ રહે સજ્જન સગે રે, છૂટે સહુ પાપથી. ૨૦
 માલિની છંદ

નિગમ સકળ કહે છે, આપમે એ પ્રમાણી,
 અજભવ અહીનાયે, આદરી ભક્તિ જાણી. ૧
 અતુલિત ગુણ એવો, સાંભળ્યો સર્વ જ્યારે,
 વિનય કરી ગુરુને, બોલીઓ શિષ્ય ત્યારે. ૨

વિશ્રામ પહેલો

રાગ પ્રભવેલી

બેહુ કર જોડીને કહે છે રે, શિષ્ય ગુરુચાયને,
વિનય કરી વાણી વદે છે રે, પ્રીત્યે વદે પાયને;
ભક્તિ ભક્તિ સર્વે કહે છે રે, ભક્તિ તે શું હશે,
વળી તે કરવી કેની રે, તેથી ફળ શું થશે. ૧

ત્રણે પ્રશ્ન કેરો જથારથ રે, ઉત્તર મુને આપીએ,
પોતાનો જાણી પ્રભુજી રે, સંશે સહુ કાપીએ;
વિનયની વાણી સુણીને રે, ગુરુ વળતા વદે,
તુને કહું પ્રશ્નનો ઉત્તર રે, રાખી રહેજ રહે. ૨

પરમ જે પ્રેમ હૃદયમાં રે, ભક્તિ નામ તેહનું,
કરવો પ્રેમ કર્તાની સાથે રે, મૂકી માન દેહનું;
પ્રેમ તણો તાર નિરંતર રે, લાગે કરતારમાં,
લાગ્યો રહે લક્ષ અહરનિશ રે, સર્જનહારમાં. ૩

પરાભક્તિ નામ છે એનું રે, એમ એ તો સર્વથી,
મળે ફળ મોક્ષનું તેથી રે, ધણું શું કહું કથી;
અચળ સ્મૃતિ એક હરિમાં રે, અખંડ અનુરાગ છે,
એવી ભક્તિ હરમાં જને રે, તે તો મહાભાગ છે. ૪

ભક્તિ તો દસધા કહી છે રે, મહામુનિએ કથી,
પરાભક્તિ સરભર બીજી રે, નવધા તેવી નથી;
જેવી મહારાણી મહીપતની રે, એમ ભક્તિ પરા,
નવધા તેની દાસીઓ જેવી રે, લલી વિશ્વંભરા. ૫

કરે જેવી રાણીની સેવા રે, સર્વે દાસીઓ,
પરાની પુષ્ટિમાં નવધા રે, રહે એમ ખાશીઓ;
વળી નવધા ને પરાનો રે, અંતર સુણજે તમે,
પરા તો ભીતર રહે છે રે, બાહર નવધા રમે. ૬

અંતઃકરણ ઇંદ્રિયો દ્વારે રે, નવધા તો થાય છે,
ક્રિયાભક્તિકેરે કારણ રે, જક્તમાં જણાય છે;
રાણીજી તો ના પડે જાણી રે, જાણી થકી વેગળી,
પ્રેમલક્ષ પિયુજીની સાથે રે, રસરૂપ રહે મળી. ૭

ક્રિયારૂપ નવધા કહીએ રે, પ્રેમરૂપ છે પરા,
પ્રેમ જેના હરમાં પ્રગટે રે, ભક્તજન તે ખરા;

ઇંદ્રિયના આત્મા પોતે કે, જુઓ જગદીશને,
 અહોનિશ એ નવ ભૂલે કે, પોતાના ઈશને. ૮
 પતિવ્રતા પત્ની કેરો કે, પ્યાર ભરથારશું,
 અતુરાગ ભક્તનો એવો કે, અખિલ કરતારશું;
 અવર કાંચ સાધન તેને કે, કરવાં ના પડે,
 પ્રસન્ન હોય પ્રેમસનેહી કે, પ્રેમ એકલાવડે. ૯
 અંતરનો આશય ઉડો કે, ડાણ જાણી શકે,
 સ્નેહ નિજ સ્થાન સંગાયે કે, બાહર તે ના બંડે,
 નવધાનાં કર્મ કરેથી કે, જણાયે જક્તમાં,
 ઉપરના આચર્યું દેખી કે, ગણાયે ભક્તમાં. ૧૦
 જપ તપ સાધન સંજમ કે, રીઝે નહિ નેમથી,
 પ્રભુ તો પ્રેમનો રસિયો કે, રીઝે એક પ્રેમથી,
 ન રીઝે જક્ત ને જગે કે, તીરથ વ્રત લાગથી,
 ન રીઝે નાચ્યે કે કૂદે કે, રંગ ને રાગથી. ૧૧
 માનો એ તો સહુથકી મોટી કે, ભક્તિ પ્રેમલક્ષણા,
 હશે કાય વિરલા પ્રેમી કે, બીજા તો છે ઘણા,
 વશીકર્યું વિદ્યા મોટી કે, પ્રીતિ પરમાણીએ,
 કાટી કાટી સાધન બીજાં કે, આછા એથી જાણીએ. ૧૨
 પ્રીતિતલ્હું કારણ મોટું કે, જક્તમાં જણાય છે,
 કેશન વશ કરવા કેરો કે, ઉત્તમ એ ઉપાય છે,
 વળી વશ પ્રીતિ કરે છે કે, સહુ સંસારમાં,
 પશુ પંખી આવે પ્રાણી કે, નિરખો નરનારમા. ૧૩
 પુરુષને આધીન રહે છે કે, પ્રીત્યે કરી પ્રેમદા,
 સગા સૂત મિત્ર ને સેવક કે, તજ નહિ તે કદા,
 મળે મન પ્રીતિએ જતું કે, તે તો વશ થાય છે,
 અર્પે તન મન ધન તેને કે, અંતર ટળી જાય છે. ૧૪
 તજે ધન ધાન ધસાદિક કે, પતિ પરિવારને,
 પગાય છે પ્રીતિથી પંચે કે, જુગતી સંગે જરને,
 પશુ કે પંખી જ પાળે કે, કગીને પ્રીતથી,
 ફરે વણદોર્યા પૂંડે કે, જુઓ રૂઢી રીતથી. ૧૫
 લયો ભૂપ પાળે પ્રજાને કે, ઘણી પ્રીત્યે કરી,
 પ્રજા વશ થાય છે તેને કે, જગ ઈચ્છે ખરી,

પ્રીતિનું કારણ મોટું રે, દીસે સહુ લોકમાં,
પ્રિયજન કેરે વિજેગે રે, પડે સહુ શોકમાં. ૧૬
મીન જુઓ જળને વિયોગે રે, તરત મરી જાય છે,
રવિનો અસ્ત થયાથી રે, કમળ મીંચાય છે;
કુરંગ તો કાયા તજે છે રે, નાદની પ્રીત્યથી,
સર્પસ્વર મોરલીનો સુણતાં રે, આવે રૂડી રીત્યથી. ૧૭
બપેયો બુદ્ધનો સ્નેહી રે, મેઘ પ્રિય મોરને,
પંકજનો તો લમરો સ્નેહી રે, ચંદ્રમા ચકોરને;
હડિયલને લાકડું વહાણું રે, તજે નહિ તેહને,
પણ એક પ્રીતિ ન છૂટે રે, તજે ને દેહને. ૧૮
પ્રીતિવશ જીવ ચરાચર રે, જોતાંમાં જણાય છે,
પ્રાણપતિ પ્રેમસનેહી રે, પ્રેમે વશ થાય છે;
અરે જીવ એમ વિચારી રે, લક્ષ્મિ ભક્તી આદરે,
સરવે સ્વમતુલ્ય ગણીને રે, પ્રેમ પ્રભુશું કરે. ૧૯
કદપતર કેરાં ખીજગ રે, વાવો વિધિએ કરી,
રસિક દૂળ થાશે રૂકાં રે, ખાજો ખેપે કરી;
જુગેજુગ અમર કીર્તિ રે, રહેશે સંસારમાં,
છાટમ કહે સુખેથી મળશે રે, સરજનહારમાં. ૨૦

માલિની છંદ

અવિચલ સુખ આપે, કર્મના કલેશ કાપે;
પ્રભુપદ થીર થાપે, પ્રેમ-લક્ષ્મિ-પ્રતાપે. ૧
સકલ સુખદ જાણી, આચરો સર્વ પ્રાણી;
નિગમ કહી વખાણી, સર્વથી શ્રેષ્ઠ જાણી. ૨

વિશ્રામ ૨ ને

રાગ પ્રેમવેલી

શિષ્ય કહે સ્વામી તમે તો રે, ભક્તી ભક્તિ કહી,
અંગ હવે હોય ન એનાં રે, સમજવો તે સહી;
ગુરુ કહે ધન ધન તુજને રે, પ્રશ્ન પૂછ્યું ભણુ,
અંગવિના ને ને કરીએ રે, તે તો સહુ પાંગળુ. ૧
મોટે કહું અંગ ને એનાં રે, શિષ્ય શ્રવણે ધરો,
પ્રથમ તે પ્રીત્યે કરીને રે, ઉત્તમ રીતે આચરો;
છા. ૧૬

ચરણ કર નયન વદન છે રે, અંગ જ્ઞાનાં આપણાં,
 તેવાં છે ભક્તિ રાણીનાં રે, સરવ સોહામણાં. ૨
 સદાચાર યોગ ને વૈરાગ રે, જ્ઞાન અંગ એહનાં,
 એવાં અંગ સહિત આચરશે રે, કારજ યશે તેહનાં;
 અંગવિના આચરે પંગુ રે, અરથ એથી શો સરે,
 એવું બણી સજ્જન સાચા રે, સહિત અંગ આચરે. ૩
 સદાચાર અંગ છે પહેલું રે, જોઈએ હરિજનને,
 એથી હોય બુદ્ધિ તો નિર્ભળ રે, શીતળતા મનને;
 વચન સત્ય કોમળ વાણી રે, અસત્ ના ઉચ્ચારીએ,
 પડે કાય પ્રાણીને પીડા રે, એવું નવ ધારીએ. ૪
 લોભે ધન લોકતું હરવા રે, કપટ નવ ધીજીએ,
 અનીતિ ઈશ્વરને ન ભાવે રે, માટે મન બહીજીએ;
 મન કર્મ વચને કરીને રે, જીવને ન મારીએ,
 અપરાધીના અપરાધ હોય તો રે, વિવેક વિચારીએ. ૫
 દેહ ઈન્દ્રી કરાં કારજ રે, કરીએ સહુ જોઈને,
 ક્ષમા દયા દિક્ષમાં રાખી રે, કુલવીએ નહિ કોઈને;
 કામ કે ક્રોધ કરીને રે, કુકર્મ ન ધીજીએ,
 દયા દીન ઉપર પ્રાણી રે, દાન તો દીજીએ. ૬
 હાનિ જોઈ શોક ન કરવો રે, લાલશી ના કૂલીએ,
 કોએ ગુણુ ધીધો હોય તો રે, મનથી ન બૂલીએ;
 પૈસો તો પ્રીત્યે વાવરવો રે, પરહપકારમાં,
 સારો જરા કરીએ સંપાદન રે, સહુ સંસારમાં. ૭
 ચોરી જરી ચાડી ને નિંદા રે, દેવ ખોટી ત્યાગીએ,
 મરણદુઃખ માથે વિચારી રે, મોહયશી બગીએ;
 ચતુરપણે ચેતીને ચાલીએ રે, જગત વ્યવહારમાં,
 પંકજને પાણીની પેરે રે, રહીએ સંસારમાં. ૮
 શોધ કરી સર્વેનો લેવો રે, સાર અસારનો,
 અજ્યાસ તો ઉરમાં રાખવો રે, વિવેક વિચારનો;
 કુંભ કુસ કુદેવ કુમાણસ રે, પશુને રાયથી,
 ચંચળ ચિત્તે ચેતીને રહેવું રે, સરપ ને લાલથી. ૯
 શ્રુતિનો ધર્મ સનાતન રે, પ્રીતે કરી પાળવો,
 દેહાદિક મિથ્યા બણી રે, ગરવ સહુ ટાળવો;

કયા ને કીર્તન હરિનું રે, નિરંતર કીજીએ,
 સજ્જનની સંગતિ કરીએ રે, કાયથી નાખીજીએ. ૧૦
 નાસ્તિકની વાણી સુણીને રે, ધર્મ નવ ચૂકીએ,
 ભક્તિ ભગવંતની સાચી રે, મનથી નવ મૂકીએ;
 ભૂખ્યાને ભોજન દેવું રે, તોય તૃપાવંતને,
 ધૂતારાનો સંગ ન કરીએ રે, સંગે રહીએ સંતને. ૧૧
 દેવ દ્વિજ સાધુ ન સાચા રે, તેને નવ નંદીએ,
 પાખંડી પ્રપંચી ધૂતારા રે, તેને નવ વંદીએ;
 પાપીની પાસે ન રહીએ રે, તજીએ તન મનથી,
 કપટ નવ રાખીએ મનમાં રે, સાચા હરિજનથી. ૧૨
 સદાચાર નામ છે એનું રે, અંગ ભક્તિ તણું,
 થોડામાં તુજને કહ્યું છે રે, લેજો સમજી ઘણું;
 આતુરતા અંગ છે બીજું રે, વિમળ વૈરાગ્ય છે,
 ત્રિલોકના સુખની તૃણા રે, તેનો તો લાગ છે. ૧૩
 પ્રીત્યે પ્રભુ પામવા માટે રે, આતુરતા ઉપજે,
 વિષયસુખ વિપની ખરાબર રે, બાણી તનથી તજે;
 સુપનવત્ જાણે સધળું રે, જક્તસુખ નેટલું,
 ઈંદ્રિ મન વાણી પહેંચે રે, નારાવંત તેટલું. ૧૪
 આતુરતા ઉપજે અતિશે રે, પ્રભુને પામવા,
 કરે નીત સંતસમાગમ રે, ભવદુઃખ વામવા;
 નદીનો પ્રવાહ નિરંતર રે, સાગરમાં જાય છે,
 ક્ષણે ક્ષણે કાળ ભયંકર રે, સહુને એમ ખાય છે. ૧૫
 ભક્ષણ છે કાળતુ સધળું રે, કીટ બ્રહ્મા લગે,
 માયાના કંદમાં નાખી રે, પછી મારે દગે;
 મોઢા મોઢા વૈભવ મૂકી રે, જાય પળમાં મરી,
 હૃંધ્યા ને અધોર નિદ્રામાં રે, જાગી ના જીએ જરી. ૧૬
 હૃદયભાગ્યે હરમાં આવે રે, વૈરાગ્ય ને વીરને,
 તરે ભવસિંધુ તતક્ષણ રે, પામે તે તીરને;
 વ્યાપે જને વૈરાગ્ય હરમાં રે, ખાળે બીજી વાસના,
 પ્રલે હોય પાતક સધળાં રે, ટળે જમશાસના. ૧૭
 તપે ને વૈરાગતાપે રે, દોષ સધળા દહે,
 પ્રભુને પામવા માટે રે, સરણ ગુરુનું ગ્રહે;

ગુરુને ગોવિંદ જાણી રે, સેવે મુદ્ધ ચિત્તથી,
 આપે લક્ષ એક પ્રભુનો રે, અતિ રૂઢી રીતથી ૧૮
 માયાનું રૂપ ખતાવે રે, જણવે રૂપ જીવનું;
 સર્વથકી લિજ ખતાવે રે, સ્વરૂપ પછી શિવનું;
 પંચેભૂત દંદ્રિ ચતુર્દશ રે, વિષય પંચ બેઠ છે,
 ચોવીસ તત્ત્વરૂપે માયા રે, અતિ જડ એહ છે. ૧૯
 ચૈતનરૂપે અંશ પ્રભુનો રે, દેહમાંહે આવીઓ,
 અવિધાએ આવગી નાખ્યો રે, સ્વરૂપ બૂલાવીઓ;
 વિભેગે વેદના પામે રે, જીવ કંઈ કાળનો,
 કુ અહીં ભેગ કરાવે રે, ગુરુ તે દયાળનો. ૨૦

માલિની છંદ

જનમ મરણ કેની, વેદના જીવ વેડે,
 નિજ સદન ન જાણે, બ્રહ્મને કેમ ભેડે;
 પરમગુરુ કૃપાળુ, ભેગની ભુક્તિ આપે,
 મનન નિર્દિધાસે, કર્મના બધ કાપે. ૧

વિશ્રામ ૩ ને

રાગ શ્રેમવેલી

સદાચાર વૈરાગ્ય નિર્મળ રે, તે તો તુજને કહ્યો,
 હવે કહુ યોગ હગિનો રે, ભક્તિ અંગે જી ગણો;
 યોગથકી પ્રાણી તો પામે રે, ભોગ બ્રહ્માનંદનો,
 યોગવિના લક્ષ ન લાગે રે, ચિદાનંદ કંદનો. ૧
 યોગથકી રોગ ના બ્યાપે રે, બાળે બીજી વાસના,
 યોગથકી ધાય નિરતર રે, ઈશ્વરની ઉપાસના,
 યોગથકી માયાથી આત્મા રે, બૂદ્ધા તે જાણાય છે,
 યોગથકી કર્તા પ્રભુદય રે, પ્રીતિ બહુ ધાય છે. ૨
 યોગથકી થાય સમાધિ રે, ઉપાધિ અડે નહિ,
 યોગવિના રૂપ જધારથ રે, પ્રભુનું જડે નહિ;
 યોગથકી કલ્મસ કાટિક રે, જાય જનનાં ટગી,
 યોગથકી આત્મા અહરનિશ રે, રહે બ્રહ્મમાં મળી. ૩
 શૂરા પૂરા હોય તે સાધે રે, આડે અંગ યોગનાં,
 તે તો બહુ પાપને બાળે રે, બીજી ભવગેગનાં,

યમ નેમ આસન સાધે રે, સાધે પાછી પ્રાણને,
 પ્રત્યાહાર ધારણ શીખે રે, મળી ગુરુ બાણને. ૪
 ધ્યાન વરી સાધે સમાધિ રે, આરાધી અખંડને,
 પ્રપંચ તો મિથ્યા પેખે રે, પિંડ ને પ્રજ્ઞાંડને;
 ઈંદ્ર ને પિંગલા નાડી રે, સુષુમ્ણ દેહમાં,
 હંસરૂપ આત્મા અનોપમ રે, રમે છે તેહમાં. ૫
 અજપા નામ ગાયત્રી રે, જાપ જીવને સદા,
 આનંદ અમૃત પીતાં રે, કલેશ ન રહે કદા,
 છસો ને એઠવી સહસ્ર રે, જાપ નિત્ય ધાય છે,
 સુરત ધરી તેને ચંભાળે રે, તાપ દળી જાય છે. ૬
 હડા વામ અગની નાડી રે, ચંદ્ર તેમા ધારીએ,
 પિંગલા છે દક્ષિણાગે રે, રવિ ત્યાં વિચારીએ,
 સુષુમ્ણ તો મધ્યમાં વહેછે રે, અગ્નિરૂપી એજ છે,
 જળહળે આત્માની જ્યોતિ રે, તેતું બહુ તેજ છે. ૭
 યોગીને મોક્ષની દાતા રે, જરૂર એ તો બાણીએ,
 વળી પંચતત્ત્વજ ઠેરી રે, ધારણ વખાણીએ;
 દહે પૃથ્વીતત્ત્વજ ઠેરી રે, કહે જળની કહી,
 અગ્નિતત્ત્વ તાણની મધ્યે ર, વાયુ જૂમાં સહી. ૮
 બ્રહ્મરૂપે આકાશ કુગી રે, ધારણા જે ધરે,
 અષ્ટે મહાસિદ્ધિઓ એથી રે, વશ યોગી કરે;
 વળી જાપે જાપ અજપા રે, યોગવિધિએ કરી,
 એક કામે આસન વાળી રે, સ્થિર બેસે ઠરી. ૯
 સત્ પછી શામલી મુદ્રા રે, ખરખરી ખેચરી,
 જાપે જન જાપ પ્રણવનો રે, અંતર જીએ ઉતરી,
 ચતુર્દલ ચિંતવે પહેલુ રે, મૂળ આધારને,
 છસે જાપ અર્પણ કરવા રે, સિદ્ધિદાતાને. ૧૦
 ઉપરથ એ વટ્ટી ઉપર રે, ખટ દળ છે ખરાં,
 નિધિનો વાસ છે તેમા રે, પાપ કરશે પરાં,
 અજપા જાપ જાપીને રે, સહજ ખટ સોપવા,
 નિરીક્ષણ નાસિએ કરવું રે, રંગ દીસે નવા. ૧૧
 દશે દળ દેખીએ તેમાં રે, હેવ કમળાપતિ,
 સહજ ખટ જાપ સમર્પો રે, આનંદ ઉપજાવતિ,

હૃદમાં રુદ્ર રહ્યા છે રે, દ્વાદશ છે પાંખડી,
 સહસ્રખટ સોંપીએ તેને રે, અંતરખુલે આંખડી. ૧૨
 કંઠે દળ પોડપ કેડું રે, કમળ કહાવે સહી,
 સહસ્ર એક જપ સમર્પો રે, સદાશિવને લહી;
 બ્રૂકુટીમાં બે દળ કેડું રે, પંકજ પરમાણીએ,
 સમર્પીએ જપ સહસ્ર રે, આત્મા ત્યાં જાણીએ. ૧૩
 સહસ્રદળ શિશની મધ્યે રે, પંકજનો પ્રકાશ છે,
 નિરાલંબ દેવ નિરંજન રે, કેરો તાંહાં વાસ છે;
 સહસ્ર એક જપ સમર્પી રે, મનને તાંહાં રાખશો,
 સુધારસ સિંધુ અનોપમ રે, સ્વાદ તેનો આખશો. ૧૪
 દશવિધિ નાદ અનાહત રે, ગગન ગરજ ધણું,
 ચિદાનંદ સિંધુ ગડુડે રે, તેજ બહુ તે તણું;
 મોહરા ને મરદંગ વાજે રે, વીણાજન વાંસળી,
 શંખ ને રણશૂંગ વાજે રે, છુંગળ ભેરી ભલી. ૧૫
 ગાજ ધન અમૃત વરસે રે, વળી હોય વિજળી,
 અતિ રંગ અદ્ભુત દીસે રે, ચિત ન શકે ચળી;
 મનમૃગ નાદનો રસિયો રે, સુણી લોભાય છે,
 અચળ મન કરવા કેરો રે, ભલો એ ઉપાય છે. ૧૬
 એવો જોગ કરતાં જથારથ રે, અનુભવ ઉપજે,
 પ્રભુ તેને પ્રત્યક્ષ લાસે રે, જૂઠું સધળી તજે;
 આપે વળી આપને દેખે રે, જોગ જુગતે કરી,
 સરવનો સરજનહારો રે, આવે નજરે હરિ. ૧૭
 દિવ્ય દષ્ટિ થાય છે તેની રે, પ્રણવના ધ્યાનથી,
 ત્રિલોકીનું તત્ત્વ જણાશે રે, અનુભવજ્ઞાનથી;
 જોગ અંગ ભક્તિ કેડું રે, કહ્યું તે કારણે,
 પરોક્ષનું પ્રત્યક્ષ દીસે રે, રહે દઢ ધારણે. ૧૮
 અવર સહુ સાધન કેરો રે, શિરોમણિ જોગ છે,
 જોગથકી જીવને સારો રે, ભક્તિનો ભોગ છે;
 જોગવિના ભક્તિ કેવળ રે, જાણો તે પાંગળી,
 વખાણાય શેરડી સારી રે, જ્યારે હોયે ગળી. ૧૯
 જોગથકી જ્ઞાન પ્રકાશે રે, જ્ઞાને ભક્તિ થાય છે,
 અગ્નિથકી દીપ ઉજાસે રે, તિમિર તેથી જાય છે;

કૂપ ખોદે પ્રગટે પાણી રે, પાણીથી સહુ બને,
એમ જોગ જ્ઞાનને લક્ષિત રે, બાણી લેવા જને. ૨૦

માલિની છંદ

સધર મહી સુધારી, બીજ જો કાઈ વાવે,
સુરત ધરી સંભાળે, લાખેણો લાભ આવે;
સુજન સદ્ગુરુથી, જોગ ને જ્ઞાન પામે,
લક્ષી વિધિ કરી લક્ષિત, કલ્પના ક્લેશ વામે. ૧

વિશ્રામ ૪ થો

રાગ પ્રભવેલી

હાવે કહું જ્ઞાન ગૂઢારથ રે, ઓળખવાને આતમા,
આતમા આપે આપને જોતાં રે, સૂઝે પરમાતમા;
પછી પ્રેમ પ્રગટે પ્રભુશુ રે, અંતર સધજો ટળે,
મુક્ત થઈ મહાસુખ માણે રે, જીવ બ્રહ્મમાં લળે. ૧

જ્ઞાનવિના અંધ અજાણ્યા રે, અવર કામે આથડે,
પાખંડીને પ્રભુ કહી પૂજે રે, જગતપતિ ના જડે;
પૂજે નર કરતાં પ્રભુને રે, પદારથ જ્ઞાનથી,
સમજે એક સરજનહારો રે, સૃષ્ટિ આણમાં નથી. ૨

સરવેની અંતર રહીને રે, સરજતો જણાય છે,
ગગનમાં ગુપ્ત રહીને રે, રચતો તે દેખાય છે;
એવો છે આપણો સ્વામી રે, જ્ઞાનવડે બાણીએ,
ત્રિગુણની આઘ વિચારી રે, કર્તા ઉર આણીએ. ૩

સૃષ્ટિ પહેલાં શૂન્ય સિંહાસને રે, પ્રભુ પોતે હતા,
ઈચ્છા સૃષ્ટિ કરવાની કીધી રે, થયા આપે છતા;
ઈચ્છા અનુરૂપ અવ્યાકૃત રે, માયા તેને કહે,
તેમાં બહુ સૃષ્ટિનાં બીજગ રે, કલ્પ્યાં પ્રભુતાં રહે. ૪

ત્રિગુણી ઈચ્છા માયા રે, બૂદ્ધ રંગ જોહના,
તમ-રજ-સાત્વિક રૂપે રે, અનંત બીજ એહના;
તમોથકી પંચ મહાભૂત રે, વિપય પંચ બાણવા,
રજોથકી ઇન્દ્રિય ઈશ રે, વિપયરસ માણવા. ૫

અંતઃકર્ણ સાત્વિક ગુણનાં રે, ચતુષ્થય ઉપન્યાં,
ચોવીસ તત્ત્વ થયાં છે રે, માયાના રૂપનાં;

ઇંડ બહુ એનાં ઉપજવ્યાં રે, પિંડ બહુ જૂજવા,
 સ્થિ સ્થૂલ સૂક્ષ્મ રૂપે રે, ત્રિગુણ પોતે હવા. ૬
 સ્થૂલ ને સૂક્ષ્મ બેથી રે, કારણ ત્રીજો કહ્યો,
 ચોથો મહાકારણ જાણો રે, પ્રણવ અંગે રહ્યો;
 ચોવીસ તત્ત્વ ત્રિગુણ કેરા રે, ચરાચર ધાટ છે,
 પિંડ ને બ્રહ્માંડ માટે રે, એક એક કાંડ છે. ૭
 પંચમહાભૂત ઇંદ્રી દશ રે, એ તો સ્થૂલદેહ છે,
 અંત કર્ણુ આર વિષય પંચ રે, સૂક્ષ્મ દેહ તેહ છે;
 એમ તત્ત્વ ચોવીસ કેરાં રે, દેહ બે જાણીએ,
 પચીસમી માયા પોતે રે, કારણદેહ પરમાણીએ. ૮
 ચોથો દેહ ચેતનરૂપે રે, મહાકારણ આપ છે,
 નખથકી શિખની સુધી રે, તેનો તો વ્યાપ છે;
 અવસ્થા તો જાત્રત જાણો રે, તે તો સ્થૂલદેહની,
 વાણી જે વૈખરી જીભે રે, જાણી લેવી તેહની. ૯
 અકાર છે માત્રા પ્રણવની રે, નેત્રમાં નિવાસ છે,
 રજેગુણ વિશાલિમાની રે, તેનો તહાં વાસ છે;
 સૂક્ષ્મ કેરી સુષ્પ્ન અવસ્થા રે, વાણી તેની મધ્યમાં,
 ઉકાર છે માત્રા કંઠે રે, સત્ત્વગુણથી ક્ષમા. ૧૦
 તેજસ અલિમાની છે તેની રે, જથારથ જાણીએ,
 કારણદેહ કેરી સુષુપ્તિ રે, અવસ્થા પ્રમાણીએ;
 પર્યંતી તો વાચા જાણો રે, રહેમાંહી કામ છે,
 મકાર જે માત્રા તમોગુણ રે, રંગ વર્ણી શ્યામ છે. ૧૧
 પ્રાણ અલિમાની કહીએ રે, ત્રીજો એ દેહ છે,
 હવે મહાકારણ કહું છું રે, ચોથો દેહ જાહે છે;
 અવસ્થા છે તુરીયા તેની રે, વાણી તો પરા સહી,
 ગુણાતીત આત્માલિમાની રે, બ્રહ્મરદ્ધે રહી. ૧૨
 વિવેક જોતાં વપુમાં રે, દેહ એમ આર છે,
 કર્તા બ્રહ્મ કેવળ પોતે રે, સરવ થકી પાર છે;
 પાર રહી પોષણ આપે રે, પજે પજે પ્રીત્યથી,
 સોહં સોહં રાખ્દ કરીને રે, બોલે રૂઢી રીત્યથી. ૧૩
 તત્ત્વમસિ નામ છે તેનું રે, કહું છે વેદમાં,
 ગુરુગમ હોય તે જાણે રે, બ્રહ્મના લેદમાં;

ભેદવિના ભક્તિ બને નહિ રે, જીવ સધળે જામે,
 વરવિના જાન ધણેરી રે, કહીં જામને જામે. ૧૪
 ધર્મ તો ધરણી જેવો રે, ધારી રહે છે સહુ,
 જોગ જેવી પાવક-જાણા રે, પાપ જાણે જહુ,
 જ્ઞાન તો જાનુ સદોદિત રે, સૂઝે સહુ જે વડે,
 ખીલે બુદ્ધિ પંકજ તેથી રે, સરવ બહુયું પડે. ૧૫
 પરાભક્તિ મેઘ સરીખો રે, નિશ્ચે કરી માનવી,
 નવધા જે નદિઓ મોટી રે, યુમના રેવા જહાનવી,
 એવાં વહે અંગમાં જાને રે, પન્ય નર તેહને,
 નિશ્ચને વંદવા જેવી રે, કહીએ તેની દેહને. ૧૬
 દેવને દુર્લભ એવા રે, ભક્ત ભગવંતના,
 ગંગાદિક તીરથ ઈચ્છે રે, ચરણ તે સંતના,
 ધન્ય જે જાનુનીએ જાયા રે, એવા આ લોકમાં,
 પિતૃ તેના હૃદય પામે રે, રહે પરલોકમાં. ૧૭
 ચારે અંગ ભક્તિ કેશં રે, તે તે તુજને કહીં,
 હવે કહું નનધા કેસ રે, નામરૂપ જે રથ,
 જેવી કહીં શાહીલસૂતે રે, ભક્તિ દશધા સહી,
 તેવી હું તુજને કહું છું રે, જથામતિ મે સહી. ૧૮
 અવણુએક કીર્તન બીજી રે, સમગ્લ ત્રીજી વર્ણી,
 સેવા ચોથી અર્થન પચમી રે, વંદન છઠી જમી,
 દાસાતન સાતમી જાણો રે, સખા ભક્તિ આઠમી,
 નવમી તે આત્મનિવેદન રે, ધણી પ્રભુને ગમી. ૧૯
 નવે વિધિ ભક્તિ કેશં રે, નામ એ જાણુને,
 હવે કહું વર્ણન એનાં રે, રુદેમાં આણુને,
 એક એક અંગે ભક્તિ રે, ભક્તોએ આચરી,
 દશમી પ્રેમલક્ષણુ નામે રે, ગોપીજનની ખરી. ૨૦

માલિની છંદ

શુરશુભ્ય અવણુદારે, જે જાને પ્રેમ પીધો,
 વિમલ મન વિચારે, લાખેણો લલાવ લીધો,
 મન હગણ હરાયો, વિધવાવંતચારી,
 હરખી હરિકથાને સાલણી રેક ધારી. ૧

વિશ્રામ પ મો

રાગ ઝમવેલી

શ્રવણલક્ષિ આગલી સહુથી રે, નવધામાં બહુથીએ,
 શ્રવણથી કારજ સધળાં રે, સિદ્ધ પરમાણીએ; ૧
 કમળમાં ઠંઠ જુગ સુધી રે, બ્રહ્મા ભગીઆ વળી,
 સુણી શ્રુતિ આદિપુરુષની રે, તેથી શ્રાતિ ટળી. ૧
 શિવાએ શંકર કેરી રે, કયા શ્રવણે ધરી,
 અમર થયો આત્મા ઉમાનો રે, હેતે પામ્યાં હરિ;
 કયા સુણી કપિલમુનિની રે, દેવહૂતીએ વળી,
 મહામુક્તિ માતા પામી રે, ભાવે બ્રહ્મા ભળી. ૨
 ગરુડ ન્યાદે ગર્વ તણને રે, ભૂષુંડીને ભેટીઆ,
 વાણી સુણી વાયસ કેરી રે, મોહ સહુ મેટીઆ;
 પરીક્ષતે સાંભળી પ્રીત્યે રે, કયા જે શુક કહી,
 સંશે ગયો સાત દિવસમાં રે, મળ્યા મોક્ષમાં જઈ. ૩
 પૃથ્વીએ ભર્યા પ્રભુને રે, ધરી મન ધારણે,
 શ્રવણ દશ સહસ્ત્ર માગ્યા રે, કયા કેરે કારણે,
 જનમેજયે ભારત કેરી રે, કયા બહી સાંભળી,
 મુનિતાણું વાયક માન્યુ રે, હત્યા તેથી ટળી. ૪
 આગળ એક સતજુગ અંતે રે, ઋષિ રૂડો હતો,
 તે તો રહેતો ગંગાની તીરે રે, નહાવાતેમાં નાજતો,
 કયાઆ તે સુણતો નિરતર રે, અતિ રૂડી રીત્યથી,
 ગંગાથી માનતો મોટી રે, પુણ્યધામા પ્રીત્યથી. ૫
 બીજા ઋષિ બે જણા આવ્યા રે, તેને ધેરતે સમે,
 તેને તો ગંગામા નહાવું રે, ધાણું દૃઢ્યે ગમે,
 પૂછ્યું તેણે પુણ્યધામાને રે, ગંગા કહો કેટલે,
 તેણે કહ્યું હું નથી લહેતો રે, હશે જળ જટલે. ૬
 હું તો હરિકથારસરૂપી રે, ગંગા મોટી ગણું,
 એવું સુણી મન તો દુખાયુ રે, પેલા ઋષિઓ તણું;
 નિંદા પછી કરતા તેની રે, ગંગા નહાવા ગયા,
 અદૃશ્ય તો થઈ ગયું પાણી રે, દેખી દુ ખીઆ થયા. ૭
 પાછા આવી પેલા ઋષિને રે, પ્રીત્યે પાયે નમ્યા,
 કયાતો તો મહિમા મોટી રે, બહુ સસે રામ્યા,

શ્રવણભક્તિ એક સમ્બધી છે, જણી જુગતે કરી,
 કનિમલ કોમલ હારા છે, પાનનમ્રતા ખરી ૮
 શ્રવણયકી સચે સમે છે, શીતળ મન થાય છે,
 શ્રવણયકી સર્જનહારે ર, ઈશ્વર જોળખાય છે,
 શ્રવણયકી વિવેક વાધે છે, જ્ઞાન ઉપજે ધાધુ,
 શ્રવણયકી મિથ્યા માને ર, રૂપ માયાતણુ ૯
 શ્રવણયકી નૈરાગ વાધે ર, મોહ મમતા મટે,
 સંસાર નનણુથી મૂઝે ર, પાપ સઘળા ધટે
 શ્રવણયકી ઈશ્વર મળવા ર, આતુરતા ઉપજે,
 શ્રવણયકી નીતિમા સમજે, અનીતિ મહુ તજે ૧૦
 હવે કહું શ્રીતનુભક્તિ છે, જોડે જુગમા કરી,
 કીર્તનયકી કમ્બુ કરીને ર, હેતે રીઝે હરિ,
 કીર્તન જુઓ નારદે કાંધુ ર, વીણાજ મ વાલીને,
 સાજળનાને સજ્જન આવે ર, નારી તો ધાઈને ૧૧
 કીર્તનવળી વારિમંડકીધુ ર, જણ જુગમા થયા,
 કરી સતપદિ સમાયણુ ર, સમ રીઝી રહ્યા
 કીર્તન જુઓ બાસે કંઈ છે ર, મિચિત્ર વખાણુથી,
 નિમ્મુરૂપ વિશ્વધણીને ર, પ્રકારંધુ પુરાણુથી ૧૨
 કીર્તન જોપહેવે કયાં છે ર, હુ ખ સહુનાં હયાં,
 જુહોએ પુરાણ મોળ્યા ર, પ્રગટ પોતે કયાં,
 કીર્તન તો જપહેવે કીધુ ર, કાવ્ય રૂડી કરી,
 અષ્ટપદી રાગે આજ્ઞાપી ર, અમિત મસની ભરી ૧૩
 કળીએ તો કીર્તન કીધુ ર, અખિત કરતારતુ,
 પહે પહે પ્રગટ રચ્યુ છે ર, નાન લવપારતુ,
 તેણુ બળી છુવસીએ કીધુ ર, કીર્તન શ્રીરામતુ,
 ગાતા ધાધુ આનંદ ઉપજે ર, રૂપ દીસે સ્થામતુ ૧૪
 મહેતા સૂરનાસ ને આવે ર, થયા આ જગતમા,
 ભાષા ભવી ભાવે નખાણી ર, ગણાય તે ભક્તમા,
 કવિજન મટિક એના ર, ગાયા ગોવિંદને,
 મીઠી વાણી સુણતા મનોહર ર, આપે આનંદને ૧૫
 હવે કહું રમણભક્તિ ર, જોડી પ્રભુ સાજે,
 સંત રહ્યો સન્મુખ સાહેબ ર, કામ જનના કરે,

પ્રહલાદે સ્મરણ કીધું રે, જ્યારે ભગવંતનું,
 હીરણ્યકશિપૂહેલામાંહણીઓરે, ટાળ્યુંદુઃખસંતનું. ૧૬
 સ્મરણ તો ધ્રુવજીએ કીધું રે, વસ્યા વનમાં જઈ,
 પછી પદ અવિચળ પામ્યા રે, સહુ દુઃખા ગઈ;
 આહે ગજરાજને સાધો રે, સ્મરણ કીધું સહી,
 હરિએ તો હાથી ઉગાર્યો રે, તતક્ષણ ત્યાં જઈ. ૧૭
 અન્નમિલ અધમ ઉદ્ધાર્યો રે, પ્રભુએ આનંદથી,
 નારાયણ નામ પ્રતાપે રે, છૂટયો જમદંથી;
 પૂર્યાં ચીર પાંડુવધૂનાં રે, લજ્જા રાણી લોકમાં,
 સ્મરણ થઈ સંકટ ટાળ્યાં રે, પાપી પડ્યા શોકમાં. ૧૮
 સુધન્વાએ સ્મરણ કીધું રે, સંકટ સધળું હ્યું,
 ઉગાર્યો દાસને આપે રે, તેલ ટાકું ક્યું;
 સીતાજીએ સ્મરણ કીધું રે, શોક સહુ ટાળીઓ,
 રાવણને રણમાંહે રોળ્યો રે, લંકાગઢ બાળીઓ. ૧૯
 ગોપી ને ગોવાળ રાખ્યા રે, જ્યારે સમજ્યા હરિ,
 ઇંદ્ર તણું માન ઉતાર્યું રે, ગિરિ કરમાં ધરી;
 સ્મરણ થકી સહાય કરે છે રે, હરિ હરિદાસને,
 પ્રગટ થાય પાસથી પોતે રે, દળે દુઃખરાશને;
 અળગો નથી ઈશ્વર કહીએ રે, વસ્યો વિશ્વાસમાં,
 અજ્ઞાની તો અળગો જણે રે, પ્રગટ પ્રભુ દાસમાં. ૨૦

માલિની છંદ

અહરનિશ હરિમાં રાખજો ચિત્ત જોડી,
 વિપમ વિધન કોટી નાખશે નાય ફોડી;
 સુરત શશિની સામી ચિત્ત જ્યારે ન ચોરે,
 અવિરલ અમિ પોપે અદૃખાધી ચોકોરે. ૧

વિશ્રામ ૬ ઠો

રાગ પ્રભવેલી

સિંધુસુતા સેવે નિરંતર રે, અખિલ જગરાયને,
 અહર્નિશ ઉરપર લેઈને રે, પલોટ પામને;
 નંદ ને સુનંદ આદે રે, ગરુડને જ-વિજ,
 પ્રેમે કરી પૂજ પ્રભુને રે, સેવા સધળી સજ. ૧

અર્ચન તો કુખજએ શ્રીધુ' રે, અંકૂરે તો વંદના,
 દસાતન હનુમાનજીએ રે, દૂત રધુનંદના;
 સખાભાવે મુગ્ધીવ અર્જુન રે, તજ નહિ સ્નેહને,
 ઉદ્ધવ વળી એવા વહાલા રે, ધન ધન તેહને. ૨
 બલીતણું આત્મનિવેદન રે, જાહેર જગ જાણીએ,
 નવેનિધિભક્તિસગુણની રે, ભક્ત એ પરમાણીએ;
 નિર્ગુણની તો ભક્તિ ન્યારી રે, અંતરમાં એ રહી,
 તે તો મન વાણી અગોચર રે, કાએ ન શકે કહી. ૩
 પ્રેમતણાં પુષ્પ ચઢાવે રે, ધ્યાન ધૂપ યાય છે,
 દીપક તો જ્ઞાનનો પ્રગટે રે, તિમિર ટળી જાય છે;
 ચંદન તો ચિત્તનું જાણે રે, શીઘ્ર શણગાર છે,
 ભોજન તો ભાવનું ધરીએ રે, હેત ઉર હાર છે. ૪
 સિંહાસન રાજ્ય સનાતન રે, માળા મનની ફરે,
 સોહં સોહં મંત્ર નિરંતર રે, જાપ સહુથી સરે;
 અહોનિશ તાર ન તૂટે રે, ત્રણે દિવસા ટળે,
 પરાભક્તિ પ્રગટે દશમી રે, જીવ બ્રહ્મમાં ભળે. ૫
 એવું સુણી શિષ્ય વહે છે રે, ગુરુચરણે નમી,
 તમે કહી દર્શવિધિ ભક્તિ રે, ઘણી મુજને ગમી;
 પ્રથમ એ તો પ્રગટી ધ્યાંથી રે, પહેલી કાણે કરી,
 આવે થકી ઉપદેશ એનો રે, કહો જુગતે કરી. ૬
 પરંપરા આશતી આવી રે, તેવી મુજને કહો,
 કૃપા કરી દાસની ઉપર રે, સંશય સધળો દહો;
 એવું સુણી ગુરુજી વહે છે રે, ધન્ય તાહરી મતિ,
 કથા તુને કહું છું અનાદિ રે, સંશે ન રહે રત્નિ. ૭
 અનાદિ દેવ નારાયણ રે, સૃષ્ટિ પહેલો જ હતો,
 તેણે કરીજક્તની રચના રે, કાણે નવ કયો છતો;
 પછી એક બ્રહ્મા નામે રે, પુરુષ પેદા કર્યો,
 તે તો શોધ કર્તાનો કરવા રે, કમળમાં બહુ કર્યો. ૮
 પોકારીને પ્રાર્થના તેણે રે, કરી કર્તા તણી,
 પછી દીધું દર્શન પ્રભુએ રે, દયા આણી ધણી;
 ભગવત કહે બ્રહ્મા તુજને રે, જ્ઞાન મારું કહું,
 અંગે એનાં યોગ ને ભક્તિ રે, અહણુ કરજો સહુ. ૯

જવો હું સદ્યિદ્ રૂપે રે, અનાદિ અખંડ છું;
 જવા ગુણ સર્વજ્ઞ મારા રે, પ્રકાશી પ્રચંડ છું;
 જવાં મારાં કર્મ અલોકીક રે, ઇંડ સ્વવા વિષે,
 તેવું તુને મારી કૃપાધી રે, જ્ઞાન સધળું યશે. ૧૦
 અસત્ છે જડરૂપ માયા રે, સત્ છે જીવાત્મા,
 અસત્ સત્ બેનો કરતા રે, જૂદો હું પરમાત્મા;
 સૃષ્ટિ પહેલું કાચે નહોતું રે, હુતો હું એકલો,
 પછી મેં માયા કીધી રે, કીધો આત્મા ભલો. ૧૧
 એ તો કહી ઉત્પત્તિ તુજને રે, સંહાર હવે કહું;
 માયા ને આત્મા જતાં રે, ઉગરતો હું રહું;
 સંહાર તો ના હોય માહારો રે, સદા અવિનાશ છું;
 સદ્યિદ્ આનંદરૂપે રે, અખંડ સુખસાર છું. ૧૨
 માયાને આત્મા કડું રે, સ્વરૂપ સુણજે વળી,
 જડરૂપ જ જ દીસે રે, માયા સહુ તે ટળી;
 ચૈતન જ જડને ચલાવે રે, તે તો આત્મા સહી,
 આત્માનું રૂપ છે અજગું રે, માયા અજગી કહી. ૧૩
 માયામાં આત્મા ન ભજે રે, આત્મામાં માયા નહી,
 અજવાળામાં ન ભજે અંધારું રે, અંધારામાં એ કહી;
 એ તો જડ ચૈતનરૂપે રે, માયા આત્મા કહો,
 હવે એ બે થકી જૂદો રે, પરમાત્મા હું રહ્યો. ૧૪
 સર્વમાં વ્યાપક એવો રે, મુને તમે જાણો,
 બહાર ને ભીતર સધળે રે, મુને પરમાણુએ;
 જવાં અગ્નિ આકાશ વાયુ રે, પદારથને વિષે,
 ધટ પટ ચકટ લકુટમા રે, રોધાય નહિ કરો. ૧૫
 વાસુદેવ નામ છે માહારું રે, સરવમાં વાસ છે,
 અંતર ને બાહર સહુમાં રે, માહારો પ્રકાશ છે;
 સર્વમાં ને સહુ થકી અજગો રે, મુને પરમાણુઓ,
 મુને જ જાણવા ઇચ્છે રે, તેણે એમ જાણ્યો. ૧૬
 એવું તત્ત્વજ્ઞાન છે મારું રે, અહણ કરજો સદા,
 તેથી તમે મોહ ન પામો રે, કાચ કાળે કદા;
 એકચિત્ત રાખીને એવી રે, લક્ષિત કરો માહરી,
 સૃષ્ટિના સંહારકાળે રે, રહેશો મુજમાં કરી. ૧૭

એવું આદિપુરુષે અજને રે, જ્ઞાન સઘળું કહ્યું,
 બ્રહ્માએ આ બ્રહ્માંડ સઘળું રે, માયારૂપે લહ્યું;
 અખિલ દેહ ઉંચકી ચાલે રે, એવો લલ્લો આતમા,
 માયા ને આત્માનો કરતા રે, બૃદ્ધો પરમાતમા. ૧૮
 આત્માની તો પ્રીતિ અહરનિશ રે, પરમાત્માવિપેરહે,
 માયા બાણે મૃગજળ જવી રે, અમિત સુખ એ લહે;
 એવો ભક્તિયોગ અનાદિ રે, બ્રહ્મપ્રત્યે ભાસીઆ,
 નારાયણકેશ ને નિશ્ચય રે, રહે માંહે રાખીઆ. ૧૯
 બ્રહ્મ થકી શાખાઓ એની રે, ચાલી છે પરંપરા,
 ઋષિ મુનિ નારદ આદિ રે, અનંત બીજ ઉદ્ભવ્યા;
 બ્રહ્માથકી નારદ પામ્યા રે, નારદ થકી વ્યાસજી,
 વ્યાસે તો મુકને ભણાવ્યા રે, પુરાણ ઇતિહાસજી. ૨૦
 માલિની છંદ

જનક સનક રોષે શંકરે ઉર આણી,
 ઋષભ કપિલ દત્તે પ્રેમની મોજ માણી;
 મત્તુ નૃપ નવ જોગી ભક્ત કાટાનુકોટી,
 ભવજલનિધિતરણી સર્વથી ભક્તિ મોટી. ૧

વિશ્રામ ૭ મો

રાગ પ્રભવેલી

શિષ્ય કહે ભક્તિતરુનું રે, બીજ ને તમે કહ્યું,
 અનાદિથી ચાલતું આવ્યું રે, ગુરુ ઘટમાં રહ્યું;
 મુમુક્ષુના રહિયામાં એવું રે, ઉગે કંઈ રીતથી,
 કેવી ભૂમિ કહીએ એની રે, પરખાવો તે પ્રીતથી. ૧
 કેવો ક્યારે કરવો કેડે રે, વાડ કેવી કરે,
 કેવું નીર સિંચવું એને રે, જેથી તરુ ઉછરે;
 કાનો ભય એને માયે રે, ચરી કાણુ બય છે,
 કેવાં પત્ર પુષ્પ એને રે, કેનાં ફળ થાય છે. ૨
 સુણી પ્રશ્ન શિષ્યનાં એવાં રે, ગુરુ વળતા વદે,
 કહું તુને ઉત્તર એનો રે, રાખી રહેજે રહે;
 આદરવિના એ નવ ઉગે રે, જતન વિના બય છે,
 આજસ વહેમ અજ્ઞાન ઉધેઈ રે, મૂળમાંથી ખાય છે. ૩

શ્રદ્ધાશ્રી ભૂમિ સુધારી રે, સુખ્યુદ્ધિ કોદાળીએ,
 વિવેકનો ડ્યારો કરીને રે, બૂઠા જડ ટાળીએ;
 પછી સતસંગ સુધાસમ રે, રૂડું જળ રેડીએ,
 દેખાદેખી ભૂવા ન પડીએ રે, ફંદ તેનો ફેડીએ. ૪
 વિવેકથી વાવીએ તેને રે, સિંચો વિધિએ કરી,
 વિધિનિના જાય સમૂળી રે, પછી ન બને ફરી,
 વાણી ને પાણીમાં જોતા રે, ભેદ દીસે ધણો,
 જ્યોતી લક્ષિત જામે જયારથ રે, કરવો સંગ તે તણો. ૫
 ગામે ગામ દેશ વિદેશે રે, પંથ અંથ જૂજવા,
 જવા હોય અનિની ઉપર રે, ખારા ને મીઠા ફવા;
 ખારા જવા હુગી ધૂતારા રે, તેનો સંગ જો કરે,
 વેર ઝેર વિરોધ વાધે રે, અવગુણ અદકા ભરે. ૬
 કરે વેદશાસ્ત્રની નિંદા રે, નિંદે સાચા સંતને,
 વઢવાના વાદ ભણાવે રે, કરે ખજા જતને,
 સમરા ને સરભંગી સરખાં રે, સંત ચઢેને ફરે,
 બહુ ઔષધ ધીમિયા બૂઠા રે, ભોળાંને છેતરે. ૭
 ધ્યુ રૂપ રાવણે જોને રે, સારા સાધુ તણું,
 કપટ કરી જનકી હરિયા રે, હુ ખ દીધું ધણું,
 કપટ કાલનેમીએ ડીધું રે, ઠગવા હંતુમાનને,
 મુનિ થઈ મારજો બેઠો રે, ધરી બગદ્યાનને ૮
 મારતિએ માર્યો છે તેને રે, ભેખથી ભાયા નહીં,
 જોને હોય કિમત સાચી રે, તે તો ન જામે કહી,
 કલિમાલ કપટી ધણેરા રે, બહુ ઠામે ફરે. ૯
 બીજના દોષ કહે બહુ રે, પોતાને રૂડા કહે,
 અજ્ઞાની જીન અજાણ્યા રે, ભેદ કાઈ ના લહે,
 કપટીના સંગથી કપટી રે, ઠગ ચકી ઠગ થાય છે,
 સંગ જોવો રંગ ચઢે છે રે, જીન ભમી જાય છે. ૧૦
 લક્ષે શુભ લક્ષણ લેતા રે, અંત જ્યારે મજે,
 લાડુ એક સંગતિ કરતાં રે, તાપ તનના ટણે,
 લક્ષ નિના લક્ષણ સધળાં રે, સારા હોય સંતનાં,
 વંઝા ગાય સેવે સરે નહિ રે, કારજ તે જતનાં. ૧૧
 અક્ષિ જ્ઞાન વૈગવ્ય સાચે રે, અનુભવ જોહને,

ઉચ્ચુદ્ધિ પરહિપકારી કે, દુષ્ટે મિથ્યા દેહને,
 કામ ક્રોધ લોભ ગર્વ છળ રે, મોહ મમતા તણે,
 રાગ દ્વેષ રહિત નિરંતર કે, એક થકસને ભજે. ૧૨
 ધીરતા ધગણી સરીખી રે, લક્ષા ગુણની ભરી,
 ચૈતન્યન નીચ નિરંતર રે, રાખે રહિયે ધરી,
 જોતાં ગુણ જળના જોવા કે, મેઘ મનનો હરે,
 તૃષા ને તાપ મટાડે કે, શીતળ મહુને કરે ૧૩
 અગ્નિની પેટે આપે કે, બાળે કર્મ કાઠને,
 સર્નાતીત શૂન્યમાં રહે છે કે, આવરણ તણ આઠને,
 વળી ગુણ વાયુના જોવા કે, અસંગી એ સદા,
 વહે ગુણ આપે શુભાનુભ રે, લેપાય નહિ કદા ૧૪
 સ્વભાવે પ્રકાશ સરખા રે, સદા સ્થિતિવાંત છે,
 તપે નહિ તાપમાં પોતે કે, સહજરૂપ સંત છે,
 ગંભીર ગુણ સાગર જના કે, મર્યાદા નૂકે નહિ,
 ઇશ્વરની આજ્ઞાએ વરતે રે, ધર્મ ચૂકે નહિ. ૧૫
 આનંદની લહેરી અહોનિશ રે, ઉઠે જના ઉરમાં,
 સર્વ કાળે રહે છે સગખા કે, ભાષા ભરપૂરમાં,
 મેઘ જના મહાજન ગહીએ કે, વરે નહિ ગર્વને,
 વરસતાં વહેરો ન રાખે રે, સરખું સિંચે સર્વને. ૧૬
 દિનેદિન વાધે કળાએ કે, ચારી સુકવપક્ષનો,
 અનુભવ સંતનો વાધે રે, એમ હરિલક્ષ્યનો,
 સનિતા શોષે સકલ રસ કે, નિજ કિણ્ણે કરી,
 જલદમાહે જળ કરી તેતું રે, પોષે પાછો ફરી. ૧૭
 સજન એમ સાર મગવનો રે, શોધ કરીને ગ્રહે,
 ત્રય કરી જ્ઞાન પ્રકાશે રે, લોહ સુખને લહે,
 એવા ગુણ સતના શોધી કે, સંગ વળતો કરે,
 મળે તેને જ્ઞાન ધણેડું રે, ભક્તિ શોભે સરે. ૧૮
 એવા ગુણવાળા ઉત્તમ રે, સંત જેને મળે,
 સરે સહુ કારણ તેતું રે, જન પ્રલભાં ભળે,
 એવું બહી સંતને સેવો કે, સારા ગુણ જોઈને,
 તેથી વાચતન મન નિર્મળ રે, નાખે દુષ્ણ જોઈને ૧૯
 પૂરણ પુણ્ય હોય પુરાતન રે, સત તેને મળે,

બ્રાતિ બહુ તેની ભાગે રે, ભક્તિ ત્યારે ફળે,
બુગોબુગ ખોળીને જોતા રે, સંત જને મળ્યા,
છોટમ કહે તે સુખ પામ્યારે, સંશય સધળા ઢાળ્યા. ૨૦

માલિની છંદ

રવિચંદ્રી ચતકાટી ઉગતાં તેજ કેવું,
નયનવિના નરને સર્વદા રાત્રિ જેવું,
પ્રગટ પડ્યું જેનાં વેગળાં વેધ કહાડે,
સુજન ગુરુ મળે તો દિવ્ય કર્તા દેખાડે. ૧

વિશ્રામ ૮ મો

મોતીદામ છંદ

સહુ જનને શુભ સાધન એહ, મહી મનુદેહ સુસંગતિ મેહ,
પશુ સમ પામર પાતશી હોય, સદા શુચિ થાય સુસંગથી સોય. ૧
કરે જપ કોટીક તીરથ નહાય, નહિ સતસંગવિના મળ બય,
સજે સહુ સાધન જોગ અભ્યાસ, તણ્ણ ધન ધામ વસે વનવાસ. ૨
કસે જન કાય કરે કંઈ ડોશ, વધે નખ હાથ વળી શિર ડોશ,
સહેતન શીત વૃથા વળી વાત, ધણો સહે ધામ મળે હીમ ગાત. ૩
ભલો તન ઉજ્જવલ ભસ્મ સરાય, તરતલ વાસ પડ્યાં ફળ ખાય,
જયા કરી ત્યાગ દમે બહુ દેહ, વિના સતસંગ વૃથા સહુ તેહ. ૪
સદા ભવસાગર નાવ સુસંગ, કળિમળ હારી ગયા જલગંગ,
ભયું ભવરાગતું ઔપધ એહ, દહે કુખ દોષ દીપે શુભ દેહ. ૫
અડે જઈ પારસ લોહ સુઅંગ, કરે સહુ કચન તે રૂપ રંગ,
મહીન મળે જળ ગંગની માય, તતક્ષણ તેવું કંઈ વળી ત્યાંય. ૬
રવિ ચક્રી તર્ક ટળે જ્યમ રાત્ર્ય, કરે જ્યમ કીટ-મધુકર જાત્ર્ય,
અનાદિથી જાણની સંગત એમ, બુઝો તરુ ચંદનના ચક્રી જેમ ૭
ઉગે સહુ અન્ન તૃણાદિક આપ, જરા જળ જોગ તણે પરતાપ,
રસાયણી ઔપધિ એજ સુસંગ, કરે સહુ ધાતુનું કચન અંગ ૮
ત્વયા વણ સ્પર્શ લહે નહિ કોય, જયા રૂપ નેણુવિના નવ જોય,
વિના શ્રુતિ શબ્દ લહે નહિ સાર, વિના નાક ગંધ ન જાણે લગાર. ૯
વિના જીભ રનાદ જણાય ન કાંચ, વિના સતસંગ અધૂર જગમાય,
સંજીવની ઔપધિ એજ સુસંગ, કરે શ્રમ કોટિતણે વળી ભગ. ૧૦
વિરચીને વ્યાસ સુસંગ સરાય, ધણા ઈતિહાસ પુરાણમાં ગાય,

નિજન કોટિ કવે કહી એમ, સુસંગથી હોય પ્રભુપદપ્રેમ. ૧૧
 સુસંગથી જ્ઞાન વધે ઘટ માંય, સુસંગથી સંવય નારહે કાંય,
 સુસંગથી સર્વ કૃતારથ થાય, સદા જન છોટમ તેહજ અહાય. ૧૨

રાગ પ્રભવેલી

વળી કહુ સતસંગ કેરો જે, મહિમા મોટો વણે,
 જણે સતસંગત કીધી જે, વધ્યો જશ તે તણે,
 નીચ જન હંચ થયા છે જે, જુઓ સતસંગથી,
 અપાવન થયા છે પાવન જે, મળ્યે જળ મગથી. ૧

કાગ હેય કોકિલા જેવો જે, હંસ બગનો કંજે,
 લોહનો પાગસ પરજે જે, કંચન હોય છે સંજે,
 મળે હરિ કરણથી જેને જે, સત કરીને દયા,
 દાસીસુત નારદ હતા જે, દેવઋષિ તે વયા. ૨

જુઓ વળી વાહમીક જાતે જે, ભીલમાહે ભજ્યા,
 થયા મહામુનિઓથી મોટા જે, સમઋષિ જે મળ્યા;
 ચપરી તો ભીલની જાતિ જે, અપાવન એ હતી,
 મળ્યા મુનિ માતંગ જ્યારે જે, ઉત્તમ હવી તે અતી. ૩

કૃપા કરી કાગજીપંડી જે, ગઝડજીને જે મળ્યા,
 મહામોહ તેણે મટાડ્યો જે, સંશય સવળા ઢળ્યા,
 મોટા મોટા મહાપદ પામ્યા જે, સંતપગતાપથી,
 જનમ ને મરણ મટાડે જે, છૂટે ત્રય તાપથી. ૪

રહુગણરાયને જ્યારે જે, ભગતજી ભેટીઆ,
 તેને તત્વજ્ઞાન ખતાવ્યું જે, સંશય સહુ મેટીઆ,
 ધુનજીને નારદ મળીઆ જે, ઉપદેશ આપીઆ,
 દયાળે દર્શન દીધું જે, અનિયળ થાપીઆ. ૫

પ્રહ્લાદે નારદજીનું જે, જ્ઞાન જ્યારે સાલજ્યું,
 માન્યું મન હરિની સાથે જે, ભક્તિરસમાં ભજ્યું,
 વ્યાસે જ્યારે વેદને વહેંચ્યા જે, દાઝ વળતી થઈ,
 મળ્યા યુરુ નારદ જ્યારે જે, શાંતિ પામ્યા સહી. ૬

રાંકરસુત રવામી પડાનન જે, દત્ત તેને મળ્યા,
 અખંડ બ્રહ્મ એક ખતાવ્યો જે, ભેદ મથળા ઢળ્યા,
 મળ્યા નવ જોગી જનકને જે, જ્ઞાન આપ્યું ઘણું,
 તેણે શુકદેવને દીધું જે, માન્યું મન તે તણું. ૭

દયા કરી દત્તે જ્યારે રે, વળી ફરસુરામને,
 તેથી સહુ ક્રોધ ટળ્યો છે રે, પામ્યા નિજ ધામને;
 વિશ્વામિત્રે વસિષ્ઠ સાથે રે, વાદ જ્યારે કર્યો,
 સતસંગ મોટા સરવથી રે, વસિષ્ઠે ઉચ્ચર્યો. ૮
 વિશ્વામિત્રે તપ કર્યું મોટું રે, એવું બીજું નથી,
 વસિષ્ઠ કહે સતસંગ મોટો રે, જાણ્યો સર્વથી;
 પછી એ જે જાણ પ્રીત્યે રે, શેષ પાસે ગયા,
 સમાચાર શેષને જઈને રે, વિશ્વામિત્રે કહ્યા. ૯
 શેષ કહે ભાર છે મહારે રે, માથે સૃષ્ટિતણો,
 રાખે જે અવનિને તોળી રે, તે તો મોટો ધણો;
 વરસ સાઠ સહસ્ર કેડું રે, તપ વિશ્વામિત્રનું,
 મૂક્યું ફળ અવનિને માથે રે, અદ્ધર ના રહી કાણુ. ૧૦
 પછી પળમાત્રનો સતસંગ રે, વસિષ્ઠે મૂક્યો સહી,
 ધન દુતી શેષને માથે રે, અદ્ધર એથી રહી;
 જતા પળતા વસિષ્ઠ તેથી રે, વિશ્વામિત્ર હારીઆ;
 એવા સતસંગના મહિમા રે, ભૂએ વધારીઆ. ૧૧
 જુગેજુગ ખોળીને જોતાં રે, સતસંગ છે સરે,
 અભાગી હોય જે પ્રાણી રે, જાણી નવ આકરે;
 મરે ખર સાકર ખાતાં રે, આખર જઈ ખાય છે,
 ધુવડને તો દિવસ ના ગમે રે, રાત્રે રાજ થાય છે. ૧૨
 કુટીલ જીવ કાગ સરીખા રે, માયામળમાં રમે,
 સુગંધીનો સ્વાદ ગમે નહિ રે, કરંડે જઈને ભમે;
 અધમ જીવ સતસંગ છોડી રે, કુસંગતિ ચ્હાય છે,
 કમળનો સ્વાદ તજીને રે, મેડક મલકાય છે. ૧૩
 કુસંગમાં રહે છે પ્રદુષિત રે, સુસંગે સૂકાય છે,
 પાવસજળ પામી જવાસો રે, જુઓ જળી જાય છે;
 વળી શઙ્ગ શીલા સરીખા રે, રહે જળમાં સદા,
 અંતરથકી આગ ન બૂઝે રે, કલેશ ન ટળે કદા. ૧૪
 સુણે જે નિંદા નિરંતર રે, સુણે ના હરિકથા,
 કર્ણ તેના સુધરીના માળા રે, જવા જાણે જયા;
 નીરખે નહિ નૂર હરિનું રે, આંખ વળી જઈની,
 મોરના પીછા સરખી રે, જાણે જન તેહની. ૧૫

હરિનું નામ નિરંતર રે, જીભે જે ના જાયે,
 ૧૫૧ તે તો ખાસડાં કેરી રે, તેને તોલે ખયે;
 પ્રકૃત હરિસેવા નિરંતર રે, જેના કર ના કરે,
 ભીખ્યાની શાખા સરીખા રે, નીરસ ફળ નીસરે. ૧૬
 રણુ હરિ અર્થે ન ચાલે રે, કારજ લુપ્ત ના કરે,
 તે તો જેવાં દવનાં દાઝ્યાં રે, કાઠ સરખાં ખરે;
 પીડા પરમાર્થ સાધન રે, કરે નહિ બેહને,
 પાપરૂપ પ્રેત સરીખો રે, જલુવો તેહનો. ૧૭
 મહિમા સતસંગતિ કેરી રે, અધમ જે ના લહે,
 જેવો જડ ગંગાને કડિ રે, અમૃતિ એ રહે;
 હરખે હરિદાસને દેખી રે, કીચ જેનું નમે,
 તે તો કહુ તુંબડી જેવું રે, જલ્લી લેએ તમે. ૧૮
 રહે ચિત્ત હરિને ચરણે રે, સદા સતસંગમાં,
 તીરથ તો અડસઠ રહે છે રે, એહના અંગમાં;
 જેનું મન મોહ તણને રે, હરિરૂપમાં મળે,
 તેને ત્રય તાપ ન લાગે રે, પાપ સધળાં ખળે. ૧૯
 વાવે જે કલ્પતરુને રે, મળવા કરતારને,
 તે તો સતસંગતિરૂપી રે, સિચે બળધારને;
 નાસ્તિકરૂપ હરણુ હરાયાં રે, બળવતા જો જશે,
 છોટમ કહે ભક્તિકલ્પતરુ રે, પ્રગટ જગમાં થશે. ૨૦

માલિની હંદ

ધીરજ ધનુષ ધારી જ્ઞાનનું ખાણુ મારે,
 રિપુદગ દળી પોતે આપણે અર્થ સારે;
 કુમતિ કુટીલ પ્રાણી નાસ્તિક જે નકારા,
 અનૂત અલુભ વાણી ના મુલે સંત સારા. ૧

વિશ્રામ હ મો

રાગ પ્રેમવેદી

હો ભક્તિવૃક્ષ અનોપમ રે, સતસંગે કરી,
 નાસ્તિકરૂપી હરણુ હરાયાં રે, જોએ બંધે ચરી;
 જનબોધ ચાર્વાક જેવા રે, નાસ્તિક નર જાણીએ,
 મુખે જે તેના સધળા રે, અંતરમાં ન આણીએ. ૧

નાસ્તિક કહે સૃષ્ટિ તો સઘળી રે, સ્વભાવે થાય છે,
 નથી કાંઈ કર્તા એનો રે, આપે એ રચાય છે;
 પૃથ્વી અપ તેજ ને વાયુ રે, તત્ત્વ એ સદાય છે,
 સહેજે સંજોગ મળેથી રે, જીવતું થાય છે. ૨
 જીવરૂપ દીપક જેવું રે, સ્વરૂપ સહેજે બણે,
 તે તો લય પામે છે પાછું રે, ક્ષણિક છે ક્ષણે ક્ષણે;
 બણે છે પુદ્ગલ આપે રે, તત્ત્વના જોગથી,
 નથી અવિનાશી આત્મા રે, વેરાય વિજોગથી. ૩
 ઈશ્વરને કર્તા કહે છે રે, એ તો મિથ્યા સહુ,
 સૃષ્ટિ તો થાય સ્વભાવે રે, બણે આપે બહુ;
 નથી કાંઈ સ્વર્ગે જતું રે, નથી નરકે જતું;
 મરે તે શૂન્યસરીખું રે, નથી પાછું થતું. ૪
 દેહને આત્મા માને રે, જીવેને જાળવે,
 વેદ થકી વાતો અવળી રે, નાસ્તિક સઘળા લવે;
 નાસ્તિક કહે ન્હાંયે ને ઘાયે રે, જીવ ઝાઝા મરે,
 પાણીમાં પગ ના બોળે રે, શૌચ નવ આચરે. ૫
 હવન ને હોમ કર્યાંથી રે, પાપ માને ધણું;
 ઈશ્વરનું નામ જપ્યાથી રે, પુણ્ય નથી તે તણું;
 કરે અતિ કષ્ટથી લાંબા રે, તેથી જન્મ જો મરે,
 માને તેને મુક્તિને પામ્યા રે, ફરી નહિ અવતરે. ૬
 રામ ને કૃષ્ણ સરીખા રે, પરમુરારામ જો થયા,
 તેને મહાપાપી ગણે છે રે, કહે છે નરકે ગયા;
 એવા ખળ જૈનને નાસ્તિક રે, શબ્દ તેનાજો સુણે,
 શ્રદ્ધા ને વિશ્વાસ ટાળે રે, ભક્તિતરુને હણે. ૭
 શિષ્ય કહે નાસ્તિક સઘળા રે, કહો ક્યાંથી થયા,
 આધ્યત્મી ઉત્પત્તિ એની રે, કહો કરીને દયા;
 ગુરુ કહે ઉત્પત્તિ એની રે, કહું તુજને સહી,
 નાસ્તિક મત કેરું કારણ રે, રહેજે રદિયે ગહી. ૮
 કશ્યપસૂત દેવ ને દાનવ રે, પ્રથમ જુગમાં હતા,
 સામાસામી રાજ્યને સાર રે, લટ્ટીદુઃખીઆ થતા;
 વિમાન તો વિશ્વકર્માએ રે, આપ્યાં હુતાં દેવને,
 દાનવને જીવતા તેથી રે, ધરી અહંમેવને. ૯

દાનન તો ભક્તિ કરતા રે, સદા સિનજીતણી,
 શકરની આગળ જાતે રે, અરજ કીધી ધણી,
 અમે તો ભક્ત તમારા રે, ઈચ્છીએ તન મનથી,
 કૃપા કરી અમને સ્નામી રે, ઉગારે વિધનથી ૧૦
 આપો જે નિમાન અમને રે, સહુ સુખ પામીએ,
 દેવચક્રી દાર્યા ન જાણ્યે રે, સહુ દુખ વામીએ,
 પછી શિવે પ્રસન્ન થઈને રે, વગ્દન આપીહ,
 ત્રિપુરની રચના બતાવી રે, વચન સ્થિર થાપીહ ૧૧
 હુતો મયદાનન નામે રે, સુતાર અસુરનો,
 તેને તો શિવે બતાવ્યો રે, પ્રકાર ત્રિપુરનો,
 માખા સોના રૂપા કેસ રે, ત્રિપુર બનાવીઆ,
 વરયા સહુ દાનન તેમા રે, ભના મન ભાવીઆ ૧૨
 શકરચિત્તા નાસ ન થાયે રે, નણે રૂસ તણે,
 તેમા વસી દેવને તેણે રે, માર દીધા ધણો,
 નાક દેવ તે થકી ત્રાસી રે, લાગ્યા ધણુ શયના,
 બાનવના નાસને સાફ રે, ઉપાય શાધે નના ૧૩
 પછી કહ્યું દેવગુરુએ રે, દાનન ભક્ત સિવના,
 મરશે નહિ દોયના માર્યા રે, એક સિન જીતના,
 થકે જ્યારે ભક્તિ ઈશ્વરની રે, તેવી સિન છાપશે,
 ત્રિપુરને હણશે પોતે રે, સુખ સહુને થશે ૧૪
 પછી અથ નાસ્તિક મતના રે, ગુરુએ બનાવીઆ,
 જતિનો વેસ ધરીને રે, અસુર પાસે આવીઆ,
 દેન પણ સાધુ થઈને રે, શુરુ સાવે ગયા,
 દેતોને ઉપદેશ દીધો રે, નાસ્તિક સઘળા થયા ૧૫
 અનીશ્વરવાક બણ્યાએ રે, લાગ્યા સહુને તદના,
 હોમ ને યાગ તજ્યા રે, તજ્યા સિવ વદના,
 વેદને નિમ્નની નિદા રે, કળ્યા લાગ્યા બહુ
 થયા ખન ખોટા નાસ્તિક રે, દીતીપુત્રો સહુ ૧૬
 વળતા દેન શકર પાસે રે, સહુ મળી આવીઆ,
 પૂજ બહુ પ્રીત્યથી કીધી રે, શકર સીઝાનીઆ,
 નિભય બહુ દેવે ગીધો રે, પછી સિવરામને,
 દાનવ દુખ દે છે અમને રે, કરો પ્રભુ સહાયને ૧૭

શંકર કહે ભક્તિ મારી રે, અસુર કરે ધણી,
 મુજવિના બીજ કોય રે, એને ન શકે હણી;
 દેવ કહે ભક્તિ તમારી રે, અસુર કરતા નથી,
 કરે છે વેદની નિંદા રે, નાસ્તિક થયા સર્વથી. ૧૮
 નદે છે ઈશ્વરભક્તિ રે, નદે છે સુધર્મને,
 કરે છે પાપાંડ સધળા રે, નંદી શુભ કર્મને;
 એવું સુણી શંકર કોપ્યારે, જોયું જઈને સહુ,
 નાસ્તિક દેખી દાનવ સધળા રે, ક્રોધ પ્રીધો બહુ. ૧૯
 ત્રિપુરનો નાશ કરીને રે, દાનવને મારીઆ,
 થયા તે શર્ણુ શિવને રે, તેને તે ઉગારીઆ;
 ધાધ્યો પછી વેદ ધરમને રે, દેવ સુખિયા થયા,
 છોટમ કહે અંધનાસ્તિકના રે, કંઈક જુગમાં રહ્યા. ૨૦
 માલિની છંદ

વળી અસુર વધ્યા તે દેવને દુઃખ દેવા,
 હરિએ જુદું થઈને કાઢીઆ પંથ તેવા;
 શિવ મનુષ થયા છે શંકરાચાર્ય જ્યારે,
 અવની ઉપર આવી પાંડીઆ જોઈ ત્યારે. ૧

વિશ્રામ ૧૦ મો

સગ પ્રેમવેલી

ભક્તિ જ્ઞાન વૈરાગ્ય સાથે રે, ત્રિધા ઉગે તરુ,
 સદાચાર પત્રથી શોભે રે, બહાર જુગમાં ખરું;
 શાખા શુભ ઈચ્છાથી રે, ચાલે ચારે મરા,
 સમ્મન સહુ તેની છાયામાં રે, આવી બેસે ખરા. ૧
 ત્રિવિધિ તાપ સમાવે રે, કૃણે મનકામના,
 તતક્ષણ તે અધિકારી રે, થશે નિજ ધામના;
 પરમ જ પ્રેમ પ્રજુશું રે, એ તો પુષ્પ એકનાં,
 અનુભવ સુગંધ સારો રે, મોક્ષદા જઠનાં. ૨
 રીઝે તેથી જક્તનો રાજ રે, આવે વચ ભક્તને,
 અગિત સુખ આપે તેને રે, એવું નહિ જક્તને;
 પીધો રસ પ્રેમનો જણે રે, થયા સદુશી સરે,
 ચઢી જને પ્રેમખુમારી રે, પાછી નવ ઉતરે. ૩

તેને તો વરણને તોલે કે, સુખ તથા લોકનું,
 મગન થઈ મહાસુખ માપે કે, રૂઢ નહિ શોકનું,
 અજલપ ઇદ્રના સુખને રે, એ તો ઈચ્છે નહીં,
 ભજિતસજ્જ જને આપ્યો રે, તે તો ન ભમે કહીં ૪
 પીધો જો પ્રેમનો ધ્યાલો રે, તે તો નિરભે થયા,
 ત્રિલોકની હૃદય ભાગી રે, અચલ સુખમા રહ્યા,
 પ્રેમરસ પ્રહવાદે પીધો કે, સનકસિક નારદે,
 વળી યુવ અમરીએ પીધો કે, પીધો શુક શરદે ૫
 શંકર ને શેષ સરિખા રે, જનક નન જોગીઆ,
 વસિષ્ઠ ને વાલ્મીક આદે રે, ભજિતસમોગીઆ,
 પાત્રસાર પુડરીક પાડન કે, ભીષ્મ ખત્રી ભૂપતિ,
 રુકમાગદ અગદ સુચીન કે, નિભીપણુ મારુતિ. ૬
 શાકીય મુનિ વ્યાસ સુતીશણુ રે, સૂપ્ય રાવગી સહી,
 હુપંડી ને અગપતિ જના કે, વાત જુગમા રહી,
 સુદામા અદ્ભુત ઉદ્ભવે રે, ભગી વૃજસુદંગી,
 વળી ઋષિપત્ની નિદુરે રે, વલ ધીમા હરિ ૭
 કપીર રોહિદામ રામાનદ રે, સેના સજના થયા,
 નાભા પીપા નામદેન આદે રે, ગંધ ને વદ્ય કદા,
 વામદેવ જદેન આદે કે, અનતાનદ્ય,
 ત્રિવેચન તુવસી જના રે, મોરારી શુકદ્ય. ૮
 કાલુ કુખા કેનવ કમ્ભા રે, કરમેતી કુંવરી,
 મહેતા મીરા માધન સુ કે, ધને રીઝવ્યા હરિ,
 ગોડાણાની પ્રીત્યે પધાર્યા કે, ગય રણુજોડજી,
 તુવસીને પને તોગાયા કે, પૂર્ણ મન દોડજી ૯
 પ્રીતમ રમુનાવ ને ગણુજોડ રે, દ્વારકાદસજી,
 થોભપુત્રીજનાથ દયારામ રે, ભગ્યા અપિનારાજી,
 અનંતકોટિ ભજત ઉદ્ધાર્યા કે, ભજિતસ આસરે,
 ધન્ય જે જુગમા પ્રાણી રે, ભજિત પ્રણની કે ૧૦
 ભજિતનિના પાતક કોટિ રે, ટળે તહિ જતના,
 ભજિતનિના જન ન પામે કે, રાસુ ભગનતના,
 ભજિતનિના જાને પીડે કે, પિત્ર અહ દેવતા,
 ભજિતનિના દાણુ ઉગારે રે, હાથે જમને જતા ૧૧

ભક્તિવિના કાળ ને માયા રે, પીડે બહુ જીવને,
 ભક્તિવિના કોણ મિલાવે રે, સનાતન ચિત્તને;
 ભક્તિવિના શોક નિરંતર રે, પામે સંસારમાં,
 ભક્તિવિના આવે નિરંતર રે, કાળના મારમાં. ૧૨
 ભક્તિવિના ઠામ નથી કહી રે, કરવાનો જાતને,
 ભક્તિવિના ધારે ધરાપર રે, જન્મ અનંતને;
 અરે જીવ આજસ મૂઝી રે, ભક્તિ ભણી આવશે,
 હરિનામ નાવમાં બેસી રે, સુખે ભવને તરે. ૧૩
 ભક્તિરૂપ કંઈપતરની રે, કથા તુજને કહી,
 મન કર્મ વચને કરીને રે, રાખે રહિયે યહી;
 સારતું સારજ એ છે રે, સિદ્ધાંત શ્રુતિ તણું,
 સંશેપે તુજને કહું છું રે, સમજ લેજ પહું. ૧૪
 ગુરનાં વચન સુણીને રે, શિષ્ય ચરણે તમ્બો,
 કૃપા કરી મુજને સ્વામી રે, સંશે સઘળો રામ્બો;
 ધન્ય ધન્ય ભાગ્ય અમારાં રે, પ્રભુ મુજને મળ્યા,
 સુધાસમ વાણી સુણીને રે, કલેશ તનના ઢળ્યા. ૧૫
 પ્રીતે રસ પ્રેમ કથાને રે, જે કો જન સાંભળે,
 કંઈપતર રહિયે જામે રે, મનોરથ સહુ રૂળે;
 ગયાદિક તીરથ કેડું રે, પામે રૂળ પ્રીતથી,
 વસે જન વૈકુંઠ જઈને રે, અતિ રૂઢી રીતથી. ૧૬
 સુણે નરનારી સ્નેહે રે, તાપ તનના ટળે,
 પૂરવનાં પાપ પ્રજાળે રે, જીવ ધ્રુવમાં ભળે;
 જથારથ અર્થ લહીને રે, ઉત્તમ ભક્તિ આદરે,
 સંસારનો કલેશ ન વ્યાપે રે, સુખે ભવ તે તરે. ૧૭
 વરસ વિક્રમાન્જિત કરાં રે, સકળ સુખરાશ છે,
 આગણીસે ને બાવીસ માંહે રે, માગ્યાર માસ છે;
 પક્ષ તો કૃષ્ણની કહીએ રે, તિથિ એકાદશી,
 કરી બુધવારે પૂરણ રે, કથા રહિયે વસી. ૧૮
 ગુણવંતા ગામ મલાજત રે, સોજીતરા પાસ છે,
 સાકોદરા નાગર કુરો રે, તેમાં નિવાસ છે;
 લેઉવા સહુ લોક હરિજન રે, પટેલ પ્રણયવાન છે,
 કૃપા જેને હોય હરિની રે, તેમાં ગુરતું જ્ઞાન છે. ૧૯

સહસ્રમુખ શેષ વખાણે રે, નિગમ નેતિ કહે,
મંદમતિ છોટમ તેના રે, મહિમા તે શું લહે;
અખિલ જગદર્તા ઈશ્વર રે, અંતરમાંહે રહ્યો,
છોટમને રહિયે રહીને રે, ભક્તિમહિમા કહ્યો. ૨૦

માલિની છંદ

હરિભજનવિના તો જાણ છે જન્મ વીતી,
સુજન મન વિચારી આદરે ભક્તિ નીતિ;
અધમ જન અભાગી મોહ માને મચે છે,
પ્રભુ-ભજન તજીને પાપ માંહે પચે છે. ૧

વિશ્રામ ૧૧ મો

છંદ-ભુજંગપ્રયાત

સજી લે ધરી દેહને કામ સાધે, હરિને વિસારી રખે જન્મ હાડે;
ભજી લે પરિવ્રજને ભક્તિભાવે, ગયો દાવ તેવો ફરીને ન આવે. ૧
ખરે જાણજો ખેલ છે સર્વ ખોટો, ભજે વ્રજને માનવી તેજ મોટો;
કરે મહાડ મહાડ વૃથા મોહ માની, થશે જર્જરી દેહ બશે જીવાની. ૨
અરે આયિતો આવશે કાળ જ્યાં, થશે તે સમે દોણ બે સ્થાય તહારે;
વળી વેદના ગર્ભની બે વિચારી, કરે દોણ તેવે સમે સ્થાય તારી. ૩
કરી પાપ એવાં સહે કષ્ટ કોટી, સહે જમતણી શાસના મૂઠ મોટી;
હરિને વિસારી ગયો જન્મ હારી, થશે પ્રાણી આશી ગતિ અતે તારી. ૪
પ્રભુને વિયોગે ઘણાં દુઃખ પામે, ધરે દેહ કંઈ ઉચ ને નીચ કામે;
વિના ભક્તિ સંસારથી દોણ તારે, પડે બે વિપત્તિ ચઢે દોણ બહારે. ૫
ઘણા કાળથી થઈ ગયું મન ઘેલું, વિના પ્રેમ ભક્તિ મટે કેમ મેલું;
કરે કર્મ કર્તારનું નામ ભૂલી, ન પામે નફા મૂળથી જાણ દૂલી. ૬
હરિનામ લેતાં સહુ કામ સાધે, પ્રભુને પ્રતાપે ઘણો લાભ લાધે;
સહુ સારનું સાર છે એજ સાચું, વિના પ્રેમ ભક્તિ સરવ કામ કાચું. ૭
મના માનજો શિખ એ સર્વ સાચી, પ્રભુ પાસ લે પ્રેમથી ભક્તિ જાચી;
ધરી દેહ ભક્તિ કરે તેજ કાલો, કરી પ્રેમને છોટમે છંદ ગાયો. ૮

છપય છંદ

માણસ તેનું નામ કામ જ કરશે સારાં,
રાખે શુદ્ધ શરીર તજ આચરણ નકારાં;
સમજે, સૌચાચાર સાર જાણે સહુ સૌધી,

વિધિનો કરે વિચાર ખુદ્ધિ પોતાની બોધી;
 પશુ કરતાં માણસ તણો દુર્ગંધીમય દેહ છે,
 છાટમ શૌચ ક્રિયા કહી નિમ ઈશ્વરનો. એહ છે. ૧
 શરીર વસ્ત્ર ધર પાત્ર માત્ર સહુ મંજન કરવાં,
 કાઠી સપજો મેલ પછી પોતે વાપરવાં;
 હોય મેલ ન માંય અમુચિ જાણો એને,
 જ્યથી ઉપજે રોગ તરત વળી ધોવાં તેને;
 તે માટે સ્મૃતિઆવિષે શૌચવિધિ તરતે કહી,
 છાટમ શૌચક્રિયા વડે સરવે સુખ પામે સહી. ૨

ભક્તિકલ્પતરુ સમાપ્ત

૫-અક્ષરખાવની

રાગ ધોળ

- મૂળ વિચારે માનવી, અક્ષર પહેલો ઝકાર;
તત્ત્વમસિ પદ તેહ છે, તેનો ના હોય ઉચ્ચાર. મૂળ૦ ૧
- અ સ્વર એ યકી ઉપજ્યો, રાજસ ગુણનું એ રૂપ;
ક્રિયાશક્તિ છે તેહની, એનો ભેદ અનૂપ. મૂળ૦ ૨
- આ સ્વર તે તો આકાશ છે, અગ્નિ અવનીને આપ;
પવન તત્ત્વ છે પાંચમું, સધળે શૂન્યમાં આપ. મૂળ૦ ૩
- ઇંદ્રી એકદશ એહમાં, તેનું સરજ્યું છે ઇંદ;
ચારે ખાણ આલી કરી, સરજ્યા પ્રાણીના પિંડ. મૂળ૦ ૪
- ઈશ્વર કહીએ એહને, જે જે ઇચ્છે તે હોય;
નાગાદિક નરદેવમાં, એના સરખું નહિ હોય. મૂળ૦ ૫
- ઉપમા જે જે આ જગતમાં, લાગે નહિ ત્યાં લગાર;
પાત્ર જેવો પ્રજાપતિ, કહેતા લઘુતા અપાર. મૂળ૦ ૬
- ક્રિ સ્વર અંગે ઝકારનું, તેજસ સુપનાનું જ્ઞાન;
આવરણ શક્તિ અજ્ઞાનની, બૂલે દેહનું જ્ઞાન. મૂળ૦ ૭
- રુદ્ર રહે રદીઆ વિષે, તેમાં તામસ અહંકાર;
પ્રજ્ઞા કહીએ સુપુત્રિ, સુપના કરે સંહાર. મૂળ૦ ૮
- રૂપ રમીને પાછા સમે, તુરીયા માં તદ્દરૂપ;
જયત માંહે જણાય છે, એવો ભેદ અનૂપ. મૂળ૦ ૯
- લુ સ્વર લહીએ રે લક્ષમાં, વાગે અનહદ તૂર;
આધ વળે રે આનંદના, વર્ષે નિર્મળ તૂર. મૂળ૦ ૧૦
- લહરિ ઉડે જૈતન તણી, ગાગે ઘટ ઘટ માંય;
સન્મુખ સિંધુ સમર ભર્યો, તે વય પામે છે ત્યાંય. મૂળ૦ ૧૧
- એ અવિનાશી એ આતમા, એ છે સૌનો આધાર;
પૂરા ગુરુ યકી પામીએ, ખીજ યાપે સંસાર. મૂળ૦ ૧૨
- ઐશ્વર્યતા સહુ એહની, દેવત દેવની માંય;
ખાટી જડનત સહુ જાણવું, ઈશ્વરી ન ખને કાંય. મૂળ૦ ૧૩
- ઓ પુરુષોત્તમ ઓ પ્રભુ, ઓ સૃષ્ટિના કરનાર;
ઓ દીનબંધુ દયાનિધિ, આપો ભક્તિ ઉદાર. મૂળ૦ ૧૪

ઔપધ બીજું એકે નથી, જથી લવરોગ બય;
 મોહ મદાદિક ટાળવા, લક્ષિત ફેરાજ ખાય. મૂળ૦ ૧૫
 અંતરભમીને ઓળખી, રહીએ તેમાં લયલીન;
 ઓહં સોહં એકતા રહે, જવું જળમાં રે મીન. મૂળ૦ ૧૬
 આમ વિચારી આગળ ગયા, મોટા જીવનમુક્ત;
 સોળે સ્વરથી બોલાય છે, ભેળે અક્ષરની જુક્ત. મૂળ૦ ૧૭
 કર્મવિધિ કહી વેદમાં, જપ ને જગાદિક કાય;
 આદિપ્રણવ ઉચ્ચારતાં, સિદ્ધિ પામે છે સાય. મૂળ૦ ૧૮
 ખુટે દર્શનમાં ઓળતાં, પહેલો પ્રણવ પ્રમાણ;
 બીજા પંથોના અંધમાં, સમજે કાય સુખાણ. મૂળ૦ ૧૯
 ગુણ સહુ એના ગવાય છે, એ ગિરિધર ને ગોવિંદ;
 ગોપીજનનો એ નાથ છે, ગોપી વેદના છંદ. મૂળ૦ ૨૦
 ઘટ ઘટમાં એ ગાજી રહ્યો, ધન ધર્મ વર્ષે ગંભીર;
 સૂર્યરૂપે શોષણ કરે, યશી ધર્મ નીપજવે નીર. મૂળ૦ ૨૧
 નલમાં રંગ દીસે નવા, વાણુ વાદળ ને વીજ;
 એ સૌ શક્તિ ઝંકારની, સરજે સૃષ્ટિનાં બીજ. મૂળ૦ ૨૨
 ચૌદે લોકમાં ચેતના, જાણી લેજે સહુ જન;
 મૂળે રહીને પોષણ કરે, સ્થાવર જંગમ તંત. મૂળ૦ ૨૩
 છાનો સધળે છપી રહ્યો, તેને જાણે નહિ જીવ;
 જોગી જોગ તેનો કરે, જ્ઞાની સમજે છે શિવ. મૂળ૦ ૨૪
 જગૃતમાંહે જગૃત સદા, સાક્ષી સ્વપ્નાની માંય;
 નિયંતા એ નિદ્રા તણે, તુરીયાતીત છે ત્યાંય. મૂળ૦ ૨૫
 જીણી દષ્ટિએ જ જુએ, સમજે સાચો સિદ્ધાંત;
 જાડી બુદ્ધિના જીવની, લજતાં ના ટળે બ્રાંત. મૂળ૦ ૨૬
 નિશ્ચે નરને એ દોહલો, વાણી પાર વિચાર;
 તોપ અવાજે રીઝી રહ્યા, પણ ના જોયો કરનાર. મૂળ૦ ૨૭
 ટેક ન ગ્રહે ટીકાં કરે, પણ નહિ ટાળે ચિકાર;
 હું તે શું ને હરિ શું હશે, તેનો ન લહે વિચાર. મૂળ૦ ૨૮
 કાઠ બનાવે કાંકરનો, સારું શોભાવે ધામ;
 પ્રાણપ્રતિષ્ઠા જથી કરી, તે નવસમજે નિજ નામ. મૂળ૦ ૨૯
 હાથા સરખા બની પણ, કરના નિજ ગુણગાન;
 રસનો સાગર કહીએ રહ્યો, ચાટયયાટે પણ જ્ઞાન. મૂળ૦ ૩૦

ઢુંગી ઢુંગ કરે ઘણા, સીખી સાંભળી ગ્રંથ;
 અનુભવથી હોય આપનો, ચાલે પ્રપંચે પંથ. મૂળ૦ ૩૧
 રણીઓ જન્મ અનેકનો, દેવા ધારે છે દેહ;
 તન મન પ્રભુને સોંપ્યા વિના, પૂરૂં ના પડે તેહ. મૂળ૦ ૩૨
 તે માટે સર્વે તત્ત્વનો, કરી જોવો પ્રયાસ;
 જથી ઉત્પત્તિ જહની, તેનો તેમાં સમાસ. મૂળ૦ ૩૩
 થાતું દીસે જના થકી, તે સહુ તેનું કહેવાય;
 કર્તા હું કહે જીવડો, તેથી કર્મ બંધાય. મૂળ૦ ૩૪
 દાવો જ કરે દેહનો, તેનો પડવો છે જીવ;
 જોલે બાવન બાહારલો, તે તો સાચો સદૈવ. મૂળ૦ ૩૫
 ધારી જોતાંએ ધ્યાનમાં, જુદો કરતા જણાય;
 દ્વાદશ અંગુળ પારથી, પોષે ત્રિભોવનરાય. મૂળ૦ ૩૬
 ન્યારો નામને રૂપથી, નયણાં આગે છે નાથ;
 નાસા અગ્રે નિહાળીએ, સ્નેહે રમીએ તે સાથ. મૂળ૦ ૩૭
 પરા પાર્યં પિયુ રમે, સુરત રાધાની સંગ;
 જીમના તીરે જોજો જઈ, રૂડો દેખાશે રંગ. મૂળ૦ ૩૮
 ફૂલ્યા વન બહુ ફૂલડે, વિધવિધ રંગ સુવાસ;
 બહુ અંશે પણ ખીજો નહિ, જુદાં જીવતીનાં અંગ.
 ભોગી પ્રલ્લ દીસે ભાગ્યો, અળગો આપે અસંગ. મૂળ૦ ૩૯
 ભારે ભેદ ભગવંતનો, અનુભવી જાણે છે એમ;
 ખીજ સમજે છે બાહારલુ, પરખ્યા વિના શો પ્રેમ. મૂળ૦ ૪૦
 મંગળ રૂપ મુકુંદનું, મેળવો તે સાથે મનં;
 મન લય પામે તો મોક્ષ છે, તેને ના હોય તનં. મૂળ૦ ૪૧
 જગત પુરુષને જોઈ લ્યો, જ્યોતિરૂપે છે જહ;
 મનની વૃત્તિ ત્યાં હોમીએ, નિર્મળ થાય છે તેહ. મૂળ૦ ૪૨
 રરંકારની ધૂન્યમાં, રાખો નિશદિન ધ્યાન;
 આનંદ ઉપજે અતિથણો, ઘટમાં પ્રગટે છે જ્ઞાન. મૂળ૦ ૪૩
 લાગે લક્ષ નિશાનમાં, વૃત્તિ તેમાં વેધાય;
 દ્વૈત રહે નહિ ધ્યાનથી, ખિંદુ સિંધુ સમાય. મૂળ૦ ૪૪
 વળીવળીમનને ત્યાં વાળીએ, જાણીજોગની જીવત;
 હંસ મળે જઈ હંસમાં, કહાવે જીવનમુક્ત. મૂળ૦ ૪૫
 સમજે તેને સમું પડે, આણસમજીને અધર;

ભમતું દીસે પ્રહ્લાંડ આ, જોને ચઢીઆ હોય ફેર. મૂળ૦ ૪૬
 ખાશે ખોટ ખરેખરા, ફળના રસમાં ફસાય;
 ખીજ તજી જીવં ખાપડા, લેવા લોકોનું જોય. મૂળ૦ ૪૭
 સાર સરવમાં એક છે, સાચુ પરમ સિદ્ધાંત;
 સોહં હંસ વિચારમાં, ભાગી સઘળી રે જ્ઞાંત. મૂળ૦ ૪૮
 હુંકારો દે છે હેતથી, તેનો પ્રીછજો પાર;
 આખો દિવસ ઉચ્ચારતાં, આવે અક્ષરની લહાર. મૂળ૦ ૪૯
 લહરિ પ્રહસમુદ્રની, તેનું પ્રાકમ પ્રોહ;
 અગણિત ઈંડ ઉત્પન્ન કરે, મહિમા ના લહે મૂઠ. મૂળ૦ ૫૦
 ક્ષણમાં ખલક ઉણી કરે, એવી શક્તિ અપાર;
 છાટમ તેને ચરણે જતાં, પામે લવનો રે પાર. મૂળ૦ ૫૧
 ગાય શીખે ને સાંભળે, સમજ તેને સુખ યાય;
 પરમ ગુરુની કૃપા થકી, પ્રેમે છાટમ ગાય. મૂળ૦ ૫૨

ઈતિ શ્રીછાટમકૃત અક્ષરઆવની સંપૂર્ણ.

૬-સાંખ્યસાર

છાપા

ગુરુજી જ્ઞાનાનંદ, શિષ્ય છે સુમતિ નામે,
વંદન કરી બહુ વાર, પ્રશ્ન પૂછે તે દામે;
દુઃખરૂપ સંસાર, તાપ છે ત્રિવિધિ જમાં,
જન્મ મરણ ભયરોગ, શોક સંતાપો એમાં;
ગુરુ એવાં કષ્ટ અનેકથી, કહો મોક્ષ કેમ પામીએ,
બહુ કૃપા કરો સ્વામી હવે, જથી ભવભય વામીએ. ૧

વળતા કહે ગુરુ વેણ, મોક્ષનો સાંભળ હેતુ,
આત્માનાત્મ વિવેક, જ્ઞાન ભવસાગર સેતુ;
આત્મા શુદ્ધ અપાર, સદા તે સુખનો દરિયો,
જાણ્ય અનાત્મા દેહ, મહામળમૂત્રે ભરિયો;
એ આત્મા નિજ અવિવેકથી, આપ ગણે છે દેહને,
એ જડ સાથે જડાઈ ગયો, છે બંધન મોટું એહને. ૨

તદાધ્યાસતત્તુ સાઠ્ય, થયો આત્માને જ્યારે,
દેહ તણા ગુણદોષ, વસ્ત્રા પોતામાં સ્થારે;
જમ ભાંડની માંહે, વાસના હોયે જવી,
ભરતાં વસ્તુ અન્ય, થાય છે તેમાં તેવી;
વળી સ્ફટિક રંગમાં મૂકતાં, રંગ સમો દેખાય છે,
એ એમ દેહના સંગથી, આત્મા જીવ થઈ જાય છે. ૩

તત્તુને માને આપ, અવિદ્યા કહીએ એને,
માર્ગ માને સર્વ, અસ્મિતા જાણો તેને;
ગમતા ઉપર રાગ, દ્વેષ અણુગમતા સાથે,
મરણસમે ગલગય, ત્રાસ જમડાની માથે;
શિષ્ય એ પંચકલેશથી, જીવનામ કહેવાય છે,
જ કલેશ રહિત હોય આત્મા, તે શિવરૂપે થાય છે. ૪

આત્મા તત્તુથી ભિન્ન, જુએ જો તત્ત્વવિચારે,
પંચ કલેશથી મુક્ત, થાય છે તેણી વારે;
અબ્રપલટથી અર્ક, ધણો તે આઘો રહે છે,
નેત્રે આવૃત થાય, સૂર્ય અવરોધો કહે છે;

શિષ્ય એમ બુદ્ધિના દોષથી, બંધાયો આત્મા કહે,
તે સાંખ્યજ્ઞાન ઉપજ્યા થકી, જીવ મુક્ત થઈને રહે. ૫

ક્ષેત્ર તથા ક્ષેત્રજ્ઞ, જ્ઞાનચમુધી લહીએ,
ક્ષેત્ર પ્રકૃતિ મૂળ, પુરુષ ક્ષેત્રજ્ઞ કહીએ;
બુદ્ધિ ભૂમિકા માંહી, કર્મનાં બીજક રહે છે,
થઈને દેહાકાર, પછી સુખ-દુઃખ ફળ દે છે,
તે બ્રહ્મજ્ઞાન અગ્નિવડે, બીજ સકળ બળી જાય છે,
પછી સ્વયંરૂપ છોટમ રહે, સારે સુખીઓ થાય છે. ૬

ઘટનો દ્રષ્ટા ભિન્ન, રહ્યો છે ઘટથી જોયો,
તનુનો દ્રષ્ટા ભિન્ન, એમ છે તનુથી તેવો;
હું માને છે દેહ, એહ છે બંધન એને,
હું ચેતન લહેવાય, થાય છે મુક્તિ તેને,
જે તણે ગુણનું માણિયું, એ તનુમાં બંધન થયું,
જન છોટમ ગુણ તણે જતે, આત્માનું બંધન ગયું. ૭

સત્ગુણે સુખરૂપ, થઈ તે બંધન પામે,
રજોગુણો બહુ કલેશ, એજ બંધનને ધામે;
તમોગુણ મોહ પ્રમાદ, જીવને બંધન બાણો,
તજ ત્રિગુણ સ્વભાવ, મુક્ત તેને પરમાણો,
જે લક્ષણ ગુણ વર્જિતતણાં, ગીતામાંહે તે કહ્યાં,
ગુણ સાંખ્યજ્ઞાન જેને થયું, કહે છોટમ તે જનમાં રહ્યાં. ૮

પુરુષ પ્રકૃતિ કાળ, બ્રહ્મથી ઉપજ્યા બાણો,
અહં શબ્દ કરનાર, પુરુષ તેને પરમાણો,
સત્તાદિક ગુણ તણ, પ્રકૃતિનાં તે કહીએ,
માયા અજ પ્રધાન, અવિદ્યા નિદા લહીએ;
વળી અગ્યાકૃત તમને પગ, એવાં એનાં નામ છે,
કહે છોટમ ત્રિગુણો એહના, રક્ત ચેત ને શ્યામ છે. ૯

ચેતન પુરુષ પ્રમાણ, પ્રકૃતિ તે જડ લહીએ,
હલયતણો સંયોગ, સૃષ્ટિનું કારણ કહીએ,
પ્રથમ થયું મહત્તરન, મહામહિમા છે એમાં,
વિશ્વ સકળનું બીજ, રણું છે સઘળું તેમાં,
વળી બુદ્ધિ પ્રજ્ઞાને ધૃતિ, સ્મૃતિ મેધાદિ બાણીએ,
બ્રહ્મા નિષ્કુ શિવ સદુ, કહે છોટમ એજ પ્રમાણીએ. ૧૦

અણિમામહિમા બેહ, વળી લધિમાદિક બણો,
સિદ્ધિ સધળી બેહ, એજ મહતત્ત્વ પ્રમાણો;
અન્યથ ન્યોતિરૂપ, સકળમાં વ્યાપક રહે છે,
મહાન આત્મા નામ, સ્વયંભૂ બને કહે છે;
બહુ પાણિ પાદ ચક્ષુ કરણ, સધળે મુખ તેનાં રહે,
એજ રૂપ મહતત્ત્વનું, આદિપુરુષ બને કહે. ૧૧

મહત્ત્વ યશી અહંકાર, ત્રિધા શાખાઓ તેની,
તામસ રાજસ સત્ત્વ, વિસ્તરી સૃષ્ટિ એની;
શબ્દાદિક છે પંચ, પંચમહાભૂતો કહીએ,
દશ ઇન્દ્રિયનો સર્ગ, તેજ રાજસથી લહીએ;
વંળી મન આદિક દશ દેવતા, સત્ત્વગુણ યશી બાણીએ,
એ ચોવીસે તત્ત્વથી, સૃષ્ટિ સર્વ પ્રમાણીએ. ૧૨

શબ્દ સ્પર્શ ને રૂપ, વળી રસ ગંધજ લહીએ,
ઈન્દ્રિ એકાદશ યુક્ત, કળાએ પોડપ લહીએ;
અહંસ્વરૂપે પુરુષ, પ્રવેશ તે માંહે શીધો,
સ્યૂક્તદેહ વૈરાટ, પછી તેણે રચી દીધો;
છે હરિહર અજ એ પુરુષના, અંશ તણુ જૂદા થયા,
જગ ઉત્પત્તિ પાલન પ્રલય, ત્રૈણ કામ કરતા કલા. ૧૩

સોળ તત્ત્વનો લિંગ દેહ, પુરુષનો બણો,
અવયવવાનને સૂક્ષ્મ, ઇન્દ્રિ ખટ મુક્ત પ્રમાણો;
મિશ્ર થઇ ચૈતન, સ્વયંભૂ તેને કહે છે,
પ્રાણી માત્રનો દેહ, પછી તે સર્વ રચે છે;
ગુણ રચન કર્યું છે જળ વિપે, નારાયણ ગુણ નામ છે,
કહે છોટમ આ સહુ જીવનો, એ વિષુમાં વિગ્રામ છે. ૧૪

સૂક્ષ્મ થકી સ્યૂક્ત દેહ, થયો તે સુણુજે હાવે,
દશગુણિત મહતત્ત્વ, મધ્ય અહંકાર કહાવે;
અહંકાર દશગુણા, મધ્ય આકાશ થયું છે,
નભ દશગુણાની માંઘ, વાયુનું રૂપ રહ્યું છે,
એ વાયુ દશગુણા મધ્યમાં, તેજ પછી પેદા થયું,
કહે છોટમ દશ ગુણ તેજમાં, જળ સધળું ઉપજી ગયું. ૧૫
જળ દશ ગુણામાંહિ, પૃથ્વી ઉપજીલી બણો,
એ સહુ અંડસ્વરૂપ, સ્વયંભૂ સ્યૂજ પ્રમાણો;

બીજરૂપ બ્રહ્માંડ, ચતુર્દશ લોક થયા છે,
 તેની ઈચ્છા થકી, પ્રથમ તો દેવ કહ્યા છે;
 તે પુરુષ તણી નાણી થકી, પહેલા ચતુરાનન થયા,
 કહે છોટમ સહુ દેહના, પ્રથમ પિતામહ તે કહ્યા. ૧૬
 લીલાવિગ્રહ પ્રથમ, સ્વયંભૂ પોતે કહીએ,
 તેની નાણી થકી, ચતુર્મુખ ઉપજ્યા લહીએ;
 સ્થાવર જંગમ માત્ર, સૃષ્ટિ સહુ ઉપજે તેથી,
 કહ્યે એક પર્યાંત, રહે સહુ વધતી એથી;
 વળી અંતે એ સૃષ્ટિ સહુ, એક એકમાં લય થાય છે,
 તે નારાયણના દેહમાં, સર્વે જઈ સમાય છે. ૧૭
 બીજરૂપ અવ્યક્ત, લગી તે સ્કંધ કહાવે,
 વિટપ મહા અહંકાર, ઇંદ્રિયો અંકુર આવે;
 શાખા પંચે ભૂત, વળી ઉપશાખા જને,
 સદા પત્ર ને પુષ્પ, અપરિમિત ઉપજે એને;
 વળી રૂપ તેનાં શુભઅશુભ છે, એ વૃક્ષ સનાતનજ લહે,
 તે છેદે જ્ઞાનકુઠારથી, કહે છોટમ તે અક્ષય રહે. ૧૮
 મૂળ પ્રકૃતિ નામ, ત્રિગુણની સમતા જમાં,
 બુદ્ધિરૂપ મહતત્ત્વ, થયો છે અંકુર એમાં;
 શાખાવત્ અહંકાર, ત્રિપા સધળે વિસ્તારી,
 માત્રા પંચે ભૂત, થઈ તામસથી સારી;
 દશે ઇંદ્રિયો સર્ગ, થયો રાજસથી જાણો,
 મન આદિક દસ દેવ, સર્વ સાત્વિક પરમાણો;
 શિષ્ય એ ચોવીસે તત્ત્વનું, વિશ્વસહિત વેરાટ છે,
 બહુ લખચોરાસી જીવના, એજ તત્ત્વના ઘાટ છે. ૧૯
 ચોવીસ તત્ત્વ પ્રધાન, પુરુષ પચીસમો કહીએ,
 નિર્મળ નિર્દય શુદ્ધ, સદા તે અળગો લહીએ;
 સાક્ષીરૂપ રૂટસ્થ, પ્રકૃતિ કેરો સ્વામી,
 ચેતન થાય સમસ્ત, એહની સત્તા પામી;
 તે અહં શબ્દ પોતે કરે, કર્તા તેથી જાણીએ,
 છે ભર્તા ભોક્તા સર્વનો, કહે છોટમ પુરુષ પ્રમાણીએ. ૨૦
 દ્વય સરોવર માંહી, બુદ્ધિ તો પંકજ કહે છે,
 ભોક્તા તેનો હંસ, સદા આનંદ ચરે છે;

બાહર બય હકાર, સકારે સીંતર આવે,
 હંસે હંસે જપ થાય, પુરુષ તો તેજ હકારવે;
 તે નિરાસંગ નિર્લેપ છે, ગુણાતીત સાક્ષી સદા,
 કહે છેાટમ એ આત્મા લહે, બય જીવની આપણ. ૨૧
 અહં શબ્દ સાક્ષાત, બાણવો સ્વામીનાયક,
 મન સંજોગે અહં, જીવ થઈ બેઠો બચક,
 આપોઆપે અહં, ચિદ્રાક્ષણે છે ભરિયો,
 સર્વાતીત સ્વયં, એકરસ ચેતનદરિયો;
 તે દેહસંજોગે આત્મા, પર તે પરમાત્મા રણા,
 કહે છેાટમ જળને ચંદ્રમા, એ દૃષ્ટિએ એકજ લક્ષ. ૨૨
 અહંતહં પ્રતિબિંબ, બુદ્ધિ દર્પણમાં આવે,
 તે ચઈ વાણી રૂપ, શબ્દ બહુધા જોવાને;
 પ્રાણવાયુ છે જેહ, બેદ છે બુદ્ધિ કેરો,
 તેમાં શબ્દ અહં, બહીએ થાતો ન્યાયો;
 જે અહં આપ પરમાત્મા, તે સર્વ કેરી પાપ છે,
 કહે છેાટમ ચિદ્ આકાશ એ, ન્યાપક બગદાર છે. ૨૩

ધ્યાન

સખી મહાપદ કેરી વાત, જે કઈ જણે રે;
 જોને પૂરણ પ્રજા કૃપાળ, સોય પીછાણે રે. ૧
 સખી નાલીકનળ ધર માંલ, સોહં હરે રે,
 ત્યાં જાપ બપે છે હંસે, તાર ત વૂટે રે. ૨
 સખી પાંચ પચીસને ધુંટે, જીવન મરવું રે;
 સખી સહેજ સુરતની સંગ, મડપર ચઢવું રે. ૩
 સખી બંકનાળ મુકન, કહીએ સારો રે;
 ત્યાં સુરત નુરત બે મળી, કયો નિરધારો રે. ૪
 સખી તિલેલી ધર માંલ, અખંડ જ્યોતિ રે;
 ત્યાં જગમગ જગમગ થાય, વરસે મોતી રે. ૫

ઈતિ શ્રીસાંખ્યસાર સમાપ્ત.

૭-પ્રકીર્ણ ભજન

સાખી-ગોડી ગુરુને શોધવા, દોડી દેશે દેશ;
કોડી લીધી હાથમાં, બેઠી પારસનો વેશ. ૧
રાગ ગોડી

કર સતસંગતિ સાચી, જીવડા તુ કર સતસંગતિ સાચી;
જેને સગે જમડા દડે, તેની સંગત કાચી. ૭૦ ૮
સદ્ગુણસાગર અતિ ગુણઆગર, બુદ્ધિ ઉભગર જેની;
જ્ઞાન વિવેક ભક્તિ રસ ભરીયા, તું પ્રીતિ કર તેની. ૭૦ ૧
કપટી કુટીલ કઠોર કુકરમી, કાગ સમા જે પ્રાણી;
એવા નરની સંગતિ કરતાં, હોય ધરમની હાણી. ૭૦ ૨
અતિ અગાધ ભવસાગર ભરીયો, કાંઈ તરે કેમ હાથે;
બૂડતા જનની બાંહે વળગે, તેહ બૂડે તેની સાથે. ૭૦ ૩
નીતિ-નાવ ને સજ્જન મરમી, તેને જે ચારણે બસે;
કહે છોટમ હરિકરણ જેને, તે પારંગત ધારે. ૭૦ ૪
રાગ ગોડી

સૂઝ વના અંધારૂ, સકલ ધટ સૂઝ વના અંધારૂ;
તું ન લહે રૂપ તારૂ, સકલ ધટ સૂઝ વના અંધારૂ. સકલ ૦ ૮૬
અરક તેજથી આંખો ઉધડે, દુનિયાને તે દેખે;
સૂઝ વના સાડ ને નરતુ સહુ સરખુ કરી લેખે. સકલ ૦ ૧
અદૃષ્ટી ઓછી સૂઝ સરવમાં, આપી છે કરતારે;
ઝાઝી સૂઝે સધળે જીતે, ને હોય ઓછી તે હારે. સકલ ૦ ૨
સ્થાવર જંગમ જીવ સરવમાં, સૂઝ પદારથ મોહુ;
ઉત્તમ સૂઝે અતિસુખ પામે, અધમ સહેદુઃખ ખોહુ. સકલ ૦ ૩
પરમ દયાળ પ્રભુની કરુણા, જેના ઉપર જેવી;
કહે છોટમ તેના ઉરમાંહે, સૂઝ ઉપજે તેવી. સકલ ૦ ૪
સાખી

ગોડીને ગુરુ અગુવા, મળીયા મારગમાંય;
મહાતપ ટ્રીધે નામ લેતે, મહાપદ પામી સાંય. ૧
રાગ ગોડી

કર સદ્ગુરુની સેવા, સકળ તણ કર સદ્ગુરુની સેવા;
આનંદરૂપી એવા સકલ તણ કર સદ્ગુરુની સેવા. ૮૬
અંધર તખત પર આપ વિરાજે, અકળ રૂપ અવિકારા;
અખિલ લોક એ ગુરુમાં વરતે, આપ સકળથી ન્યારા. સં ૧

પુરુષ પ્રકૃતિ જુગલ ચરણ છે, વેદ ચાર તે વાણી;
ચિત અહંકાર બુદ્ધિ હરિહર અજ, એથી સૃષ્ટિ મંડાણી. સં ૨
પંખો પવન કરે છે પ્રીત્યે, મેઘ છાંટણું છાંટે;
ચંદ્ર સૂરજ ઉદોત આરતી, થાય અહરનિશ આંટે. સં ૩
અષ્ટસિદ્ધિ નવનિધિ ડિંકરી, મુક્તિ ચતુરધા દારી;
જન છોટમ એવા ગુરુ ભજતાં, પદ પામે અવિનાશી. સં ૪

રાગ ગાદી

જે ગુરુ વચન વિચારી, જીવડાતુ જે ગુરુ વચન વિચારી. ૨૬
હરદમ હરિનું નામ સમરતાં, મુ બેસે છે નાણુ;
મોહ માન મદમત્સરે મૂરખ, ખેલુ ઉત્તમ ટાણુ. જી ૧
દુકરમ હાંશે કરતો હીડે, નીતિ અનીતિ ન સૂઝે;
અધરો દંડ અખિલ કરતાનો, તે તુજને નવ સૂઝે. જી ૨
પદસો રણતાં પાપ રણે છે, ધન દાટે છે ધુળે;
પરલોકે ભોગવવાં પડશે, રડી રડી ચઢશે રૂળે. જી ૩
હજીએ દેહ હાથમાં તારે, જે ચેતે તો સાચ;
કહે છોટમ કર દીપક જ્ઞાનનો, તો ટળશે અંધાર. જી ૪

છંદ ભુજંગ પ્રયાત

ધરી દેહને જોરહે ધર્મ ધારી, વિના ધર્મ તો બચ છે જીવ હારી;
પ્રભુ પ્રિય માને સજ્જે ધર્મ એવો, સદા શુદ્ધભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૧
ધરી રાખનારો તેને ધર્મ કહીએ, પડે નીચ ઠામે તેને પાપ લહીએ;
સહુ વાત શોધી પછી સાર લેવો, સદા શુદ્ધભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૨
સનયોઈશ્વરે જે વિધે ધર્મ જમાં, તહાં બાણવો તેહવો ધર્મ તેમાં;
કહ્યો કદપી જીવે બને કેમ તેવો, સદા શુદ્ધભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૩
જીએ નેત્રથી રૂપ એ ધર્મ એવો, મુણે કાનથી રાગ તે ધર્મ તેવો;
લહે નાસિકા સર્વનો ગંધ કેવો, સદા શુદ્ધભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૪
વળી જીભથી સર્વના સ્વાદ બાણે, ગમે મનને તે વિશેષે વખાણે;
થયો લાલચી મન માતંગ જેવો, સદા શુદ્ધભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૫
હરાયો ફરે લાલચ મન હાથી, દશે ઇંદ્રિયો લેઈને સંગ સાથી;
પડે છે અજાડી વિષે મૂઠ એવો, સદા શુદ્ધભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૬
ગ્રહે ધર્મ અંદુશ ને જીવ જ્યારે, ચઢી મન માતંગને શીશ મારે;
અજાડી થઈ તે ઉગારીજ લેવો, સદા શુદ્ધભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૭
કહ્યું જો કરે મન માતંગ કેરુ, પડે ખાડમાં કદ પામે ધણેરુ;
કહ્યો છોટમે ધર્મનો મર્મ એવો, સદા શુદ્ધભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૮

૮-શિવજીનાં કીર્તન

પદ ૧ છું-રાગ કલ્યાણ ચોતાલ

મંગલરૂપ મહેશ જવાની-ટેક

નામ સમરતાં પાતક નાસે, આસુતોષ અતિ અઢળક દાની. મં
સિદ્ધ સુનિંદ્ર સુરેશ્વર વદે, સેવે વસિષ્ઠસમા વિજ્ઞાની. મં
દેવ સકળને દાઝતા દેખી, પીધું ગરલ નીલકંઠ નિશાની. મં
સુખસંપત્તિ સદાશિવ આપે, વેદવચન લેવું સત માની. મં
છાદ્ય નિત્ય સદાશિવ સેવે, તો કરે કાટિક કલેશની હાનિ. મં

પદ ૨ જું-રાગ ગરબી

વિશ્વનાથ વૈરાટ તણા છે આતમા,
અંગોઅંગે ધાર્યા લોક અનંત જો;
નખશિખ સુધી ધારે જે નર ધ્યાનમાં,
તે જન જુગમાં થારો મહામહંત જો. વિશ્વનાથ૦ ૧
પગને હામે ધાર્યા સાત પતાળ છે,
સત્ય લોકમાં રાજે જેનું શીશ જો;
નેત્ર દિવાકર જટા ઘટા ધનમાળ છે,
જક્ત ચરાચર ધારે છે જુગદીશ જો. વિશ્વનાથ૦ ૨
કર્ણ દિશાપતિ નાસાએ છે અશ્વની,
મુખ પાવક ને વરણ જીવ્યાયે વાસ જો;
દંત તણે હામે તો જમના દૂત છે,
વિજળી તો છે વિશ્વેશ્વરનું હાસ જો. વિશ્વનાથ૦ ૩
ઉપજાવે પાળે ને વળી પ્રલે કરે,
એ ઈશ્વરનો જાણો ખૂડીવિલાસ જો;
દિવસ રજની નેત્ર તણી પણ જાણીએ,
સરવેશ્વર છે પોતે સ્વયંપ્રકાશ જો. વિશ્વનાથ૦ ૪
વાણી તો શંકરની ચારે વેદ છે,
મનને હામે રહે નિરંતર ચંદ્ર જો;
બુદ્ધિ બ્રહ્મા રુદ્રદેવ અહંકાર છે,
ચિત્ત વિષ્ણુ ને હાથે જાણીએ ઈંદ્ર જો. વિશ્વનાથ૦ ૫
અસ્થિ શૈલ ને ઉદર સમુદ્ર વખાણીએ,

સરિતાઓ તે જાણો છે નસજળ જો;
 ભાર અઢાર વનસ્પતિ છે રોમાવળી,
 તારાગણુ તો પુષ્પતણી છે માળ જો. વિશ્વનાથ૦ ૬
 ઉપસ્થને હામે રે દેવ પ્રજાપતિ,
 પાયુસ્થાનક રહે છે જમનો રાય જો;
 નખને હામે નિરમેલાં પાંખી પશુ,
 અનંત ઉપજે અનંત માંહી સમાય જો. વિશ્વનાથ૦ ૭
 એવું અદ્ભુત ધ્યાન નિરંતર જે ધરે,
 કોટિ જનમનાં પાતક પ્રલ્હે થાય જો;
 ભુક્તિ ને મુક્તિ તો તે નરને મળે,
 જન છોટમ એ શંકરના જરા ગાય જો. વિશ્વનાથ૦ ૮

૫૬ ઉલ્લુ-રાગ ઉપરનો

શિવ શંકરનું ધ્યાન હૃદયમાં ધારીએ,
 ઈશ્વર તો છે દેવ તણો મહાદેવ જો;
 આસે ને ઉશાસે એને સાધીએ,
 જની સરવે કરે સુરાસૂર સેવ જો. શિવશંકરનું૦ ૧
 ધ્યાન થકી પાતક સરવે ધોવાય છે,
 અંતરનું અધારૂં અળગું થાય જો;
 સ્વરૂપ તો ભાસે રે સાચા શિવનું,
 જેના જશને નિગમ નિરંતર ગાય જો. શિવશંકરનું૦ ૨
 શિવ સમો નથી દેવ સકળ સંસારમાં,
 જનમજનમનો સંગી પરમ કૃપાળજો;
 ગર્ભવિષે એ પાળે છે પ્રીત્યે કરી,
 સદા કરે છે સેવકની સંભાળજો. શિવશંકરનું૦ ૩
 રિદ્ધિ ને સિદ્ધિના શિવ દતાર છે,
 વળી આપે છે ભવના સઘળા ભોગજો;
 કંચનના સરખી રે શુભ કાયા કરે,
 રગ રગમાંથી ટાળે સઘળા રોગ જો. શિવશંકરનું૦ ૪
 રાવણને ખાણાસુર બહુ બળીઆ થયા,
 તે પામેલા શંકર તણો પ્રસાદ જો;
 વિઘ્નુકરા દ્રોહ થકી માર્યા ગયા,
 મૂર્ખી જણે ધર્મતણી મર્યાદ જો. શિવશંકરનું૦ ૫

શિવભક્તિ કરીએ લે સાચા ભાવથી,
તત મનથી તો રહેવું પરમ પવિત્ર લે,
જન છાટમનો ત્વામી રીએ સ્નેહથી,
જીવ સરવને માની લેવા મિત્ર જે. શિવચંકરનું ૯

પદ ૪ મું-રાગ ઉપરનો

અપાર મહિમા છે મોટો મહાદેવનો,
સદા કરે છે નિજ સેવકની સહાય જે;
આનંદ તો આપે છે શંકર અતિ ધણો,
મહાદેવભજતાં મનવાંચિછત કૃણ થાયજે. અપાર ૧

કૌરવ ને પાંડવનું જુદું જ્યારે થયું,
અશ્વત્થામા કરી અતિશે ક્રોધ લે;
અપાંડવી પૃથ્વી કરવાને આઢરી,
અર્જુન સામે થયો જોરાવર લેધ લે. અપાર ૨

અશ્વો ને શશ્વો તો મૂક્યાં અતિધણાં,
તેથી પાંડવ સૈન્ય હણાયું સર્વ લે,
પાંચ પાંડવ તે તો કંઈ મુવા નહિ,
ભંગ પ્રતિજ્ઞા થાતાં ઉતર્યો ગર્વ લે. અપાર ૩

ધતુર્વેદ ને ગુરુ સુદ્ધાં ધિક્કારતો,
રથ છોડીને નાડો મહાવન માંય લે,
મારગમાં મળીઆરે મહામુનિ વ્યાસજી,
મુનિનર તેને કહેવા લાગ્યા ત્યાંય લે. અપાર ૪

એ બ્રહ્મનું તું ધતુર્વેદ ધિક્કાર માં,
અર્જુન કેશવ નર-નારાયણ દેહ લે,
શંકરને સેવ્યા છે અતિશે એમણે,
અકૃણ કરે છે તારાં અશ્વો એહ લે. અપાર ૫

ત્રિશૂલપાણિ અર્જુનના રથ આગળે,
મિથ્યા કરી નાખે છે તમારા મંત્ર લે,
કહેછાટમ શિવમહિમા મુનિવ્યાસે કહ્યો,
શિવભક્તિથી પાંડવ થયા સ્વતંત્ર લે. અપાર ૬

પદ ૫ મું-રાગ ગરબી-ચાલ ફેર

શિવભજન ઘણી કોટી જનમનાં પાતક પ્રલે થાય છે,
સુખ સરવ મળે અંતસમે તે અમરલોકમાં જાય છે. ૮૬

જે શિવ શિવ શિવ ભજશે ભાવે, તેને ભવનાં સંકટ નહિ આવે;
તે સરવ થટ્ટી સમરથ કહાવે, શિવભજન થટ્ટી ૦ ૧
જે પંચાક્ષરનો જાપ કરે, તે નરના ત્રિવિધિ તાપ હરે;
વળી અશિમાદિક સહુ સિદ્ધિ વરે, શિવભજન થટ્ટી ૦ ૨
પરનિંદા પ્રપંચ ત્યાગી છે, જે ઈશ્વરપદ અનુરાગી છે;
તે જન જુગમાં બડભાગી છે, શિવભજન થટ્ટી ૦ ૩
જે રાંકર ચરણઉપાસી છે, તેને ઝાટી ગયા ને કાશી છે;
કહે છોટમ તે મુખરાશી છે, શિવભજન થટ્ટી ૦ ૪

પદ ૬ કું-રાગ ઉપરનો

તન તરુવરમાં જીવ શિવ જે હસી કેસે વાસ છે;
એક ક્ષણભોગી, એક કરમક્ષણદાતા આપ ઉદાસ છે. ટેક
કૃણ ભોક્તા તે તરુરૂપ થયો, નિજ સંગી સખાને ભૂલી ગયો;
તે જડ અભિમાને જાપ વલ્લો, તન તરુવરમાં ૦ ૧
જીવ સંસારી સુખને ધાયો, તેને મિથ્યા માયાએ વાલ્લો;
તેને ડોપ કરી કાળે સાલ્લો, તન તરુવરમાં ૦ ૨
નિજ સ્નેહી સખાને ના ભોયો, તેણે ઉત્તમ તનુ એળે ખોયો;
તે રાંક થઈ દુઃખમાં રોયો, તન તરુવરમાં ૦ ૩
જેણે પરમ સખાને પુઝ્ય કરી, અજ્ઞાને દીધો અંધ કરી;
નથી ભેતો પ્રભુને પાસ કરી, તન તરુવરમાં ૦ ૪
ગુરુરૂપ ધરી મહાદેવ મળે, તે નરના ત્રિવિધિ તાપ ટળે;
કહે છોટમ તે શિવમાહે ભળે, તન તરુવરમાં ૦ ૫

પદ ૭ મું-રાગ ગરબી

જીવડા બેને જરા એક જાગી, અજ્ઞાનમાં હિંધી રહ્યો અભાગી;
જીવડા ૦ ટેક.
પરમ જે પુરુષ પરાપર સ્વામી, અનાદિ અખંડિત અંતરજામી;
નિરામય રાંકર છે બહુનામી, જીવડા ૦ ૧
જેના આ ભાસે વિશ્વ ચરાચર ભાસે, જેથી રતિ પાવક ચંદ્ર પ્રકાશે;
તપાસી જો તે રહ્યો તુજ પાસે, જીવડા ૦ ૨
પ્રાણપતિ પ્રણવશિખર પર ગાજે, નિરંતર નાદ અનોપમ વાજે;
જાણે તેનાં જનમમરણભય ભાજે, જીવડા ૦ ૩
ઢાટી ઢાટી બ્રહ્માંડને એકતારે, અધર ધરી રાખ્યાં છે સૂત્ર આ રે;
જાણે નહિ જીવ તે વૃથા જન્મહારે, જીવડા ૦ ૪

મોટા મુનિ ધ્યાન ધરે છે જનું, ઇંદ્રાદિક યજન કરે છે તેનું;
છાટમ કહે ઓળખી લેવું રૂપએનું, જીવડાં ૫

પદ ૮ મું-રાગ ગરબી

કૃપાનિધિ કષ્ટ સરવનાં કાપે, સદાશિવ સુમતિ સુજનતા આપે.
કૃપાનિધિં ૮
કળિના દોષ પેડા છે જનમાં, અવિદ્યા આવી રહી છે મનમાં;
નથી ચિત્ત રહેતું શંકર ચિદ્ધનમાં, કૃપાનિધિં ૧
વર્ણ ને આશ્રમ ધર્મ છે જવા, નથી કાય આચરતા હવે એવા;
ભમે છે ભૂલી શંકરની સેવા, કૃપાનિધિં ૨
વિપ્રોએ વેદવિદ્યાઓ વિસારી, નથી કાય રહેતા ધર્મવ્રતધારી;
ભાંડનાં કર્મ કરે છે ભિખારી, કૃપાનિધિં ૩
શૂદ્ર ધણા લાગીનો વેશ કરે છે, જટા ધરી ભસ્મનો લેપ કરે છે;
દુંગ કરી પરધનને હરી લે છે, કૃપાનિધિં ૪
સંપ દુચિતા ને તણ સત્ય વાણી, ધર્મ તો સધળા યયા ધૂળધાણી;
છાટમ કહે સહાય કરો શૂદ્રપાણિ, કૃપાનિધિં ૫

પદ ૯ મું-રાગ ઉપરનો

પ્રાણીયા ભજને સદાશિવ ભાવે, ફરી ફરી દાવ આવે નહિ આવે;
પ્રાણીયાં ૮
વિપયસુખ વક્ષભ લે છે તુમાની, વિશ્વંભર વિસરે એ છે ધણી હાનિ;
જશે તણ નહિ રહે નામ નિશાની, પ્રાણીયાં ૧
કાળ તો તાંકે છે દાંત કચરડી, પલકમાં નાખશે મુડી મચરડી;
નાખે કણ ધંટીવિષે જેમ ભરડી, પ્રાણીયાં ૨
કરી તપ સ્વર્ગ સુધી જઈ ચઢીઆ, ભોગ કરી પાછા પૃથ્વી પર પડીયા;
ભજનવિના ભવરણ માંહે રખડીઆ, પ્રાણીયાં ૩
શંકરની ભક્તિ વસે ઉર જ્યારે, કલિના દોષ સમસ્ત નિવારે;
ચરણાગત જાણી સદાય સુધારે, પ્રાણીયાં ૪
કૃપાની દૃષ્ટિ કરે શૂદ્રપાણિ, આપે નિજ શ્રમ પોતાનો જાણી;
છાટમ કહે પામે પરમ પદ પ્રાણી, પ્રાણીયાં ૫

પદ ૧૦ મું-શરણ પડ્યો હું રે શ્રીહરિ-એ રાહ

સ્વરૂપ વિચારી રે શિવનું, ધરીએ હૃદયકમળમાં ધ્યાન;
ગડપણ ટાળે રે જીવનું, ભાસે સધળે શિવ ભગવાન. સ્વં ૧
સદ્વિહ સુખમય રે આપ છે, છત્રીસ તત્ત્વ યત્રી છે શેષ;

કાયા કાશીમા જે રહી, આપે છે તારક ઉપદેશ. ૨૧૦ ૨
 શીતળ કરે કાઠી સોમથી, કાઠીક લાનુરૂપ પ્રકાશ,
 સન્મુખ લાસે રે સર્જને, જાણે વ્યાખ્ય છે આકાશ ૨૧૦ ૩
 પોપણ આપે રે પાર્થથી, આવે અક્ષય લાહાંગેલાહાંગ,
 અંત કરણના નેગથી, વાણી થાય વિચિત્ર પ્રકાર ૨૧૦ ૪
 અધમ અનિધા જે ઉરમા, તેના તે બોલે છે બોલ,
 પરપંચ દેરા જે પૂરમા, નડમતિ અમથા બંધે અતોચ ૨૧૦ ૫
 છાટમ સદ્ગુરુ જે બે મળે, પગ પારની સમગ્ર પેર,
 દહ થઈ જોતાં રે ધ્યાનમા, અંતર દીસે આવતી ચેર. ૨૧૦ ૬

પદ ૧૨ મું-રાગ ગન્ધી

સરજનહાંગે રે શિવ છે, વ્યાપક છે મધમે નિથેશ,
 જડ અભિમાની જે જીન છે, દે છે ગુરુરૂપે ઉપદેશ મગ ૧
 ત્રિગુણ કેગ રે પાશમા, પડેલા જીન પશુ કહેનાય,
 તેને પાળે જે પ્રીત્યથી, પશુપતિ તે વાક્ય રાય સગ ૨
 અન્ન સરજીયા રે અતિ ઘણા, કર્યો છે કંગા વસ્ત્ર કપામ,
 જળ વરસાવા જે નવદને, મગજ રાખ્યો છે આકાશ મગ ૩
 અતિ અંધાર જે દાળવા, અગ્ની સરજી મૂક્યુ તેજ,
 પશુ જીવોને રે પાળવા, છાટમ સમગ્ર ઈશ્વર એજ સગ ૪

પદ ૧૨ મું-રાગ ગન્ધી

પરમ દયાળુ જે પશુપતિ, કૃપા કરી ગાપો જનપાશ,
 મગલદાતા જે મહામતિ, અક્ષય સુખ આપો અનિનાશ પગમ ૧
 નામ તમારૂં રે નાયજી, આદિ વેદરૂપ જીજ્ઞાસ,
 પ્રેરક એ છે જે પ્રાણનો, જીનની જીર્ણગતિ કંગા. પગમ ૨
 અનેક તીરથથી જે અતિ ઘણુ, પાનન નામ તમારૂં નાય,
 અનંત કાઠી જે ઇડને, ધારી ગલા તમારા હાથ પગમ ૩
 કાશીપુરીમા જે કૃપાનિધિ, નાસ જરી ગટો જે નિગેષ,
 મુક્ત કરો છે જે જાંતને, આગી તાગકનો ઉપદેશ પગમ ૪
 દેવો દેખી જે દાગતા, જન દુખ હરના પીલું જે,
 છાટમ એવા જે સિવને, લાવે લજીએ હનટબેગ પગમ ૫

પદ ૧૩ મું-સાત વારની ગન્ધી

આદિ તે પુરુષ અખડ અંતઃજાગી જે,
 તે વ્યાપક પ્રહાડ શકરનામી રે,

તે અજર અમર અવિનાશ ભરપૂર ભરીયોરે,
 તે સુખમય સર્વાવાસ ચૈતનદરીયો રે. ૧
 સોમે શબ્દ અનંત જીયરે આપે રે,
 તે મુનિવર થાય મહંત અજપા જાપે રે;
 જ ધરે નિરંતર ધ્યાન જોગ અભ્યાસે રે,
 તેને ઉપજે અનુભવજ્ઞાન પ્રકટે પાસે રે. ૨
 છે મંગળભવન મહેશ મંગળકારી રે,
 તે સરવ તત્ત્વથી સેવ ભવભયહારી રે;
 તે નિત્ય નિરંજન દેવ નિરામય કહાવે રે,
 તેની કરે સૂરાસૂર સેવ ભક્તિભાવે રે. ૩
 ધ્રુવે નિર્મળ જોધ ઉપજે જને રે,
 તે સધળે કરીને શોધ જોળખે જને રે;
 જ કારણ કારજરૂપ દીસે માગા રે,
 તેમાં ચૈતનતા તદ્દરૂપ થઈ શિવછાયા રે. ૪
 ગુરૂવારે ગુરૂભાગ મળે જન જ્યારે રે,
 તેને ગુણસાથે અનુરાગ ન રહે ત્યારે રે;
 જ અળગું જાણે આપ મોહ ન બ્યાપે રે,
 તે ગુરુ ગોવિંદ પ્રતાપ ન તપે તાપે રે. ૫
 શુક્રવાર સત્કર્મ કરવાં જોવાં રે,
 છે દેહ ઇંદ્રીના ધર્મ માની લેવાં રે;
 લક્ષ્મણપાકાર રહે પલ પલમાં રે,
 જમ અંદ્ર રહે આકાશ ભાસે જળમાં રે. ૬
 શનૈ શનૈ અભ્યાસ કરતા જઇએ રે,
 મનવૃત્તિ રહે શિવ પાસ શિવરૂપ થઈએ રે;
 એમ સમજી સાતે વાર જ જન ગાશે રે,
 કહે છાટમ નર ને નાર શિવરૂપ થાશે રે. ૭

પદ ૧૪ મું-મહિતા. રાગ ગરબી

સદા એક શંકરને ભજીએ, અવિદ્યા અંતરથી તજીએ;
 સેવા નિત્ય શિવતણી સજીએ, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧
 કારતકે કર્મ રૂડાં કરીએ, ધ્યાન એક શંકરનું ધરીએ;
 દુષ્ટના સંગ થઈી ડરીએ, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૨
 માગશોરે મન ભમતું વારે, રાખી દૃઢ શિવશરણે ધારે;

- આવો રૂડો અવસર શીદ હારો, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૩
- પોષે પરશ્રવ બધે ભાળી, લગાવો શિવપદમાં તાળી;
કાળજની મેશ ધુવો કાળી, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૪
- માહે મહામંત્રજપો મનમાં, તપાસી તત્ત્વ જુઓ તનમાં;
વસો પછી ઘરમાં કે વનમાં, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૫
- પ્રાગણ્ય જે ફેગટ રે કરતા, નથી સેવા શંકરની કરતા;
અનેક વાર અવતરતા મરતા, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૬
- ચૈતરે ચિત રચે કવો, તેને કાચ દેખે નહિ તેવો;
અઝખ કાઈ કારીગર એવો, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૭
- વૈશાખે વેદ તણી વાણી, ઈશ્વરની આજ્ઞા લેવી બાણી;
તજે છે તે પામર પ્રાણી, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૮
- જ્યેષ્ઠ એકજક્ત તણો ધરતા, સદાશિવ કોટી જીવનકરતા;
તેથી સહુ દેવ રહે કરતા, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૯
- અપાડે અમરપતિ જેવા, સજે નિત્ય શંકરની સેવા;
અધમ જીવ નથી ભજતા એવા, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧૦
- શ્રાવણમાં તો સકળ વિધય તજીએ, અધોરમંત્ર અહનિંશ ભજીએ;
સકળ દિન શિવ સેવા સજીએ, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧૧
- ભાદરવે ભય સધળો ભાગે, બ્યારે મોહનિદ્રાથી જાગે;
જેતું ચિત્ત શિવચરણે લાગે, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧૨
- આસો છે શિવ સહુનો સ્વામી, ગુણાતીત ગગનતણો ગામી;
છાંટમ રહે સ્વે પદવી પામી, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧૩
- પદ ૧૫ મું-રાગ ગરબી-શિક્ષા શાસ્ત્રાને-એ રાગની તિથિએ
પડવે પ્રણવસ્વરૂપે શંકર સરવેશ્વર છે સ્વામીજી,
સ્થાવરજંગમ સૃષ્ટિ સરજે એવો અંતરજામી, શિવશિવ સમરોજી. ૧
- ખીજે ગિંદુરૂપ મહેશ્વર આપાર સામ્રથ એમાંજ;
જોગી જોગસમાધિ સાધી સદાય રહે છે તેમાં. શિવશિવ૦ ૨
- ત્રીજે ત્રિગુણ અકાર આદિ, તત્ત્વચતુરવીજ તેનાંજ;
પિંડ અને પ્રાણાહો સધળાં, ઉપજાવેલાં એનાં. શિવશિવ૦ ૩
- ચોથે ચોથા પદમાં રહીને, સત્તા સહુને આપેજ;
તણે ગુણો સચેતન ઘર્ષને, પ્રસરે એજ પ્રતાપે. શિવશિવ૦ ૪
- પાંચમે પંચીકૃતમાંથી, સધળી કરી છે કાયા જ;
ચાર ખાણ ને લખ ચોરાથી, વિસ્તારી છે માયા. શિવશિવ૦ ૫

છઠે સૂક્ષ્મ તત્ત્વો તેને, હિરણ્યગર્ભ વધુ કહીએજી;
 સૂક્ષ્મત્મા ક્ષેત્રજ જીવ એ, નામ તેહનાં લહીએ. શિવશિવ૦ ૬
 સાતમે સ્થળ સૂક્ષ્મ કેરૂં, કારણ કહીએ માયાજી;
 તે સહુને ચૈતન કરનારી, છે શિવ કેરી છાયા. શિવશિવ૦ ૭
 અમકમે અણિમાદિક સિદ્ધિ, જેમાં હોય સ્વભાવેજી;
 જે ઈચ્છે તે થાય તતક્ષણ, ઈશ્વર તેજ કહાવે. શિવશિવ૦ ૮
 નોમે નામરૂપ જ્યાંસુધી, તે શિવ કેરી માયાજી;
 અસ્તિ ભાનિ પ્રિય એ રૂપે, શિવ વેદે કહી ગાયા. શિવશિવ૦ ૯
 દસમે દશધા ભક્તિ કહી છે, ભેદરહિત તે કરીએજી;
 જીવ શિવની થાય એકતા, તો ભવસાગર તરીએ. શિવશિવ૦ ૧૦
 એકાદશા મહાભાગ્યે આવે, તે નર દેખે એવુંજી;
 સ્વપ્ને જક્ત જણાયુ ફેગટ, જાગ્રતનું પણ તેવું. શિવશિવ૦ ૧૧
 દ્વાદશા અંગુલ ઉપર સુરતા, રાતદિવસ જે રાખેજી;
 આનંદનો અરણ્ય મૂકીને, અવર ન તે અભિલાષે. શિવશિવ૦ ૧૨
 તેરસ તો રસનાયે નાવે, અવાચ્ય એને કહે છે જી;
 મોટા મોટા મુનિઓ સધળા, રસખસ એમાં રહે છે. શિવશિવ૦ ૧૩
 યૌદ્ધશે યૌદ્ધે વિધાઓ, વદે વૈખરી વાણીજી;
 વાણીથી વર્જિત જે વસ્તુ, તે ક્યમ જાયે જાણી. શિવશિવ૦ ૧૪
 પૂનમે પૂર્ણ થઈ સદાશિવ, પૂરી રહ્યો સહુ ઠામેજી;
 કહે છાટમ સદ્ગુરુ હોય પૂરા, તે પૂરણ પદ પામે. શિવશિવ૦ ૧૫

પદ ૧૬ મું-રાગ ગરબી

મહિમા મોટો રે શિવસેવાનો કહાવે,
 શિવની સેવા કરે પ્રેમથી તેને સંકટ નાવે. મહિમા૦ ૧.
 વાત લખી છે સ્કંદપુરાણે તે કહુ છું વિસ્તારી,
 શિવસેવાથી દંપતી પામ્યાં સુખ સર્વેથી ભારી. મહિમા૦ ૨
 મથુરા નગરીનો એક રાજ દાશારહ બલશાળી,
 કાશીગજની કુંવરી વરીએ રૂપ કળા ગુણવાળી. મહિમા૦ ૩
 તે રાણી બહુ રૂપસિરોમણિ કમલાક્ષી એ નામે,
 પરણ્યા પૂંકે ગઈ સાસરે સ્વામી કેરે ધામે. મહિમા૦ ૪
 રાજ કહે રાણીજી ચાલો શય્યા ઉપર બધાએ,
 ભોગવિલાસ કરીને આપણ સદાય સુખમાં રહીએ. મહિમા૦ ૫
 રાણી કહે રાજજી કાંઈક હવણાં ધીરજ ધારો,

દિવસ ડેટલા પછી મનોરથ પૂરણ થશે તમારો. મહિમા૦ ૬
 કહ્યું કરગરી બહુ સમજાવ્યો તોય ન માન્યું ભૂપે,
 આલિંગન કરતામાં રાણી દીઠી દિવ્યસ્વરૂપે. મહિમા૦ ૭
 જીવી હોય પાવકની જાણા ધગધગતી હોય હોળી,
 તે દેખીને રાજ અળગો ઉભો આંખો ચોળી. મહિમા૦ ૮
 રાજ કહે સીતળ ને કામળ હતી તમારી કાયા,
 આ અગ્નિના ભડકા જીવી ક્યમ દેખાડી માયા. મહિમા૦ ૯
 રાણી કહે હું ખાલપણમાં રમતી છૂતી જ્યારે,
 દુર્વાસાએ શિવની દીક્ષા છે આપેલી ત્યારે. મહિમા૦ ૧૦
 પૂરણ વ્રત થતાના પહેલુ તમે આલિંગન દીધું,
 તે માટે મહાદેવે આરૂં રૂપજ એવું કીધું. મહિમા૦ ૧૧
 રાજ કહે છે રાણી મુજને શિવનો મંત્ર ખતાવો,
 આપણુ બે શિવસેવા કરીએ લઈએ ઉત્તમ લહાવો. મહિમા૦ ૧૨
 રાણી કહે એ તો છે અવશ્ય વેદવિરુદ્ધ ન કીજે,
 ગર્ગ ગુરુ છે બદ્ધકુળના તેની દીક્ષા લીજે. મહિમા૦ ૧૩
 વચન સાંભળી રાજ રાણી ગયાં ગુરુની પાસે,
 દીક્ષા લેધને શિવની ભક્તિ કીધી દૃઢ વિશ્વાસે. મહિમા૦ ૧૪
 શિવનો મંત્ર કાનમાં સુણતાં પાપ ભૂપનાં જેવાં,
 વાયસરૂપે સાત દ્વારથી નીકળી નાકાં તેવાં. મહિમા૦ ૧૫
 અદ્ભુત અચરજ દેખી નૃપને શ્રદ્ધા ઉપજી સારી,
 કહે છોટમ શિવભક્તિ કરતાં મુક્ત થયાં નરનારી. મહિમા૦ ૧૬

પદ ૧૭ મું-રાગ-ગરબી

તે નર કહીએ રે શિવસેવા અધિકારી;
 બાહ્યવિષયમાં ભમતું હોય તે મનને રાખે વારી. તે નર૦ ૧
 કામ દોષ ને લોભ માન મદ મહાત્યાંડાલો કહાવે,
 તેનો ત્યાગ કરે તન મનથી, તે શિવજીને ભાવે. તે નર૦ ૨
 સર્વ પ્રકારે સૌચ કરીને, સ્નાનવિધિ આચરીએ;
 પવિત્રજળમાં ગંગા આદિ,તીરથ આવાહન કરીએ. તે નર૦ ૩
 મુદ્ધ વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, એકાંતે જઈ ઠરવું;
 ત્રિપુંડ્ર ભસ્મતું કરી લલાટે, સંધ્યાવંદન કરવું. તે નર૦ ૪
 ભૂતઘુદ્ધિ કરી પ્રાણપ્રતિષ્ઠા, પાપ પુરુષને બાળે;
 ગાયત્રી જપ કરીને ધરની, દેવસેવા સંભાળે. તે નર૦ ૫

પવિત્ર પાદુકા પગમાં પહેરી, શિવમંદિરમાં જવું;
 થાય અશુચિ અંગ કદાપિ, તરત તે સમે નહાવું. તે નર૦ ૬
 સેવાની સામગ્રી સઘળી, સંભાળીને લીજી;
 જળના કળશ વિષે તો પહેલું, કળયાવાહન ધીજી. તે નર૦ ૭
 ગણપતિ નંદી દ્વારપાલનું, પૂજન પહેલું કરીએ;
 પારવતીના ચરણપાળી, શિવસેવા અનુસરીએ. તે નર૦ ૮
 પુરુષ સુકૃતની સોળ ઋચાએ, સહુ ઉપચારો કરીએ;
 ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય આરતી, નૃત્ય ગીત આચરીએ. તે નર૦ ૯
 એમ નિરંતર શિવસેવામાં, જે સજ્જન મન રાખે;
 છોટમ મુખથી મિથ્યા વાણી, કાંઈ કાળે ન લાખે. તે નર૦ ૧૦

પદ ૧૮ મું-પ્રેમ મગનમાં રાખી પ્રભુ મારો-એ રાગ
 શિવલક્ષિ સુખકારી, સરવને શિવલક્ષિ સુખકારી. ટક
 શિવની લક્ષિ કરે નિરંતર, રહેવું મહાવ્રતધારી;
 કામ ક્રોધ મદ લોભ નિવારી, રહેવું સદા પ્રહારી. સરવ૦ ૧
 કાટિક કષ્ટને કાપે સદાશિવ, પાપના પુંજ પ્રહારી;
 શ્વાસ ઉસ્વાસે શિવ શિવલજ્જતાં, મુક્તિ મળે નરનારી. સરવ૦ ૨
 પચે દેવ એક પ્રણવરૂપ છે, જોજો વેદાંતે વિચારી;
 કાંઈક દેવની નિંદા કરે, તે નર્કતણા અધિકારી. સરવ૦ ૩
 શિવની લક્ષિ જોને ન લાવે, તે મિથ્યા તનુધારી;
 કહે છોટમ તે પામર જીવડો, દેહ અમૂલ્ય ગયો હારી. સરવ૦ ૪

પદ ૧૯ મું-રાગ ઉપરનો

શિવલજ્જનમાં રહીએ, સદાય એક શિવલજ્જનમાં રહીએ. ટક
 શિવલજ્જનથી પાપ નવ વ્યાપે, તે થકી નિર્મળ થઈએ;
 શિવત્રિમુખ હોય જીવ સંસારના, તે સંગે નવ જઈએ. સદાય૦ ૧
 નામ ને રૂપથી શિવ છે ન્યારો, વેદવચનથી સહીએ;
 સત્યચિદ્ આનંદરૂપે, સદાશિવ, ગુરુગમથી દૃઢ ચહીએ. સદાય૦ ૨
 સુખ ને દુઃખ જોજો આવે શરીરમાં, શાંતિ ચહીને સહીએ;
 છોટમ શિવનું ધ્યાન ધરીને, શિવ જીવ એક થઈ જઈએ. સદાય૦ ૩

પદ ૨૦ મું-રાગ ધોળ

સુખના સાગર થંકર પરમ દયાળ,
 આનંદકારી મહિમા છે અતિ જો;
 સદા કરો છે સેવકની સંભાળ,

પરમ પુરુષ પગમાત્રા પશુપતિ જો. ૧
 નિલ નિરંજન નિર્મળ નિર્ગુણ નાથ,
 અગ જગ વ્યાપક છે ત્રિવેશ્વર જો,
 સદાય જોને સેવે સુરમુનિ સાથ,
 પતિત પાવન છે પરમેશ્વર જો. ૨
 પરમ દયાળુ દિવ્ય ગતિ દાતા,
 શઘણગતકસલ મુખવામ છે જો;
 અખિયેશ્વર છે બુદ્ધ તણા આધાર,
 કણ્ણાસિંધુ પૂનલકામ છે જો. ૩
 અતત શક્તિ અગણિત ગુણ આગાર,
 અદ્ભુત રૂપ વખાણે વેદમાં જો,
 પ્રભુ તમારો દાય ન પામે પાર,
 અજ અવિનાશી તાવે હૃદમાં જો. ૪
 અલુપ્તી આપુ ને મોટા થકી મહાન,
 ચિદ્ર નલ માય નિરંતર વાસ છે જો,
 દોષમ ગિવતું ધરીને જોતા ધ્યાન,
 પ્રગટ જણાયા મોતા પાસ છે જો. ૫

૫૬ ૨૧ સુ-રાગ ગરબી

સૃષ્ટિ કરવાની ઇચ્છા કરી, પ્રથમ મહાદેવે જ વાગ જો,
 પુરુષ પ્રકૃતિને રૂપે વધા, કૃના નિશ્વતણે નિસ્તાગ જો. ૧
 તણે ગુણ પ્રકૃતિ ખલીએ, નજસ માત્રિક તામસ નામ જો,
 બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવરૂપે થયા, કરવા ખૂબ ખૂબ કામ જો. ૨
 બ્રહ્મા બ્રહ્માણી ગુપ્ત ગજસી, સગર સવળા છાનનો દેહ જો;
 વિષ્ણુ લક્ષ્મી સાત્તિકકપ છે, પાળે મર્વ પ્રજને તેહ જો. ૩
 શિવને શક્તિ છે શુભ તામસી, કો છે મૃદિનો મંદાર જો;
 તણે રૂપે ઈશ્વર એક છે, એમાં સરો નહિ વગાર જો. ૪
 જમ કાઈ ખેલીના કરનાર છે, એક કરે છે ત્રેણે કામ જો;
 કામે કામે તેના બુદ્ધિવા લે, છે વૈદિ સર્વે નામ જો. ૫
 વાને તેને તો વાનક કહે, પાળે તે પાળક કહેવાય જો,
 દાળે તેને દાળક મહુ કહે, એક પુરુષના નણુ કથાય જો. ૬
 એણું માર્કડેયપુરાણમાં કહ્યું છે, મહામુનિએ દક્ષાંત જો,
 તણે રૂપે ઈશ્વર એક છે, ભેદ ગણે તે સળા બ્રાંત જો. ૭

લેદે ભય ઉપજે છે જીવને, એવું છે શ્રુતિ માંય પ્રમાણ ને;
છાટમ સર્વ દેવમય શિવ છે, એમાં માને લેદ અજાણ ને. ૮

૫૬૨૨ મું-રાગગરબી

એકજ દેવ કહ્યો છે વેદમાં, તે છે સકળ ભૂતમાં ગૂઢ ને;
અજ અવિનાશી શંકર છે સદા, તેને જાણી ન શકે મૂઢ ને. ૧
માટે ઉપાસકાને કારણે, ત્રણે ગુણનાં કલ્પ્યાં રૂપ ને;
તેમાં જે મૂર્તિ જેને ગમે, તે પૂજે જાણી જગભૂપ ને. ૨
સગુણ કથાઓ છે પુરાણમાં, તે છે દેવોના અવતાર ને;
તેનાં રૂપ વખાણ્યાં છે ઘણાં, પત્ની પુત્રસહિત પરિવાર ને. ૩
પ્રાચીન અર્વાચીન બે રૂપનાં, વરણન કરતાં મુનિનાં વૃંદ ને;
પ્રાચીન પૂરણ બ્રહ્મ કથા થકી, તે છે શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદ ને. ૪
અર્વાચીન ઉપાસે પ્રેમથી, તેને સુખસંપત્તિ થાય ને;
પ્રાચીન બ્રહ્મસ્વરૂપે જે ભજે, તે તો બ્રહ્મવિષે ભળી જાય ને. ૫
પ્રાચીનશિવ તો સદ્ચિદ્ રૂપ છે, સધળે વ્યાપક ગગનાકાર ને;
પંચ વદન દશ ભુજ તેમાં નથી, જટા ને ગંગ નથી નિર્ધાર ને. ૬
ભસ્મ અજિન ક્ષણીધર તેમાં નથી, હમરૂ ડાક નથી રૂંઢમાલ ને;
ચંદ્રકળા ગિરિજ તેમાં નથી, નથી કાંચ ઉપવીત તેમાં બાલ ને. ૭
એવા આનંદરૂપી શિવને, જોગી જીએ સમાધિ માંય ને;
તેને ભવસંકટ આવે નહિ, છાટમ જન્મ ધરે નહિ કાંચ ને. ૮

૫૬૨૩ મું-જે જે જગત્પુરુ પરમાતમા-એ રાગ

અજ અવિનાશી શંકર છે તમે, તમારો દોષ ન જાણે લેદ ને;
સધળા અંથ તમેને ગાય છે, વરણવ કરે તમારૂં વેદ ને. અજ ૦ ૧
સ્થાવર જંગમ છે જગ જેટલું, સધળે રહ્યો તમારો વાસ ને;
વ્યાપક છે સધળે વિશ્વેશ્વરા, જેવું વ્યાપક છે આકાશ ને. અજ ૦ ૨
તમારા ઉપાસક છે જેટલા, શાંભવિ દીક્ષાવાળા સંત ને;
તેને આપો છો સહુ સિદ્ધિઓ, તે જન મોટા થાય મહંત ને. અજ ૦ ૩
તમે તો અજગા છો ઝકારથી, તુરિયાતીત તમારૂં ધામ ને;
તમારૂં ધ્યાન નિરંતર જે ધરે, તેનાં પૂર્ણ કરો છો કામ ને. અજ ૦ ૪
તમારો મહિમા જે નથી જાણતા, તે તો ઉપાસે અન્ય દેવ ને;
તેને પશુ કથા છે દેવના, તે સું લહે તમારો ભવ ને. અજ ૦ ૫
ત્રણે ગુણથી અજગા છો તમે, વળી છો બાવન અક્ષર બહાર ને;
છાટમ જાણી એવા શિવને, ભજતાં પામે બવનો પાર ને. અજ ૦ ૬

પદ ૨૪ મું-રાગ ઉપરનો

સોમાં શક્તિ છે મહાદેવની, શક્તિ વિના સહુ ચિત્ત સમાન બે;
 ઉપનિષદમાં છે એક વાર્તા, સજ્જન સુણબે ધારી કાન બે. સૌ૦૧
 એક સમે ઇંદ્રાદિક દેવતા, પામ્યા દાનવથી બહુ ત્રાસ બે;
 કહીએ રહેવાનું પામ્યા નહિ, આગ્યા શંકર ડેરી પાસ બે. સૌ૦૨
 કરુણાસિંધુએ કરુણા કરી, આપ્યો બ્રહ્મવિદ્યા ઉપદેશ બે,
 તેથી બહુ બળીઆ દેવો યયા, સૌને જીતી વાળ્યો સુરેશ બે. સૌ૦૩
 ઇંદ્રે વશ કીધા સૌ લોકને, તેથી વાળ્યો બહુ અહંકાર બે;
 અગ્નિ વાયુ પાણી એવા ધયા, બૂદ્યા શિવ ગુરુનો ઉપકાર બે. સૌ૦૪
 વળતી વાત વિચારી શંકરે, ઉપજ્યુ દેવોને અભિમાન બે;
 હાલે મુજને તે નથી માનતા, બૂદ્યા બ્રહ્મસ્વરૂપનું ધ્યાન બે. સૌ૦૫
 એવું ઉરમાં ધારી ઈશ્વરે, હરવા દેવો કેરૂં જોર બે;
 ઇંદ્રાદિકનો ગર્વ ઉતારના, ધાયું રૂપ લયંકર ઘોર બે. સૌ૦૬
 દેવસભાએ દીઠું દુરથી, ઇંદ્રે ત્રેયો અગ્નિ પાસ બે;
 જોને અદ્ભુત એવો કાણ છે, તેનો આવે કરી તપાસ બે. સૌ૦૭
 અગ્નિ આગળ બઈ ઉભો રહ્યો, કહે શિવ શું બળ છે તુજ માંય બે;
 અગ્નિ કહે આપ્યા બ્રહ્માંડને, ભસ્મ કરું ના ઉગરે કાંચ બે. સૌ૦૮
 કિંચિત્ કડકા વળતી પાસનો, મૂક્યો પાવક ડેરી પાસ બે;
 બહુબળ કરીને લાગ્યો બાળવા, તોયે તપ્યું ન કાંઈ ઘાસ બે. સૌ૦૯
 વળતી વાયુ ઇંદ્રે મોકલ્યો, તેને કહે તુજમાં શું જોર બે;
 વાયુ કહે બાધા બ્રહ્માંડને, ઉરાડી મૂકુ એક ડોર બે. સૌ૦૧૦
 વળતી માત્રતા મુખ આગળે, કિંચિત્ તરલું મૂક્યું ત્યાંય બે;
 વાયુ બળ કરીને હારી ગયો, તોયે હીડી શક્યું ન કાંચ બે. સૌ૦૧૧
 વળતો મુરુપતિ એવા સંચર્યો, ઈશ થઈ ગયા અંતરધ્યાન બે;
 વગદંબા દીધાં તે બચગે, કહ્યું ઇંદ્રને ઉત્તમ જ્ઞાન બે. સૌ૦૧૨
 વળતી ગર્વ ગયો સહુ દેવનો, બાણી ઈશ્વરશક્તિ અપાર બે;
 છોટમ જડવત્ સઘળા જીવ છે, તેથી કામ ન હોય લગાર બે. સૌ૦૧૩

પદ ૨૫ મું-રાગ ધોળ

આત્મા એ તો ચિત્તસ્વરૂપ સાક્ષાત રે,
 બુદ્ધિરૂપે જણા લવાની માત રે;
 સેનક જન તો કહેવાય પાંચે પ્રાણ રે,
 દેહરૂપ દેવળ કયું નિરમાણ રે. ૧

પૂજા તે તો પંચવિધના ભોગ રે,
 નિદ્રા જાણી લેજો સમાધિ ભોગ રે;
 ચરણે તો જ્યાં જ્યાં ચાલીને જવાય રે,
 પ્રદક્ષણ જાણી લેજો શિવરાય રે. ૨
 વાણીવડે વચન ધાય ઉચ્ચાર રે,
 સ્તુતિ એ તો જાણો તમો નિરધાર રે;
 જે જે કર્મ કાયા વચન મને હોય રે,
 આરાધન છે સરવ તમારું સોય રે. ૩
 કરતા ધરતા ભરતા સકળ ધટ શિવ રે,
 મિથ્યા આહંકાર કરે જડ જીવ રે;
 એવું જાણી વર્તે જગતમાં જેહ રે,
 છોટમ તેને જાણો સદાય વિદેહ રે. ૪

પદ ૧૬ મું-રાગ ધોળ

સુંદર સરવેથી શોભિતો, કહાવે પર્વત કૈલાસ;
 તેની શોભા તે શી કહું, જેમાં શિવનો છે વાસ. સુંદર૦ ૨૬
 શિખર સોનારૂપા તણાં, તેમાં મણિનો પ્રકાશ;
 તિમિર દાઈ વ્યાપે નહિ, આડે પહોર ઉજસ. સુંદર૦ ૧
 વૃક્ષો વિધવિધ ભાતનાં, તેનો ના આવે અંત;
 નિલ નિત્ય નૌતમ ફૂલે ફળે, બારે માસ વસંત. સુંદર૦ ૨
 મધ્યસરૌવર શોભીતુ, નિર્મળ નીર ગંભીર;
 ધાટ મનોહર મણિતણા, દીસે પરમ રચિર. સુંદર૦ ૩
 ખીલ્યાં કમળ કુમુદિની, ભગવા કહે ગુંજર;
 જળખગ બોલે બહુ જાતનાં, શોભા દીસે અપાર. સુંદર૦ ૪
 તીરે તરુવર શોભતાં, વિધવિધ વેલી વિલાન;
 મોર ચંકાર ને કાકિલા, કરતા નૃત્ય ને ગાન. સુંદર૦ ૫
 મોટા મુનિવર ત્યાં મળે, પાણિની ગૌતમ કણ્ણદ;
 પૂજા શંકરને પ્રીત્યથી, ચાલે વિધાના વાદ. સુંદર૦ ૬
 કિન્નર ગાંધર્વ અપ્સરા, કરે નૃત્ય ને ગાન;
 છોટમ એવા શિવરાયનું, ધરીએ હૃદયમાં ધ્યાન. સુંદર૦ ૭

પદ ૨૭ મું-રાગ સામેરી તથા મેવાડો

(દારકાંના વાસી રે—એ રાહ)

શિવશિવ સમરો રે સહુ જનસ્નેહથી રે, તણસો તનમનકરાવિકાર;

અતિ સુખ આપે એ ઉભિયાપતિ, પ્રીતે કરે ભનજળ દેરે પાર સિં
 જીવંદે જીવન રે પ્રાણકે પ્રાણ છે, અંતરનમી અખંડ અનૂપ;
 સર્વમાં સાક્ષી એ શંકર છે સદા, સતચિત્ આનંદ એવું રૂપ સિં
 જગત ચરાચર રે, રોલી રણુજ વડે રે, ગનિ સગી પાવક માત્ર પ્રકાશ,
 સગળે ને પાળે એ વળી સહુ સંનરે, આપોઆપે મહે સદા અવિનાશ સિં
 એવા શિવ જાણી રે ભજ્યે ભાવથી રે, તે યશી જીવ કૃતારથ થાય,
 ભુક્તિમુક્તિ આપે એ પૂરે મનકામના રે, છોટમ તે સિનના ગુણુગનાય સિં

પદ ૨૮ સુ-રાગ સામેરી

પરમ દયાળુ રે સિનસુખ ધામ છે,
 અઢળક દાની અધિક ઉદાર,
 પતિતને પાનન રે કરતા છે પ્રભુ,
 ઉમાપતિ અક્ષર સુખદાતાર. પરમ દયાળુ રે ૦ ૧
 વેરા અમંગલ રે દીસે નિજ દેહનો,
 મંગલમાં મગવ જેતું નામ,
 ગરવને પીધુ રે કુખ હયાં દેવનાં,
 ત્રિપુરને ટાળી ગ્હો છે કામ. પરમ દયાળુ રે ૦ ૨
 દીનજન વલ્લભ રે ધણા મહાદેવને રે,
 કરી ગ્હા કારીપુરીમા વામ,
 મુક્ત કરે છે ચરાચર જીવને રે,
 ગપે એક દાપુ માહે માયાપાત. પરમ દયાળુ રે ૦ ૩
 નિધુને બહાલા રે સિન સહુથી બહુ રે,
 ઋષિમુનિ ધરે છે જેતુ ધ્યાન,
 છોટમ એવા રે સિનજીને જે લજ રે,
 તેને પ્રભુ આપે છે અદ્વય જ્ઞાન. પરમ દયાળુ રે ૦ ૪

પદ ૨૯ સુ-રાગ કાફી

(હોલો હોલી હો છે રે પ્રભુ મહાની વહારે ચરો-એ રાહ)
 માક્ષીડપ શંકર એ જુઓ તેને ધ્યાન ધરી,
 અજપા ગાયત્રી રે જપે એક હામે ઠરી; ટેક
 અજુ ઉગે ત્યાથી આસન વાળી ચિત્ત ઠગવો એક હામ,
 અજપા કેરો આગલ કરવો યાસમા સિવોહંગ નામ,
 પલે નન ફૂડે એ એવું એમ જુગતે કરી. સાક્ષી ૦૧
 ચતુરદળને ચિંતની પહેલું રાતો છે જેમાં રંગ,

સિદ્ધિ ને બુદ્ધિ સાથે ગણપતિસ્વામીજેને ઉલટ ધરી અંગ,
 હસે જાપ અરપી રે પૂજે કરી પ્રીત ખરી, સાક્ષી૦૨
 કમળ પટ દળ ઉપત્ય કામે પીળો છે રાગ પ્રકાશ,
 બ્રહ્મા સાવિત્રિની જ્યોતિ છે જેમાં અર્પો હજાર પટ શાસ,
 પ્રેમ કરી પૂજે રે મન ઉપચારે કરી, સાક્ષી૦૩
 નાલીકમલ તમે દશ દલ દેખો નીલમણિ સમ રંગ,
 વિઘ્ન ને લક્ષ્મીનો વાસો છે તેમાં ઉજ્જવળ જ્યોતિ અલગ,
 હજાર પટ અરપો રે અજપા પછી પૂજે હરિ, સાક્ષી૦૪
 હ્રદયકમલદલ દ્વાદશ કહીએ ચેત સ્ફટિકસમ રંગ,
 શિવ પારવતીનો વાસો છે તેમાં ગણ અનેક છે સંગ;
 હજાર પટ અજપા રે અર્પો અતિ ભાવ ધરી, સાક્ષી૦૫
 કંઠ કમળદળ પોડપ કહીએ જીવ તણો છે વાસ,
 વિચિત્ર રંગ છે જ્યોતિ રે તેની અર્પો હજાર એક શાસ,
 પૂત તેની કરતા રે પાપ ધરી જશે તરી, સાક્ષી૦૬
 આજ્ઞાચક્ર છે જે દલ કેર તેમાં પરમાત્માનો વાસ,
 ચંદ્ર સૂરજ સમ અક્ષર જે એમાં પૂરણ જ્યોતિ પ્રકાશ;
 ગગન-મંડળથી રે અમૃત આવે જરી, સાક્ષી૦૭
 શિવ સગેજ છે સહસ્ર દળતુ તેમાં પરમ શિવનાસ,
 પૂરણ પ્રેમ વડે પૂજીએ મનથી અર્પી સહસ્ર એક શાસ,
 છાંદમ શિવ દરશે રે સુખે ભવ જશે તરી, સાક્ષી૦૮

પદ ૩૦ મુ-રાગ ઉપરનો

અવિદ્યા અતરમાં રે ભરેલી કાઈ નહિ ધ્રુવી,
 મૂઠ તો માને છે રે પોતાને પડિત જ્ઞાની,
 અનિત્ય વસ્તુને નિત્ય ગણે છે ને અશુદ્ધ દેહ કહે શુદ્ધ,
 નારીવસ્તુને કહે અગ્નિનાશી એમ સર્વે ખોકે છે નિઝદ્ધ,
 શિવ નવ સૂઝે રે એથી બહુ થઈ હાનિ, અ૦ ૧
 બીજી અવિદ્યા અસ્મિતા નામે ધામ ધરાદિક જોઈ,
 પુત્ર દારા પશુ આદે પદારથ ઈશ્વરે સરજેલુ તેહ,
 પોતાને અતાને રે મહાર કરી લે છે માની, અ૦ ૨
 રાગ અવિદ્યા ત્રીજી છે એવી અનુદ્રઘ વસ્તુપર રનેહ,
 સાતદિવસ રહે ચિંતન તેમાં બળીયુ ઠેબ ધન એહ,
 સ્નેહપાસે બાધ્યો રે મૂઠયાની ગતિ હોય જ્ઞાની, અ૦ ૩

ચોથી અવિદ્યા શેષજી કહે છે તે પોતાથી પ્રતિકૂળ હોય,
તેના ઉપર બહુ દ્રેષ કરે છે કેળીને ઘઠે સોય;

ઈશ્વર વ્યાપક સહુમાં કે દુભે જે તેને અભિમાની, અં ૪
અભિનિવેશ છે પાંચમી તે તો મરણ તણો હોય જાસ,
શિવસ્વરૂપ માહે મન નથી ધરતો દેખી શરીરનો નાશ,

છોટમ એ અવિદ્યા કે તજે તે ખસ નિજાની, અં ૫

પદ ૩૧ મુ-રાગ ઉપરનો

શિવ શિવ ભજતાં રે પાપ સર્વે પ્રલે થયો,

પાપ ટળી જતાં રે મન અતિ નિર્મળ થયો,

મન નિર્મળ હોય આગસી જવું તેમાં ભાસે છે શિવનો ભાસ,
ભાસને જોતા ભાસક જણાયે જ છે પોતાની પામ,

અજ્ઞાન અંધારૂં કે તેથી તારા તનનું જાયે, શિવં ૧

ચોવીસ તરવો છે જડ સઘળા ને માયા પૃથ્વીસમી જાણ્ય,

છવીસમો છે શિવ સનતન તેને અતઃમાં આણ્ય,

શિવ વિના સઘળું કે આવે નહિ કામ કશે શિવં ૨

જડ અભિમાને જીવ ગણાયો ને વચ્ચે કર્મનો ભાર,

પાપકર્મ કરી દુ ખજ પામે મગ્ધ પછી જ મમાર;

શિવ શિવ ભજશે કે તે તો શિવરૂપ થયો. શિવં ૩

શિવ નિમુખ થઈ જીવ ભમે તેને સ્પર્શે મળે નહિ સુખ,

મિથ્યા મનોગ્ધ મોદક ખાતાં ભાગે નહિ કંઈ સુખ,

છોટમ શિવ ભજતા કે સદા તર સુખી હમે શિવં ૬

પદ ૩૨ મુ-રાગ દેહમે

શિવની નિંદા જે કરનારા વૈષ્ણવ નામ ધરાવે કે,

તે પાપીને હસ્તિનું દર્શન સ્વમાયા ના આવે કે દેક

એકજ દેવ વેદમાં કહે છે તે શિવ નામે લહીએ કે,

શિવ નામ છે કટ્યાણુકે અનર અકટ્યાણુ કહીએ કે. શિવં ૧

ભેદ સદા છે ભયનો હેતુ એમ શ્રુતિમાં કહે છે કે,

શિવ વિપુલા ભેદ ગણે છે તે સઘળા દુ ખ સહે છે કે. શિવં ૨

એકજ ઈશ્વર આપ કહે છે ઉત્પત્તિ સ્થિતિ સંહાર કે,

તણુ રૂપ કવિઓએ કહ્યા પણ નહિ ભિન્ન સમાર કે. શિવં ૩

શિવ તે નિષ્કુ નિષ્કુ તે શિવ અજ અપિનાથી અનંત કે,

છોટમ બ્રહ્મ એક જે જાણે તે જ્ઞાની ગુણનંત કે શિવં ૪

૫૬૩૩ મું-રાગ ઉપરનો

જીવ શિવનો સદા સંબંધી સખા પરસ્પર કહાવે રે,
પાસે રહીને પોપણ આપે આનંદ બહુ ઉપજાવે રે. જીવ૦ ૧
જતન કરી જઠરાની મધ્યે દેહ રચ્યો છે રાજ રે,
અનંત પદારથ જે ઉપયોગી સરજ્યાં છે જીવ કાજ રે. જીવ૦ ૨
વિષયસ્વાદમાં જીવ વળુંધ્યો સમીપ સખા નવ જોયો રે,
પાપકર્મ કરી ભવમાં ભટક્યો ઉત્તમ નરતન ખોયો રે. જીવ૦ ૩
જે શુભ કર્મ કરીને સઘળાં શિવને અર્પે જ્યારે રે,
કહે છોટમ શિવ પરમ કૃપાળુ પોતાનો કરી થાપે રે. જીવ૦ ૪

૫૬૩૪ મું-રાગ ઉપરનો

શિવના અંશ જીવ છે સઘળા અંતિમાં કહે છે એવા રે,
અગ્નિમાંથી તણખા ઉપજે શિવમાંથી જીવ તેવા રે. શિવ૦ ૧
જઘી ઉપાધિમાં જે પડીયો ત્યાં તેવો કહેવાય રે,
પાછો જઈ અગ્નિમાં પડતાં તણખો કાઢ્ય ન ગાય રે. શિવ૦ ૨
અંશ અવિદ્યા માંદ્ય મળ્યાથી દીનભાવને પામ્યો રે,
જે જ અંશ મળ્યો શિવમાંહે તે જીવભાવ વિરામ્યો રે. શિવ૦ ૩
એમ વિચારી ધ્યાન નિરંતર શિવસ્વરૂપનું ધરીએ રે,
કહે છોટમ જીવ શિવમાં હોમી વળતી સુખે ફરીએ રે. શિવ૦ ૪

૫૬૩૫ મું-રાગ પ્રભાત

જય ઉમાકાંત ભગવંત ભવભયહરણ, દેવ અશરણશરણ દીનખંધુ;
શૂંચીનં શંકરં ગરલ ગંગાધરં અખિલ જગનાથ આનંદસિંધુ. ૧
વ્યાઘ્રચર્માખરં ગૌર તન સુંદરં, કાટિ કંદર્પ લાવણ્યધામં;
ભૂતિ ભુજગભૂષણં રહિત સકળ દૂષણં, નૌમી કરુણાકરં પૂર્ણકામ. ૨
પ્રદુક્ષ ત્રય લોચનં કામમદમોચનં, પ્રણત જનપાળ જે ત્રિપુરહતા;
શ્વલકુળવંદનં લક્ષ્મીકર ચંદનં, વિષ્ણુ અજ સેવ્ય મહિમા અનંતા. ૩
પાપવનપાવકં સકળ સુખદાયકં, કામ્પલીક પરમ કલ્યાણરાશી;
છોટમ પરમ ગિવ સેવીએ પ્રેમથી, શોકસંતાપ સહુ જાય નાશી. ૪

૫૬૩૬ મું-અલખેલી અંથે માત જોવાને જઈએ-એ રાગ

અતિ અદ્ભુત રૂપ અપાર શંકર પરમ ગુરુ,
મહાવિદ્યાનો દાતાર સેવક કલ્પતરુ,
કલ્પતરુ તો જડ છે માટે તેથી મોક્ષ નથાય રે,
શંકર તો છે ઈશ્વર માટે આપે મોક્ષ સદાય. શંકર૦ ૧

અનેક પતિત ઉદ્ધાર્યાં જણે ગુણકા અહીંર કીંગત રે,
જે જે શિવને રાસણે આગ્યા મુક્ત કર્યા સાક્ષાત સંકર ૨
દેવ દાગ્યા ઢેખી જણે કર્યું હલાહલ પાન રે,
જાકતજનોના જાય હરનારા સમરથ શિવભગનાન. સંકર ૩
પ્રણતપાળ બગદાયવી જોની કહાવે દીનદયાળ રે,
કહે છોટમ ગ કરતે ભજતાં ટળે જનમ જંજળ. સંકર ૪

પદ ૩૭ મુ-જહુની છવો રે ગોપીચંદની-એ રાગ

શે નથી ભજતો રે શિવને, અહો છન અજણુ છ,
કાળ કગળના પાસથી, કંગરો રસણુ કાણુ છ. શેં ૧
દોગટ સુખ છે સંસારનું, ભંગુ સવળા છે ભોગ છ,
સુખ અતે દુખ છે સહી, ભોગ અતે છે રોગ છ. શેં ૨
સ્વપ્ન સમો એ સ સાર છે, ફાણુમા ફીટી તે નય છ,
જોતે અસખ્ય તુજ આગમે, ગયા રણજિતગય છ. શેં ૩
પુષ્પની શય્યાએ પોદતા, છને ચાતીતી છાય છ,
તે નર ફાણુમાં ખપી ગયા, સુતા સબગતી લાય છ. શેં ૪
પર્વત પોતે ઉપાડતા, ભરતા ઉડવમા આભ છ,
તેવા માટીમાં મળી ગયા, હગ્યા ઉપર કાલ છ. શેં ૫
મોહ મદિરાના પાનથી, ખૂલે પોતાનુ ભાન છ,
જનમ ને મગણની વેદના, નથી લેના અજ્ઞાન છ. શેં ૬
સાક્ષીરૂપે શિવ છે સદા, રસો પ્રાણુની પાસ છ,
છોટમ તેને સંભાગ્યા, થાયે ભનદુ ખ નાશ છ. શેં ૭

પદ ૩૮ મુ-સમ ઘોષ

સમરણ કરીએ રે શિવનું, પ્રલે થઈ જશે પાપ,
આનંદ ઉપજે અતિ ધણું, ટાળે તનમતના તાપ. સં ૧
આસન વાળી એકાતમા, ધરવું ત્રિકુટીએ ધ્યાન,
જળહળ જ્યોતિ દીસે ભલી, ઉપજે અનુભવજ્ઞાન. સં ૨
ધણુ ગગને અગોચરી, પ્રગટે દશગ્રિધિ નાદ;
અમૃત વરસે આપ્રશયી, પીજે શંકર પ્રસાદ. સં ૩
જાત સ્તમ સુપુત્રિ, જણે ગુણથી તે વાય,
સાક્ષી સંકર છે તણુનો, તુર્ગીયારૂપ સંભાય. સં ૪
મનને તુર્ગીયામાં નહીં મળે, બાળે કર્મ અપાર,
છોટમ છન શિવ એકતા, ન રહે ભેદ લગાર. સં ૫

પદ ૩૯ મું-ભૂદયો મન ભમરા તું ક્યાં ભયો-એ રાગ
 શિવ શિવ સમરી લે પ્રાણીઆ, જે છે પરમ પ્રકાશ;
 આનંદ સાગર એજ છે, અજ ને અવિનાશ. શિવ૦ ૧
 સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ કારણ થકી, અજગો રહે એહ;
 સાક્ષી શુભાશુભ કર્મના, ફગદાના છે તેહ. શિવ૦ ૨
 કાયાનગર છે કારમું, કાળે કયું નિર્માણ;
 એમાં આવી વસ્યો જીવડો, ભૂદયો આપ અજાણ. શિવ૦ ૩
 જાત્ય ભૂદી ભમ્યો ભાત્યમાં, મન ઇંદ્રીનાં કર્મ;
 ભોગવનારો પોતે થયો, તજ પોતાનો ધર્મ. શિવ૦ ૪
 કામ ક્રોધ મોહ લોભથી, કરે કાઠીક પાપ;
 તેથી જનમ ને મરણના, પામે છે પરિતાપ. શિવ૦ ૫
 સાર ગ્રહી સત્ શાસ્ત્રનો, કરે તત્ત્વવિચાર;
 છાટમ તે શિવને ગમે, પામે ભવજળ પાર. શિવ૦ ૬

પદ ૪૦ મું-રાગ ધોળ

ક્ષમા કરે અપરાધ અમારા શંકર પરમ દયાળ જોને,
 પ્રભુ તમે છો પરઉપકારી શરણાગત પ્રતિપાળ જોને. ૧
 અંધકારથી મુજને શંભુ પ્રકાશમાં લેઈ ધારે જોને,
 અસત્યમાંથી સત્ય ધામમાં રાખો કર ગ્રહી મ્હારે જોને. ૨
 પાપમાંથી પુણ્યમારગે પ્રભુ મને વર્તાવો જોને,
 સદાય મારા દૃઢ્યકમળમાં શિવની ભક્તિ ભાવે જોને. ૩
 અજાણ બાળક કેરી ને તો માત કરે સંભાળ જોને,
 છાટમ શિવને શરણે રહેતાં નડે ન માયા કાળ જોને. ૪

પદ ૪૧ મું-રાગ ધોળ

શિવસમરણથી સાધન સધળાં સિદ્ધિદાયક થાય જોને,
 શિવસેવાથી સધળા દેવો પૂજયા કહેવાય જોને. ૧
 તરુવર કેડ મૂળ સિયતાં પત્રો પોષણ પામે જોને,
 એમ સર્વ દેવોમાં દેવત આપે શિવને નામે જોને. ૨
 સહુ સરિતાના સ્નાનતણું ફળ સાગર-ન્હાતાં થાય જોને,
 એમ શિવની સેવા કરતાં ત્રિલોકી પૂજાય જોને. ૩
 સ્થાવર-જંગમ સૃષ્ટિ સધળી રહેછે શિવ આધારે જોને,
 કહે છાટમ શિવજીને ભજતાં સધળાં કારજ સારે જોને. ૪

૯-આરતીઓ

૧ ગણપતિની આરતી

જય ગણપતિ રાયા, જય ગણપતિ રાયા,
નામ નિરતર જપતા, વ્યાપે નહિ માગ્ય જય દેન ૧
હસ્તીવદન કમણ્ણકર, એક કરાન રાજે (૨)
કણે કુડળ શોભે, સહુ સકટે ભાજે જય દેન ૨
સેવનાને હાર, વળી મુન્તામાળા, (૨)
શુશ્રુસાગર અતિ નાગર ગણપતિ દુદાળા જય દેવ ૩
ચારે લુગમા ચાર, ફરસી મળમાળા, (૨)
મોદક ભોજન શોભે, જય ચક્રમાળા જય દેવ ૪
મહિમા અગમ અપાર સુખનાદેર સિધુ, સુખના (૨)
ઘાટમ ચરણ તમારા સેવે દીનબધુ જય દેવ ૫

૨-હનુમાનજીની આરતી

જય હનુમેત બકા, જય હનુમેત બકા,
તે સાગર એગ્રગી, ઘેરી ગઢ લકા જય દેન ૧
સમય નહિ કાચ એવો બીજે લુગ ઠાની (૨)
રાવણ બાગ ઉઠી, લલાગ બાગી જય દેવ ૨
તુ સરવેશ્વરી સમરન, બીજે નહિ એવો (૨)
સીતાની સુધી નાવો, નહિ કાઠ તમ જેવો જય દેવ ૩
વાનર હાં પમાડ્યા, સુખ સહુને દીધુ (૨)
બાગ તણુ ફળ ખાધા, સહુ કારજ સીધુ જય દેવ ૪
સમય દ્રને વાત સીતાની કીધી (૨)
ઘાટમ રવુવર ચઢીઆ, ત્યા હુદલી લેવી જય દેવ ૫

૩-મહાદેવજીની આરતી

જય હરીહ ૧, જય હરીદન
ગગાધર ગિરિનધર ઈશ્વર ગોમધગ જય દેન મં ૧
નદીવાહન ખગનાહન, ચિન્મય નિશાવાગી (૨)
ત્રિપુરાસી મોસારી, કર ઝમગધારી જય દેન મં ૨

વાધાંબર પીતામ્બર, શિવરયામે પહેર્યાં (૨)
 કમળ નયન કેશવને, શિવને ત્રણ નયણાં. જય દેવ મ૦૩
 લક્ષ્મીવર ઉમયાવર, શંકર શામળીઆ (૨)
 નટવર હરિવર સ્વામી, એકાંતે મળીઆ. જય દેવ મ૦૪
 ચંદ્રચિત્ કેશવને, શિવને ભક્ષ્માંગે (૨)
 હૃદયે ધારી રાખ્યાં, ઉમિયા અર્ધાંગે. જય દેવ મ૦૫
 કૌસ્તુભમણિ કેશવને, શિવને હળહળા, (૨)
 મુક્તાકુંભ માધવને, શિવને રૂંઢમાળા. જય દેવ મ૦૬
 વૈકુંઠ વસે વિશ્વંભર, શિવજી કૈલાસે (૨)
 હરિ કાળા હર ગોરા, એક એકને ધ્યાને. જય દેવ મ૦૭
 એ બે એકસરૂપ, અંતર નવ ગણશે (૨)
 ભવ ભૂધરને ભજતાં, ભવસાગર તરશે. જય દેવ મ૦૮
 શિવ વિષ્ણુની આરતિ, જે કાઈ ગાશે (૨)
 ભણે શિવાનંદ સ્વામી, મનવાચ્છિત થાશે. જય દેવ મ૦૯

૪-પાર્વતીની આરતી

જય ઉમયા માતા, જય પારવતી માતા;
 આરતિ કરું મા તારી, આપો સુખ શાતા. જય દેવી૦૧
 તું શક્તિ ગર્વેશ, તું જગની માતા (૨)
 તારે શરણે આવે, તું સુખની દાતા. જય દેવી૦૨
 તું ઉમયા તું અંબા, તું જગની કરતા (૨)
 તુ અખિલેશ્વર દેવી, તું હું અની હરતા. જય દેવી૦૩
 તુ રહી સિત અરધાંગે, સરજે ને પાળે (૨)
 તુ જમપુરમા જાતા, જન પાછા વાળે. જય દેવી૦૪
 આદિ મધ્ય ને અંત, તુ એકજ દેવી (૨)
 છાટમ શરણે આવ્યો, પદ તારા સેવી. જય દેવી૦૫

૧૦-શ્રીછોટમકૃત સાખીઓ

૧-કપટીકો અંગ

- કપટીકો મધુરો બચન, જ્યામેં જહોત વિકાર;
મધુરા બોલે મોર જ્યું, કરે અહીકા આહાર. ૧
- ન્યાય સહિત જો બોલવો, સોહી બડકો બોલ;
મૂરખકે મુખકો બચન, જ્યામેં નહીં કછુ તોલ. ૨
- ગૂઠ અરથ ગુરુ બચનમેં, પુની સો પર ઉપકાર;
પરપંચીકે બચનમેં, મદ મમતા અહંકાર. ૩
- આછે નરકે બચનમેં, અર્થ મીલે નહીં એક;
અકબક બોલે આપસે, જસે જલકા લેક. ૪
- ન્યાયનીતિસે બોલવો, સો પંડિતકો બેન;
અન્યાયા જ્યું ત્યું બંકે, સો મૂરખકો ચેન. ૫
- ગુન જાને ગુનવંતકો, જો હોય ગુનકો ખેત;
શલ્યા શાલીગરામકી, કંચન કસ કહી દેત. ૬
- ગુણ ન લહે ગુણવંતકો, ગુણકે જ્યહાં અજનન;
કાગસભામેં હંસકુ, કરે ન દોઈ સનમાન. ૭
- પશુકે આહક સખ મીલે, ગામ ગામ સખ દેશ;
ગજકો અરુ પંડિતકો, આહક કોય નરેશ. ૮
- ગુણહીનોંકે ગામમેં, નહીં ગુણીજનકો ઠામ;
ગજકી કિંમત ના લહે, જ્યહાં ગોલાકો ગામ. ૯
- કબહુ કોય અધર્મસે, પહીલા સુખી દીખાય;
ધીરે ધીરે તાહીકો, જડામૂળ સે જય. ૧૦
- ઇંદ્રી જીતે આપની, ત્રિભુવનમેં જય પાય;
જોકો ઇંદ્રી બસ નહીં, સખસેં હારા જય. ૧૧
- વરણ સકલમેં વિપ્રવર, તામેં બડ વિદ્વાન;
તાતે અધિક હી જાનીએ, હોય ધર્મકો જ્ઞાન. ૧૨
- ધર્મ જાનકે ધર્મકો, કરે આચરણ કોય;
તામેં જ્ઞાતા તત્ત્વ કો, બડો જાનીએ સોય. ૧૩
- નિજ વશ રાખે સારથિ, જ્યું રથકે તોખાર;
તેસે રાખે સુજ નર, વશમેં ઇંદ્રીવિકાર. ૧૪

ભોગ કીએ તે વિષયકા, શાંતિ કળહુ ન હોય;
 જ્યું પાવકમેં ધૃત પડે, બઢતા જાવે સોય. ૧૫
 કષ્ટ સહન કરી જોગકો, સાધન કીયો ન હોય;
 કેવલ મનકુ વશ કીયો, લહે સિદ્ધિ સખ સોય. ૧૬
 સિરમેં પળિયાં દેખકે, વૃદ્ધ કહે મત કોય;
 જ્યામેં વિદ્યા જ્ઞાન હે, વૃદ્ધ જનિયે સોય. ૧૭
 બૂઢકી બુદ્ધિ કહિન, હોય નીરસ તેહી જાગ;
 કામલતામેં રસ રહે, ઝરે કહિન તેં આગ. ૧૮
 ખાલક જનકો જનીએ, યુક્ત પક્ષકા અંદ;
 બૂઢા વઢી પક્ષકા, દિન દિન હોયે મંદ. ૧૯
 ખાત કોઈકે બદનસે, સુનીએ અપને કાન;
 નિએ તાકા બિન ણીએ, માંને સોહી અજાન. ૨૦
 ઉએ કુલમેં અધમ નર, કેસે પરખ્યા જાય;
 ધર્મ લાજ શુચિતા રહિત, બોલે બહુ અન્યાય. ૨૧
 ઉએ કુલમેં નીચ નર, ઉપજી કરે બીગાર;
 ઉપજે અગ્નિ વાંસ સેં, કરે સકળ વન છાર. ૨૨
 જ્યાકી ખાની યુદ્ધ હે, મન પુની તૈસા હોય;
 દુવિષય ત્યાગે દંદ્રિતે, લહે જ્ઞાન ગતિ સોય. ૨૩
 દશ દુર્ગુણ હે કામમેં, ક્રોધમહીં હે આઠ;
 પહિલા સુખ જસા લગે, અંતે દુઃખકા ઠાઠ. ૨૪
 કામાદિક કે વ્યસનસેં, હોય ધર્મ ધન હાણ;
 ક્રોધાદિકસેં લોક સખ, માને બડ અજ્ઞાન. ૨૫
 ગીત નૃત્ય વાજાંત્ર પ્રિય, મૃગયા ઓર જુગાર;
 દોષ દરસ હોય ઓરકે, દિવા શયન બ્યભિચાર. ૨૬
 કેદ કરે કીરતા રહે, એ દશ કામવિકાર;
 ઉત્તમ નરકો નીચકી, હોય ગતિ નિરધાર. ૨૭
 દોષ બતાવે બીન લલો, કરી કપટ દે માર;
 ઈર્ષ્યા અસૂયા કુટીલતા, કુવચન પર અપકાર. ૨૮
 પરધન લેવે લુંટીકે, પર ઔગુનકા પાડ;
 ખસે નિરંતર ક્રોધમેં, એસે દોષ હી આઠ. ૨૯
 લોભ જનીએ મનુજમેં, મહા ઔગુનકા મૂલ;
 ઉપજે વૃષ્ટા લોભસેં, કરે ધર્મ પ્રતિકૂળ. ૩૦

કરે દાન કોઈ મુરખકો, વૃથા જત હે સોય;
બોલે ઉપર ભોભિમે, કહો કૃળ કહાસે હોય. ૩૧

૨-હુરીજનકો અંગ

દુર્ગુણ જોકે હર બસે, સો હુરીજન પરમાણુ;
સદ્ગુણ જોકે હૃદયમે, સો સજ્જન ગુણ પાણુ. ૧

હુરીજન દુરગુણકો નિધિ, તાણુ રહીએ દૂર;
જ્યું કહયકા કાતરા, છુવત દુઃખ ભરપૂર. ૨

સર્પ ફૂર સખ જાંતમે, મંત્રનતે વશ હોય;
હુરીજન સખસે દુષ્ટ હે, વશ કરી ચકે ન કોય. ૩

પલમે સાચા સો બંકે, પલમે બંકે અનીત;
ખિજલી અરુ દુરજન ધી, દેખી એક હીં રીત. ૪

હુરીજન કે હર દુર્ભતિ, સદા કરી રહે વાસ;
જૈસે નખ મંજાર કે, અવસર કરે પ્રકાશ. ૫

જસી કહીએ ચાલની, એસે જીવ ગમાર;
સારસારકુ છાંડકે, હરમે ગ્રહે અસાર. ૬

હુરીજન પરસુખ દેખકે, અંતર ઉપજે લ્હાય;
વન હરીઆ હોય વૃષ્ટિ તે, જવાસા જલી જાય. ૭

હુરીજન કબહુ ન સહી સકે, પરકો બડો પ્રતાપ;
ધુવડ ભાતુપ્રકાશમે, દ્રગ મીચત હે આપ. ૮

નિર્દોષીમે દોષકુ, ઘાપત મૂઢ ગમાર;
નિર્મળ અંદ પ્રકાશકો, ચોર કરત ધિક્કાર. ૯

અપને આગે આયકે, બોલે મીઠી બાત;
પીછેસે નિંદા કરે, સો હુરીજનકી જાત. ૧૦

સ્નેહ નહિ દુરીજન મેં, જો રહેવે નિત્ય પાસ;
રેતી દરિયાતીરકો, કબહુ ન હોય ચીકાસ. ૧૧

પરકો અનાહિત કરનકુ, બોલે અપના પ્રાણ;
હુરીજનકી ચોર માખીકી, દેખી રીત સમાન. ૧૨

સુખસંપત્તિ પાચકે, દુરિજન નમે ન કોય;
જ્યું એરડે કૃળ ભયા, ત્યું ત્યું કંચા જોય. ૧૩

પરનિંદામે દુષ્ટ નર, કાઢત સારા કાલ;
હરિયા તરુ તજી કાગ જ્યું, બેકત સુકે સાલ. ૧૪

પરદુ ખ દેખી દુઃખ નર, નતને અનિ હરખાવ,
 ઉપલક્ષ્ય ગદંભ બવા, દિન દિન માતા થાય ૧૫
 ગર્વવ ગજકે મંગમે, મીવે સદા નિશાન
 ભૂકે માટે લાતમે, કરે દ્રાક્ષકો જન. ૧૬
 ઉત્તમ કુળ મેં દુઃખ નર, જો ઉપલેક્ષા હોય,
 આગ જલોવે જગતકો, ચંદનસે લકષ તોય ૧૭
 દુરીજન સજ્જન ના બને, ક્રીડા ક્રીડા ઉપાય,
 ધોવે નીત નીત દૂધસે, કાગ હંન ના થાય ૧૮
 દુરીજન જે વિદ્યા પટે, બાટે ગર્વ નિશેઃ
 નિશા મટે નહિ ધૂડકી, મૂળજ કુટે ઉલેવ. ૧૯
 દુરીજનકે હર ના રહે, વેદ્યામ્રકો સાગ,
 ખરદુ ના હોય વાનના, જો નહે ચંદન ભાર. ૨૦
 પરનિંદા બીન દુષ્ટકો, વસિ કબલુ ન હોય,
 વાયમ કબલુ કુલક્ષ બીન, ચાતિ ન લહે સોય. ૨૧
 ખુરે કામમેં દુષ્ટકી, ખુદિ ચલે વિદ્યાલ,
 મહાધાર અંધાગમે, દિખે ઘડકો બાલ. ૨૨
 સદ્ગુણ સજ્જનકો લખી, દુર્ગત દોષ લગાય;
 નિર્મળ સ્વચ્છ અક્રયકો, ધુઆ બિગારત બાય. ૨૩
 મજ્જનકી કીર્તિ વિમલ, ખડે દુરીજન મંદ;
 જ્યું નહુ છાદન કરે, પેખી પૂગત ચંદ. ૨૪
 મજ્જનકી કીર્તિ સરસ, દુરીજન નિદે અય,
 કારે ધૂરી સુરજકો, ઉલટી આંખ પુરાય. ૨૫
 મજ્જન-સુરજ પ્રતાપકો, દુરીજન દેખે નાંય,
 હલુક અલાગી મુખ લહે, દોષ દુર્ગુણાં માંય. ૨૬
 સજ્જનકી કિંમત બટે, નદે દુરીજન તોય,
 દર્પણમે ગિરી ધર જ્યું, સું સું ઉજ્જનગ હોય. ૨૭
 દુરીજન દૂબ ભુંડરા, ક્રીયા લકા કિરતાર,
 પાપદુ નિંદક ખાત હે, જે પુમલકો અહાર. ૨૮
 દુરજન દૂબ ઉદંચ, દોષી રીત મમાન,
 કાગ ન હોવે આપના, કુટે ઝોગકા જન. ૨૯
 દુરીજનકી ઝોર સર્પકી, રીતિ રહી નમાન,
 આહાર ન હોવે આપકો, પરકો લેવે પ્રાણ. ૩૦

દુરીજન કબી ન હો ભક્ત, કીચે કોટી હપકા;
 પયસે સિચે ધતુગ, વીખ ન તજે લગા. ૩૧
 જેસી પ્રીતિ સર્પકી, ત્યું દુરીજનકી જન;
 કોટી પ્રકાશે પોખીએ, કબલુક વેવે પ્રાણ. ૩૨
 સજ્જનકી ઉત્કર્ષતા, દુષ્ટે સહી ન જાય,
 ગાજવીજડુ દેખકે, મધુ પૃથ્વ મર જાય. ૩૩
 દુરીજન જે વૈષ્ણુન સયા, દુષ્ટ રાજાન ન જાય,
 જેસા આજા ચામડા, સૂકત બહુ ગંધાય. ૩૪
 દુરીજન જખ બદા બયા, રાખે ભક્તિમાન,
 જેયા બૂદા વાદગ, તજે ન અપવ સ્વભાવ ૩૫
 દુરીજન સાધુ સંગમે, ગાન તાન બહુ ગાય,
 કટતા તજે ન તુબડી, નિત્ય ગંગામે ન્હાય ૩૬
 દુરીજન આયા દેખકે, હોય સજ્જન મન ભંગ,
 જ્યું રાત્રિ કે ઉદયતે, જનકે હજે ઉમગ. ૩૭
 નહોતા ધોતા નિત્ય ગહે, પૂજા પાઠ પ્રમાણ,
 દુરીજન તજે ન દુષ્ટતા, જ્યું ગંગાકે સ્વાન ૩૮
 ખાક લગાવે અગપર, ચિન્પર ગખે બાવ,
 દુરીજનકી અરુ સર્પકી, મીટે ન ટેલી ચાલ ૩૯
 દુરીજન હોય કુસગતે, કો પૂરવકે પાપ,
 છોટમ સજ્જન હોત હે, અગપિત પ્રુપુય પ્રતાપ. ૪૦

૩-મજ્જનકો અંગ

દેત જગાધ જકતકો, હજે તિમિર અતાન,
 સાગ અસાગ દેખાવહી, મજ્જન સુગ્ગ સમાન. ૧
 સુગુપુ મુધાકી મધુમતા, સજ્જન લહે સુહેત,
 નવ રસાલ અંતરકો, તાદ દાકીવા લેત ૨
 બુદ્ધિવંત જન કિ સંકે, જગજનકો હપડેવ,
 ધર્મ બ્રહ્મકી ખાતમે, ચઠ જને નહિ લેય ૩
 વાસ સુમનકી તિલ ગહે, ગહી ન સંકે ગુમા,
 દુરીજનકે ન ના ગહે, વેદચાસ્રકો ચાર ૪
 સજ્જનકો ચિત ના ડગે, પડે નિપત્તિ કાય,
 ઘણકો ધા હીગ સહે, કકરા સહે ન સોય. ૫

સાધુજનોડે ગુનનોડા, નાલુ દેત દેવાય,
 લે લે ફૂલકી વાનના, પનન દિશા દશ મય. ૬
 કટ સનય નજાન નદા, ભડા રહે ભરપૂર,
 પાવક જરે તો કછુ, બાસ ન તજે કપૂર. ૭
 મજાન વૃક્ષ સમાન હે, પગ ઉપકાર અપાપ,
 ફગ છાયા દે ઓગેડા, આપ મહે નિગ તાપ. ૮
 સાધુજન ભૂવે નહો, કીઓ ઝછુ ઉપકાર,
 નાલીકેરી જલતેં ભાજ, ફલમેં નખે ધાર. ૯
 મજાન નખેડા મુખ કજે, બસે કદાપિ ફર,
 મુગ્ધ બમે અકામમેં, તેજ કજે ભરપૂર. ૧૦
 મુધજે જન ન નાગે, જોગે મજાન પામ,
 ચંદન તરુકે મંગતે, મખ તરુ લહે સુનામ. ૧૧
 શોભે નગરી મુધડતા, જો સજાનતા હોય,
 શોભે ભેખ ન તરણીકુ, નહિ વૃદ્ધકુ મોય. ૧૨
 હોય ઉદય જખ મૂડેડા, તખ નજાનડે કુખ,
 તુલીન કિન્પુકે ઉદયતે, મુદે પકજ મુખ. ૧૩
 ગુપુ જાપે ગુપુતડે, જો ગુપુતતા હોય,
 જાપે નાક સુવાનકુ, કાન ન જાપે કોય. ૧૪
 મજાનકી નિદા કજે, દુરીજન દોષ લગાય,
 કાજે ધૂરી અકામમેં, ઉવદી આખ પૂગાય. ૧૫
 મજાન દુગીજનમે ગહે, મો દુગીજન ના હોય,
 દેણીધગ કે સિગ નાપિ ગહે, ગુપુ ના પવટે કોય. ૧૬
 સજાન દુરીજન મંગતે, સજાનતા નહિ મય,
 રહે કોકિયા કાગમે, નગ ન તાહી પવટાય. ૧૭
 સજાન કુડમેં ના કજે, પરે વિપત્તિ આય,
 ભૂખ્યા કા ભૂખ્યા મરે, મિહ ધાસ ના ખાય. ૧૮
 મારા નગેડા નીચ કહિ, કરે કોય અપમાન,
 ગજપગ મગ કાગે કિયો, ઘટે ન ગજકે માન. ૧૯
 દુરીજન સખ મિલકે કજે, સજાનકે અપમાન,
 મોલ ઘટે નહિ હન્ટીકા, ભમે કોટીક ધાન. ૨૦
 નહાપુરપ મૂકે નહિ, સત્ય ધગમ મરબદ,
 ખટ કલુ નિ ધસિ મેધકા, નીમ ન જાવે બાદ. ૨૧

સાધુકે ગુન સાધુકી, કીર્તિ દેત પહુચાય;
 જ્યું કેતકી કે ગંધસે, ભમરા આવે ધાય. ૨૨
 સંપતિમેં વાળિપતિમેં, બડા ન ચૂકે ચાલ;
 ઉગતા સૂરજ લાલ હૈ, અસ્ત ભયા પુની લાલ. ૨૩
 સંપતિ દેખી ના છોકે, નહીં વિપતમેં હ્વેશ;
 ઉખ્યુ વૃષામેં સિંધુ જ્યું, સજ્જન ત્યુહિ હમેશ. ૨૪
 દુરીજન અગણિત તુચ્છ હૈ, ઉત્તમ સજ્જન એક;
 એક ચંદ તમકા હરે, તારા નહીં અનેક. ૨૫
 એક સિંહ બનમેં બસે, સો જહર સખ દેશ;
 એર પશુ અગણિત બસે, કાય ન જાણે લેશ. ૨૬
 ચંદનકા તર એથીલા, વનકા કરે સુવાસ;
 ઉગ્યા વેણુ અસંખ્ય સો, કરે સકલકા નાશ. ૨૭
 જો કુલમેં સજ્જન ભયા, સો કુલ ઉજ્જવળ હોય;
 જો કુલમેં દુરીજન ભયા, કહે નીચ સખ કોય. ૨૮
 સજ્જન સંપતિ પાયકે, દેવે ગર્વ બહાય;
 જ્યું આંખાકા ફળ ભયા, ત્યું ત્યું નમતા જાય. ૨૯
 સજ્જન હોય સ્વભાવસેં, સુર ધીર હાતાર;
 ભેદ ન રાખે મેઘ જ્યું, પોપે સખ પરિવાર. ૩૦
 સજ્જન સમદષ્ટિ ધરે, ભેદ ન રાખે કોય;
 જ્યું ધરણી ધારી રહે, હંચ નીચકો સોય. ૩૧
 સજ્જન તજે ન સત્યતા, જબલગ ઘટમેં પ્રાન;
 પૂરાકા પૂરા રહે, સો સજ્જન પરમાન. ૩૨
 સજ્જન જોસા સૂપકા, લાગે સકલ અસાર;
 સાર સાર હરમેં ગ્રહે, સો સજ્જન નિરધાર. ૩૩
 સજ્જન ડૂબા ના વહે, ભવસાગરકે માંચ;
 તારે એર આપે તરે, ભેદ ન રાખે કાંચ. ૩૪
 સજ્જન મેઘ સમાન હૈ, ઈચ્છે પરઉપકાર;
 સિંચે ઓર શીતલ કરે, ભેદ ન ગીને લગાર. ૩૫
 ક્ષમા દયા ઓર સત્યતા, ધીરજ ધર્મ વિવેક;
 સજ્જનકે હરમેં બસે, સદ્ગુન એર અનેક. ૩૬
 સરિતાકો જલ સિંધુમેં, સહજ હિ આવત ધાય;
 ત્યું વિદ્યાગુણ જ્ઞાન સખ, સજ્જન માંહી સમાય. ૩૭

સન્નનકે મુખકે બચત, યથા દંત ગજરાય;
 ને નીકસા સો નીકસા, પીછા કબલુ ન બચ. ૩૮
 દુરીજનકે મુખકે બચત, જ્યું ફરમકી રોક;
 નીકસે આર પીછા ફરે, અખીબોધ્યા અખ ફોક. ૩૯
 સન્નનકે ગુન પરખી કે, રખીએ આપને પાસ;
 છાટમ પારસમણિ સમા, સરખા ખારે માસ. ૪૦

૪-આદરકે અંગ

બળ બુદ્ધિ હિંમત સહિત, જોકે આદર હોય;
 તાકુ કષ્ટુ કુર્લલ નહીં, કરે ને આહે સોય. ૧
 જખતે જન્મ્યા જગતમે, ભયા ગર્ભ તે બહાર;
 તખતે ઉઘમ શરૂ ભયા, દેખો દુદય બિચાર. ૨
 માતા કે સ્તનમે રચ્યા, દૂધ પ્રથમ કિરતાર;
 બાલક નિજ ઉદ્યોગસે, કરત તાહીકા આહાર. ૩
 કરી ભરોસા કર્મકા, જીવ રહે ને કોય;
 ભૂખ્યા કા ભૂખ્યા મરે, પુષ્ટ કહાંસે હોય. ૪
 જિનહી માતમે પય રચ્યો, તિનહી રચે સખ ભોગ;
 કરમ કરાઈ જીવકો, ઈસમે લાવે જોગ. ૫
 બિન શીખ્યા આવે નહી, વિદ્યા હુન્નર જ્ઞાન;
 તાતે ઉઘમકે વિપે, લાગ્ય રચ્યો ભગવાન. ૬
 કાંટેસે કદલી ફળે, બીન કાંટે ફળ નાંય;
 ત્યુંહી ભાગ્ય સખ જીવકો, સરજ્યો ઉઘમ માંય. ૭
 દૂપ ખને બિન ના મિલે, ભૂ અંતરકો નીર;
 ત્યુંહી સકલ ઉદ્યોગમે, પાવે સુખકી સીર. ૮
 ધી સરજ્યો હે ગાયમે, પાવક બકરી માંય;
 ધખ માંહિ ગુડ ચર્કરા, બીના મથે ફલ નાંય. ૯
 વિવિધ પદારથ વિશ્વમે, રચી રાખ્યા કિરતાર;
 સો નરકે ઉદ્યોગતે, શોધી નીકાર્યો સાર. ૧૦
 ખીજ સકળ પ્રભુને રચ્યો, પુની ખરસાવત નીર;
 તાંહાં માનવ ઉઘમ કરી, પોખત સકળ શરીર. ૧૧
 વાપી દૂપ તડાગ ઘર, વજ્ર પાત્ર હથિયાર;
 વિવિધ યંત્ર રચી મનુષ્યને, સુખ ઉપજ્યો સાર. ૧૨

હિંમત હિકમત સત્યતા, સુધર્મ સહિત વિચાર;
 હિત ચાહે સખ જીવકો, તખ રીઝે કિરતાર. ૧૩
 સ્વાસ્થ સાધે આપકો, પરકા કરે બિગાર;
 ધીક તાકે ઉવોગમે, ઉપજ દોષ અપાર. ૧૪
 સુદિશ્પી બાગેકો, માળી સરજનહાર;
 ખીન આત્મા ખંડન કરે, સો નર આવે માર. ૧૫
 ધર્મ ધર્મ સખકો કહે, મર્મ લહે જન કાય;
 પ્રભુકી આત્મા પાલની, ધર્મ કહાવે સોય. ૧૬
 સખ જીવકે ઉપકાર હીં, સરજ્યો મનુષ્ય સરીર;
 અર્થ ન આયો કામકુ, જ્યુ ખીગડેકો નીર. ૧૭
 જપ તપ મત તીરથ કરે, ધરે એકાંતે ધ્યાન;
 દીનમે ક્ષણ પાવે નહીં, પર ઉપકાર સમાન. ૧૮
 જો જન જનમી જગતમે, સખકો ચહે કલ્યાણ;
 સો નર પ્રભુકા જનીઓ, ધ્યાન પુત્ર સમાન. ૧૯
 સજ્જન કી નિંદા કરી, હવે હા ગઈ સૂઝ;
 એસે પામર ના લહે, સાચ જાહકી ખૂઝ. ૨૦
 બકરા જમ્મી બુદ્ધિ કે, જીવ જગતકે માંચ;
 દેખાદેખી સો ચસે, તત્તવ લહે નહિ કાય. ૨૧
 જો બચ્ચા હોય સિંહકા, ચસે ન કોઈ કીલાર;
 કપટ લહે સખ ધૂતકો, જાકુ સત્ય નિચાર. ૨૨
 આડંબર ઠગકો લાહી, અકપમનિ પીછ ધાય;
 જ્યુ દીપકકે તેજમે, પડે પતંગ સખ જાય. ૨૩
 કપટ ચતુરતા ઠગનકી, લહે ન પામર જાંત;
 બક આડંબર દેખકે, કહે સોહી ભગવંત. ૨૪
 જગકર્તાકુ ના લહે, ભજે મનુષ્યકો નામ;
 બુદ્ધિ જાકી જાકરહે, સજે ન કામ કામ. ૨૫
 બકા સરોવર દેખ કે, બગલા આવે ધાય;
 તત્તવજ્ઞાન મોતી ખીના, હંસ ન વીરમે જાય. ૨૬
 સલશીલ સરોવર ભર્યા, કમળ ભક્તિ સુનિચાર;
 જ્ઞાન મોતી જામે રચ્યા, હંસ રમે તાહિ દાર. ૨૭
 આપ આપકે પંચકી, મમતા કર મર જાય;
 એ કળિજીવકે પંચમે, જીવકો કાજ ન થાય. ૨૮

અપના પંથ લલા કહે, ઓર પેં રાખે દ્રેષ;
 દો શેરીકા ફતરા, લડી લડી મરે હમેશ. ૨૯
 માલા તિલક બનાયકે, દ્રેષ કરે નાદાન;
 સો નર કોટિક કટપલોં, હોય દીલવા શ્વાન. ૩૦
 સખ નર ધાવત આમડુ, કોય લજત નહિ રામ;
 રામ રક્ષા ને હૃદયમેં, તો દ્રેષ રહે કીસ કામ. ૩૧
 રામ કૃષ્ણ કે નામસેં, ને પાતક જર બય;
 તો નિંદા ઈર્ષાદિ સખ, કહાં ઉર રહી સમાય. ૩૨
 રાગ દ્રેષ ખલતાદિ સખ, જૂઠ કપટ ઉર હોય;
 સો સેવક કલિ કાલકે, નહી પ્રભુકે કોય. ૩૩
 સકલ પંથ ઓર અંધકો, ઉર ચહી લીજ સાર;
 મતમમતાદિક છાંડકે, કરના તત્ત્વવિચાર. ૩૪
 તાતેં શુભ આદર કરી, મનકા તને વિકાર;
 સત્ય પંથમેં પગ ધરો, તો ઉતરોગે પાર. ૩૫
 ધર્મ અર્થ અરુ કામકો, ફલ આદરમેં સાર;
 નર પાવે આદર કરી, પરમે મોક્ષકો ડાર. ૩૬
 આદરતેં ભક્તિ બને, આદરતેં તપ ત્યાગ;
 આદરતેં સખ છાંડકે, મન ધારે વેરાગ. ૩૭
 આદરતેં હોય ભૂપતિ, આદરતેં જોગેન્દ્ર;
 આદરતેં સુકૃત કરી, બને સ્વર્ગકો ઈંદ્ર. ૩૮
 આદરતેં વૈદ્યકે, સદા કરી રહે વાસ;
 આદરતેં સેવક બની, રહે પ્રભુકે પાસ. ૩૯
 આદરકો મહિમા બડો, કોતો કહું બનાય;
 છાટમ સો મહાપુરુષકો, જય જગમેં સખ ગાય. ૪૦

૫—આતુરતાકો અંગ-દોહા

બોધી બોધી જીવકો, મત કાઈ કરો બિગાડ;
 બીન આતુરતા ના ફલે, દેખો જંગલ ઝાડ. ૧
 પીએ ન નીર પાતાલકો, તને પુરાને પાત;
 જાગે ઋતુ જખ ઝાડકુ, નવપલ્લવ હોય બત. ૨
 ધ્યાસ બીના પ્રિય ના લગે, પવિત્ર જલકો પાન;
 બીન આતુરતા ના થહે, ઘટમેં ગુરુકો જ્ઞાન. ૩

- ભાનખિના ભોજન લખે, પચે પેટમે નાય,
હોય અછરણુ આકર, દેખો દુનિયામાય ૪
- આખા અબુ નાં પિયુ વરતે જલુ વમત,
આતુરતા હો અંગમે, તો ફળ હોય અર્જત ૫
- જે ગતિ ઉપરે જનકુ, પિયુ મીઠનેથી પ્યાસ,
તાકુ સખ કીકા લગે, ભવજા ભોગવિયાસ ૬
- સ્નાતિ સ્નાતિ ગટત હે, કાચક પખી જત,
ખીંગહાગન કી ગ્રવસે, તાંકા તન જરી જત. ૭
- સ્નાતિ ધન અરધે જખે, સાજો હોય રારીઁ,
હયા ઉઠે અવનીસે, પીચે સ્નાતિ કા નીઁ ૮
- નીર ખીછાયા મીનકુ, જ્યહત નીઁ મેયાપ,
તાહિ ગિઁહકે તાપસે, પ્રાણુ તજ દે આપ. ૯
- સતી પતિકે બિરહમે, કું અગનસે નાય,
પાની પાવક જ્યાગસે, જય મિતા કે માય ૧૦
- જેસી આતુરતા રહે, જન સકલ દે માણ,
તેસી દયા કૃપાળ કી, યામે અશય નાય. ૧૧
- તપે મેઢની તાપને, આકુલ બ્યાકુલ હોય,
તેસા તેસા મેઢજા, તાં પગ પરસે તોય ૧૨
- કાની કામાતુર ખને, વહે નાગીમય જકત,
તુ આતુર પ્રભુ મિલનકે, પ્રભુમય દેખે પ્રકત ૧૩
- જે જલુ પ્યાસ યગે, તાંકા રહે વિશ્વામ,
ખિના પ્રીતિ આતુર ખની, કા ન જય કા પાસ ૧૪
- પરી ગાઠ જે પ્રીતકી, ઝાડી છૂટે નાય,
સહે વીઁ ત્રહિ તારીઁ, પ્રાણુ તજે પયમાય ૧૫
- જે આતુરતા જનકુ, પિયુ મિલનકી હોય,
તો જનસુખ ભાવે નહિ, સમઁ નિશદિન હોય. ૧૬
- દેખાદેખી જન કરે, જય તપ તીઁથ તામ,
આતુરતા ઉપજ્યા બિના, હોય ન દદ અનુગમ. ૧૭
- જાન્ય દુઃખકે જનકા, નહિ આતુર વેગમ,
ફળ કરી દુનિયા કમે, લોક દેખાનન લાન. ૧૮
- ખલ અસ્મિ મનમે કહે, તનકા માને હસ,
જગદે ખોધે દામહિત, કરે કર્મકા બસ. ૧૯

કાઠી જન્મકો પુણ્યકળ, જકુ પ્રમટયો હોય;
 તો આતુરતા ઉપજે, પ્રભુપદ પાવે સોય. ૨૦
 માત બીછોયા ખાલ જ્યું, માતા હુંદત રોય;
 યું રોવે પ્રભુ મિલનકો, પ્રભુપદ પાવે સોય. ૨૧
 આતુરતા ઉપજ્યા બિના, હોય ન દંઠ વૈરાગ;
 ભેખ ધરી ભટકત ફીરે, દામ આમ મન લાગ. ૨૨
 જસા ઉખડ્યા અન્નકો, ખાવે શૂંદર શ્વાન;
 ત્યાગ ક્રિયા પીછા અહે, સો નિયે નાદાન. ૨૩

૬-જીવકો અંગ-દોહા

જીવ જીવ સખકો કહે, ચક્ષુતા દેખી રહે;
 કોન રૂપ હે જીવકો, તહાં સખકુ સંદેહ. ૧
 કો કહે વાયુરૂપ હે, કો કહે તેજસરૂપ;
 કોય રધિરકો કહત હે, કહેવે કોય અનૂપ. ૨
 કોય કહત આણુરૂપ હે, કો કહે અંગુષ્ઠ માન;
 કો કહે વ્યાપક જીવ હે, જિહાં જસો હે ગ્લાન. ૩
 કોય કહે અજ્ઞાનમય, કોય જ્ઞાનમય ગાય;
 કોય કહત હે વાસના, જસા જીવ સદાય. ૪
 કો કહે આરોં તત્ત્વકો, યોગ પરસ્પર હોય;
 ચેતનતા તહાં ઉપજે, જીવ કહાવે સોય. ૫
 કોય પ્રતિબિંબ બ્રહ્મકો, કહત અવિદ્યાભાંય;
 કોય કહત અહંકારમેં, પરત બ્રહ્મશ્રી છાંય. ૬
 કોય કહત હે બુદ્ધિમેં, હોત બ્રહ્મ આભાસ;
 જસા પડધા નાદકો, ગરજત ચાર પાસ. ૭
 કોય કહત હે જીવકો, રૂપ સનાતન સોય;
 અજ અવિનાશી આપ હે, કરનહાર નહિ કોય. ૮
 કો કહે જીવ ક્ષણિક હે, જસા દીપપ્રકાશ;
 થડમેં સે બેડાત હે, ઉપર ઉપર નાશ. ૯
 આપ આપકે પંથમેં, સખ કોઈ કહે બતાય;
 અર્થ ન સમજે વેદકો, સો જ્યું ત્યું બહે જાય. ૧૦
 જસા ચિનગા અગ્નિકો, સૂક્ષ્મ હોત અનંત;
 ત્યુંહી અંશ કરતારકો, કહ્યા વેદમેં જંત. ૧૧

લલુ દીર્ઘ વિપાધિતે, બી યે નિર્બલ હોય,
 કર્મ કાષ્ટ જળ જલ ગયા, જન સિન નહિ હોય ૧૨
 કાષ્ટ અગ્નિ સજેગતે, હુવા પ્રગટ જ્યુ હોય,
 જડ ચેતન બીચ કપના, જન કહાવતે સોય ૧૩
 પશુનામ હે જનકે, દેહપાસ કે માય,
 તાકે પતિ મરેશ દે, તાડ બધન નાય ૧૪
 બધ્યા પાસ મેં મો પશુ, દેહધાગી સખ કોય,
 દેહ પાસુ ઈંદ્રિ રહિત, પતિ કહાવે સોય ૧૫
 પુપતિ મતમે યુ મ્બો, ચેન મ્હે જન શિન,
 ચિનકુચ ચતન્ય હે જડ ચેતન મીની જન ૧૬
 તીન પાસમે બધીઆ, પરુ નગયા નામ
 તીનો તજ ન્યાગ ગયા, મો પાયા નિ / નામ ૧૭
 જમન માલી સનયુલ, ગજસ સુપના માય,
 તનસ પાન નિદ્રા મલી, તુરિયામે નહિ ાય ૧૮
 જન ગયા તુરિયા પડે, જન સિન દો તપ
 સિધુમે સિધન મીન્યા, દ્વેન ભેદ ન રજાય ૧૯
 જે કાઈ ખોજે ચિવમ, તો ખોજે જનમાય
 જે જનકુ ખોજ્યા નહિ, તો ચિન પાવે નાન ૨૦

હ-માયામે અગ-દોહા

માયા માયા સખ મ્હે, મર્મ ન જને યાય
 નેતી ઉપજે મ્પના, માયા કલીએ સોય ૧
 કાઢે માયા નિત્ય હે, યાય કટે અનિત્ય
 એ સખ મનકી કપના, કહી એકાત ખચિત ૨
 જડતા એજ અસત્યતા, ત્રીજ દુખસનકપ,
 કલો મળ વેદતમે, એ માયામ રૂપ ૩
 જડતા અજ આકર્ષતા, તામ હોય આમર,
 જ્યા જામ આમર હે, તહા પ્રમાણ નિરધાર ૪
 પ્રમાણ દોને માપમે, તાકા હેય નિભાગ,
 નિભાગ તો ના ખને, મ્હે પ્રમાણુ તેહી જગ ૫
 જ્યુ સુગવી તેની, ઓર દુનકી જાન
 એમા રૂપ પ્રમાણુકા, દેવત ચાંદે પામ ૬

એ પરમાત્મ રૂપક, નહિ કદખાતે નારા,
 પ્રજા સરીખા પ્રજામેં, સદા કરી રહે વાસ ૭
 જળ ઇચ્છા જગદીશથી, જલત કરનથી હોય;
 તખ પરમાત્મ મિલાયકે, સ્વત જલતકુ સોય. ૮
 કાયક જ્ઞાની પ્રજાકા, કર્તા માનત નાંય,
 માયાકુ પ્રાપ્તિ કહે, ભઈ પ્રજાકે માંય. ૯
 રૂપા ભાસત છીપમેં, સાપ જવરી હામ,
 વિપરીત દેખે વસ્તુમેં, પ્રાપ્તિ તાકે નામ. ૧૦
 જરસી જરસી જવરી, વંબી ટેલી હોય;
 તેસી તેસી સર્પથી, લહે આકૃતિ સોય. ૧૧
 આપે પ્રજા અરૂપ હે, જોકે નહીં આકાર,
 તે પ્રાપ્તિસે જલત કા, દરોં ક્યું સાકાર. ૧૨
 પુનિ આકારી જલતમેં, જીવ ઈશ તે જાત્ય,
 ઈશ અજન્મા એક હે, જીવકી અગણિત જાત્ય ૧૩
 સ્થાવર જંગમ જાતિથી, ખાની કહીએ ચાર,
 એક એક સેં ખાનીમેં, જાતિ બેદ અપાર. ૧૪
 ન્યારી ન્યારી મોકલ હે, ન્યારે રથે સ્વભાવ;
 ન્યારા ન્યારા ગુણ રહ્યા, એ કોઇ અજળ પ્રભાવ ૧૫
 કેતેક દેખે રેનમેં, દિનમેં દેખે કાય,
 કેતેક દિન અરુ રેનમેં, દેખે દુઃસે સોય. ૧૬
 કેતેક જલમેં રહ સકે, કેતેક થવકે માય;
 કેતેક જલથલ કાયમેં, બિચરત દેખ્યા ત્યાય. ૧૭
 સિદ્ધ ચાતુરી દેહમેં, દેખો સુરત લગાય,
 એસી જગદરતારખીન, કોઇસે રચી ન જાય. ૧૮
 અગાધ કોરાલ દેખકે, બુદ્ધિ ગદ્ય હેરાય;
 પ્રાપ્તિ માની જલતકા, ગયે લોક ભરમાય ૧૯
 'અહ' પ્રજા' મુખસેં બંદે, કયે શત્ય સમ જ્ઞાન,
 પ્રજા અકર્તા કહી કહી, છીયો ખસેત અપમાન. ૨૦
 માયાસેં કાયા ભઈ, એક સૂક્ષ્મ એક સૂક્ષ્મ;
 પોજન જાવે તાહીકા, હાય ન આને મૂલ. ૨૧
 જરસી નભડી રયામતા, જો કોઇ પકરન જાય,
 કોટી કદપ લોં સોધતે, દરહી દૂર દિખાય ૨૨

મૃગતૃપ્ત્યા જળ દેખીએ, જૈસા સાગર પૂર,
પ્યાસા દોડે પીવતકા, દેખે દૂરકા દૂર ૨૩
પરધાયા પરભાતકા, લખા બકા દિખાય,
જ્યું જ્યું રનિ આતા ગયા, ત્યું ત્યું ઘટતા જાય. ૨૪
મુરજ આયા શીરા પર, છાયા ગર્ભ સમાય;
ત્યું જીવ માને થલકા, માયા તહીં રહાય. ૨૫

૮—વિવિધ વિપયકો અંગ-દોહા

આગળ સૌથી આખ હૈ, પાછળ રહેવે કાન,
જે દેખા હૈ આંખસે, સો તુ સચ્ચા માન ૧
ક્ષમા ઓર સતોપ એ, દો ગુન જામે હોય,
છાંદમ આ સસારમે, સદા સુખી ગહે સોય ૨
કોપ ઓર તૃપ્ત્યા બહુ, એ દો ગુણ જો હોય,
છાંદમ આ સસારમે, દુખીઆ ગહેવે સોય ૩
એક સત્ય દુષ્ટ દયા, જો જનમે ના હોય,
નિશ્ચે નર આકારકા, રક્ષસ કહીએ સોય. ૪
દુર્બંધની ઓઁ દુર્ગુણી, સજ્જનકુ દે દોષ,
તાકુ દુર્જન જાનાએ, કેવળ અધકા કોરા. ૫

૯—સ્વમતાસિમાનકો અંગ-દોહા

નિજ મત નીકર સખ કહે, ઓર ઠરે સંવાદ,
કાગ કહે નહિ ક્ષત્રિસા, તેને સુદીગ નાદ ૧
ઉલ્લુક સરાહત દેતકા, ચક્રવા કહે ભલ ભોર,
જો અનુરૂપ હે જ્યાહીકા, તહા તહા તાકિ જોર. ૨
નર ચહત નગરી ભલી, વાનર વનકુ જાય,
જ્યાહાંજ્યાહાં જાકી યોગતા, તાંહાંતાંકિ મનજાય. ૩
મલ્લ ભોગી હે મસિકા, ચંદન પાસ ન જાય,
ત્યું વિપચી તણ જાનકા, ગીત જાગે ગાય. ૪
ઈશ્વરચિત પદાર્થકે, તનુ વર સકય અજન,
આહં બ્રહ્મ મુખસે બેઠે, જ્યો હોય બ્રહ્મસમાન. ૫
ગર્વ ધરે વનવંતકા, જો લહે ધન હ પાસ,
જખ વહી ધન જાતા રહ્યા, બને ઓરકા દાસ ૬

તું વિદ્યા બળ પાયકે, કયે બ્રહ્મકો જ્ઞાન;
ને ચિત્તબ્રમ રોગી ભયા, તો હે પશુસમાન. ૭

૧૦-આત્માસાર કે અંગ-દોહા

વસ્તુ સંગ્રહ સ્વાર્થતા, દાન ભોગ શૃંગાર;
પંચે ગુણ એ રાજસી, નિર્ગુણ આત્માસાર. ૧

દયા ધર્મ શ્રદ્ધા વળી, તપ ને ભક્તિ ઉદાર,
પંચે ગુણ સાત્વિક તણા, નિર્ગુણ આત્માસાર. ૨

વિવાદ શોક કલહ વળી, બંધ કુવચન ઉચ્ચાર,
પંચે ગુણ એ તામસી, નિર્ગુણ આત્માસાર. ૩

અસ્થિ માસ નાટી ત્વચા, રોમસહિત છે જેહ,
પંચે ગુણ પૃથ્વી તણા, કઠિન અંશ છે તેહ. ૪

લાળ મૂત્ર પ્રસ્વેદ ને, શોષિત શુક સમેત,
જળના કહીએ પંચ ગુણ, નરમ અશ તન ખેત. ૫

ક્ષુધા તૃષ્ણા ઉદ્વેગતા, નિદ્રા આળસ હોય,
પંચે ગુણ પાવક તણા, ઉધળ અંશથી જોય. ૬

ધાવન ચક્ષન વક્ષન અરુ, સંકોચના પસાર,
એ પાચે ગુણ પવનના, અંચલ અંશ ઉદાર. ૭

રાગ દ્વેષ લજ્જા અરુ, મોહ પિશતતા જેહ;
પંચ ગુણ આકાશ કે, વ્યાપક સધળે દેહ. ૮

જાત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ, તુરિયા ઉત્તમુનિ હોય,
પાચે ગુણ એ રાજદના, નિર્ગુણ આત્મા જોય. ૯

પ્રાણ અપાન સમાન વળી, વ્યાન તથા ઉદાન,
એ પાચે ગુણ સ્પર્શના, નિર્ગુણ આત્મા જ્ઞાન. ૧૦

સંશય નિશ્ચય અહંતા, શુભ ને અશુભ વિચાર,
એ પાચે ગુણ રૂપના, આત્મા અગુણ અપાર. ૧૧

ક્ષુધા તૃષ્ણા સ્વાદિષ્ટતા, વળી આચાર નિચાર,
એ પાચે ગુણ રસ તણા, નિર્ગુણ આત્માસાર. ૧૨

જન્મ મરણને જશ અજશ, અદૃષ્ટ કૃણની આશ,
એ પાચે ગુણ ગંધના, આત્મા છે અનિનાશ. ૧૩

જાણપણું સુખદુઃખ વળી, હરખ વિવાદ સમેત;
પાચે ગુણ એ ત્રોતના, આત્મા તદ્દ સમેત. ૧૪

વ્યથા શીત ને ઉષ્ણતા, કોમળ કડિન જણાય;
 ત્વચા તણા એ પંચ ગુણ, નિર્ગુણ આત્મારાય. ૧૫
 શ્વેત પીત ને હરીતતા, રયામ અરણ્ય એ રંગ;
 પાંચે ગુણ છે નેત્રના, નિર્ગુણ આપ અસંગ. ૧૬
 મધુર અમ્લ કટુ તીક્ષ્ણતા, લાગે ક્ષાર કષાય;
 પાંચે ગુણ એ જીભના, નિર્ગુણ આત્મ સદાય. ૧૭
 પૂરક કુંભક રેચક, ગ્રહે કુગંધ સુગંધ;
 એ પાંચે ગુણ દ્રાણના, આત્મા અગુણ અબંધ. ૧૮
 પરા પર્યાંતિ મધ્યમા, વૈષ્ણવી માત્રારૂપ;
 પાંચે ગુણ વાચા તણા, આત્મા અગુણ અનૂપ. ૧૯
 આપે લે ઝાંઝી રહે, વળી વણૂરે દેહ;
 વિવિધ કર્મ જ્યથી કરે, હાથ તણા ગુણ એહ. ૨૦
 ગમન આગમન સ્થિરતા, આસન સયન વિશેષ;
 પાગ તણા એ પંચ ગુણ, નિર્ગુણ આત્મા એહ. ૨૧
 રતિ ઉત્થાન મલીનતા, ક્રોડા મૂત્ર વિસર્ગ;
 શિશ્ન પંચગુણ જાણીએ, નિર્ગુણ આત્માવર્ગ. ૨૨
 શુચિ અશુચિ વિશ્રાંતિ, મળનો કરે વિસર્ગ;
 એ પાંચે ગુણ પાયુના, આત્મા અમલ અસર્ગ. ૨૩
 હર્ષ શોક નિરુપ્હ વળી, નિષ્કળ ધીરીય સમેત;
 પાંચે ગુણ અંતઃકરણ, આત્મા શુદ્ધ સચેત. ૨૪
 સંકલ્પ વિકલ્પ મૂરછા, જાગ્રત મનમથ હોય;
 પાંચે ગુણ એ મનતણા, આત્માના નહિ હોય. ૨૫
 વિવેક શાંતિ વૈરાગ્યતા, ક્ષમા તથા સંતોષ;
 એ પાંચે ગુણ શુદ્ધિના, આત્મા સદા અદોષ. ૨૬
 સ્મૃતિ ચિંતા નિવૃત્તિ, ચિંતવન નિદ્રા હોય;
 પાંચે ગુણ એ ચિત્તના, નિર્ગુણ આત્મા સોય. ૨૭
 અહંકાર મદ દર્પ વળી, ગર્વ તથા અભિમાન;
 પાંચે ગુણ અહંકારના, નિર્ગુણ આત્મા જ્ઞાન. ૨૮

ઉત્તમ અને સસ્તા ગ્રંથો

ગ્રંથનું નામ

પૃષ્ઠસંખ્યા

મૂલ્ય.

અતિ ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો

સંપૂર્ણ મહાભારત-શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાંતર	૫૨૦૦	૩૬)
શ્રીવાલ્મીકિ રામાયણ-૩૨ ચિત્રોપાગે	૧૩૨૦	૬)
તુલસીકૃત રામાયણ-૪૦ ચિત્રોપાગે	૧૩૫૦	૬)
મહાભારતનું સાંતિપર્વ-તપીઆદિતિ	૬૦૦	૫)
ગિરધરકૃત શુદ્ધ રામાયણ	૭૮૪	૨૧
અખાની વાણી-મનદરપદ સાથે	૫૦૦	૧૧
પ્રીતમની વાણી-સર્વથી મોટા સંગ્રહ	૪૨૦	૧૧
છાંદમની વાણી-ગ્રંથ ૧ લો	૨૬૪	૧)
છાંદમની વાણી-ગ્રંથ ૨ નો	૪૫૬	૧૧
છાંદમની વાણી-ગ્રંથ ૩ નો	૨૭૬	૧)
ધર્મતત્ત્વ-અંકિમચરિત્રસાથે	૨૪૮	૦૧૧
યોગતત્ત્વ	૩૮૪	૧૧
શ્રીયોગવાસિષ્ઠ-મહારામાયણ જે ભાગમાં	૧૬૦૦	૧૦)
મહાભારતનાં આદિ અને સભાપર્વ (૧લી આવૃત્તિ)	૬૦૦	૨)
શ્રીદાસબોધ-નવી આવૃત્તિ	૬૨૦	૨૧
શ્રીજ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા-નવી આવૃત્તિ	૮૦૦	૨)
શ્રીભગવતી ભાગવત-ઉત્તમ ભાષાંતર	૮૬૪	૪૧
શ્રીમદ્ભાગવત-ઉત્તમ ભાષાંતર નવી આવૃત્તિ છપાય છે		૪)
શ્રીરામકૃષ્ણકથામૃત-૭૧ ને ભાગ ભેગા	૬૫૦	૨૧
સ્વામી રામતીર્થ-ગ્રંથ ૧ લો-ભાગ ૧ થી ૫	૫૮૦	૨)
„ „ ગ્રંથ ૨ નો-ભાગ ૬ થી ૮	૬૮૦	૨૧
„ „ ગ્રંથ ૩ નો-ભાગ ૧૦-૧૧	૫૨૮	૨)
„ „ ગ્રંથ ૪ થો-ભાગ ૧૨-૧૩	૬૪૦	૨)
સ્વામી વિવેકાનંદ ગ્રંથ ૧ લો-ભા. ૧-૨-૩	૫૭૫	૨૧
„ „ ગ્રંથ ૨ નો-ભા. ૪-૫	૬૦૦	૨૧
„ „ ભાગ ૬ થી ૮ નોખા	૧૦૦૦	૩)
„ „ ભાગ ૯ થી-સંપૂર્ણ ચરિત્ર	૭૪૦	૨૧
„ „ ભાગ ૧૦ થી-રાજયોગ	૩૦૦	૧)
શ્રીભક્તચરિત્ર અથવા ભક્તિરસામૃત	૪૦૮	૧૧
શ્રીભજનસાગર-નવી આવૃત્તિ	૨૦૦	૦૧૧
સ્વર્ગનું વિમાન	૩૮૪	૧૧

સ્વર્ગની કુચી	૩૭૮	૧૧૮
સ્વર્ગનો ખતનો	૨૨૪	૧૧૮
સ્વર્ગનો પ્રકરણ	૩૬	૧૧૮
ભગવદ્ગીતા-ગુણરાત્રી સરનાથસંહિત	૨૫૬ ૦) - ૦)૨ ૦	
„ (૨૫૫૨)	૨૫૨ ૦ ૦) - ૦) ૦	
ભગવદ્ગીતા-ગાદી કે દિ દી મીમસદિત	૨૨૦	૦૧
ભગવદ્ગીતા-મૂનમાન-મધ્યમ તથા મોટા અક્ષરમાં ૦ અને ૦૧		
ધર્મગતગીતા મૂનમાન નાના મધ્યમ તથા મોટા અક્ષરમાં ૦, ૦૧, ૦૧૧		
મહાભારત અને ગમાયણ વિ. વિચરો	૨૦૦	૦૧૨
શ્રીમહાભારત વિષે-મહાવા જોગ વિચારો	૨૮	૧૧

હિસાબ અને ચેતનાગ્રંથ પુસ્તકો

શુભસચ્ચ-ભાગ ૧ નો	૧૬૨	૦૧
શુભસચ્ચ-ભાગ ૨ નો	૭૦૦	૨૧
શુભસચ્ચ-ભાગ ૩ નો	૪૦૨	૧૧
શુભસચ્ચ ભા. ૪ થો	૭૫૫ ૭૨ ૫૫૨ ૫ થો	
આગળ ધનો-નવી આકૃષ્ટિ	૧૬૮	૧૧૧
આદર્શ દુષ્ટાત્માના-ભાગ ૧ થો	૧૦૬	૧)૨
„ ભાગ ૨ નો	૩૮૨	૧૧
સુખ, સામર્થ્ય ને સમૃદ્ધિ કેટલી બધી		૧૧૧
ભાગ્યના સુદાઓ કેટલી બધી		૧૧
બાંધનિય ધર્માણ-ધર્મવત્સાવે	૫૦	૧૧૧
પ્રભુમયજીવન	૨૨૦	૦૧૧

ઈતિહાસ અને વૈદકસાધના ઉપયોગી પુસ્તકો

રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ-મે મેટા પ્રથોમા	૧૫૩૦	૧૦)
આર્યસિન્ડ અથવા હિન્દો ને રાજ	૭૦૦	૪)
આર્યવિષે સામાન્ય જ્ઞાન-૧૧મી ગ્રંથ	૧૪૦	૦૧

બૌદ્ધધર્મ ઉત્તમ જીવનચરિત્રો

ભગવાનની વી-કુરુથો	૨૮૮	૧)
દાનની ૧૧વી	૪૦૦	૧૧
શ્રીભગવાનની બધવા ભનિગ્ગસામૃત	૬૦૮	૧૧
મુસ્લીમ મહાત્માઓ	૫૮૨	૧૧૧
નિન્ટ મદરદોયનું બનચરિત્ર	૬૦૦	૨૧
મહાત્મા નેપોલિયન બોનાપાર્ટ	૮૪૦	૩)
સ્વામી નામતીર્થની જીવનચરિત્ર	૬૪૦	૨)
સ્વામી વિવેકનંદનું સપ્તર્ષી જીવનચરિત્ર	૭૪૦	૨૧
મહાત્મા સમ્રાટ અબ્દુલ	૨૫૨	૧
શ્રી શિવજી દેવપતિ	૫૨૮	૨

પીર દુર્ગાદાસ...	...	...	...	...	૨૪૦	...	...	૦૧૧
ભારતનાં સ્ત્રીસ્ત્રી-ચલુ ગ્રંથોમાં	...	...	...	...	૨૧૦૦	...	...	૬)
"	"	છુટક દરેક ભાગના	...	...	...	...	...	૨૧
સ્ત્રીઓ તથા પુરુષોમાં બોધપ્રદ વાર્તાઓ								

દુઃકીવાર્તાઓ-ભાગ ૧ થી ૪ ભાગ	...	...	...	...	૬૦૦	...	...	૨)
દુઃકીવાર્તાઓ-ભાગ ૫ ભા. ૨૮ સાંસારિક વાર્તાઓ	...	...	...	...	૩૦૪	...	...	૦૧૧~
દુઃકીવાર્તાઓ-ભાગ ૬ થી-બોધપ્રદ ૨૭ વાર્તાઓ	...	...	...	...	૩૬૦	...	...	૧)
દુઃકીવાર્તાઓ-ભાગ ૭ ભા-અનેક વાર્તાઓ	...	...	...	...	૨૫૦	...	...	૧૧
દયાળુ માતા અને સદ્ગુણી પુત્રી	...	...	...	...	૧૬૦	...	...	૦૧
બાળકોમાં બાસ ઉપયોગી પુસ્તકો								

સદ્ગુણી બાળકો-૬૯ બનાવેલો સંગ્રહ	...	...	...	...	૧૨૮	...	...	૦૧
બાળસદ્બોધ-વાર્તાઓએ ધાર્મિક શિક્ષણ	...	...	...	...	૧૧૨	...	...	૦૧
બાળકોની વાર્તા-રસિક વાર્તાઓએ ૨૧ પાઠ	...	...	...	...	૬૬	...	...	૦)~
દુઃખમાં વિદ્યાર્થી-સચોટ સાચાં દર્શાવેલો	...	...	...	...	૬૦	...	...	૦૧
મુબોધક નીતિકથા	...	...	...	...	૧૮૪	...	...	૦૧~

ચિત્રો અને ચિત્રાવલીઓ

શ્રીમહાભારત ચિત્રાવલી ૨૬ ચિત્રોનો સુંદર સંગ્રહ	...	...	...	...	...	...	...	૧)
શ્રીરામાયણ ચિત્રાવલી ૩૬ " " " "	...	...	...	...	...	...	...	૧)
ભગવાન શ્રીકૃષ્ણમુરારીનું ત્રિંગી ચિત્ર	...	...	...	...	...	...	...	૦૧~
દ્રૌપદીવસ્ત્રાહરણ (ત્રિંગી છે.)	...	...	...	...	...	...	...	૦૧~
જ્ઞાનપદ અને સોપાનપદ	...	...	...	...	...	...	...	૦)-
ઉપરના ત્રિંગી ચિત્રો ઉપર નીચે પતરાની પરી સાથે	...	...	...	...	...	...	...	૦૧~

ઉપરની ચિત્રાવલીઓનાં છુટક ચિત્રો પણ મળશે.

મંગાવનારને સ્વાસ્ત્ય સૂચના

૧-પોસ્ટલ ઉપરાંત ૨૭૨૮૨ તથા વી. પી. ખર્ચ પૈસા ૩.૧૦) સુધીનું ૩.૦૧ બૂટલું લાગે છે. ૨-મંગાવેલામાનાં બે પુસ્તકો ન આવે તે ખલાસ સમજવાં. ૩-પૂર્વ મૂલ્ય પ્રથમથીજ મોકલીને દરેક ૩. ના પુસ્તકો રેલવેસ્તે મંગાવવાથી વધારાના પેકીંગ ખર્ચ ૩. ૦૧ ચૂકવેલો. પણ કુલ ખર્ચ બહુ ઓછો આવશે. ૪-મહાભારત સુદ્ધાં ૩. ૧૦૦)નાં, અથવા મહાભારત સિવાયનાં ૩. ૨૫) નાં પુસ્તકો લેનારને અમદાવાદમાં ૧૨૧ ટકા કમીશન મળશે અને મહાભારત સાથે ૩૦૦) નાં અથવા તે સિવાયનાં ૧૦૦) નાં લેવાથી ૧૫ ટકા મળશે; પરંતુ કિંમતી કિંમત ચાલુ હશે ત્યાંસુધી તે કમીશન કમમાં કમ ૩. ૧૦૦)નાં અથવા તે એકજ જાતનાં ૧૦૦ પુસ્તકો લેવાશે તોજ ૬૧ ટકા કપાશે.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

મદ્ર પાસે, અહમદાવાદ અને કાલવાદેવી રોડ, ચંચઈ, નં. ૦૨